

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

KATEDRA ZA ARHEOLOGIJU

**Srednjovjekovne naušnice na tlu BiH u
svjetlu arheoloških i historijskih izvora**

(ZAVRŠNI DIPLOMSKI RAD)

Mentor:

Adnan Kaljanac prof. dr.

Studentica:

Amila Kurtović

Sarajevo, 2019. godina

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4
2. HISTORIJAT ISTRAŽIVANJA.....	7
2.1. ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA.....	7
2.2. TIPOLOŠKA DETERMINACIJA NAUŠNICA	9
2.3. RADOVI IZ UŽE I ŠIRE REGIJE.....	11
2.4. HISTORIJSKA LITERATURA.....	12
3. HISTORIJSKI KONTEKST.....	14
3.1. PERIOD SEOBE NARODA.....	14
3.2. PERIOD DOLASKA SLAVENA NA PROSTOR BOSNE I HERCEGOVINE .	18
3.3. SREDNJI VIJEK OD XII STOLJEĆA DO DOLASKA OSMANLIJA.....	21
4. NAUŠNICE U PISANIM IZVORIMA.....	23
4.1. PERIOD SEOBE NARODA.....	23
4.2. PERIOD BOSANSKE DRŽAVE.....	23
4.2.1 OBOCI, OBOTCI (оботци).....	24
4.2.2. <i>CERCELLORUM</i> I PITANJE PRIPADNOSTI NAUŠNICA IZ PISANIH IZVORA.....	26
4.2.3. SLAVENSKE NAUŠNICE.....	26
4.2.4. BOSANSKE NAUŠNICE.....	30
4.2.5. VLAŠKE NAUŠNICE.....	31
4.2.6. LATINSKE NAUŠNICE.....	32
4.2.7. ZLATARI KOJI SU DJELOVALI NA PROSTORU SREDNJOVJEKOVNE BOSNE.....	33
4.3. LIKOVNI IZVORI.....	35
5. MATERIJALNI IZVORI.....	37
5.1. PERIOD SEOBE NARODA.....	37
5.1.1. NAUŠNICE ISTOČNIH GOTA.....	37
5.1.2. NAUŠNICE AVARSKOG PORIJEKLA.....	38

5.1.3.	NAUŠNICE AUTOHTONOG ROMANIZIRANOG STANOVNIŠTVA.....	39
5.2.	RANOSLAVENSKI PERIOD.....	40
5.2.1.	NAUŠNICE BEZ KULTURNE PRIPADNOSTI.....	42
5.2.2.	BJELOBRDSKA KULTURNA GRUPA.....	44
5.2.3.	DALMATINSKOHRVATSKA KULTURNA GRUPA.....	50
5.2.4.	"KETLAŠKA KULTURNA GRUPA" – NAUŠNICE SREDNJDUNAVSKIH I ISTOČNOALPSKIH RADIONICA.....	56
5.3.	PERIOD KASNOG SREDNJEG VIJEKA (XIV-XV STOLJEĆE).....	61
6.	ODNOS POLITIČKE, EKONOMSKE I SOCIJALNE SLIKE I MATERIJALNE KULTURE BOSANSKOHERCEGOVAČKOG SREDNJEG VIJEKA.....	66
6.1.	UDJEL NAUŠNICA I NAKITA U EKONOMIJI.....	67
6.1.1.	ZANATSTVO I ZLATARSTVO.....	67
6.1.2.	RUDARSTVO I RAZVOJ RUDARSKIH CENTARA.....	75
6.1.3.	TRGOVINA NAKITOM, NAUŠNICAMA, PLEMENITIM METALIMA I DRAGIM KAMENJEM.....	78
6.1.4.	MONETARSKI SISTEM I NOVČANA VRIJEDNOST NAUŠNICA.....	82
6.2.	ODNOS POLITIČKIH I SOCIJALNIH PRILIKA NA PROIZVODNJU, STIL I PRODAJU NAUŠNICA.....	84
7.	ZAKLJUČAK.....	91
8.	KATALOG.....	95
9.	LITERATURA.....	368

1. UVOD

Nakit i ukrašavanje tijela je čovjekova sposobnost simboličkog tumačenja, potreba za izražavanjem ličnog identiteta unutar zajednice, kao i sredstvo osjećaja pripadnosti zajednici. Tokom srednjeg vijeka nakit je, uslijed vjerske dogme i mode čednosti ženskog bića, postao način izraza individue na više nivoa. On se kreće od individualnog, putem kojeg se može saznati o socijalnom i imovinskom statusu pojedinca, do društvenog, pri čemu su vanjski i unutrašnji politički događaji, kroz zanatstvo, ekonomiju i društvo, utjecali upravo na simbolički izražaj većeg broja pojedinaca. Naušnice su vrsta nakita koja je omogućavala zanatlijama umjetničku i majstorsku slobodu, koja je jedino ovisila od odnosa prodaje i potražnje. U Bosni i Hercegovini se mogu pratiti utjecaji iz šireg regiona, a oni sežu čak i od prostora Bizanta, Orijenta i zapadne Evrope. Pisani izvori jasno razlikuju porijeklo, a vjerovatno samim tim i tipološke odrednice, naušnica. Na ovaj način se potvrđuje postojanje lokalnih radionica ("cercellorum Bosginesorum"¹).

Za pisanje ovog rada će biti korišten arheološki materijal i historijski izvori koji su u užem i širem kontekstu vezani za temu rada. Prema dostupnoj literaturi, sastavljen je katalog od 384 primjerka naušnica sa teritorija Bosne i Hercegovine, koje obuhvataju period seobe naroda, ranoslavnskog period i period kasnog srednjeg vijeka. Materijal je danas lociran u prostorijama Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Zavičajnog muzeja Visoko, Muzeja Kakanja, Muzeja Kozare u Prijedoru, Muzeja Republike Srpske i Arheološkog muzeja u Zagrebu². Veliki problem pri sakupljanju podataka jeste sporadično i minimalno spominjanje određenih primjeraka naušnica, pa čak i naušnica sa čitavog jednog lokaliteta, pri čemu nedostaju osnovni podaci o pojedinim predmetima (kao što su dimenzije, opis konteksta u kojem je predmet pronađen, čak i njegova trenutna lokacija. Što se tiče pisanih izvora, u njihovom obrađenom obliku, ustupio ih je dr. Esad Kurtović i potječu iz Dubrovačkog arhiva (Državni arhiv u Dubrovniku).

Pri pisanju ovog rada bit će korišteno više metodoloških postupaka. Osnovna dva jesu narativni, koji se koristi pri interpretaciji historijskih izvora i komparativni, koji se koristi pri tipološkoj analizi arheološkog materijala. Potrebno je naglasiti da se u ovom radu neće analizirati

¹Vidi poglavlje "Bosanske naušnice".

²Radojković (1963, 138) spominje da se jedan primjerak cvjetolikih naušnica nalazi u privatnoj zbirci Simonovića u Hercegovini, ali autor ovog rada nije uspio saznati gdje se pomenuta zbirka nalazi i da li još uvijek postoji.

historijski izvori, već će se koristiti njihova dosadašnja interpretacija. Kako bi se postigla viša analiza dostupnih izvora, koristit će se i metoda nepotpune indukcije, sinteze i statistička metoda. Statistička metoda će se prvenstveno koristiti na osnovu arheoloških nalaza sa područja Bosne i Hercegovine, a metoda sinteze kako bi se kombinacijom historijskih i arheoloških izvora dobila socijalna i ekonomska slika, kao i regionalna povezanost naroda (Balkana i šire) kroz jednu vrstu predmeta. Razlog korištenja metode indukcije jeste činjenica da su prethodni naučnici već postavili osnove (tipologija, interpretacija i sl) koje je potrebno iskoristiti kako bi se stvorila šira slika jednog trenutka u prošlosti. Nepotpuna je iz razloga što se radi o širem vremenskom periodu, koji je trpio mnoge promjene i zbog toga je potrebno ostaviti prostora za eventualne varijacije.

Cilj rada će biti predstaviti trenutnu i dostupnu zbirku naušnica koje su pronađene na prostoru Bosne i Hercegovine, a tiču se perioda od dolaska Istočnih Gota i Avara do pada bosanske države. Također će biti za cilj potvrditi postojanje lokalnih zlatara koji su djelovali na nivou sela, grada i dvora. O postojanju bosanskog stila tokom srednjeg vijeka je u dosadašnjoj literaturi bilo riječi – radovi Vesne Mušete Aščerić³ i Marijan Wenzel⁴. Međutim, u starijoj literaturi veliki broj naušnica sa bosanskohercegovačke teritorije je više pripisivan radovima majstora iz okolne regije, nego domaćnim majstorima. Izdvajamo pristup Bojane Radojković koja je srpskim naušnicama smatrala slavenske naušnice koje pripadaju i teritorijalnom bosanskom srednjovjekovnom krugu i pod imenom su općeslavenskog materijala i porijekla.⁵

Među doprinosima koji se najviše ističu prema značaju i obrađenosti ove tematike jesu radovi autorica Irme Čremošnik⁶ i Nade Miletić⁷. Većina zaključaka koji su izneseni u njihovim radovima ostali su na snazi i do danas. Onaušnicama u kasnom srednjem vijeku pisao je Pavao Anđelić, ali on se u *Kulturnoj istoriji Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*⁸, uz arheološki pregled kasnog srednjeg vijeka, samo kratko osvrće na naušnice. Zanatskim majstorima koji su djelovali na prostoru Bosne i Herecegovine pažnju je

³Mušeta Aščerić, 1999, 116-135.

⁴Wenzel, 1999.

⁵Радојковић, 1966, 41-44; 1969, 24-25; 1999, 428-429.

⁶Čremošnik, 1951, 241-270; 1977, 227-208.

⁷Miletić, 1956, 9-39; 1963; 1960-1961, 81-154; 1969, 233-238; 1970, 119-178; 1978, 137-182; 1979, 141-204; 1982, 123-165; 1984, 375 -433; 1988, 41-44; 1989, 111-119.

⁸Anđelić, 1984, 435-479.

posvetio Cvito Fisković⁹. Desanka Kovačević-Kojić¹⁰ je pišući o rudarstvu i zanatstvu srednjovjekovne Bosne ponudila niz informacija o bosanskom nakitu. Marko Šunjić¹¹ je napisao nekoliko radova koji se tiču ekonomskih zbivanja na prostoru Dalmacije i Bosne, bosanskog srebra i o vojvodi Vladislavu Kosači i njegovoj srebrenini. Nekoliko značajnih radova o obradi metala i primjenjenoj umjetnosti u Bosni i Hercegovini i Srbiji pisala je Bojana Radojković¹². Naušnice van prostora Bosne i Hercegovine, relevantne za našu temu, obrađivali su Silviu Ota¹³, Željko Demo¹⁴, Vesna Bikić¹⁵, Šimon Ungerman¹⁶ i drugi.

⁹ Fisković, 1973, 147-199.

¹⁰ Ковачевић-Кочић, 1970, 257-263; 1978; 1981, 113-122; 1979, 69-73.

¹¹Šunjić, 1963, 345-348; 1996, 37-74; 1997, 37-64.

¹² Радојковић, 1966; 1969; 1973, 207-234; 1977, 79-152; 1995, 67-83; 1999, 428-429.

¹³Ota, 2011, 181-190; 2012, 215-242; 2013a, 409-436; 2013b, 168-176; 2016, 447-462; 2018, 221-254.

¹⁴Демо, 2015.

¹⁵ Бикић, 2010.

¹⁶Ungerman, 2016a, 11-48; 2016b, 181-236.

2. HISTORIJAT ISTRAŽIVANJA

2.1. ARHEOLOŠKA ISTAŽIVANJA

Iz vremena prije osnivanja Zemaljskog muzeja nema podataka o proučavanju srednjovjekovnih naušnica sa područja Bosne i Hercegovine. Po otvaranju Zemaljskog muzeja značajni momenti za srednjovjekovne naušnice jesu istraživanja Valcava Radymkog u Han-Potoku kod Mostara 1882. i 1890. godine (pronađen par istočnogotskih naušnica)¹⁷ i Karla Patscha u Milama kod Arnautovića 1909. godine (pronađeno više primjeraka naušnica kasnog srednjeg vijeka¹⁸.

Prvi publikovani naučni rad koji se bavio ovom tematikom jeste rad Irme Čremošnik iz 1951. pod nazivom "Nalazi nakita u srednjovjekovnoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu". U ovom radu obrađen je samo dio materijala koji je bio u sklopu zbirke Zemaljskog muzeja, jer se dio srednjovjekovnog materijala nalazio u klasičnim ili prahistorijskim zbirkama, dio materijala je još uvijek bio obrađivan, a dio je pronađen u zbirkama bez dovoljno ili ikakvih podataka). Ono što jeste obrađeno bilo je dovoljno da se donesu važni zaključci.¹⁹ Prvi put je obrađen ranoslavenski materijal²⁰ koji pokazuje da je Bosna i Hercegovina bila dio velikog slavenskog kulturnog prostora, koji uključuje Rusiju, Mađarsku, Češku, Bugarsku i Srbiju²¹. Čremošnik pretpostavlja se da je nakit iz ovog perioda (nakit bjelobrdske i S-naušnice) produkt domaće proizvodnje, koji je razvio svoje originalne forme, i to vjerovatno u sklopu seoskih zlatarskih radionica – nije u pitanju import.²² Što se tiče nalaza koji se danas smatraju dijelom dalmatinskohrvatske kulturne grupe, zaključeno je da se ne radi samo o nalazima koji su dospjeli na ove prostore trgovinom, već da su se proizvodili i u domaćim radionicama, na osnovu onih koji su dolazili iz Dalmacije.²³ Osnove ovih zaključaka su na snazi i do danas, kao i još mnogih drugih koji su proizašli iz ovog istraživanja: okvirna datacija; neki oblici iz dalmatinskohrvatske kulturne grupe su se zadržali i nakon njihovog vremena; određeni oblici naušnica i ostalog nakita

¹⁷Radimsky, 1890, 337-338.

¹⁸Anđelić, 1960-1961, 186.

¹⁹Čremošnik, 1951, 16.

²⁰Isto.

²¹Isto, 266.

²²Isto, 266-268.

²³Isto, 268.

bili rezervisani samo za plemstvo itd.²⁴

Usljedilo je nekoliko sistematskih istraživanja, prvenstveno nekropola koje su dale brojne vrste naušnica iz perioda seobe naroda i iz ranoslavenskog perioda (iskopavanja Varošišta 1954. i 1955. godine vodili Borivoj Čović i Nada Miletić²⁵; Rakovčana kod Prijedora 1959, 1960, 1961, 1962, 1964. godine vodili Zdravko Marić i Nada Miletić²⁶; Gomjenice kod Prijedora vodili 1963. godine Zdravko Marić, Veljko Paškvalin, Georgina Pilarić i Miloš Tadić, a 1964. godine Nada Miletić, Miloš Tadić, Krešimir Ižaković, Slovodan Zlatanovići Georgina Pilarić²⁷).

Deset godina nakon rada Irme Čremošnik, Nada Miletić objavljuje članak pod nazivom "Nakit i oružje IX-XII veka u nekropolama Bosne i Hercegovine". Situacija po pitanju srednjeg vijeka nije mnogo promijenila od vremena I. Čremošnik, zbog čega je nemoguće doći do sintetskih radova o srednjem vijeku u BiH, između ostalog i nakita.²⁸

Izvedeno je još nekoliko sistematskih iskopavanj nekropola koje su dale mnoge primjerke naušnica ranih Slavena i kasnog srednjeg vijek (iskopavanja Grboreza kod Livna 1954, 1955. i 1956. godine vodili Šefik Bešlagić i Đuro Basler ispred Zavoda za zaštitu spomenika kulture NR Bosne i Hercegovine²⁹; Korita kod Duvna 1968. godine vodio Zdravko Marić, a 1970. i 1976. godine vodila Nada Miletić;³⁰ Glavice u s. Podgradini kod Buškog blata vodila 1969. Godine Nada Miletić;³¹ Mahovljana kod Banja Luke 1968. Godine vodila (manje zaštitno iskopavanje) Vera Nikolić Mutavdžić, a 1969. i 1971. godine Nada Miletić³²).

Jedina dva rada koja su obuhvatila sintezu o naušnicama jesu radovi Nade Miletić i Pavla Anđelića u sklopu djela *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*. U poglavlju "Rani srednji vijek"³³, N. Miletić prvi put objavljuje dio materijala iz perioda seobe naroda i rani Slavena, od kojih se neke naušnice jedino i spominju u ovom radu (šuplja naušnica iz Čobe kod Maglaja br. 8). Također, spominje postojanje ketlaške kulturne grupe na prostoru Bosne i Hercegovine. Naušnicama je u ovom radu velika pažnja, obzirom da su u većini slučajeva one bile glavni materijal koji je pravio razliku

²⁴ Isto, 267-268.

²⁵Miletić, 1956, 9-10.

²⁶ Miletić, 1970, 119.

²⁷Miletić, 1960-1961, 82.

²⁸Miletić, 1963, 155.

²⁹Bešlagić, 1964, 7.

³⁰Miletić, 1979, 141.

³¹Miletić, 1982, 123.

³²Miletić, 1978, 137.

³³Miletić, 1984, 375-434.

između kulturnih grupa.

O naušnicama kasnog srednjeg vijeka je najviše pisao P. Anđelić u poglavlju "Doba srednjovjekovne Bosanske države"³⁴. Nošnja je, sa naglaskom na naušnicama, govorila o društvenom položaju pojedinca, a bosanski velikaši su izuzetno cijenili zlatarski zanat. Iako je ovaj period bio raznovrsniji u odnosu na prethodni po pitanju varijacija naušnica. P. Anđelić je izdvojio osnovne oblike, sa naglaskom na one koji su bili omiljeni bogatijem društvenom sloju.

Ono što je zaključeno iz ovih radova ostalo je nepromijenjeno do danas. Razlog ovome jeste što nisu rađeno dovoljno radovi o nakitu općenito, a ni o naušnicama posebno, barem kada je Bosna i Hercegovina u pitanju, da bi se mogle pokrenuti nove rasprave.

Iz novijeg perioda publikovana su samo dva rada o iskopavanjima na kojima su pronađene naušnice i u oba slučaja radi se o nekropolama kasnog srednjeg vijeka. Jedno istraživanje je vodila Lidija Fekeža-Martinović na lokalitetu Crkvina u Zgošći u dvije kampanje (9.7. - 13.8.2010. god. i 4.10. - 30.10.2012. god). Radi se o nekropoli stećaka za koju je utvrđeno da je pripadala rodu Kotromanića³⁵. Pronađen je mali broj priloga u grobovima (u sedam od 28 očuvanih grobova) i od toga je pronađena jedna brončana naušnica u obliku karike³⁶. Drugo istraživanje je rađeno 2014. godine na lokalitetu Varda, Knešpolje (Široki Brijeg) i pronađena su dva para naušnica, jedan trojagodnih i drugi jednojagodnih.³⁷

2.2. TIPOLOŠKA DETERMINACIJA NAUŠNICA

Po pitanju tipološke determinacije naušnica prvu podjelu, koja se tiče bosanskohercegovačkog nakita, izvršio je Niederle, koji je svrstao sve tipove naušnica iz slavenske arheologije u sedam kategorija, što je Zdenko Vinski smatrao opravdanim: "Iz metodičnih je razloga ovo tendiranje k umjerenj oj diferencijaciji u tipologiji nakita sigurno točnije i znanstveno ispravnije od pojave prejerane diferencijacije u tipološkoj klasifikaciji

³⁴Anđelić, 1984, 435-587.

³⁵Fekeža-Martinović, 2015, 40.

³⁶Isto, 33.

³⁷Soldo, 2015,15.

nakita, kakova se u zadnje vrijeme gdjekad javlja kod nas."³⁸ Međutim, zbog otkrića novih varijeteta naušnica, podjela na samo sedam tipova naušnica nije sveobuhvatna.

Godine 1951. Mirjana Čorović-Ljubinković iznosi podjelu grozdolikih naušnica bjelobrskog tipa u radu "Метални накит белобрдског типа (Гроздолике наушнице)". Izdvaja dvije osnovne grupe grozdolikih bjelobrskih naušnica, od kojih prva grupa ima dvije varijante, a druga šest varijetata, a svaka varijanta svojih nekoliko varijeteta. Ipak i ova detaljna, čak možda i komplikovana podjela naušnica grozdolikog tipa zahtjeva izmjene, obzirom na novopronađene primjerke koji se ne mogu svrstati u postojeću tipologiju.

Vladimir Sokol 2006. godine objavljuje tipološku podjelu naušnica u monografiji *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština od Jadrana do Save*. Ova tipologija obuhvata 30 tipa naušnica od kojih se 21 tip može uočiti u nalazima sa prostora Bosne i Hercegovine.³⁹ Zbog toga se ova tipološka podjela može primijeniti i na bosanskohercegovački prostor. Tipovi su podjeljeni u četiri faze razvoja, što se odnosi na period od kraja VIII do sredine XV stoljeća (pri čemu nisu uvršteni nalazi perioda seobe naroda.⁴⁰

Također je bitno spomenuti rasprave novijeg datuma koje se tiču karantansko-ketlaškog kulturnog kruga. O ovoj tematici govrio je Šimon Ungerman u radovima) "„Karantánsko-Köttlašský“ Šper na Jihozápadním Slovensu a v Dalších Částech Karpatské Kotliny/„Karantanisch-Köttlacher“ Schmuck in der Südwestslowakei und in Weiteren Teilen des Karpatenbeckens" i "Tzv. karantánské náušnice ve středním Podunají/Die „karantanischen“ Ohringe im mittleren Donaauraum"⁴¹. Naime, Ungerman dovodi u pitanje pripadnost mnogih naušnica ovoj kulturnoj grupi, kao i njeno postojanje uopće. Razlog tome jeste veliki razdor između naušnica kojima su pripisavani "ketlaškim" ili "karantanskim", u tipološkom i teritorijalnom kontekstu da bi one mogle sačinjavati jednu cjelinu.

³⁸Vinski, 1956, 63-64.

³⁹Sokol, 2006, 187-300.

⁴⁰Isto, 122.

⁴¹Ungerman, 2016a, 11-48; 2016b, 181-236.

2.3.RADOVI IZ UŽE I ŠIRE REGIJE

U regionalnoj literaturi pisano je o nakitu, naušnicama i načinima ukrašavanja srednjovjekovnih ljudi. Bosna je iz Hrvatskog primorja u srednjem vijeku, prvenstveno, putem trgovačkih veza dobivala kulturološke novine iz ovih krajeva. Zbog toga je potrebno osvrnuti se na autore iz Hrvatske koji su govorili o ovoj tematici. O naušnicama iz perioda seobe naroda pisali su Janko Belošević u radu "Prvi arheološki tragovi velike seobe naroda na području sjeverne Dalmacije",⁴² kao i Ante Uglešić u radu "Tipološko-stilska analiza istočnogotskog nakita na području rimske provincije Dalmacije".⁴³ Željko Demo je u katalogu *Zlato i srebro srednjeg vijeka u Arheološkom muzeju u Zagrebu*⁴⁴ iznio podatke o naušnici obrnute piramide iz Velike Kladuše.

Uzimajući u obzir političke i kulturološke veze koje su Bosanska država i Srbija imale tokom srednjeg vijeka, naročito tokom u kasnijem periodu, važno je spomenuti nekoliko autora koji su pisali o naušnicama sa područja Srbije. Rad Milutina Garašanina i Jovana Kovačevića *Преглед материјалне културе јужних Словена у раном средњем веку*⁴⁵ daje osnovni pregled historijskih događaja koji su utjecali na stvaranje srednjovjekovnih kultura, kao i osnovni pregled tim kultura. Bojana Radojković se u svojim mnogim radovima doticala naušnica, i u Srbiji i u Bosni i Hercegovini: *Накит код Срба од XII до краја XVIII века, Српско златарство XVI и XVII века, "Западни утицаји на применјену уметност Bosne u XIV i XV веку", Историју примењене уметности код Срба том II – средњовековна Србија, "Материјална културна босанске властеле"*⁴⁶. Vesna Bikić je u svojoj monografiji *Византијски накит у Србији - модели и наслеђа* historijsko-arheološki bizantijskog utjecaja na razvoj nakita u Srbiji.⁴⁷

⁴²Belošević, 1965, 129-146.

⁴³Uglešić, 1990.

⁴⁴Demo, 2015.

⁴⁵Гарашанин – Ковачевић, 1950.

⁴⁶Радојковић, 1963; 1966; 1973, str. 207-234; 1977, 79-122; 1955, 67-83.

⁴⁷Бикић, 2010.

Od autora van užeg regiona su značajni radovi o naušnicama Silviu Ota koji se tiču nakita i naušnica sa područja Rumunije i Balkana, pri čemu se pronalaze mnoge paralele sa primjercima pronađenim na prostoru Bosne i Hercegovine.⁴⁸

2.4.HISTORIJSKA LITERATURA

Historijska literatura koja se bavila ovom tematikom i koja se može dovesti u vezu sa njom odnosi se na radove o bosanskom i regionalnom razvoju srednjovjekovnog rudarstva, zlatarstva, regionalnoj ekonomiji, postojanju "bosanskog stila" i njegovu distinkciju od njemu sličnih stilova, kao i radova koji čine zbirke historijskih izvora iz dalmatinskih arhiva.

O rudarstvu u srednjovjekovnoj Bosni su pisali Desanka Kovačević-Kojić u radovima "Uloga razvoja rudarstva u privrednom razvoju gradskih naselja Srbije i Bosne tokom prve polovine XV vijeka"⁴⁹ i "O rudarskoj proizvodnji u srednjovjekovnoj Bosni".⁵⁰

O zlatarstvu su pisali Desanka Kovačević-Kojić u radu "Prilog proučavanja zanatstva u srednjovjekovnoj Bosni"⁵¹, Cvito Fisaković u radu "Dalmatinski majstori u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini"⁵²

Emilijan Lilek je dao pregled ostave porodice Hranić Kosače u radu "Riznica porodice "Hranići" (nadimak Kosača)".⁵³ Verena Han je u svom članku "La culture materielle des Balkans au moyen age a travers la documentation des archives de Dubrovnik"⁵⁴ izdvojila izvor iz Dubrovačkog arhiva koji naglašava postojanje bosanskih naušnica. Desanka Kovačević-Kojić je u svom radu "Дубровачки архив као извор за историју средњовјековне босанске

⁴⁸Ota, 2011, 181-190; 2012, 215, 242; 2013a, 409-436; 2013b, 168-176; 2016, 447-462; 2018, 221-254.

⁴⁹Kovačević-Kojić, 1970, 257-263.

⁵⁰Kovačević-Kojić, 1981, 113-122.

⁵¹Kovačević, 1959, 279-296.

⁵²Fisaković, 1973, 147-199.

⁵³Lilek, 1889, 1-25.

⁵⁴Han, 1972, 157-193.

државе"⁵⁵također dala izvore koji spominju naušnice. Iz rada Ljubomira Stojanovića *Стапе српске повеље и писма, I/I*⁵⁶preuzeti su izvori koji se tiču tematike rada u širem kontekstu.

O ekomoniji i monetarnom sistemu srednjeg vijeka pisao je Marko Šunjić u radovima "Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st)" i "Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st) – II dio"⁵⁷

O bosanskom stilu su govorili Vesna Mušeta Aščerić u radu "Bosanski stil – jedna od osobenosti bosanskog srednjovjekovlja",⁵⁸ kao i Marian Wenzel u radu *Bosnanski stil na stećcima i metalu*⁵⁹

⁵⁵Ковачевић-Којић, 1979, 69-73.

⁵⁶Стојановић, 1929.

⁵⁷Šunjić, 1996, 37-74; 1997, 37-64.

⁵⁸Mušeta Aščerić, 1999, 116-135.

⁵⁹Wenzel, 1999.

3. HISTORIJSKI KONTEKST

Vremenski period koji obuhvata tematiku ovog rada se proteže kroz deset stoljeća srednjeg vijeka. Zbog obimnosti fokus će biti samo na onim događajima koji su mogli najviše utjecati na veće društvene promjene, tj. one promjene koje su mogle utjecati na nove trendove (novi način oblačenja i ukrašavanja). Pregled će biti podijeljen na tri velika perioda: period seobe naroda, dolaska Slavena i period Bosnske države.

3.1.PERIOD SEOBE NARODA

Do seobe naroda prostor Bosne i Hercegovine je bio u sastavu rimske provincije Ilirika. Godine 375. Huni prolaze kroz vrata naroda i pokreću niz germanskih i slavenskih plemena, koja su krenula prema prostoru Rimske države⁶⁰. Mnoga od ovih plemena su prošla i kroz bosanskohercegovački prostor, a samo su neka ostavila svoj trag u arheološkom materijalu. Prvi

⁶⁰ „Живо настојећи да добротинство (όλοουργίαν) усклади са величином потребе он (Јустинијан) је посебно у Европи створио дела која није лако ни испричати ни описати. Јер та су дела таква каква изискује близина реке Дунава, као и опасност која отуда земљи прети од оближњих варвара. Десило се, наиме, да у њеном суседству обитавају хунска и готска племена, а наспрам њих налазе се таурска и скитска племена, па толико Словена и толико других а писци најстарије историје називали су управо та племена или таљигашким или скитничарским Сарматима иако се догађа да ту живи и понеко друго дивље племе, било као пастирско (νέμεσθα) било као седилачко (ίδρύσθ-αι). Цару Јустинијану, који је живо настојао да се супротстави овим за ратовање бескрајно загрејаним (племенима) и који ништа не ради површно, било је потребно да се заштити безбројним утврђењима (ερύματα) и да постави меисказиво много стражарских кула (φυλάχτηκα), као и толико других препрека против неумољивих и дивљих непријатеља. Код ових непријатеља не влада обичај да улазе у рат кад су потстакнути неким узроком, нити да га започињу после објаве, нити да га икад под извесном нагодбом прекину или за извесно време обуставе, него у рат улазе без претходне објаве, а завршавају га једино под притиском оружја". (De aedlf. IV I, p. 103,1-22, Прокопије из: Баришић, 1955, 54).

narodi koji su prošli kroz ove prostore jesu bili Zapadni Goti⁶¹, početkom V stoljeća (401. godine)⁶². Oni su na svom putu prema Italiji pustošili centre rimske moći, a u Bosni i Hercegovini je najviše nastradalo područje Istočne Bosne. Međutim, oni nisu ostavili materijal o kojem bi se moglo govoriti u ovom radu.⁶³

Nakon Atiline smrti, 454. godine, i osnivanja antihunske koalicije, 455. godine, Istočni Goti se kreću prema prostoru od Blatnog jezera do Prevalisa (današnja Crna Gora). Godine 459. prolaze kroz Bosnu i Hercegovinu jedan njihov dio se zadržava na ovom prostoru, dok ostali Goti odlaze sa Teodorikom prema Istoku.⁶⁴ Teodorikova vojska se kretala rimskom cestom kroz Balkan. Onaj dio Istočnih Gota koji je ostao iza Teodorika na ovim prostorima, počeo je služiti Bizantu⁶⁵ Odoakar, vladar Zapadnih Gota, 476. godine se proglašava kraljem svih Germana, da bi ga 489. godine Teodorik svrgnuo sa vlasti. Smatra se da su u ovom trenutku Istočni Goti počeli intenzivno naseljavati prostor bivše provincije Dalmacije.⁶⁶ Uz odobrenje cara Anastazija, Teodorik postaje kraljem velike istočnogotske države 493. godine, sa prijestonicom u Ravenni.

U sastav države ulazi i prostor zapadnog Balkana, od Budve, duž Neretve, po jednoj verziji, ili po razvodu Pive i Tare, sve do Save i Dunava. Ovaj prostor je bio pod okupacijom do 536. godine. U provinciji na vlasti je bio gotski komes, kao i rimski civilni namjesnik (*consularis provinciae*). Istočni Goti su naselili prostore velikih rimskih centara kao što su *Salona, Narona, Burnum* itd.⁶⁷ Bosna i Hercegovina je ostala u sastavu provincije Dalmacije i njeno sjedište je bilo u Solinu (Saloni) i Sisciji (Sisku)⁶⁸.

Gotsko stanovništvo koje je naselilo ovaj prostor je dobilo svoje zemljište – 1/3 plodnog zemljišta), a većina institucija je zadržala svoj oblik kakav je imala za vrijeme rimske vladavine.

⁶¹ Goti se prvi put u izvorima spominju između 16. i 18. godine pod nazivom *Gutones*. Kao njihova pradomovina se spominje Götland (Skandinavski poluotok). Jordanes ih opisuje: *Now from this island of Scandia, as from a hive of races or a womb of nations, the Goths are said to have come forth long ago under their king, Berig by name. As soon as they disembarked from their ships and set foot on the land, they straightway gave their name to the place. And even today it is said to be called Gothiscandia* (Jordanes, IV, 25). Sredinom I stoljeća p. n. e. jedna grupa Gota napušta svoju pradomovinu i kreću se prema jugu. Do druge polovine II stoljeća dolaze do Crnog mora gdje pritišću autohtono stanovništvo (Slavene, Alane, Bastrane itd). Jedan dio ovih plemena ulazi u savez sa Gotima, a drugi se priključuje Rimskoj državi. Početkom III stoljeća dolazi do razdvajanja Gota na Istočne (Ostrogote) i Zapadne (Vizigote), što svjedoči ime kralja Ostrogota, Amala. Granica ova dva nova naroda je vodila srednjim i donjim tokom Dnjepra. (Matijević, 2014, 16).

⁶²Miletić, 1988, 41.

⁶³Miletić, 1984. 375-376.

⁶⁴ Miletić, 1988, 41.

⁶⁵ Matijević, 2014, 19.

⁶⁶ Uglešić, 1990, 207.

⁶⁷ Matijević, 2014, 21.

⁶⁸ Demo, 2015, str. 11.

Na vlasti je bio gotski komes, kao i rimski civilni namjesnik (*consularis provinciae*).⁶⁹Prostor provincije Dalmacije je bio jedan od rijetkih u istočnogotskoj državi koji nije osjetio ratne sukobe, što je dozvolilo veći kulturni i ekonomski razvoj.⁷⁰

Bosanskohercegovački prostor je bio od velike važnosti za Teodorika, što govori podatak da on 508. godine šalje Kasiodora kako bi otvorio nove rudnike i rukovodio porezom koji se uzimao od trgovaca, u iznosu od 4% (*squiliaticum*).⁷¹Unutrašnjost zemlje je imao kontakte sa primorjem preko magistralne ceste Salona – Naronna – Argentaria – Servitium.⁷²

Krah istočnogotske države obilježila je smrt kralja Teodorika, nakon čega su se u petnaest godina promijenila petorica vladara. S druge strane u Bizantu, na vlast dolazi car Justinijan koji je gajio želju da obnovi staru rimsku državu.⁷³ Prvi sukobi između Bizanta i istočnogotskog carstva su počeli na istočnoj obali Jadrana, što je rezultiralo ratom koji je trajao od 535. do 555. godine i završili padom istočnogotske države. Dalmacija je prva provincija koja je izgubljena. Posljednji tragovi istočnogotske vlasti na području Dalmacije i Južne Panonije se bilježe u 537/538. godinu.⁷⁴ Goti bježe prema Italiji, a Dalmacija ulazi u sastav Istočnog rimskog carstva, sa sjedištem u Zadru. Izvor iz 536. godine govori o ovom događaju:

*I tako Konstantijan zadobi čitavu Dalmaciju i Liburniju, pokorivši (προσαγόμενος) sve Gote koji tamo žive. Tako su stvari stajale u Dalmaciji. I zima prestajaše i svršši se prva godina rata koju opisa Prokopije.*⁷⁵

Zabilježeni su upadi Kutrigura 568. godine. Iako o tome nema potvrde niti u pisanim izvorima niti u arheološkom materijalu, pretpostavlja se prisustvo Gepida i Langobarda u sjevernoj Bosni tokom njihovog puta prema Italiji. Ovo je bio posljednji put kada su Apeninski i Balkanski poluotok bili politički povezani. Ipak i nakon uništenja istočnogotske države, zapadni utjecaji koji su dolazili u Bosnu i Hercegovinu nisu u potpunosti nestali, već su se dosta umanjili pod sve jačom navalom bizantske kulture.⁷⁶

⁶⁹ Matijević, 2014, 21.

⁷⁰ Miletić, 1984, 375-377.

⁷¹ Matijević, 2014, 21.

⁷² Miletić, 1979, 181.

⁷³ Matijević, 2014, 22.

⁷⁴ Demo, 2015, str. 11.

⁷⁵ Prokopije *Bellum Gothicum IV*, I 7, p. 38,19-24; iz: Баришић, 1955, 33.

⁷⁶ Miletić, 1988, 41.

Pod pritiskom Huna, prema prostorima rimske države se kreću i Avari⁷⁷, koji su za sobom povukli i Slavene.⁷⁸ Odlazak Langobarda prema Italiji omogućio je Avarima da zauzmu prostor duž srednjeg Dunava, uključujući Panoniju, Moraviju, Bohemiju i Njemačku sve do Elbe.⁷⁹ Prokopije spominje da su se Avari prvi put pojavili na prostoru Panonije u VI stoljeću. Pošto su Avari bili nomadski narod i nisu se stalno nastanjivali, nisu ni ostavili mnogo materijalne kulture za sobom. Iz izvora se saznaje da su kroz jedno čitavo stoljeće u svojim napadima pustošili sve što im se našlo na putu. Glavni im je bio cilj oslabiti Bizantsko carstvo i zauzeti Balkan, što im je i uspjelo kada su 582. godine zauzeli Sirumijum. Avari i Kutriguri su dobivali zlato kao danak od Carstva.⁸⁰ Godine 614. Avari sa Slovenima polaze ka Saloni i na tom putu su morali proći dolinom Une. Ove godine Salona je razorena i započinje intenzivnije naseljavanje Slavena na ove prostore.⁸¹

Nakon poraza pod Carigradom 626. godine, mijenja se situacija u kaganatu i dolazi do pobuna slavenskih i bugarskih plemena. Također 679. godine osniva se Bugarska država pod vodstvom onogursko-bugarskog kneza Asperihia u donjem Podunavlju. Csallány iznosi da je ovaj događaj Avarima zatvorio mogućnost dobivanja bizantskog importa.⁸² S druge strane Fehér smatra da je Bizant jednostavno prestao plaćati danak u zlatu Avarima.⁸³ Moguće je da su obje opcije utjecale na prestanak uvoza bizantskih dobara na avarske prostore, naročito nakon neuspjelog napada na Carigrad 626. godine. Nakon ovog događaja Bizant je prestao osjećati ugroženost od avarsko-slavenskih napada. Po osnivanju drugog avarskog kaganata, sredinom VII stoljeća nastavljaju se njihova osvajanja Panonije, ali ona nikad nisu prelazila granicu Save. Pobjedom Karla Velikog 798. godine, ruši se avarska država i time se završava period velike seobe naroda.⁸⁴

⁷⁷O Avarima se ne zna mnogo. Pretpostavka je da se radi o mongolskoj ili turko-tartarskoj radi koja je boravila u centralnoj Aziji. Kinezi su ih poznavali kao Juan-Juan tokom VI stoljeća. Također se pretpostavlja da se oni kriju pod imenom Hefhaliti ili Bijeli Huni kako su ih grčki putopisci nazivali (Vana, 1983, 56).

⁷⁸ Slaveni i Kutriguri ulaze u savez sa Avarima – prvi avarski kaganat. Ovaj period je kulturološki istovremen sa protokeštelskim period ili ranoavarskim period, dok je drugi avarski kaganat (savez Slavena i Avara bez Kutrigura) je istovremen sa keštelskim periodom (Vinski, 1956, 75).

⁷⁹Gimbutas, 1971, 102.

⁸⁰Vinski, 1956, 75.

⁸¹Isto, 76.

⁸²Isto, 77.

⁸³Isto, 1956, 78.

⁸⁴Miletić, 1984, 389-390.

3.2.PERIOD DOLASKA SLAVENA NA PROSTOR BOSNE IHERCEGOVINE

Prema historijskim izvorima Slaveni⁸⁵ su prvi put ušli u evropsku historiju u VI stoljeću.⁸⁶ Na prostor Bosne i Hercegovine prvi put dolaze zajedno sa Avarima⁸⁷ za vrijeme prvog kaganata⁸⁸. Van njihovog saveza, koji se počeo raspadati nakon 626. godine zbog neuspjelog napada na Carigrad,⁸⁹ postojala su jaka slobodna slavenska plemena u Vlaškoj, tzv. slobodni Slaveni.⁹⁰ Dok je avarska moć slabila, autonomija slavenskih zajednica je jačala i njihovo naseljavanje Balkana je kontinuirano trajalo.⁹¹ Čak je Bizantija podržavala one Slavene koji su pomogli u borbi protiv Avara i njihovom progonu sa prostora sjeverozapadnog Balkana.⁹² Godine 551. je osnovana prva Sklavinija na Balkanu⁹³, nakon upada jednog od

⁸⁵ O Slavenima: „А словенска племена живела су на исти начин и имала међусобно исте обичаје и била слободна, уопште не допуштајући да буду поробљена или да се њима влада, а нарочито када су живела с оне стране Дунава, у сопственој земљи

Одакле овамо доведена и присиљена да приме туђу власт, нису радо хтела другоме да се покоре, него су (задржали) сопствени начин живота. Јер сматраху бољим да их уништава поглавица из сопственог рода, него да се покуравају РOMEЈЦИМА и да се подвргавају законима

А они који су примили светињу спасоносног крштења све до наших времена, уто-лико уколико до њих стоји, чувају склоност према старим слободама

Била су многобројна и издржљива у невољи, лако подносећи и жегу, и хладноћу и кишу, и голотињу тела и оскудицу у намирницама." (Tactica XVIII 99-108; Lav VI iz Баришић, 1955, 259-261).

⁸⁶Vana, 1983, 13.

⁸⁷Izvori identificiraju zajedništvo Slavena sa Avarima "referring to 'Slaveni or Avari', 'Slaveni called Avari'." (Gimbutas, 1971, 103).

⁸⁸Аварско-славенски кaганат је представљао економску, политичку и културну симбиозу ова два народа. Што се тиче материјалне културе, Slaveni су преузели доста облика из аварске културе (нарочито објече) и усавршили их (Vana, 1983, 55).

⁸⁹Гарашанин – Ковачевић, 1950, 36.

⁹⁰Isto.

⁹¹Gimbutas, 1971, 104.

⁹²Razlog tome jeste prodor Franaka prema ovom prostoru – Karlo Veliki uspeva doprijeti i do Dalmacije. Pri tome su Slaveni služili kao sigurna zona pred Bizantom (Vana, 1983, 72-73).

⁹³Za razliku od Avara koji su bili nomadski narod, Slaveni su se nastanjivali na prostore koje bi zauzeli, ali se nisu miješali sa autohtonim stanovništvom (Isto, 39).

slavenskih odreda.⁹⁴Pri tome su se organizovali u obliku kneževina.⁹⁵Ipak, ne postoje historijski zapisi koji govore o uništavanju naselja i zemljišta tokom slavenske uzurpacije, pa čak je autohtono stanovništvo ovih krajeva živjelo u miru sve do kraja VI stoljeća.⁹⁶Tokom VII stoljeća dolazi novi val Slavena na Balkan, pri čemu su dospjeli čak do Male Azije.⁹⁷Oko 600.-te godine nadbiskup Maximus iz Salone upozorava Papu o velikoj opasnosti "*de Slavorum gente*".⁹⁸Uzurpacijom Fokine u Bizantu 602. godine počinju intenzivni napadi na Balkanu od strane Slavena. Padom Salone 614. godine intenzivnije počinju naseljavati provinciju Dalmaciju.⁹⁹ Obzirom da je ovaj prostor bio pod vladavinom Biznata, car je morao da odobri svaki veći korak kojeg bi Slaveni poduzeli. Njihovi centri su bili daleko od gradova, a u isto vrijeme su dolazili u dodir sa romanskim stanovništvom.¹⁰⁰Invazija Slavena se završava prije polovine VII stoljeća. Godine 679. Teofan i Nikiforos spominju "sedam" slavenskih plemena koja su naseljavala prostor između Dunava i balkanskih planina.¹⁰¹

Za vrijeme vladavine Konstantina V Kopronima Bizant gubi ravenski egzarchat (751. godine) i da bi nadoknadio gubitak reorganizovana je vlast u središnjoj Dalmaciji. Stvoreni su čvrsti vojni, politički i administrativni centri u Zadaru, Splitu i Trogiru. Primjetan je slabiji utjecaj bizantske crkve, prvenstveno onih pravila koja se odnose na sahranjivanje. Naime, sa Konstantinovu ženom i u sam vrh vlasti se uvode kazarski običaji i kultura, čime jačaju stari narodni običaji širom Carstva,¹⁰² pa tako i u Dalmaciji. Arheološki izvori govore da su ostavili svoj trag i u Hercegovini, naseljavajući ruševine rimskih i bizantskih gradova.¹⁰³

U prvim desetljećima njihovog boravka na ovim prostorima vrijednost nakita se smanjuje, iz razloga što su koristili jeftinije materijale, kao što je npr. željezo. Slaveni se tada

⁹⁴ Pseudo Cezarije (VI stoljeće) u *Mirijabilijama* govori da su Slaveni sa balkanske strane Dunava autonomni, bez vođa (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 49); već se krajem VI i u VII stoljeću bilježi pojava vojne demokratije kod Slavena (Isto, 52); Miletić, 1984, 390.

⁹⁵ Бикић, 2010, 9.

⁹⁶ Gimbutas, 1971, 104.

⁹⁷ Vana, 1983, 39.

⁹⁸ Gimbutas, 1971, 105.

⁹⁹ Miletić, 1988, 41.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Pri tome treba napomenuti da broj od sedam plemena ne mora da bude precizan. U grčkoj, rimskoj, jevrejskoj i kršćanskoj kulturi "sedam" je bio sveti broj, koji je simbolizirao mnoštvo (Gimbutas, 1971, 105).

¹⁰² Торовић-Љубинковић, 1951, 24.

¹⁰³ U ruševinama bazilike u Nerezima kod Čapljine iz V i VI stoljeća pronađena je keramika praškog tipa. To bi moglo značiti da su se Slaveni na svojem putu kroz Hercegovinu kretali duž obale Neretve od Jadranskog mora (Gimbutas, 1971, 114).

nisu bavili zanatstvom u obliku manufakturne proizvodnje, već je ono svedeno na domaću radinost.¹⁰⁴

I dalje su se držali rodovskog društvenog uređenja, a tragovi teritorijalnih zajednica, tzv. "seoskih općina"¹⁰⁵ – župa (Travunjani, Zahumljani, Neretljani¹⁰⁶)¹⁰⁷ se javljaju u VIII stoljeću. Još uvijek nema tragova novca, trgovine, razlike u društvenim klasama i ne poznaje se privatna svojina (što dokazuje odsustvo potpisa majstora na keramici).¹⁰⁸ Nisu poznavali pismo, već će kasnije preuzeti i prilagoditi grčko pismo.¹⁰⁹ Ovo posljednje može biti razlog zašto u kasnijim stoljećima razvoja domaćih zlatarskih radionica se ne nalaze potpisi majstora na nakitu. Udljevac opisuje političko-socijalni razvoj Slavena na sljedeći način: "Првобитно, засебна, мала, одвојена племена; затим крупнија племена и њихови савези и напoкoн - истoриски познати народ, који пред крај Средњег века упоредo сa зачевимa капиталистичких односа образују савремене нације..."¹¹⁰

Tek se u VIII, a naročito u IX stoljeću, Slaveni počinju intenzivnije baviti preradom željeza i plemenitih metala i trgovinom. Vjerovatno je da su i prvi predmeti razmjene između većih i manjih mjesta bili predmeti za ukrašavanje, tj. nakit (slučaj sa dva nalaza naušnica u Jazbinama kod Bijeljine)¹¹¹.

Zna se da je oko 800. godine započeto pokrštavanje Slovena i da se tada tek počela gubiti društvena razlika između njih i romanskog stanovništva koje je do tad obitavalo u manjim zatvorenim grupama.¹¹² Uz to je primijetno i izuzetno sporo napuštanje običaja davanja priloga uz pokojnika.¹¹³ Ovaj razvoj bi se poklapao sa datacijom materijala iz bjelobrdske i dalmatinsko hrvatske kulturne grupe u BiH, jer se pojavljuju krajem IX i početkom X stoljeća. Također,

¹⁰⁴ Miletić, 1984, 391.

¹⁰⁵ Čremošnik, 1977, 302.

¹⁰⁶ Neretljani su bili važna karika između Bizantije i Venecija. Pod utjecajem Venecije, 830. godine, oni prelaze na kršćanstvo (Vana, 1983, 126).

¹⁰⁷ Miletić, 1984, 391.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Ćorović, 1956, 144.

¹¹⁰ Гарашанин – Ковачевић, 1950, 17.

¹¹¹ Miletić, 1984, 391.

¹¹² Isto.

¹¹³ Miletić, 1956, 34.

preko Slavena koji su trgovali na prostorima crnomorskih gradova, Slaveni sa Balkana su širili istočnjačke i bizantske utjecaje.¹¹⁴

U ovom momentu je dosegnut stepen razvoja predfeudalnih država. Svaka od njih se razvila pod specifičnim i različitim uslovima, iako su imale slične institucije i unutrašnje odnose.¹¹⁵ Bosna se prvi put spominje u djelu Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio*. Nakon godina borbe za prevlast, prostor Bosne je prelazio iz granica hrvatske srpske i mađarske države, da bi se u XI stoljeću ponovo vratila Bizantu. Međutim, dijelovi Travunije i Zahumlja su bili pod vlašću dukljanske države. U istom stoljeću, ugarska država jača i u sukobima sa Bizantom, napada prvo Hrvatsku, potom i Bosnu. Bosna pada pod vlast Ugarske i sredinom XII stoljeća u sukobima Ugarske i Bizanta, ban Borić podržava stranu Ugarske. U ponovnim sukobima, 1166. godine Bizant ponovo vraća vlast nad Bosnom.¹¹⁶

3.3.SREDNJI VIJEK OD XII STOLJEĆA DO DOLASKA OSMANLIJA

Sredinom XII stoljeća Bosna se počinje boriti za svoju samostalnost. Kraj XII i XIII stoljeća obilježila je vladavina bana Kulina. Tada nastaju nove ekonomske, političke i društvene prilike (intenzivnija trgovina sa Dubrovnikom, novi politički odnosi sa Ugarskom itd). Preko Ugarske i Dalmacije Bosnu dolaze zapadnoevropski, gotički, utjecaji.¹¹⁷ Feudalizam je na svom vrhuncu, a društveni jaz je sve izražajni.¹¹⁸ U susjednu Srbiju, sa kojom je Bosna imala dosta

¹¹⁴Ибн Хордадба, арабљански географ пише (с. 860-870 године), по личном сазнању и додиру да руски трговци долазе у то време са товарима своје робе на источне тргове у Багдад, у Дамаск и сл. и да се крећу чак до Индије и Кине, у великим караванима. Да на Истоку купују тамошњу робу коју затим носе у своју земљу. А јеврејски трговци који говоре пуно језика, а међу њима и словенски, иду на Исток и на Запад, са разном робом, непрестано тргујући. Сви трговци кретали су се двама главним путевима, први је Итила и Црног Мора водио на Блиски и Средњи Исток, а други је преко централне Русије, преко Балха и Маваранага ишао до Кине... Непознати арапски писац X-ог века записао је да словенски трговци застају обично, на свом путу за Исток у граду Реју на Каспијском језеру... Арабљански писац Ибрахим Ибн Јакуб даје најзанчајније податке... о Словенима и њиховим трговачким везама са Истоком." (Ћоровић-Љубинковић, 1951, 23-25).

¹¹⁵Гарашанин – Ковачевић, 1950, 53; Моравско кралјевство је најбољи примјер преласка са племенске друштвене организације на централну власт. Током VIII и IX столјећа власт се организовала у виду апсолутне монархије номадског типа (Gimbutas, 1971, 150).

¹¹⁶Miletić, 1988, 41.

¹¹⁷Радојковић, 1966, 21.

¹¹⁸ Radojković, 1995, 75.

političkih i kulturnih dodira, zlatarski predmeti su od Mletaka došli sa Anom Dondolo – kraljicom Stefana Nemanjića.¹¹⁹

Početak XIII stoljeća Latinsko carstvo potiskuje Bizant u Malu Aziju i njegov ekonomski i vojni utjecaj na balkanske prostore opada.¹²⁰ Obzirom da su uslijedila pljačkanja Carigrada, naročito bogatih manastirskih riznica, bizantska kultura je, trgovinom, nastavila prenositi svoje utjecaje na evropski svijet. Mnogi hodočasnici, naročito iz Srbije odlaze na sveta mjesta i otkupljuju ove predmete kao uspomenu ili relikviju i donose ih svoje krajeve.¹²¹

U Bosni je nestabilna politička, vjerska i društvena situacija. Već u XIV stoljeću Bosna ponovo doživljava uspon, da bi 1377. godine postala kraljevina, sa kraljem Tvrtkom I na vlasti, kraljem Raške, Bosne, Primorja, Humske zemlje, Dalmacije, Hrvatske, Donjih krajeva, Zapadnih strana. Od sredine XIV stoljeća eksploatacija rudnih bogastava jača domaću ekonomiju.¹²² Na osnovu pisanih izvora dokazati postojanje većih naselja ili utvrđenih gradova prije dvadesetih godina XIV stoljeća.¹²³ Početkom XV stoljeća je uslijedio period nestabilnosti i borbi za prijestolje. One su uzrokovane jačanjima krupnih velmoža – Hrvatinića, Kosačai Pavlovića.¹²⁴

Za vrijeme vladavine Tvrtka II Tvrtkovića, Stjepana Tomaša i Stjepana Tomaševića, stabilnost se vraća u kraljevinu. Godine 1463. Bosna pada pod osmansku vlast, a posljednji grad koji se održao pod navalom osmanske vojske jeste Jajce.¹²⁵ Za vrijeme najezde Osmanlija u Bosnu, većina velikaša je svoje dragocjenosti (u što je spadao i nakit) predavali na čuvanje u Dubrovnik i Veneciju. To je uradila i porodica Sandalja Hranića. Na popisu predanih stvari su se nalazile i velike i male naušnice, koje nažalost nisu opisane.¹²⁶

¹¹⁹Радојковић, 1966, 20.

¹²⁰Радојковић, 1963, 87.

¹²¹ ‘У томе предњачи најмлађи син Стефана Немање, Сава. Свети Сава полазећи у свете земље носи са собом дарове црквеним великодостојницима. Доментијан, описујући овај пут на једном месту каже да је св. Сава приликом посете александријском патријарху овог обдарио "западним даровима", а да му је за узврат александријски патријарх дао "источне"...

После посете светог Саве Истоку и доношењу предмета израђених од источних мајстора, дошло је опет до колебања и до јачања прилива бизантијских утицаја.’ (Радојковић, 1966, 15).

¹²² Radojković, 1995, 67.

¹²³ Anđelić, 1988, 45.

¹²⁴ Sandalj Hranić (1398-1435) je bio vlastelin u gornjoj Bosni. Nakon pada Sankovića 1404. godine zavladao je Humskom zemljom (Blagaj, Nevesinje, Konjic, Goražde, Samobor, manastir Mileševo, Kukan kod Plevlja, Sokol na sutoku Pive i Tare, Kozman između Foče i ušća Sutjeske, Nikšić, Konavli, Risan, Novi i Budva). Obzirom da Sandalj nije imao muškog potomka, naslijedio ga je sinovac Stjepan Vukčić (1435-1466). Stjepan je njegovoj zemlji pridružio je i Trebinje 1448. godine je primio titulu "božijom milosti homski herceg itd". (Lilek, 1889, 2-3).

¹²⁵ Anđelić, 1988, 44.

¹²⁶ Čremošnik, 1951, 268.

4. NAUŠNICE U PISANIM IZVORIMA

4.1. PERIOD SEOBE NARODA

Izvori o Gotima i Avarima odnose se na opću predstavu nošnje ovih naroda i nisu direktno vezani za Bosnu. Kako je izgledala gotska nošnja može se saznati jedino od bizantskih ili rimskih pisaca. Oni detaljno ne opisuju žensku nošnju: radi se o dugačkoj haljini, nekad bez rukava, na glavu se stavlja marama ili veo, a kosa slobodno pada. Inventar iz istraženih nekropola pokazuje da su posjedovali ne samo naušnice, već i čitave komplete nakita i ukrasa za odjeću – fibule, stiluse, ogrlice, narukvice itd.¹²⁷ (kao što je slučaj na lokalitetu Potoci kod Mostara¹²⁸). Ovaj nakit je askošan i izrađen je od skupocjenih materijala, složenim tehnikama. Iz perioda avarskog kaganata nema dovoljno podataka da bi se rekonstruisala njihova nošnja.¹²⁹

4.2. PERIOD BOSANSKE DRŽAVE

Većina dostupnih pisanih informacija o naušnicama povezane su sa građom Državnog arhiva u Dubrovniku. Srednjovjekovna Bosna je uglavnom svoju komunikaciju ostvarivala upravo preko Dubrovnika. Veza Bosne i Dubrovnika putevima *Via Bosnae* (preko Trebinja i uz rijeku Drinu do Foče, Goražda, Polimlja, Zvonika i Srebrenice) i *Via Narentae* (preko Drijeva i Konjica do Podvisokog i Bobovca) najvećim dijelom pokrivala je privredni i kulturološki utjecaj koji je širen na istočnoj jadranskoj obali i Mediteranu uopće.¹³⁰ Iako se dobrim dijelom građa odnosi na viđena Dubrovčana, ona nudi i opća saznanja o tadašnjim shvatanjima naušnica. Drugi segment očuvanih pisanih informacija o zlatarstvu u Bosni odnosi se na poveznicu centralnih i zapadnih dijelova Bosne sa dalmatinskom području sa sjedištem u Splitu (očuvanih u arhivu u Zadru). Za razliku od dubrovačkih podaci zadarske provenijencije o naušnicama su skromniji.¹³¹

¹²⁷ Tadić, 2014, 85-86.

¹²⁸ Miletić, 1984, 384-385.

¹²⁹ Tadić, 2014, 86.

¹³⁰ Značaj dubrovačke arhivske građe opisan je u radu, Десанка Ковачевић-Којић (1979, 69-73).

¹³¹ Šunjić, 1997, 46-47; Ivana Anzulović, 2006, 204-208.

4.2.1. ОВОЦИ, ОВОТЦИ (ѡБОТЦИ)

Naušnice se u ćirilskim izvorima spominju pod nazivom oboci (ѡБОТЦИ).¹³² Tako su navedeni u nekoliko navrata u depozitu Jelene, supruge i udovice velikog vojvode rusaga bosanskoga Sandalja Hranića i u testamentu hercega Stjepana Vukčića Kosače. Tu su dati iscrpni opisi koji predstavljaju vrijednije naušnice. Pored uobičajenog opisa naušnica, da se radi o kolutu koji je nošen u ušima, ovdje su u pitanju naušnice koje su nošene preko glave na traci – sljepoočnicarke, i pored zlata bile su inkrustiranjeraznovrsnim dragim kamenjem, lančićima i verižicama.

Novembra 1436. godine Jelena je deponirala svoje dragocjenosti u depozit u Dubrovnik. Istaknuto ostavlja slična dva para naušnica koje su pored iscrpnog opisa date i sa težinom. Prvo su u pitanju „oboci zlatni sa ćetiri velika crvena i dva mala crvena kamena te sa 12 zrna bisera optoćenih zlatom i uz njih dvije grivnice (ovratnika)”, a težine 2 unće i ½ aksađa. Drugi „oboci su sa po ćetiri plava i crvena kamena te biserima optoćenim zlatom i bisernim grivnicama” težine 2 unće i 4,5 aksađa.¹³³ Prve od navedenih, po dubrovaćkoj tankoj mjeri kojom su mjerene

¹³² „Ободѡць, inauris”, Ђуро Данићић, Рјечник из књижевних старина српских, 2 (Л-П), Београд, 1863, 188. Oboci, obodaca, m. pl. (inaures, minduše, ušnjaci, obodac, ali i brnjica - kolut obješen o nos), kao kolut koji se nosi u ušima, obodac, obaveden je i njim je nešto obavedeno, Рјечник hrvatskoga jezika (Franjo Iveković-Ivan Broz), Svezak I, Zagreb 1901, 837. Obodac, oboca (naušnica) je demunitiv od rijeći obod (onaj koji bode, obada), Рјечник hrvatskoga ili srpskoga jezika, VIII, (Тома Марећић), ЈАЗУ, Zagreb 1917-1922, 417. Obodac, oboca (множина oboci, genitiv obodaca), naušnica, minduša, Речник српскохрватскога књижевног језика, Књига трећа (Нови Сад - Загреб 1969), Друго фототипско издање, Београд 1990, 872. "Обоци-наушнице (минђуше-cercelle)¹³² verchillo; Назив cercelle одомаћен је за све типове наушница уопште, док је термин verchillo-врћило карактеристично за наушнице са територије Дубровачке Републике. У ћирилским документима општи назив за наушнице јесте обоци..." Radojković, 1963, 40; Naušnica (nauhvica, naušje, inauris, stalagmium, navušnica, a po Marku Maruliću i ušerez, navodno iz gotskog jezika), Vladimir Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, I dio, (JAZU 1908-1922), Pretisak, Informator, Zagreb 1975, 724. Menduša, Petar Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Друга knjiga, JAZU, Zagreb 1972, 405. Inauris, is, ćešće u pluralu inauris, ium, - naušnice; stalagmium, ii, naušnica sa resama, Jozo Marević, Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik, Marka-Matica hrvatska, Zagreb 2000, I dio, 1445; II dio 3012. Назив minduše, turskog је поријекла i он се удомаћио тек од краја XVII stoljeća, Радојковић, 1999, 428-429. Minduša, turski menguš (ali i uz druge jezike kao: buton, rinćica, rioćica, grmjela, mrdela, đinduha, gmiza, klips, orećin, rećine, žirnadol), Bratoljub Klaić, Рјечник страних rijeći (tuđice i posuđenice), Nakladni zavod Matica hrvatske, Zagreb 2004, 208, 341, 390, 503, 697, 886, 982, 1139, 1454.

¹³³ „... прѡде к намъ ѡ Дѡбровникъ многославна и почтена племенито госпога Јелена многочтенога и славнога господина Сандаља великога војводе рѡсага босанскога а кки многославнога светопочившаго кнеза Лазара ... госпога Јеллена постави ѡ нашему комѡнѡ ѡ покладѡ ѡботце злате са ћетри камени црљене велике а два мала црљена са ви-зрљна великога висера ѡковани вси ѡ златѡ а прѡ них двие грѡвнице манега висера а све потеже ѡ-в ѡнче и аѡагъ и пол, и ѡцѡ дрѡзи ѡботци ѡ коѡх сѡ ѡ-д камени плаветни и ѡ-д црљени ѡ златѡ, потега з висером ко-к прѡ каменихъ и на златѡ на двок грѡвнице висерне тои потега ѡ-в ѡнче и ѡ-д аѡаге и пов ...” (13.11.1436), Стојановић, 1929, 391. Opis u, Lilek., 1889, 18.

dragocjenosti, imaju težinu od 56,931 grama, a druge 75,131 grama.¹³⁴ Radi se o obocima čija težina podrazumijeva zlato i dragulje i koje nisu mogle ostati neprimjećene u svom vremenu. Ove naušnice spominju se u Jeleninom depozitu i augusta 1441. godine sa nešto skromnijim opisom.¹³⁵ Iste je u svome testamentu opručila, jedne, označene kao velike Jeleni, supruzi vojvode Stjepana Vukčića Kosače, a druge, označene kao manje, njihovoj kćerki Katarini.¹³⁶ Poslije Jelenine smrti Stjepan Vukčić Kosača uz suprugu Jelenu i sina Vladislava podigao je 1443. godine dio Jelenine zaostavštine, između ostalog i spomenute naušnice.¹³⁷ S obzirom da je uočen sličan sadržaj oznaka velike i male prije će se odnositi na težinu nego na vrstu i posebnu klasifikaciju u izradi. I u deponiranoj imovini hercega Stjepana Vukčića Kosače 1466. godine bio je par malih naušnica sa biserom. Opis je skroman.¹³⁸ To su kasnije podigli njegovi sinovi, ali tada one nisu ni poimenično navođene.

Ove zlatne naušnice sa draguljima i biserima, veće ili manje, svakako su „kraljevskih dimenzija“ i u pratećoj raskoši koja uglednim velmožama pripada i moglo bi prvo da se pretpostavi da se plod istaknutih mediteranskih majstora a koje su Bosanci sebi naručivali. Međutim, za jedne zlatne naušnice sličnog opisa skoro stoljeće ranije kaže se da su slavenske provenijencije. Naime, augusta 1375. godine vlastelin iz Popova Nenac Čihorić izjavljuje u Dubrovniku da je primio ranije deponiranu imovinu od dubrovačkog vlastelina Jakova Menčetića i to par zlatnih okruglih naušnica slavenskih sa skupim draguljima, safirima (plavi dragi kamen) i rubinima (balas/balascio, crveni dragi kamen) umetnutima i biserima velikima umetnutim okolo njih („unum par cercellorum auri rotundorum sclauicorum cum lapidibus preciosis, videlicet, zaffiris et balassis interpositis et margaritis grossis interpositis et in circuytu ipsorum“).¹³⁹ Iste naušnice, urađene „po načinu slovenskom“, kako naglašava Konstantin

¹³⁴ Težina je u Dubrovniku mjerena dvojakom mjerom, tankom i debelom. Tankom mjerom mjerilo se zlato, srebro, biser, a debelom vosak, svila, šafran i mirođije. Polazna jedinica tanke mjere je tanka litra, a ona se sastojala od unča i aksada kroz odnos: 1. litra = 12. unča, a 1. unča = 6. aksada. Njihova težina izražena gramima iznosi: - 1. litra = 327,932 grama, 1. unča = 27,328 grama, 1. aksad = 4,55 grama, Решетар, 1924, 71, 75-76, 107.

¹³⁵ „... два вбоцца начинена бисерѡмъ са ·д· баласи и ѡцъ два вбоцца начинена бисерѡмъ са ·д· сафини и ·д· баласи ...” (10.8. 1441.g.), Стојановић, 1929, 394.

¹³⁶ „... ми госпога Елена ... чиню речъ за живота моки добрен савксти ... да се да госпоге Елене вокводице ... и оботци велици ... и господичне Каталене вбоцци мали ...” (25.11. 1442.g.), Стојановић, 1929, 395.

¹³⁷ „... ере примисмо ми господинъ воевода Стѣпанъ и та госпога Елена и та кнезь Владисавъ васъ поклада цю е била положила речена госпога Елена 8 кожднь дѣрвовацьки 8 сѣдовнеѣъ сребрьниехъ и вбоццѣхъ златиехъ и попасиехъ и 8 пръстениехъ и 8 велициехъ и 8 углавью ...” (01.04. 1443.g.), Стојановић, 1934, 58. Anđelić, 1984, 529-530.

¹³⁸ „... вбоца два мала с малѣмъ бисерѡмъ...” (05.06. 1446.g.), Стојановић, 1934, 83.

¹³⁹ „Neneç Çicurich facit manifestum quod ipse confitetur habuisse et recepisse a ser Jacobo de Mençe unum par cercellorum auri rotundorum sclauicorum cum lapidibus preciosis, videlicet, zaffiris et balassis interpositis et margaritis grossis interpositis et in circuytu ipsorum, quod par ipse Neneç dederet in depositum ipsi ser Jacobo

Jireček, pripadale bi, po njegovoj pretpostavci, Polihraniji (Radači) „kućanici“ Nenca Čihorića, inače sahranjenoj pod stećkom u Veličanima kod Zavale u Popovu.¹⁴⁰ To je moguća pretpostavka.¹⁴¹ Moguća je i pretpostavka da su slavenske izrade (odnosno, izrade „po načinu slovenskom“) mogle da budu i ranije spominjane zlatne naušnice (oboci) u depozitu Sandaljeve udovice Jelene (1436-1443) i hercega Stjepana Vukčića Kosače (1466).

4.2.2. CERCELLORUMI PITANJE PRIPADNOSTI NAUŠNICA IZ PISANIH IZVORA

U izvorima pisanim latinskim jezikom naušnice se javljaju najčešće pod nazivom *cercellorum* (*cercellorum*, *circellos cerceorum*, *cerceli*, *cercellis*, *soçellis*, *zorçellis*), kao što je to pokazao i primjer slavenskih naušnica Nenca Čihorića iz 1375. godine. Taj izraz označava kolut, kariku, a kasnije naušnicu.¹⁴²

Najviše pažnje pristaje onim naušnicama za koje se može pretpostaviti da su povezane sa slavenskim svijetom, tj. Slavenima u dubrovačkom zaleđu, pa time i srednjovjekovnom Bosnom, kao njegovim sastavnim dijelom. To naročito dolazi do izražaja u situacijama kada krajem XIV i u XV stoljeću Bosansko kraljevstvo ima primat na istočnoj jadranskoj obali, prije svega nad dubrovačkim područjem, pa i u poimanju pripadnosti slavenske baštine.

4.2.3. SLAVENSKE NAUŠNICE

Najveći broj očuvanih informacija o slavenskim naušnicama je iz zaloga, u tužbama i testamentima. Marta 1372. godine u Dubrovniku je javno objavljeno da se zalog mora otkupiti u predviđenom roku (obično osam dana) ili će biti prodan. Među založenim stvarima bila su i dva para slavenskih srebrnih naušnica ("paria duo çerçeliorum sclauonicorum de argento").¹⁴³ Maja

presentibus magistro Johanni ciroycio salariato comunis Ragusii et ser Ruscho de Saracha testibus ad premissa" (18.08. 1375.g.), *Diversa Cancellariae*, XXIV, 63.

¹⁴⁰Jireček, 1892, 281.

¹⁴¹ Kao i sve drugo što je imalo oznaku slavenskog porijekla (jezik, oruđe, oružje, odjeća i sl.) i „slavenske naušnice“ tumače se neopravdano srpskim naušnicama (Радојковић, 1999, 429).

¹⁴² Na širem području i: *circellos cerceorum*, *cerceli*, *cercellis*, *soçellis*, *zorçellis*, dok od XVI stoljeća postoje i drugi izrazi: *orechini*, *rechini*, *orechinie*, *reghini* (Anzulović, 2006, 203-204).

¹⁴³ „Pribilus preco comunis de mandato domini Rectoris ser Pauli de Baraba, ad petitionem Francisci cancellarii dixit se presentasse Pribislauo bastasio pro signo paria duo çerçeliorum sclauonicorum de argento, preuoy sclauonicum

1383. godine u zalogu je spomenut par srebrnih slovenskih naušnica ("par unum cercellorum argenti sclauonicorum").¹⁴⁴ U testamentu zlatara Dapka Bratenovića 1390. godine navedeno je 14 pari slavenskih i latinskih naušnica ("pari XIII de cercelli d'argento infra schiauoneschi et infra latini bianchi").¹⁴⁵ Sredinom augusta 1398. godine spomenuto je da je jedan par slavenskih srebrnih naušnica ("unum par zercellorum sclauicorum argenti") dat na ime zloga za deset perpera¹⁴⁶ dubrovačkih dinara. Krajem istog mjeseca one su prodane na javnoj dražbi za 7,5 perpera dubrovačkih dinara.¹⁴⁷ U drugom ugovoru o zalogu augusta 1398. godine zaveden je par srebrnih slavenskih naušnica ("unum par zercellorum argenti sclauorum") koji je dat u zalog za šest perpera dubrovačkih dinara.¹⁴⁸ Septembra 1401. godine Vratko Dimitrović iz Konavala obavezao se da će vratiti Stanki Martinović jedan par srebrnih slavenskih naušnica ("unum par cercellorum sclauorum argenti") a ako to ne učini morat će platiti njihovu protivvrijednost.¹⁴⁹ Maja 1402. godine objavljeno je za jedan par srebrnih slavenskih naušnica ("unum par zercellorum argenti sclauorum"), koji je dat u zalog za 15 perpera dubrovačkih dinara, da će biti prodan ukoliko zalog ne bude vraćen. Aprila naredne godine one su prodane za devet perpera i pet dubrovačkih dinara.¹⁵⁰ Jula 1404. godine objavljeno je da su u zalogu dva para naušnica jedan

unum de argento, palangam unam de ferro, ligones duos et ferra de molendino pro yperperis XVIII et grossos II, precipiens sibi quod usque ad dies VIII proxime futuros debeat dictas res exigisse alioquantum quod elapso dicto termino vendentur, qui fuit contentatus" (20.03. 1372.g.), *Diversa Cancellariae*, XXIII, 92v.

¹⁴⁴„Obrad preco comunis de mandato domini Rectoris ser Blasii de Sorgo ad petitionem ser Michaelis condam Cherue de Martinusso dixit se presentasse Radutho Dobregleuich par unum cercellorum argenti sclauonicorum et unum anulum argenti et aliquas stampas argenti pro pignore et pro signo pro yperperis tribus et grossos decem, precipiens ei quatens octo dierum proxime venturos ipsos ex ipsas redemisse alioquantum quod vendentur" (23.05. 1383.g.), *Diversa Cancellariae*, XXV, 211v.

¹⁴⁵„Testamentum de Dapcho orexe... Io Dapcho orese Brathenuich si faço lo mio ultimo testamento cum la bona mia memoria et sana mente ... pari XIII de cercelli d'argento infra schiauoneschi et infra latini bianchi ..." (25.09. 1390.g.), *Testamenta Notariae*, VII, 185v-186; Ковачевић, 1953, 144.

¹⁴⁶O monetarnom sistemu koji je korišten u Bosni, Dubrovniku i šite pogledati u poglavlju "Monetarni sistem i novčana vrijednost naušnica".

¹⁴⁷„Maro scribano preco retulit se hodie mandato domini Rectoris, ad petitionem Ragcho Milosauich, presentasse unum par zercellorum sclauicorum argenti Brayan Perunzich, quos ipse Raycho habet pro pignore et signo pro yperperis decem. Et precepit etc." (14.08. 1398), *Diversa Cancellariae*, XXXII, 171. Ispod: „1398 die ultimo augusti. Maro preco predictus retulit pluribi diebus incantasse per Ragusium more solito cercellos predictos et de mandato dicti domini Rectoris ipsos deliurasse Stoycho Ratchouich plus ceteris dantur pro yperperis VII[±]”, Isto.

¹⁴⁸„Braycho preco retullit se hodie mandato domini Rectoris, ad petitionem Pirchi aurificis presentasse Turdislao de Malfo unum par zercellorum argenti sclauorum, quos ipse Pirchus habet pro signo pro yperperis sex. Et precepit etc." (17.08. 1398.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXII, 172.

¹⁴⁹„Vratcho Dimitrouich de Chanale facit manifestum quod ipse promittit et se obligat Stanche Martinouich, familliaris ser Dimitri de Benessa, dare et assignare eidem unum par cercellorum sclauorum argenti in festo sancti Michaelis proxime. Et si ad dictum terminum non dederit ipse Vratichus promittit et se obligat per aptay renuntiando soluere dicte Stanche tantum quantum sacramento ipsa Stancha firmauerit vallerit. Renuntiando" (10.09. 1401.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIV, 13v. Sa strane: „Cassa de voluntate dicte Stanche quia debitor soluit”, Isto.

¹⁵⁰„Branchus preco comunis retullit de mandato domini Rectoris suprascriptus ad instanciam ser Clementis Viti de Goçii presentasse Hostoye Iuanouich I par zercellorum argenti sclauorum quod habet ab eo pro signo perperis

latinski a drugi slavenski založeni za 12 perpera i četiri dubrovačka dinara ("duo paria cerzellarum argenti, unum latinum et alterum sclauum").¹⁵¹ Jula 1405. godine naredbom dubrovačkog kneza javno je prodan jedan par slavenskih naušnica ("unum par cercellorum sclauichorum") i jedne platnene čizme za 18 perpera i 9 dubrovačkih dinara.¹⁵² Maja 1412. godine oficijali dubrovačkog kumerka soli u ime Dubrovnika na ime zaloga za šest perpera i 9 dubrovačkih dinara primili su par slavenskih naušnica ("unum par cercellorum sclauicorum") od dvojice Vlaha.¹⁵³ Jula 1412. godine objavljeno je da će jedan par slavenskih naušnica ("unum par cercellorum sclauicorum") koji je bio u zalogu za šest perpera i sedam dubrovačkih dinara i 12 parvula biti prodan ako se u roku od osam dana zalog ne vrati. Augusta iste godine prodane su za pet perpera i dva dubrovačka dinara.¹⁵⁴ Septembra 1412. godine među stvarima iz zaloga koje su trebale biti otkupljene ili prodane bio je i jedan par slavenskih naušnica ("par unum de cercellorum schlauiorum").¹⁵⁵ Na sličan način spomenut je novembra 1412. godine, među drugim založenim stvarima, jedan par slavenskih naušnica ("parunum cercellorum

quindecim et precepit eidem quatens debeat illud exegisse usque ad VIII dies proxime futuros alias vendentur" (17.05. 1402.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIV, 120v. Ispod: „Die XII aprilis 1403. De mandato domini Nicholai de Gondola dicti cerçelli fuerunt diffiniti et dilliuati pro perperis nouem et grossos quinque”, Isto.

¹⁵¹ „Millas preco comunis Ragusii rettulit de mandato suprascripti domini Rectoris ad instantiam Nichxe Merzinouich presentasse Nichxe Schosnich duo paria cerzellarum argenti, I latinum et alterum sclauum que dictus Nichxa habet pro signo et pignore perperis XII et grossos IIII et precepit eidem quatens debea ea exigisse usque VIII dies proxime alias vendentur" (02.07. 1404.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXV, 85.

¹⁵² „Ziuchio Magurçich de mandato domini Johannis de Volçio Rectoris presentasse, ad instantiam Nichxe Ratchouich, Radino Mergich unum par cercellorum sclauichorum et unam gonellam pani blaii pro yperperis decem et octo et grossos nouem ad vendendum secundum ordinem" (14.07. 1405.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXV, 201.

¹⁵³ „Ser Nicolinus de Gondola et ser Simon M. de Resti, officiales comercli salis comunis Ragusii, nomine comunis predicti, faciunt manifestum habere pro signo perperorum sex et grossos nouem unum par cercellorum sclauicorum quos dicunt esse Pribin Cragoyeuich et Slach [tako] et Radizi Pribillouich Vlacorum. Et quia dictus Pribin dicit non esse suos nec pro ipso ponitis saluo pro predictus Selach [tako] et Radiç. Et imo dictus Pribin contentatur in causa quod predicti Sellach [tako] et Radiç dixerunt non esse suos, dictus Pribin promixit per aptay renuntiando discomperare eos usque ad festum sancti Martini et ante si venerint idem Pribin Ragusium. Pro quo Pribino, Dobrich [71v] Teurdoyeuich se constituit plezium et principalem pagatorem per aptay. Renuntiando [72]" (08.05. 1412.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIX, 71v-72.

¹⁵⁴ „Pribil Brusa preco comunis retulit se heri de mandato domini Andree de Sorgo Rectoris, ad instantiam Ziuchi Milienuich presentasse Pribilo Sladienuich unum par cercellorum sclauicorum quos habet pro pignore perperorum sex grossos septem et paruulus XII et ei precepisse quod eos exigere debent hinc ad dies octo aliter vendentur" (26.07. 1412.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIX, 108v. Sa strane: „Die XVIII augusti. Pribil prescriptus retulit vendidisse dictos cercellos Toncho Putnich pro perperos quinque et grossos duobus", Isto.

¹⁵⁵ „Pribil Brusa preco comunis retulit se hodie de mandato domini Teodori de Prodanello Rectoris, ad instantiam Ratchi Drasinouich presentasse Milouacio Grlicich gonellas duas blauas, I^a socham rubeam et par I^{um} de cercellorum schlauiorum, quas res habet pro pignore perperorum viginti duorum et grossos decem et ei precepisse ut dictas res exigat habere ad dies octo, alias vendentur" (03.09. 1412.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIX, 128v. Ispod: „MCCCCXIII, die XX marcii. Suprascriptus Pribil Brusa dixit vendidisse suprascriptas res Michaeli aurifici pro perperis decem et nouem et grossos nouem", Isto.

sclauorum")¹⁵⁶, kao i maja 1413. ("unum par cercellorum sclaborum").¹⁵⁷ Marta 1415. spomenute slavenske naušnice u zalogu su bile sa perlama ("unum par cercellorum perlarum sclauicorum").¹⁵⁸ Za naušnice spomenute u zalogu aprila 1415. navodi se cijena od šest perpera dubrovačkih dinara ("unum par cercellorum sclauicorum pro sex yperperos grossorum")¹⁵⁹, a za slavenske naušnice spomenute u zalogu juna 1415. godine navedeno je da je jedna slomljena ("par unum cercellorum sclauorum, quorum unum est fractum").¹⁶⁰ Krajem aprila 1416. godine u jednom zalogu spomenut je jedan par slavenskih naušnica ("par unum cercellorum sclaborum").¹⁶¹ Septembra 1419. godine podignuta je tužba protiv Milka Stojanovića, čovjeka Grgura Nikolića zbog pljačke novca i para slavenskih srebrnih naušnica ("unum par cercellorum sclauorum de argento").¹⁶² Jula 1426. godine podignuta je tužba za pljačku više stvari među kojima i jedan par slavenskih srebrnih naušnica ("unum par cercellorum sclauicorum de

¹⁵⁶ „Pribil Brusa preco comunis retulit de mandato domini Rectoris ser Johannis de Goziis, ad instantiam Ratichi Dussinouich presentasse Millouezio Gerlichich par unum cercellorum sclauorum, I socham pani rubey, duas tonichas sclauinas pro yperperis viginti quatuor. Et precepisse quod debeat exigere infra octo dies aliter vendentur” (09.11. 1412.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIX, 163v.

¹⁵⁷ „Ziuchus preco retulit se hodie de mandato domini Natalis de Proculo Rectoris, ad instantiam ser Zore de Palmota, presentasse Pribislauo Gurenouich unam taciarn argenteam, unum par cercellorum sclaborum pro perperis decem et ei precepisse ut dictas res exigat hinc ad dies octo alias vendentur” (05.05. 1413.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIX, 251v.

¹⁵⁸ „Millas preco comunis retulit de mandato domini Marini P. de Zrieua Rectoris, ad instantiam Dimitrii Tripunouich, presentasse Vlaticho Dobrououieuch et Simcho Maroyeuich unam taciarn argenti, tria coclearia et unum par cercellorum perlarum sclauicorum, et septem maspillis magnos perlarum et grossos quinque pro signo. Et sit predicti confessi fuerunt siccesse pro signo. Et precepisse quod exigere debeant infra octo dies alias vendentur” (05.03. 1415.g.), *Diversa Cancellariae*, XL, 131v.

¹⁵⁹ „Idem preco [prema ranije: Millas] retulit se mandato dicti domini [dominus Natalis de Proculo] vicereactoris, ad petitione Nixe Paparcich presentasse Stoicho Dapçich unum par cercellorum sclauicorum pro sex yperperos grossorum. Et eidem precepisse quatens exigat infra dies octo proxime alias vendentur more solito” (28.04. 1415.g.), *Diversa Cancellariae*, XL, 155v.

¹⁶⁰ „Milas preco comunis retulit se hodie de mandato domini Franci de Basilio Rectoris, ad instantia Stiepani aurificis presentasse Pribislauo aurifici par unum cercellorum sclauorum, quorum unum est fractum, quas dixit habere pro pignore yperperorum quinque cum dimidio. Et precepisse ut ipsos exiget hinc ad dies octo proximos alias vendentur” (19.06. 1415.g.), *Diversa Cancellariae*, XL, 179.

¹⁶¹ „Zeuetchus preco comunis retulit se hodie de mandato domini Marini de Restys Rectoris, ad instantiam Zeuetchi tabernarii presentasse Vlacote Milunouich par unum cercellorum sclaborum et drezatorium unum perlarum. Quas res dixit habere pro pignore yperperorum undecim et ei precepisse ut ipsas res exiget hinc ad dies octo, alias vendentur” (30.04. 1416.g.), *Diversa Cancellariae*, 10v.

¹⁶² „Utissen Bogloeuich et Dabisiu Pribeglich homines Catarine filie de Benessa in Tersteno coram nobili et sapienti viro domino Natale de Georgio honor Rector Ragusii conqueritur supra Milchum Stoianouich hominem Gregorii Nicolich. Eo quia dictus accusatus hac nocte propelapsa furatus fuit unum par cercellorum sclauorum de argento et grossos nouem in denariis computatis dictis accusatoribus, et hoc fuit hac nocte ut supra dum dicti accusatores eundem accusatum recepissent in domo eorum ut ibidem dormiret, qui accusatus acceptis furtim dictos cercellos et denariis in salutato hospite de domo dictorum accusatorum recessit relictis aliquibus suis rebus ibidem nullius fere valoris” (03.09. 1419.g.), *Lamenta de foris*, IV, 73.

argento").¹⁶³ Međusrebrninom u zalogu spomenutom juna 1440. godine nalazio se i jedan par slavenskih naušnica ("par unum de cercellis sclauis").¹⁶⁴

4.2.4. BOSANSKE NAUŠNICE

Za razliku od drugog nakita (pojaseva, vijenaca, ogrlica, ukrasa i prstenja) rjeđesu zasvjedočene srednjovjekovne naušnice koje su nazivane bosanskim. Mnogi dubrovački, splitski i ostali dalmatinski građani su posjedovali tokom XIII i XIV stoljeća nakit i ostale srebrene umjetnine koje su u popisima označene kao "bosanske".¹⁶⁵ Iz prve polovine XV stoljeća mnogi bosanski feudinci ostavljaju depozite u Dubrovniku u kojima se spominje i bosanski nakit.¹⁶⁶

Pokazatelj iz tužbe iz aprila 1457. godine govori o naušnicama Bosanaca što predstavlja isto, te može da podrazumijeva i da su rađene u Bosni i od strane bosanskih majstora, pa i da imaju određene karakteristike kojima se i izradom i stilski razlikuju od drugih naušnica. Naime Veselica Cvjetanova iz Drijeva podigla je pred dubrovačkim knezom tužbu protiv Radovana Menegolda za pljačku novca, razne robe, stvari i dragocjenosti među kojima, izriječom, četiri para naušnica Dubrovčana i četiri para naušnica Bosanaca ("quatuor paria cercelorum Raguseorum et quatuor paria cercelorum Bosignanorum").¹⁶⁷ U drugom pokazatelju iz početka

¹⁶³„Radoe Radassinouich de Glubač homo ser Johannis Ma. de Georgio coram nobili et sapiente viro domino Rectore ser Dobre de Binçola conqueritur. Eo quia die mercurii propelapsa de nocte furate sibi fuerunt de domo sua in Glubač res infrascriptas, videlicet, II gonelle blau coloris cum buttonibus de argento, II gonelle de rassa blaua non incise, I par cercellorum sclauicorum de argento, II spate, I arcus, II capite, II camisie a mulieris, II paria calegarum panni blau coloris, I plasch de mercina, I olla butiri, II tebulec a mulieris, III faccioli, III anuli de argento, II marsupia picta seu laborata, II globi de filato, XXX grossi in argento” (29.07. 1426.g.), Lamenta de foris, VII, 41. Ispod: „Die 28 nouembris 1426. De mandato domini Rectoris ser Zore de Palmota, Radoe Radassinouich accusator predictus dixit esse fures Vlatchus et Vmiglien fratres Vrlacichi de Popoua de Zacoua, homines Gregorii Nicolich. Et dixit quod Vlaoe Radoucich et frater eius fuerunt illi qui fecerunt dicto accusatori furaris res predictas et sunt homines ser Johannis Ja. de Gondola in Glubač”, Isto.

¹⁶⁴„Marcus cimator qui habebat infrascripta pignora impignare a Decussa, uxor Francisci de le Dage pro iperperorum XXVII et grossos II, dedit ea dicto Francisco procuratori dicte Decusse prout de procura patet in procuris cancellarie sub die XXII aprilis 1439. Qui Franciscus dedit dicto Marcho iperperorum 27 grossos II sicut dictus Marchus confessus fuit. Una centura ornata de argento, par I de cercellis sclauis, annullus I de auro, cusleri II de argento} pigneria restituta. Et fecerunt sibi vicissim fines. Renuntiando” (20.06. 1440.g.), Diversa Cancellariae, LIV, 234.

¹⁶⁵Fisaković, 1973, 173.

¹⁶⁶Ковачевић, 1959, 293.

¹⁶⁷Han, 1972, 164; „Veseliza Zuietana de Narenti coram domino Rectori ser Damiano de Menzis lamentatur contra Radouanum Manegoldum, dicens quod sibi furati fuit de domo ipsius Veselize iperperos LXXVII et unam tazam de argento, botonos 100 argenti, unam centuram cum fibula de argento, unum anulum auri valoris ducatorum V, anulos 24 argenti, unam armam de taza cum smaldo, duas bursas de veluto in una quarum erat unum botonum magnum de argento, unum fazolum straforatum magnum, unum fazoletum paruum, unam cultram et duas carpetas, duo lintramina, duas pernices, duo barchana, unum tinctum alterum album, duas camixias a femina, unam camixiam ab

oktobra 1460. godine je spomen zaloga koji je predstavljao jednu srebrnu tacnu i par bosanskih naušnica ("par cercellorum Bosginesorum").¹⁶⁸

Predmete bosanske izrade nalazimo i među predmetima koje su bosanske žene nosile u miraz udajom van Bosne. U mirazu Marija Kotromanić, koja se udala za njemačkog grofa Ulriha X Helfensteina, spominju se i četiri marame za glavu, dva svilena gajtana za kosu i 20 komada ukrasa za glavu.¹⁶⁹ Iako se izričito to ne spominju naušnice, ali je vjerovatno da su neki od tih ukrasa za glavu bile i naušnice.

4.2.5. VLAŠKE NAUŠNICE

Kada su medievalne naušnice u pitanju pripadnost bosanskom kulturnom krugu podrazumijeva i one koje imaju oznaku vlaške pripadnosti, jer su Vlasi dubrovačkog zaleđa krajem XIV i u XV stoljeću ustvari najvećim dijelom Vlasi u Bosanskom kraljevstvu. Krajem aprila 1386. godine javno je objavljeno da će se otkupiti ili prodati srebrnina Radoja zlatara koja je u zalogu, a među kojom je spomenut i par srebrnih naušnica sačinjen na vlaški način, ili po vlaškom uzoru ("unum par cercellorum argenti ad usum Vlacorum").¹⁷⁰ Jula 1398. godine objavljeno je da se treba otkupiti ili prodati jedan par srebrnih vlaških naušnica ("unum par cercellorum argenti Vlachorum"). U zalogu su postavljene za vrijednost od 11 perpera i pet dubrovačkih dinara, a deset godina kasnije iste su prodane 11 perpera i četiri dubrovačka dinara.¹⁷¹

homine, unum par caligarum, tria paria schaparum, quatuor paria cercellorum Raguseorum et IIII^{or} paria cercellorum Bosignanorum, unam caldariam, unum brachium de tela bombazina, unam maneriam, IIII^{or} petias casei, unam libram sirici, unam canam auri fillati inter in grossis veteribus duos iperperos, unum sendelinum de peltro, unum gruppum acuum" (28.04. 1457.g.), Lamenta de foris, XXX, 158v.

¹⁶⁸ „Ad instantiam ser Nicole Jo. Alex. de Goze, Milas riuerius comunis retulit se de mandato domini Rectori ser Nicole Si. de Bona presentasse Andree Vlachouich unam taciarn argenti et unum par cercellorum Bosginesorum [tako] pro signo et pignore ducatorum decem. Cui respondit secundum relationis riueri quod acceptabat" (02.10. 1460.g.), Diversa Cancellariae, LXX, 153. Ispod: „XX octobris 1461. Cassa quia suprascriptus Andreas Vlachouich habuit suam taciarn et cercellos", Isto.

¹⁶⁹Mušeta-Aščerić, 1999, 122.

¹⁷⁰ „Braychus preco comunis de mandato domini Rectoris ser Nicolai de Mençe retulit se ad petitione fratris Johannis de Vegla Ordinis predicatorum, presentasse Radoe aurifici unam taciarn argenti et unam centuram et unum par cercellorum argenti ad usum Vlacorum. Que omnia dictus frater Johannes dixit se habere pro signo ducatorum quinque precipiens dicto Radoe, quatens debeat exegisse dictas res usque ad dies VIII proxime venturum, alias elapso termino vendentur secundum consuetudinem" (26.04. 1386.g.), Diversa Cancellariae, XXVI, 69.

¹⁷¹ „Maro Barba preco comunis Ragusii retulit se de mandato domini Rectoris ser Helye de Saracha, ad instantiam Pripchi de Graciano, presentasse Pribislauo Budessich I par cercellorum argenti Vlachorum que habet ab eo pro signo perperorum undecim et grossos V et precipere eidem quatens debeat exigere usque ad VIII dies proxime alias

U najvećoj mjeri karakteristika prisustva srebrnine iz zaleđa prisutna je u dokumentima koji govore direktno o zalogu ili ga podrazumijevaju kao sastavnim dijelom određene poslovne transakcije. U tom smislu značajno je spominjanje srebrnine koju Vlasi i drugi trgovci iz dubrovačkog zaleđa moraju predati u zalog kao kupci soli na kredit. Dubrovčani su nizom odluka odobravali Vlasima i drugim trgovcima u zaleđu da mogu kupiti sol u njihovim slanicama. Onima koji su kupovali više soli davali su darove u dodatnoj količini soli. Međutim, svima onima koji su sol uzimali na kredit tražili su ili dodatno jemstvo od strane uglednih dubrovačkih trgovaca ili zalog u srebrnini. U periodu 1423-1448. godine preko 40 odluka dubrovačkog Malog vijeća u odobrenju Vlasima i trgovcima iz zaleđe da mogu uzeti so na dubrovačkom području podrazumijeva da daju zalog u srebrnini, najčešće u vrijednosti preuzete soli ("accipiendo tanquam ab ipso pignus sufficiens argenti ad valorem dicti salis; accipiendo tamen ab ipsis Vlacchis pignus argenti sufficiens pro valluta dicti salis").¹⁷²To je djelimično osiguranje koje je služilo Dubrovčanima kao salinarima a koje je na drugoj strani omogućavalo da se kreditiranjem nabavi sol kao važan artikal potreban ljudima i stoci u zaleđu. Među brojnom srebrninom koja se spominje u takvim situacijama a koju ostavljaju Vlasi i drugi trgovci iz zaleđa, izvjesno je da su i srebrne naušnice.

4.2.6. LATINSKE NAUŠNICE

Pored slavenskih, rijede spominjanih vlaških i mnogobrojnih spomenutih bez oznake pripadnosti ili porijekla, zabilježene su i latinske naušnice. Primjeri iz testamenta iz 1390. i iz 1404. su spomenuti, u kojima su zajedno spominjane slavenske i latinske naušnice¹⁷³, a tu je i primjer iz 1412, kada su na ime zalog postavljena tri para latinskih naušnica ("paria tria cercellorum latinorum"). Za tri para latinskih naušnica zalog je bio 9 perpera i 9,5 dubrovačkih dinara, a iste su naredne godine javno prodane za sedam perpera.¹⁷⁴ Kao i u slučaju slavenskih i

vendentur" (09.07. 1398.g.), Diversa Cancellariae, XXXII, 160v. Ispod: „1408 die III decembris. Milas retulit de mandato domini Raphaelis de Gociis vendidit dictos cercelos ad publicam incantis pro yperperis undecim et grossos quatuor Petcho Gradoeuich", Isto.

¹⁷² Na osnovu iscrpne tabele u: Kurtović, 2014, 619-638.

¹⁷³ „pari XIII de cercelli d'argento infra schiauoneschi et infra latini bianchi" (25.09. 1390.g.), Testamenta Notariae, VII, 185v-186; Ковачевић, 1953, 144; „duo paria cercellorum argenti, I latinum et alterum sclauum" (02.07. 1404.g.), Diversa Cancellariae, XXXV, 85.

¹⁷⁴ „Pribil Brusa preco comunis retullit de mandato domini Nicolai de Goziis ad instantiam Iuanni Mircich presentasse Giurcho filiastro de Moiano de Stagno paria tria cercellorum latinorum pro yperperos nouem grossos VIII. Et precepisse sibi quod exigere debeat infra terminum octo dierum aliter vendentur secundum ordines

vlaških, nisu date ni posebne karakteristike ovih latinskih naušnica. Interesantnim se može reći i da je jedne prilike izričito naglašeno da su u pitanju ženske naušnice, tj. četiri para srebrnih ženskih naušnica (*paria quatuor cercellorum de argento a femina*).¹⁷⁵

Iako izvori nude podatke koji su korisni u stvaranju potpunije slike ukrasnih predmeta, oni ne nude detaljne opise naušnica. Također, datacija ili lokacija spomenutih primjeraka u dokumentima nije apsolutna. Razlog tome jeste što su se predmeti, naročito oni koji imaju veću vrijednost, prenosili sa jedne generacije u drugu ili stavljali u zalog van područja na kojem su nastali.¹⁷⁶

Predmeti manje vrijednog materijala, poput bronce, bakra i često slabijeg srebra, obično se ne nalaze u izvorima.¹⁷⁷ Zbog ovog, izvori su primjenjivi samo za jedan dio arheološkog materijala, onog koji je luksuzniji i dostupan samo bogatijem društvenom sloju. Historijska građa ne nudi detaljan opis naušnica, a svodi se na njihovu veličinu i na materijal od kojeg su materijala napravljene.¹⁷⁸

Moglo bi se zaključiti da veći broj informacija o obocima, slavenskoj i vlaškoj pripadnosti naušnica u pisanim vrelima XIV i XV stoljeća, te spomen bosanskih naušnica, postavlja zahtjevne ali i poticajne zadatke budućim istraživačima pisane i naročite materijalne kulture.

4.2.7. ZLATARI KOJI SU DJELOVALI NA PROSTORU SREDNJOVJEKOVNE BOSNE

Bosnaskom zlatarstvu i zlatarstvu okolnih prostora doprinijela je intenzivna eksploatacija plemenitih metala, prije svega srebra. Nedostatak plemenitih metala u Evropi i potraga za njima

Ragusii” (01.10. 1412.g.), *Diversa Cancellariae*, XXXIX, 138. Ispod: „MCCCCXIII, die XX marcii. Predictus Pribil dixit vendidisse dicta paria tria cercellorum Simcho de Insula Auguste pro perperis septem”, Isto.

¹⁷⁵„Ad instantiam Simchi Radossalich Johannes Vrtich riuerius comunis retulit de mandato domini Rectori ser Georgii de Goze presentasse Maroe Miloucich paria quatuor cercellorum de argento a femina, quos dictus Simchus habebat a dicto Maroe pro signo et pihnore iperperorum tredecim. Et sibi precepisse quod dictos cercellos debeat exegisse infra octo dies proxime futuros alioquantum ad publicum vendentur incantum juxta solitum” (25.09. 1450.g.), *Diversa Cancellariae*, LXII, 139v.

¹⁷⁶Anzulović, 2006, 200.

¹⁷⁷Isto.

¹⁷⁸ Isto.

rezultirala je pojačanom metalurgijom i trgovinom u XIV i XV stoljeću kada Bosna postaje jedno od glavnih izvorišta srebra.¹⁷⁹ Prisustvo srebra značilo je i povećanu platežnu moć vlastele, trgovaca i zanatlija. Shodno tom procesu uznapredovale su materijalne moći pojedinaca i čitavih društvenih slojeva. Povećava se potražnja skupocjenih dragocjenosti iz inozemstva ali i domaća izrada nakita. Pisani pokazatelji od svih zanatlija najviše bilježe upravo zlatare. Zbog srebra zlatari su sveprisutniji i najduže se zadržavaju u Bosni. Izdvajaju se oni u Visokom i Fojnici, ali prisutni su i u Prači, Foči i Kreševu, Goraždu, Deževicama, Brštaniku i Drijevimama.¹⁸⁰ Zlatarstvom baviti i domaći zlatari. Pored arhivskih informacija o domaćim zlatarima, na njih upućuju i očuvana prezimena Zlatarić u Goraždu i Pljevljima.¹⁸¹ Opravdana je pretpostavka da su zlatari svoje domaće proizvode namjenjivali prije svega gradskoj sredini.¹⁸²

Najstariji spomen zlatara koji su radili na području Bosne potječe sa kraja XII stoljeća. Radi se o Zadranima Matejem i Aristodije, sinovima Apuljca Zorobabela. Živjeli su u Splitu i "išli većinom u Bosnu", povezali su se sa tamošnjom sredinom da bi postali pristaše bogumilstva i propovjedali ga u svom gradu.¹⁸³ Mnogi zlatari iz Primorja, najviše iz Dubrovnika, dolazili su u Bosnu kako bi se bavili svojim zanatom¹⁸⁴.

Sedamdesetih godina XIV stoljeća se spominju šegrti iz Bosne koji dolaze u Dubrovnik na obuku. Od poljednje decenije XIV stoljeća broj šegrtova se povećava. Najviše je dolazilo onih

¹⁷⁹ O prisustvu srebra u Bosni: Ковачевић-Кojiћ, 1969, 257-263; Ковачевић-Кojiћ, 1983, 113-122.

¹⁸⁰ Zlatara je najviše u Srebrenici, ali ona je od 1413. pod vlašću Despotovine, Desanka Ковачевић, Prilog proučavanju zanatstva u srednjovjekovnoj Bosni, Godišnjak Društva istoričara BiH 10, Sarajevo 1959, 286; Ista, Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, ANU BiH, Djela 18, Odjeljenje istorijsko filoloških nauka 13, Sarajevo 1961, 81; Ista (Desanka Ковачевић-Кojiћ), Градска насеља средњовјековне босанске државе, Веселин Маслеша, Сарајево 1978, 202-204. "Zlatar Petko Pribojević se udružio 1434. sa zlatarom Antunom Marojevićem i njegovim pomoćnikom da skupa rade u Pribojevićevo dućanu i radionici u Srebrenici (neko vrijeme bila u okviru Srbije). U tom važnom rudarskom središtu radili su u to doba Petar Vlahuša Obradović i mnogi drugi, koji se tu zadržavahu osobito u prvoj polovici XV stoljeća. Stjepan Stojšalić, koji se spominje 1447. u Dubrovniku, radio je prije toga 1443. u Foči, gdje je bio zaposlen i Jakša, koji je živio i u Prači i u Visokom, gdje su radili Antun Hranisalić, Benac i Andruško Stipković, koji su odlazili i u Fojnici." (Fisaković, 1973, 168).

¹⁸¹ Ковачевић-Кojiћ, 1978, 212-213.

¹⁸² Ковачевић-Кojiћ, Сарајево 1978, 310-311.

¹⁸³ Fisaković, 1973, 169.

¹⁸⁴ Tridesetih godina XIV stoljeća boravio je u Bosni dubrovački zlatar Vlaho, a 1343. obavezao se zlatar Braja da će s pomoćnikom Ivanom otići tamo i baviti se zlatarstvom. Njihov sugrađanin zlatar Bene, sin Čibrijanov, radio je sredinom XIV stoljeća u različitim mjestima Bosne više od jednog desetljeća. Na ušću Neretve su u drugoj polovici XIV stoljeća radili Lazar, pa Radoslav Tvrtković, koji je na Korčuli, koja bijaše povezana s Bosnom, prodavao dragocjenosti, a zatim i Brajan Mikulić, koji je boravio u Brštaniku. Godine 1358. radio je u Bosni dubrovački zlatar Šimun Stjepanov. Tamo je u julu 1376. godine otišao i Matko Benvenutov s kapelanom bosanskog bana, a kasnije kralja Tvrtka (Fisaković, 1973, 168).

sa prostora bliskih Dubrovniku, a u XV stoljeću počinju dolaziti i šegrti iz Bosne.¹⁸⁵ Osim šegrtva postoje podaci da je kod Dubrovčana u zlatarskim radnjama je služilo i roblje koje je kupljeno krajem XIV stoljeća u Bosni.¹⁸⁶

Vrijedno spomena je da su i kod uglednih bosanskih magnata boravili zlatari i da su im pravili raznovrsni nakit. Naročito je to poznato za Kosače. Kod Stjepana Vukčića Kosače boravio je zlatar Stjepan.¹⁸⁷ Na dvoru Kosača sredinom XV stoljeća boravio je poznati flandrijski zlatar Vahter Rambot iz Briža (Vachter Rambot iz Bruggesa), sa svojim sinom Rajmondom. Za Vahtera se pretpostavlja da je iskovao jedan zlatni pojas i druge dragocjenosti koje su se našle u depozitu hercega Stjepana Vukčića Kosače.¹⁸⁸ Uz hercega Stjepana se također spominje da je kod njega boravio Stjepan zlatar sa Radašinom Radosalićem.¹⁸⁹ Njegov nasljednik herceg Vlatko imao je svoga zlatara koji je boravio i djelovao kod njega.¹⁹⁰ Također se spominje majstor Nikola Ratkov koji je radio u Vrhbosni sredinom XV stoljeće.¹⁹¹

4.3.LIKOVNI PRIKAZI

U Bosni i Hercegovini nije sačuvan niti jedan likovni prikaz nakita. Stećci koji prikazuju čovjekov svakodnevni život, simbolički prikazuju mušku i žensku nošnju,¹⁹² isključujući detaljne dekorativne prikaze. Moguće je da su na ovaj trend utjecali običaji u Ugarskoj gdje su se prikazi na nadgrobnim pločama radili šablonski.¹⁹³ Također, naušnice se na evropskim slikama javljaju tek od XVI stoljeća.¹⁹⁴

S druge strane, u Srbiji su sačuvane freske sa prikazima vjerskih ličnosti, kraljeva i kraljica i plemstva, pri čemu je velika pažnja posvećena nošnji i nakitu. Preciznost njihove izrade omogućava čak tipološku odredbu nakita. Pri tome, među naušnicama, dominantni su oborci,

¹⁸⁵ Stojsko Petrović iz Rudina (Bileće) dolazi 1391. godine; Prvinac Septunić iz Ljubomira dolazi 1393. godine; Radoje Batanoc iz Popova polja, dolazi 1395. godine (Kovachević, 1959, 288.)

¹⁸⁶ Fisaković, 1973, 171.

¹⁸⁷ Kovachević, 1959, 285.

¹⁸⁸ Kovachević-Kojić, 1978, 206-207.

¹⁸⁹ Kovachević, 1959, 285.

¹⁹⁰ „uno Piero Raguxeo che era orexe del dicto signor et lavorava continuo in castelo“ Šunjić, 1997, 45.

¹⁹¹ Kovachević, 1953, 131.

¹⁹² Radojković, 1995, 68.

¹⁹³ Anzulović, 2006, 200.

¹⁹⁴ Isto, 213.

luksuzne okrugle, tj. lunulaste naušnice. Neki od ovih primjera su: žene u sceni Rođenja Bogorodice u Nerezima, vlastelinka Milica u Bogorodičinoj crkvi u Matki,¹⁹⁵ supruga župana Brajana u Beloj crkvi Karanskoj,¹⁹⁶ Studenica, Kraljeva Crkva sa portreti kralja Milutina i kraljice Simonide (kraljica nosi veoma krupne oborke oivičene biserima),¹⁹⁷ Staro Nagorničino, ponovo kralj Milutin i kraljica Simonida.¹⁹⁸

Ovi prikazi proširuju zaostavštinu kasnosrednjovjekovnog fonda van arheološkog konteksta. Ovo daje mogućnost za precizniji tipološki sistem, kao i prepoznavanju materijalnih veza između dva politička i kulturološka prostora, Bosanske države i Srbije. Za cvjetoliku naušnicu iz Klise-Ališići (br. 382) više se paralela pronalazi na fesko-slikarstvu u Srbiji (freska despotice Jelene iz Donje Kamenice, knjeginje Milice iz Ljubostinje i ktitorke iz Kalotina, Liverina, plemkinja iz manastira Ljubostinja¹⁹⁹) nego u arheološkom materijalu.

¹⁹⁵ Бикић, 2010, 10.

¹⁹⁶ Бикић, 2010, 52.

¹⁹⁷ Ковачевић, 1953, 39.

¹⁹⁸ Isto, 40.

¹⁹⁹ Радојковић, 1963, 38.

5. MATERIJALNI IZVORI

5.1.PERIOD SEOBE NARODA

Iz perioda seobe naroda pronađeni materijal se veže za Istočne Gote i Avare. Vjerovatno su postojale domaće radionice koje su proizvodile dio nakita, a dio je dolazio iz Salone, kao velikog kulturnog centra, ili iz Panonije preko Sirmijuma, Siscije ili Servecijuma.²⁰⁰ Naušnice su bile sastavni dio nošnje i pronalaze se zajedno sa ostalim nakitom i ukrasima.²⁰¹ Goti su bili veliki ljubitelji nakita iz pontskih radionica²⁰², ali su nalazi ovakvog nakita rijetki na prostoru Bosne i Hercegovine.

5.1.1 NAUŠNICE ISTOČNIH GOTA

U Bosni i Hercegovini je pronađeno šest primjeraka naušnica, na pet lokaliteta (br. 1, 2, 3, 4, 5, 6) koje se mogu pripisati Istočnim Gotima. One se mogu svrstati u četiri grupe na osnovu tipoloških odrednica.

Prvoj grupi pripadaju naušnice sa korpicom (br. 1 i 2). One su se razvile od jednostavnih korpica sa uloškom, do korpica u obliku cvijeta sa ukrasima od filigrana i granulacije. Ovaj oblik se razlikovao od mjesta do mjesta. Naušnice sa jednostavnom korpicom iz Zenice predstavljaju ranu fazu njihovog razvoja, dok one Vrdolja kod Stoca predstavljaju kasniju fazu razvoja.²⁰³ Dva primjerka koja su pronađena na prostoru Bosne i Hercegovine nisu prostorno povezana (jedna je pronađena u blizini Stoca, druga u Zenici), a obje se datiraju u drugu polovinu V stoljeća.

Drugoj grupi pripadaju poliedarske naušnice. Jedan par je sa lokaliteta Pećinska Rika – Gornja Pećina kod Travnika (br. 3), a druga dva para su sa nekropole Rakovčani kod Prijedora (br. 4 i 5). Inače, skupina naušnica s poliedrom je veoma brojna skupina i široko rasprostranjena (od Ponta do Galije). One su kasnoantičkog postanka, ali tijekom seobe naroda preuzima ga istočnogotsko-gepidsko stanovništvo.²⁰⁴ Jednostavne naušnice, rađene od srebra ili bronce s poliedarskim privjeskom, pronalaze se u germanskim grobovima od V do VII stoljeća, čiji oblik

²⁰⁰Miletić, 1984, 380.

²⁰¹Isto, 383.

²⁰²Isto, 384.

²⁰³Miletić, 1969, 234.

²⁰⁴ Miletić, 1988, 34.

ostaje nepromijenjen. Nošene su kao sljepoočničarke, tj. visile su na platnenoj vrpici upletenoj u kosu.²⁰⁵ Kao i prethodna grupa naušnica, ni ove nisu prostorno povezane, a datiraju se u period kraja V i početka VI stoljeća.

Trećoj grupi, pripadaju naušnice koje se sastoje od karičice ukrašene filigranskom jagodom i ovalnim kloazorniranim privjeskom od zlatnog lim. Ovoj skupini pripada par iz Han-Potoka kod Mostara (br. 6). Naušnice su jedinstvene, nemaju analogija. Zrna iz probijenog zlatnog filigrana podsjećaju na mediteransku, antičku tradiciju koja posredstvom sa Bizantomse nastavlja u srednji vijek. Privjesci u obliku visećih kapljica s crveno-zelenim kontrastima boja podsjećaju na istočnogotske talijanske radionice i pripadajuće nalaze iz Italije (Domagnano, Desana, Fano, Testona).²⁰⁶ Datiraju se u period kraja VI stoljeća.

5.1.2. NAUŠNICE AVARSKOG PORIJEKLA

U avarskim grobovima se često pronalaze naušnice, koje su vjerovatno bile upletene u kosu.²⁰⁷ Iz perioda prvog avarskog kaganata naušnice su pronađene na dva lokaliteta (br. 6 i 7). Radi se o dvije grupe naušnica: to naušnica sa privjeskom u obliku obrnute piramide i naušnica sa šupljom kuglom.

Naušnica sa privjeskom u obliku obrnute piramide je sa lokaliteta Velika Kladuša. Ranije se smatralo da je ovaj tip naušnice produkt putujućih bizantskih zlatara koji su radili za avarsko plemstvo²⁰⁸. Međutim, u novije vrijeme se nastoji pripisati romanskom stanovništvu koje je preživjelo navalu migracijskih naroda iz vremena kasnog VI ili ranog VII stoljeća.²⁰⁹ Ovaj nalaz se uspoređuje sa nalazima naušnica u vidu obrnute piramide iz ranoavarskih nalazišta sa područja Mađarske. Demo je pripisuje tipu Szegvar,²¹⁰ dok je Vinski pripisuje tipu Velika Kladuša²¹¹. Ovaj se oblik naušnica pronalazi još u dobu predklasične Grčke, u jonskom nakitu u vidu naušnica u obliku otvorene karike na kojima se nalaze manji ili veći ukrasni privjesci od srebrnih ili zlatnih kuglica, trokutastog ili primanidalnog oblika, kao i kod kod

²⁰⁵Matijević, 2014, 31-32.

²⁰⁶Isto, 31.

²⁰⁷Vana, 1983, 59-60.

²⁰⁸Vinski, 1956, 74.

²⁰⁹Demo, 2015, 50.

²¹⁰Isto, 49.

²¹¹Vinski, 1956, 72.

Etruščana.²¹²Vjerovatno je ovaj primjerak pripadao ženskom grobu, pripadnice vladajućeg avarskog sloja.²¹³

O paru zlatnih naušnica sa šupljom kulgom iz Čobe kod Maglajase ne zna mnogo jer su izgubljene, osim da se datiraju u VII stoljeće²¹⁴.

Obje grupe naušnica su pronađene na sjeveru i sjeverozapadu Bosne i Hercegovine, koji je i teritorijalno bio bliži avarskom središtu u Panoniji.

5.1.3. NAUŠNICE AUTOHTONOG ROMANIZIRANOG STANOVNIŠTVA

Jedina grupa naušnica koja može pripisati domaćem romaniziranom stanovništvu su naušnice sa granuliranim privjeskom. U ovu grupu spadaju dva primjerka naušnica sa dva lokaliteta: Korita kod Duvna (br. 7) i Kablić kod Livna (br. 8). Primjerak iz Kablića je rad radionice bizantsko-mediteranskog kruga, dok primjerak iz Korita predstavlja njegovu jednostavniju kopiju, a vjerovatno je izrađena u Saloni.²¹⁵Obje naušnice su pronađene na prostorno bliskoj teritoriji koja obuhvata zapadnu Bosnu i Hercegovinu. I Livno i Duvno su u antičkom periodu bili važni centri. U blizini Livna se pretpostavlja *mansio Pelva* na cesti *Salona – Servitium*,²¹⁶ a u okolini Duvna se nalaze mnoge prahistorijske gradine, naselje *Delminium*, a u Buškom blatu su pronađeni nedefinisani arhitektonski objekti.²¹⁷ Uzimajući to u obzir, kao i blizini priobalnim gradova, u kojima se duže zadržavala antička tradicija, nije neobično što ove naušnice pronađene na ovom prostoru.

²¹²Vinski, 1956, 65-66.

²¹³Isto, 76.

²¹⁴Miletić, 1988, 117.

²¹⁵Miletić, 1979, 156.

²¹⁶Marić Baković, 2009, 196.

²¹⁷Miletić, 1979, 175.

5.2. RANOSLAVENSKI PERIOD

Materijal iz ranog perioda slavenskog naseljavanja Bosne i Hercegovine sadrži u sebi sličnosti sa materijalom sa drugih prostora kojeg su naseljavali Slaveni. To su Češka, Mađarska, Bugarska, Rusija, Srbija i Hrvatska. Svi ovi prostori čine kompleks velike i jedinstvene slavenske kulture.²¹⁸ U njoj se prepoznaju elementi germanske, kavkaske, iranske/sasanidske i bizantske²¹⁹/mediteranske²²⁰ umjetnosti, a primjetni su utjecaji Saltovo kulture i kulture Bugarskih hordi.²²¹ Također su Slaveni tokom svojih migracija na Balkan donijeli nakit karakterističan za slavensku kulturu centralne ili istočne Evrope.²²²

O periodu od VII do kraja VIII i početka IX stoljeća o materijalnoj kulturi Slavena na tlu Bosne i Hercegovine ne zna se mnogo. Tada su tzv. "ketlaška" i dalmatinskohrvatska kulturna grupa još uvijek bile u začetku i vezane su za relativno usku teritoriju da bi se mogle pripisati širem prostoru.²²³ Prije perioda prvog avarskog kaganata ne može se odrediti kakva je bila slavenska kultura, što se prvenstveno odnosi na one narode koji su bili nastanjeni na prostoru Panonije od početka do sredine VI stoljeća.²²⁴ Postoji pretpostavka da je jedan dio Južnih Slovena živio pomješan sa Hunima ili u njihovom neposrednom susjedstvu u Podunavlju. Na taj način su primili njihov način ukrašavanja i njihov nakit.²²⁵ Dio Slovena, koji su ranije bili nastanjeni na teritoriji rimske imperije poprimili dio kulture rimskih građana i obratno²²⁶. Ovo uzrokuje problem prilikom razlikovanja rimskog od slavenskog arheološkog materijala.²²⁷

Većina nalaza nakita potječe upravo iz grobova.²²⁸ Međutim, tokom prvih stoljeća (od VI stoljeća, a nekad i do XI stoljeća) boravka na prostoru Balkana Slaveni su se incineracijski

²¹⁸ Čremošnik, 1951, 266.

²¹⁹ Bizantska kultura je ostavila traga ne samo na slavenskoj prenosnoj materijalnoj kulturi, već i na arhitekturu, što je vidljivo u mnogim slavenskim bazilikama i crkvama (Vana, 1983, 112).

²²⁰ U novijoj literaturi autori više naginju pridjevu "mediteranski" kada su u pitanju artefakti i utjecaji koji su se širili prema zapadnoj Evropi. Razlog toga jeste što, kada se posmatra duži vremenski period, Istočno rimsko carstvo, tj. Bizantsko carstvo, nije bila kompaktna teritorijalna jedinica (Quast, 2012, 318).

²²¹ Gimbutas, 1971, 92.

²²² Isto, 93.

²²³ Ђоровић-Љубинковић, 1951, 30.

²²⁴ Гарашанин – Ковачевић, 1950, 33.

²²⁵ Ђоровић-Љубинковић, 1951, 21.

²²⁶ Na lokalitetu Mušići, Žabljak kod Doboja pronađena je keramika lokalnog romaniziranog stanovništva koja u sebi nosi slavenske elemente (Vana, 1983, 41).

²²⁷ Ђоровић-Љубинковић, 1951, 21.

²²⁸ Miletić, 1984, 409.

sahranjivali sve dok nije započet proces kristijanizacije.²²⁹ Također, razlog nedovoljnoj količini priloga jeste da su, uz samog pokojnika, Slaveni spaljivali i sve priloge sa njim. Oni prilozima koji se pronalaze nisu karakterni ni za jednu etničku zajednicu (najčešći je problem sa rimsko-slavenskim grobovima).²³⁰ Iz perioda VII i VIII stoljeća u Bosni i Hercegovini nije pronađena niti jedna nekropola, ili neki pojedinačni ukop, a najstariji otkriveni grobovi se datiraju u kraj VIII stoljeća²³¹.

Period od IX do XII stoljeća obilježen je dominacijom dvjema slavenskim kulturnim grupama, bjelobrdskom i dalmatinskohrvatskom. Mada je prodor bjelobrdске kulture u Bosni i Hercegovini bio manje intenzivan nego dalmatinskohrvatske, materijal ove kulture se daleko proširio – do Mogorjela kod Čapljine.²³² Naušnice koje su iz ovih grupa su kasniji domaći majstori razvili u oblike osobene za ovaj prostor.

Radionice bjelobrdskog materijalasu se nalazile u Panoniji²³³. Putevi kojima je materijal dalmatinskohrvatske kulturne grupe dolazi na prostor Bosne i Hercegovine jesu doline rijeka Bosne, Drine, Une i Neretve,²³⁴ a najveće radionice su bile u Zadru i Dubrovniku²³⁵. Putevi preko Drine su vodili prema Srbiji tako da je put kroz Bosnu i Hercegovinu u ovim slučajevima bio obavezan.²³⁶

Uz ove dvije kulturne grupe se nailazi i na nalaze ketlaške kulturne grupe, još jedne slavenske kulture. Oni su izuzetno rijetki, a vremenski se pojavljuju u Bosni i Hercegovini u istom periodu kao i prethodne dvije grupe. Međutim, u novijoj literaturi se postojanje ove kulturne grupe dovodi u pitanje, o čemu će biti riječ u nastavku teksta.

²²⁹Vana, 1983, 62; Slavenski princ iz Bohemije, Borivoj (869-870), prvi je prihvatio kršćanstvo preko misije Konstantina (poznatijeg kao Ćirilo) i Metodija (Vana, 1983, 75).

²³⁰Корошец, 1952, 10; Primjer jednog miješanog rimsko-slavenskog groblja jeste Sărăta-Monteoru u istočnoj Munteniji (Rumunija). Pronađeno je skoro 2 000 incineracijskih ukopa. U grobovima su pronađene lučne fibule, naušnice sa granulacijom od staklene paste, bronzе ili srebra. Groblje je datirano u VI i rano VII stoljeće (Gimbutas, 1971, 112).

²³¹Miletić, 1984, 405.

²³²Isto, 418.

²³³Isto.

²³⁴Miletić, 1963, 169.

²³⁵Tadić, 2014, 90-91.

²³⁶Bakalović, 2006, 187.

5.3. NAUŠNICE BEZ KULTURNE PRIPADNOSTI – OBIČNE KARIKE

Obične karike su vrsta naušnica koje se ne mogu pripisati strogo niti jednoj kulturnoj grupi. Razlog tome jeste što su skoro svi tipovi²³⁷ ovih naušnica pronalaze podjednako zastupljeni u arheološkim cjelinama u kojima su pronađeni nalazi i bjelobrdske, dalmatinskohrvatske i ketlaške kulturne grupe (primjerk Gomjenica kod Prijedora²³⁸).

Na prostoru Bosne i Hercegovine pronađeno je sveukupno 62 karika koje su raspoređene u jedanaest podtipova. Od toga njih 15 pripada običnim karikama, koje se zbog nedovoljno podataka ili fragmentovanosti nisu mogle pripisati niti jednom podtipu. Od toga 12 karika je pronađeno u Gomjenici kod Prijedora (br. 11-22) i tri u Mahovljanima kod Banja Luke (br. 23-25). Sve u izrađene od bronzе i datiraju se u period X-XII stoljeća.

U prvi podtip spadaju karike otvorenih krajeva. Pronađeno ih je osam na tri lokaliteta (Gomjenica kod Prijedora (br. 26-28), Mahovljani kod Banja Luke (br. 29-32) i Glavice kod Buškog blata (br.33). Sedam primjeraka je izrađeno od bronzе, a naušnica iz Buškog blata je od srebra, a datiraju je od IX-XII stoljeća.

U drugi podtip spadaju naušnice otvorenih krajeva koje se dodiruju ili prelaze preko njih. U ovaj podtip spada deset primjeraka sa tri lokaliteta (Grborezi (br. 34), Mahovljani (br. 40, 43) i Gomjenica (br. 35-39, 41-42, 44). Pet primjeraka je od srebra, jedna od željeza, a ostalih pet je od bronzе, a datiraju se od IX do XII stoljeća.

U treći podtip spadaju masivne karike kojima je jedan kraj spoljšen i u ovu kategoriju spadaju dva primjerka, oba iz Gomjenice (br. 45, 46). Oba su od bronzе i datiraju se od IX do XII stoljeća.

U četvrti podtip spadaju karike suženih krajeva. Radi se o četiri primjerka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 49, 50) i Mahovljani (br. 47, 48). Svi primjerci su od bronzе i datiraju se u period od X do XII stoljeća.

U peti podtip spadaju karike deltoidnog oblika. Pronađena su četiri primjerka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 54) i Mahovljani (br. 51, 52, 53) i svi su od bronzе. Datiraju se od IX do XII stoljeća.

²³⁷ U ketlaškoj kulturnoj grupi se pronalaze određeni jedinstveni tipovi, o kojima će biti više govora u podpoglavlju "KETLAŠKA KULTURNA GRUPA" – NAUŠNICE SREDNJE DUNAJSKIH I ISTOČNOALPSKIH RADIONICA.

²³⁸Miletić, 1960-1961, 120.

U šesti podtip spadaju karike otvorenih krajeva trokutastog oblika. Pronađena su dva primjerka na dva lokaliteta (Gomjenica (br. 55, 57, 58) i Mahovljani (br. 56) oba su od bronz, a datiraju se od X do XI stoljeća.

U sedmi podtip spadaju karike romboidnog presjeka koje imaju sužene krajeve, i pripadaju mu dva primjerka iz Gomjenice (br. 59, 60). Obje su od bronz, i datiraju se u period X-XI stoljeće.

U osmi podtip spadaju karike potkovičastog ili ovalnog oblika. Pripadaju mu četiri primjerka sa dva lokaliteta (Grborezi (br. 61) i Gomjenica (br.62-64). Sve su od bronz, i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

U deveti podtip spadaju masivne karike sa apliciranom perlom ili jagodom. Radi se o četiri primjerka sa tri lokaliteta (Gomjenica (br. 65, 66), Mihaljevići (br. 68) i Mahovljani (br. 67). Jedan primjerak je od srebra, a tri od bronz. Datiraju se od IX do XII stoljeća.

U deseti podtip spadaju karike sa petljom i/ili kvačicom. Radi se o sedam primjeraka sa šest lokaliteta (Gomjenica (br. 69), Mahovljani (br. 70, 71), Mihaljevići (br. 72), Grborezi (br. 73), Barguša u Petroševićima (br. 74), Junuzovci (br. 75). Tri primjerka su od bronz, a dva od srebra. Datiraju se od IX-XII stoljeća.

U jedanaesti podtip spadaju karike sa povijenim krajevima. Radi se o tri primjerka iz Gomjenice (br. 76-78). Svi su od bronz, i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Od svih 62 primjeraka samo devet je od srebra, jedna je od željeza, a sve ostale su od bronz. Obzirom da su sve jednostavne izrade, sigurno je da su natale u lokalnim radionicama. One sum mogle biti nošene kao naušnice provučene kroz uho ili zakačene za kosu ili za maramu, kao sljepoočničarke. Treba izdvojiti karike koje nisu uobičajnog okruglog obila (peti, šesti i osmi podtip). Na lokalitetu Gruda Boljevića u Crnoj Gori jer pronađena karika četvrtastog oblika za koju se pretpostavlja da je mogla biti korištena za obavijanje oko kose, a oblik je dobile zbog čestog savijanja i oblikovanja.²³⁹ Moguće je da su primjerci koji su pronađeni na prostoru Bosne i Hercegovine služili istoj svrsi, zbog čega su poprimili drugačiji oblik – deltoidni, ovalni ili trokutasti. Okvirno se datiraju u period X-XII stoljeća, a prostorno zauzimaju period sjeverne, sjeverozapadne i zapadne Bosne i Hercegovine.

²³⁹Radičević, 2014, 113.

5.4. BJELOBRDSKA KULTURNA GRUPA

Bjelobrdska kulturna grupa naziv je dobila prema lokalitetu Bijelo Brdo kod Osijekai datira se u period od kraja X do početka XII stoljeća.²⁴⁰Nakit ove kutlurne grupesa prostora Bosne iHercegovine u sebi sadrži mađarske, autohtone elemente i elemente starih slavenih tradicija.²⁴¹ Naušnice koje su karakteristične za ovu kulturu su: S-naušnice, naušnice sa jagodama, lunulaste i brojne varijantegrozdolikih naušnica. Naušnice sa privjeskom u obliku smrekine šišarike se izuzento rijetko javljaju i one su luksuznije izrade.²⁴²Van prostora Bosne i Hercegovine nakit bjelobrdske kulturne grupe se pronalazi u: Srbiji i Vojvodini, Hrvatskoj i Dalmaciji, Sloveniji, Istri, Makedoniji i Bugarskoj, Albaniji i Južnoj Ugarskoj, Južnoj Austriji i Moravskoj, Češkoj i Poljskoj.²⁴³

Obzirom da su pravljene od bronce ili slabijeg srebra kao siromašnije kopije luksuznih bizantskih²⁴⁴ primjeraka, bile su dostupne široj populaciji.²⁴⁵ Čak su neke rađene tehnikom granulacije i filingrana, ne njihovom imitacijom (kao one iz Mihaljevića i Grboreza)²⁴⁶. Zbog toga su se neki nalazi pripisivali bizantskim radionicama, a ne domaćoj proizvodnji²⁴⁷ (kao što je slučaj sa fragmentiranim naušnicama iz Junuzovaca²⁴⁸). Tako je za S-naušnice Ćorović-Ljubinković iznijela da su one tzv. "ilirskog porijekla"²⁴⁹,dok je Čremošnik navela da se za njih uvijek sa sigurnošću može reći da su proizvod domaćih radionica.²⁵⁰ Međutim, S-naušnice se pronalaze i na drugim lokalitetima izvan Bosne i Hercegovine i njene uže regije (pr. groblje Devinská Nova Ves iz sjeverozapadne Bratislave)²⁵¹.Ipak, naušnice nisu primarni predstavnik ove kulturne grupe, kao što je slučaj sa dalmatinskohrvatskom kulturnom grupom. U ovom slučaju to su tordirane ogrlice i narukvice sa ukrasima u vidu petlji i zmijskih glava.²⁵²

²⁴⁰Гарашанин – Ковачевић, 1950, 41.

²⁴¹Vana, 1983, 120.

²⁴²Miletić, 1963, 163.

²⁴³Ђоровић-Љубинковић, 1951, 30.

²⁴⁴Od Bizanta do Južnih Slavena ovi tipovi kasnijih bjelobrdskih naušnica su dospjeli carigradskim drumom preko Sofije i Niša do Beograda i Budimpešte i slovenske Srednje Evrope, a morem na dalmatinsku obalu (Ђоровић-Љубинковић, 1951, 40).

²⁴⁵ Miletić, 1988, 63.

²⁴⁶ Miletić, 1963, 164.

²⁴⁷ Čremošnik, 1951, 268.

²⁴⁸ Miletić, 1963, 163.

²⁴⁹Ђоровић-Љубинковић, 1951, 34.

²⁵⁰Čremošnik, 1951., 268.

²⁵¹Gimbutas, 1971, 119.

²⁵²Miletić, 1984, 417.

Na teritoriji Bosne i Hercegovine pronađena su četiri tipa bjelobrskih naušnica. To su: S-naušnice, grozdolike naušnice, grozdoliko-lunulaste naušnice i jedan primjerak naušnice sa stupičastim privjeskom. Treba napomenuti da na bosanskohercegovačkom prostoru do sada nije pronađena niti jedna zvjezdasta slavenska naušnica, koje se često pronalaze na slavenskim grobljima. Ovaj oblik naušnica je odraz avarsko-bizantskog utjecaja na slavensku kulturu.²⁵³

Najveći broj naušnica pripada S-naušnicama (sveukupno 77 primjerka), koje su podjeljene u šest podtipova, ne računajući naušnice koje se zbog fragmentovanosti ili nedovoljno informacija ne mogu svrstati ni u jednu kategoriju. Takvih je pronađeno ukupno 48 na šest lokaliteta (Gomjenica (br. 79-122) , Mahovljani (br. 123), Bosanska Rača (br. 124), Makljenovac kod Doboja (br. 125), Osovo kod Glasinca (br. 126) i Rogačići kod Blažuja (br. 127). Od toga sedam ih je srebrenih, a ostale su od bronzene. Datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Prvi podtip su S-naušnice romboičnog presjeka sa kaneliranom petljom. U ovaj podtip se svrstavaju dva primjerka, oba iz Gomjenice (br. 128-129). Jedna naušnica je bronzana, a druga srebrna. Miletić spominje da se radi o kopijama luksuznih bizantijskih primjerak i da nisu nastale u lokalnim radionicama.²⁵⁴ Oba se datiraju u XI stoljeće.

U drugi podtip spadaju masivne karike sa širokom S-petljom. Ovom podtipu pripada samo jedan par bronzanih naušnica iz Gomjenice (br. 130). Datiraju se u period X-XI stoljeće.

U treći podtip spadaju naušnice sa S-petljom na jednoj strani karike i kukicom za zakopčavanje na drugoj. Kao i u prethodnom slučaju, pronađena je samo jedna naušnica koja pripada ovom podtipu, u Grborezima (br. 131). Radi se o srebrnoj naušnici, vjerovatno domaće izrade.²⁵⁵ Datira se u period X-XI stoljeća

U četvrti podtip pripadaju S-naušnice sa zavojem na jednom kraju karike. Radi se o dva primjerka, oba iz Mahovljana (br. 132, 133) i oba su od bronzene. Datiraju se u period IX-XI stoljeća.

Petom podtipu pripadaju naušnice kojima je S-petlja slobodna u odnosu na kariku. Ovom podtipu pripadaju dva primjerka, jedan iz Gomjenice (br. 134), drugi iz Mahovljana (br. 135). Oba primjerka su od bronzene i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Šestom podtipu pripadaju naušnice kojima je S-petlja priljubljena uz kariku. Ovom

²⁵³Gimbutas, 1971, 120-121; Vana, 1983, 42.

²⁵⁴Miletić, 1960-1961, 83.

²⁵⁵Bešlagić, 1964, 67.

podtipu pripadaju četiri primjerka sa dva lokaliteta (Gomjenica(br. 136, 137) i Mahovljani(br. 138, 139). Svi primjerci su od bronzе i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Šestom podtipu pripadaju naušnice kojima slobodni dio S-petlje, u odnosu na kariku formira zatvoreni krug. Ovom podtipu pripada 17 primjeraka sa dva lokaliteta (Gomjenica(br. 140-145) i Mahovljani(br. 146-158). Dvije su od srebra, a ostale od bronzе datiraju se u period od IX do sredine XII stoljeća.

Iz ovog pregleda se može zaključiti da je većina S-naušnica izrađena od bronzе, a samo mali dio, njih jedanaest, od srebra. Materijal od kojih su izrađene i količina koja je pronađena opravdava naziv kojeg su im dosadašnji autori dodijelili -"narodni seljački nakit".²⁵⁶ Sve predstavljaju minimalnu varijaciju osnovnog tipa karike sa petljom u obliku slova "S", osim posljednjeg šestog podtipa, čija se S-petlja pretvorila u zatvoreni krug. Datiraju se u period od IX do XII stoljeća, a pronalaze dominantno na prostoru sjeverne i sjeverozapadne Bosne, uz poneki primjerak iz istočne Bosne.

Trećem tipu pripadaju grozdolike naušnice. Ovaj tip je karakterističan za cijeli balkanski prostor.²⁵⁷ Potekle su iz domaćih radionica, osim bolje ljevanih primjeraka koji su vjerovatno iz *Sirmiuma*.²⁵⁸ Na prostoru Bosne i Hercegovine je pronađeno jedanaest podtipova, kao i grupa naušnica za koje se nije mogao determinirati podtip, zbog fragmentovanosti ili nedovoljno dostupnih podataka. U tu skupinu ulaze tri primjerka iz Gomjenice (br. 159-161). Dva primjerka su od bronzе, a treći je od bronzе sa primjesom srebra. Datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Prvom podtipu pripadaju naušnice sa jednim koljencem sa svake strane privjeska. Ovom tipu pripada pet primjeraka sa dva lokaliteta (Mihaljevići (br. 162, 166) i Junuzovci (br. 163-165). Jedan primjerak iz Mihaljevića pripada tzv. putaljskom tipu naušnica i to njegovoj jednostavnijoj varijanti.²⁵⁹ Dvije naušnice iz Mihaljevića su od srebra, a dvije iz Junuzovaca su od bronzе. Datiraju se u period od IX do XII stoljeća.

²⁵⁶Поровић-Љубинковић, 1951, 36.

²⁵⁷Радојковић, 1963, 84.

²⁵⁸Na prostor Bosne i Hercegovine su mogle dolaziti preko mreže puteva koja je postojala od antike sa glavnim tačkama u *Servitiumu* (Bosanska Gradiška) i *Ad Ladiosu* (Trn kod Banja Luke) (Miletić, 1960-1961, 144).

²⁵⁹Milošević, 2010, 254.

Drugom podtipu pripadaju naušnice sa po dva izražena koljenca sa obje strane privjeska. U ovaj podtip spada samo jedan primjerak koji je izrađen u leguri srebra i bronzе i potječe iz Gomjenice (br.167). Pretpostavlja se da su radionice u kojima su nastajale ove naušnice locirane na sjeverozapadnim dijelovima Bosne i Hercegovine, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisku.²⁶⁰ Datira se u period IX-XII stoljeća.

Trećem podtipu pripadaju naušnice sa dva koljenca sa svake strane privjeska, pri čemu su privjesak i/ili koljenca rađena u pseudo-granulaciji. Ovom tipu pripadaju četiri primjerka sa dva lokaliteta (Junuzovci (br. 168) i Gomjenica (br. 169-171)). Svi su primjerci od bronzе i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Četvrtom podtipu pripadaju naušnice sa dva koljenca sa svake strane, pri čemu su privjesak i/ili koljenca rađeni u pseudo-granulaciji grubim ljevanje. Radi se o osam primjeraka sa dva lokaliteta (Junuzovci (br. 172-174) i Gomjenica (br. 175-179)). Svi su primjerci rađeni od bronzе. Datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Petom podtipu pripadaju naušnice kojima su grozdoliki privjesak, dodatak iznad privjeska i bočni ukrasi oblikovani kao granulirane niske. Ovom podtipu pripadaju dva primjerka sa dva lokaliteta (Grborezi (br. 180) i Mahovljani (br. 181)). Rađene su od srebra i datiraju se IX-XII stoljeća.

Šestom podtipu pripadaju naušnice sa privjeskom u obliku šišarke. Ovom podtipu pripadaju dva primjerka, sa dva lokaliteta (Junuzovci (br. 182) i Gomjenica (br. 183)). Oba su od bronzе i datiraju se u period IX-XII stoljeća. Ovaj oblik potječe još iz grčkog perioda, a na ove prostore je donešen preko Bizanta.²⁶¹

Sedmom podtipu pripadaju naušnice sa tri jagode. Ovom podtipu pripada šest primjeraka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 184-188) i Mahovljani (br. 189-190)). Svi su od bronzе i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

²⁶⁰Miletić, 1960-1961, 106.

²⁶¹Радојковић, 1963, 85.

Osmom podtipu pripadaju naušnice sa tri grozdana privjeska i S-petljom. Riječ je o tri primjerka. Dva potječu sa Grboreza (br. 191-192), od zlata su i izrađene u bizantijskim radionicama.²⁶² Jedan je iz Šipovljana kod Bosanskog Petrovca.

Devetom podtipu pripadaju naušnice sa četiri jagode. Radi se o osam primjeraka sa šest lokaliteta (Junuzovci (br. 194, 198), Gomjenica (br. 195, 196) i Višići (br. 197), Mogorjelo (br. 199), Mihaļjevići (br. 200), Čipuljić (br. 201). Primjerak iz Višića je produkt rada putujućih bizantskih majstora, dok su ostali potekli iz lokalnih, narodnih radionica²⁶³. Datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Desetom podtipu pripadaju grozdolike naušnice sa četiri jagode i kaneliranim obručem. Ovom podtipu pripada sedam primjeraka sa tri lokaliteta (Gomjenica (br. 202-204), Mahovljani (br. 205-207), Čipuljić (br. 208). Sve su od bronce i datiraju se u period X-XI stoljeća.

Jedanaestom podtipu pripada jedini primjerak grozdolike naušnice kojoj je gornji privjesak oblikovan kao polumjesec i potječe iz Gomjenice (br. 209). Ovaj primjerak nema analognija, ali je sličan pronađen u Matičanima u Srbiji i predstavlja njegov luksuzniji oblik²⁶⁴. Od bronce je i datira se u period IX-XII stoljeća.

Dvanestom podtipu pripada jedini primjerak grozdolike naušnice sa gornjim privjeskom u obliku dva roščića iz Gomjenice (br. 210). Ovaj podtip je sličan prethodnom, a razliku čini izraženiji oštri ugao između dva "kraka" na gronjem privjesku. Nešto lukuzniji primjerci u odnosu na ovaj su pronađeni u Himod-Káposztásu i u Ptujskom gradu.²⁶⁵ Primjerak iz Gomjenice je od bronce i datira se u period IX-XII stoljeća.

Od 51 primjerka grozdolikih naušnica pronađenih na prostoru Bosne i Hercegovine dva su od zlata, četiri od srebra, dva od legure srebra i bronce, a sve ostale su od čiste bronce. Porijeklo naušnica ovog tipa je različito, od lokalnih radionica, radova putujućih majstora i naušnice sa šišarkom čiji je oblik preuzet iz grčke tradicije, a na ove prostore je dospio preko Bizanta. Vremenski ove naušnice pripadaju periodu od IX do XII stoljeća, a prostorno sjevernoj i

²⁶²Bešlagić, 1964, 68.

²⁶³Miletić, 1984, 417.

²⁶⁴Радојковић, 1977, 119.

²⁶⁵Ungerma, 2016a, 31.

sjeverozapadnoj Bosni, a rijetki primjerci se pronalaze i na zapadu, jugozapadu i centralnoj Bosni.

Četvrtom tipu pripadaju grozdoliko-lunulaste naušnice. U Bosni i Hercegovini su pronađena tri podtipa zajedno sa grupom naušnica kojima se ne može odrediti pripadnost. Takva su pronađena dva primjerka i oba su iz Gomjenice (br.211, 212).

Prvom podtipu pripadaju grozdoliko-lunulaste naušnice sa izduženim donjim privjeskom i prošupljenom lunulom. Njemu pripada šest primjeraka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 216) i Mahovljani (br. 213-215, 217, 218). Svi primjerci su od bronzе i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Drugom podtipu pripadaju grozdoliko-lunulaste naušnice sa izduženim donjim privjeskom i prošupljenom lunulom, grubo livene. Ovom podtipu pripada pet primjeraka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 219-221) i Mahovljani (br. 222, 223). Svi primjerci su od bronzе i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Trećem podtipu pripadaju grozdoliko-lunulaste naušnice kojima su lunule spojene. Ovom podtipu pripadaju tri primjerka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 224) i Mahovljani (br. 225, 226). Sve su od bronzе i rađene su tehnikom ljevana. Datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Od 16 primjeraka koji su prethodno spomenuti, svi su izrađeni od bronzе, tehnikom ljevanja i pseudogranulacijom. To govori da se radi o lokalnim proizvodima, koji su težili izgledu onih iz Bizanta. Također se treba napomenuti da su svi spomenuti nalazi potekli iz Gomjenice i Mahovljana.

Četvrtom tipu pripada jedini par naušnica sa stupičastim privjeskom iz Mahovljana (br.227). Izrađene su u tehnici filigrana i prolamanja. Jedna naušnica je od bronzе druga od srebra, a datiraju se u period prve polovine X stoljeća. Vjerovatno su import iz velikomoravskih radionica²⁶⁶, što govori da su ovo područje, zasigurno od X stoljeća, a vjerovatno i od ranije, imalo trgovačke kontakte sa prostorom srednjovjekovne Srbije. Ovaj srednjovjekovni oblik nosi

²⁶⁶Miletić, 1978, 153.

sličnosti sa rimskim naušnicama sa zvonolikim privjeskom, kao što je primjerak naušnice iz Salone.²⁶⁷

Na osnovu ovog pregleda može se zaključiti da se naušnice bjelobrdске kulture grupe na prostoru Bosne i Hercegovine javljaju do IX do XII stoljeća. U geografskom kontekstu, dominantno se nalaze na prostoru sjeverne i sjeverozapadne Bosne, uz rijeke primjerke iz centralne, južne i zapadne Bosne. Potvrđeno je postojanje domaćih radionica korištenjem tehnika ljevanja i pseudogranulacije, kako bi se imitirali importovani proizvodi iz Bizanta, kao i proizvodi putujućih zlatara.

Na balkanskom prostoru XII stoljeće označava prekretnicu u kulturološkom materijalu. Mnogi oblici bjelobrdskog nakita se gube.²⁶⁸ To se prvenstveno odnosi na sve varijante grozdolikih naušnica, koje upravo jesu karakterni nakit ove kulturne grupe.

5.5. DALMATINSKOHRVATSKA KULTURNA GRUPA

Dalmatinska Hrvatska je najvažnije proizvodno područje ove kulturne grupe. Naušnice koje su pripadale ovog grupi, prvenstveno trojagodne naušnice su se, prema Karamanu nazivale "starohrvatske naušnice", čime se ova kulturna grupa nazivala "starohrvatska kulturna grupa", a kasnije "starohrvatska nakitna grupa". Datirao je u IX-X stoljeće, međutim, uz nove nalaze, J. Kovačević pomjera dataciju od XI do XV stoljeća.²⁶⁹ Krajem XX stoljeća u naučnoj literaturi je bilo ustaljeno da su se neki oblici zadržali i do XIV i XV stoljeća zbog jednostavnosti izrade. Njihova pojava se donedavno objašnjavala jednostavnošću izrade ovih predmeta²⁷⁰. Međutim, nisu svi tipovi koji bi mogli pripisati utjevaju dalmatinohrvatske kulturne grupe i hronološki direktno povezani sa nalazima iz starijih perioda.

Nakon poređenja nekoliko lokaliteta (ostava) kao što su Lipova glavica kod Perušića i Čovini-Crikvine u Smiljanu, utvrđeno je da oblici predmeta sa ovih lokaliteta potječu isključivo

²⁶⁷Gotinski, 2015, 45.

²⁶⁸Поровић-Љубинковић, 1977, 77.

²⁶⁹Bešlagić, 1964, 75.

²⁷⁰ Bakalović, 2006, 185.

iz perioda XIV i XV stoljeća, tj. da nemaju svog identičnog potomka u starijim periodima. Konkretno se u ovom slučaju to odnosi na trojagodne naušnice od pozlaćenog srebra, čije su jagode izvedene tehnikom filigrana i granulacije i tako poprimile oblik ovalnog šupljog cvijeta. U oba slučaja su pronađene zajedno sa drugim materijalom (prstenjem) i po osnovnom obliku pripadaju dalmatinskohrvatskoj kulturnoj grupi. Pošto su uvijek bile pronalazene u cjelinama koje bi bile datirane u XIV i XV stoljeće, na osnovu novca, zaključeno je da se one kao takve mogu vezati isključivo za kasniji period –XIV i XV stoljeća, a ne da su u takvom obliku postojale i ranije – od X do XII stoljeća.²⁷¹ Za prostor Bosne i Hercegovine je moguće da je generalno smanjen broj nalaza u XIII stoljeću rezultat nestabilne političke situacije koja je objašnjena u jednom od prethodnih poglavlja.

Glavna karakteristika nalaza dalmatinskohrvatske kulturne grupe (IX – XII stoljeća) su naušnice u raznih osnovnim oblicima i njihovim varijantama, kao što su: karike, naušnice sa koljencima, naušnice sa jednom krupnom ili više manjih jagoda i naroskane naušnice. Ovi tipovi su nastajali od najjednostavnijih do veoma složenih, a njihov razvojni proces objašnjava N. Miletić:

Polazeći od obične, jednostavne karike, dodavanjem raznih aplikacija nastale su naušnice sa koljencima, naušnice sa vertikalnom ili horizontalnom jagodom, zatim naušnice sa tri ili četiri jagode i, konačno, naroskane naušnice. Dok mnogi od ovih tipova iščezavaju, naušnice sa tri ili četiri jagode se uporno zadržavaju sve do XV vijeka.²⁷²

U odnosu na nakit bjelobrdske kulturne grupe, ovaj nakit postaje nešto luksuzniji: više je pronađeno primjeraka koji su rađeni u srebru, čak su neki rađeni i u zlatu; primjenjivanje su tehnike filigrana, granulacije, proboja i njihovih imitacija.

... izrađene su u finim zlatarskim tehnikama, filigranu i granulaciji, ili u njihovom podražavanju. Naročito su bogato ukrašene naušnice sa

²⁷¹Koltak, 2009, 225.

²⁷²Miletić, 1984, 416.

*jednom krupnom ovoidnom jagodom... Po finoći materijala i ukrasu ne zaostaju ni naušnice sa tri jagode, naroskane naušnice predstavljaju kombinaciju granuliranih niti i granuliranih koljenaca.*²⁷³

I dalje se nastavlja tradicija ugledanja na bizantske radionice, od kojih su proizašle i neke nove, autohtone varijante. Ovo nije neobično, uzimajući u obzir da je Bizant dugo imao ne samo kulturni već i politički i ekonomski utjecaj na Balkan.²⁷⁴ Sve više postaju cijenjenije domaće zlatarske radionice, koje su pratile školu bizantskih istočnojadranskih radionica.²⁷⁵ Naušnice za koje se zasigurno zna da su proizvod domaćih majstora jesu obične karičice, a sve ostale su imitacija ili nadogradnja istočnojadranskih radionica.²⁷⁶

Količina nalaza dalmatinskohrvatske kulturne grupe u odnosu na prethodu je mnogo veća²⁷⁷ i razlog ovoj pojavi treba tražiti u činjenici da je veoma mali broj istraženih lokaliteta koji su tipično bjelobrdski (npr. Junuzovci²⁷⁸ /danas Tučić u Kovačeviću kod Nove Topole²⁷⁹/, Barguša kod Petroševića²⁸⁰), tako da se teško može govoriti o prevlasti jedne ili druge kulturne grupe na bosanskohercegovačkom prostoru.

Dokaz da su ove kulture dolazile u dodir jeste pojava vrste nakita koja pripada jednoj kulturnoj gupi na lokalitetu koji inače pripada drugoj kulturnoj grupi. Primjer toga jeste nekropola Mahovljani kod Banja Luke, koja je tipično bjelobrdska. Pronađena je bronzana naušnica čija je karačica ovalnog presjeka, otvorena i na jednom kraju tupo zašiljena, koja je inače tipična za dalmatinskohrvatsku kulturnu grupu²⁸¹. Nekropola na Grudinama kod Bugojna je datirana u širok vremenski raspon, a materijal koji pripada ranijem razdoblju je najvećim dijelom iz dalmatinskohrvatske kulturne grupe uz povremenu pojavu ostale dvije dominantne kulturne grupe. Naušnice su najviše rađene u bronci i srebru, a pronadeno je i nekoliko primjeraka rađenih i u zlatu.²⁸²

U Bosni i Hercegovini utvrđeno je pet osnovnih tipova dalmatinsko-hrvatskih naušnica.

²⁷³ Miletić, 1984, 416.

²⁷⁴ Isto, 416-417; Dalmatinski gradovi su tokom X stoljeća bili vazali Bizantiji (Vana, 1983, 77).

²⁷⁵ Miletić, 1988, 68-69.

²⁷⁶ Bakalović, 2006, 187.

²⁷⁷ Miletić, 1963, 168.

²⁷⁸ Isto, str. 167.

²⁷⁹ Miletić, 1984, 415.

²⁸⁰ Isto.

²⁸¹ Bakalović, 2006, 185.

²⁸² Miletić, 1984, 416.

To su: naušnice sa koljencima, naušnice sa jednom jagodom, naušnice sa tri jagode, naušnice sa četiri jagode.

Naušnice sa koljencima predstavljaju čest nalaz u grobovima pod stećcima²⁸³, ali se pojavljuju i u onim bez stećaka. Često se pronalaze u Hrvatskoj i Dalmaciji, a u Panoniji su rijetke.²⁸⁴ Među onim pronađenim na prostoru Bosne i Hercegovine mogu se utvrditi četiri podtipa.

U prvi spadaju naušnice kod kojih su koljenca izvedena namotavanjem jednostavne žice na masivnu kariku. U ovu skupinu spadaju tri primjerka, dva iz Gomjenice (br. 228, 229) jedan iz Buškog blata (br. 230) i datiraju se u drugu polovinu X stoljeća.

U drugi podtip spadaju naušnice kod kojih su koljenca izvedena namotavanjem jednostavne ili filigranske žice na masivnu kariku. U ovu skupinu spada primjerak iz Gomjenice (br. 231). Datirane u drugu polovinu X stoljeća.

U treći podtip spadaju naušnice sa koljencima od granuliranih zrnaca. Ovoj skupini pripadaju dva primjerka iz Čipuljica (br. 232, 233) i datiraju se u period IX-XV stoljeća.

Četvrtom podtipu pripadaju naroskane naušnice. One tu najrazvijenija forma naušnica sa koljencima. Donja polovina karike između koljenaca je ukrašena granuliranom ili filigranskom žicom.²⁸⁵ Pripadaju mu četiri primjerka sa četiri lokaliteta (Grudina, Bugojno (br. 234), Raška Gora kod Mostara (br. 235), Grborezi (br. 236), Mogorjelo (br. 237) i datiraju se u period IX-XII stoljeća.

U drugi tip spadaju naušnice sa jednom jagodom. Među njima se može utvrditi pet podtipova. Prvi podtip je primjerak naušnice sa bobkom iz Jazbine kod Bijeljine (br. 238). Pronađen je samo srebrni bobak od naušnice. Čremošnik pretpostavlja da su rađene u domaćim radionicama, pod bizantskim utjecajem.²⁸⁶ Datira se u period IX-XII stoljeća.

Drugom podtipu pripadaju naušnice sa ovoidnom jagodom od dvije polovine čiji je sastav često dekorativno naglašen. Ovom podtipu pripada osam primjeraka i svi su iz Gomjenice (br. 239-246), osim jednog primjerka iz Mogorjela (br. 247) i datiraju se u drugu polovinu X stoljeća.

Trećem podtipu pripadaju naušnice sa sitnom jagodom ali ukrašenom istim ornamentom i tehnikama kao i krupne naušnice. Ovaj podtip predstavlja prelaznu formu između drugog i trećeg

²⁸³Petrinec, 200, 246.

²⁸⁴Гарашанин – Ковачевић, 1950, 150.

²⁸⁵Petrinec, 2008, 246.

²⁸⁶Čremošnik, 1977, 272-273.

podtipa. Radi se o dva primjerka iz Gomjenice (br. 248, 249). Jedna je od srebra, a druga od bronce i obje se datiraju u drugu polovinu X stoljeća.

Četvrtom podtipu pripadaju ovoidne naušnice koje su bogato ukrašene filigranom i granulacijom ili u njihovoj imitaciji (ako su ljevane u bronzi). Ovom podtipu pripada sedam primjerka sa šest lokaliteta (Gomjenica (br. 250, 251), Mogorjelo (br. 252), Polmilačje kod Jajca (br. 253), Bugojno (br. 254), Mile kod Visokom (br. 255), Cim kod Mostara (br. 256). Datiraju u drugu polovinu X stoljeća (ovoidne naušnice se ne pojavljuju na tlu Srbije prije XII stoljeća).²⁸⁷

Petom podtipu pripadaju naušnice čije su jagode izrađene od aplicirane filigranske žice. Ovom podtipu pripada primjerak iz Varde kod Širokog Brijega (br. 257). Jagode su rađene u tehnici proboja/prolamanja i spadaju u češki ili ažurirani tip jagoda.²⁸⁸ Datiraju se u period IX-XI stoljeća.

U treći tip spadaju trojagodne naušnice. Naušnice sa tri jagode sa svim svojim varijacijama su glavni predstavnik dalmatinskohrvatska kulturne grupe. Bile su jedan od omiljenijih oblika naušnica. Njihov vremenski okvir je od IX do XV stoljeća²⁸⁹, što znači da su se one zadržale i kada se dominacija dalmatinskohrvatske kulturne grupe povukla.²⁹⁰ U Rusiji se ovakve naušnice proizvode tokom XI stoljeća, a traju kroz XII, XIII i XIV stoljeće.²⁹¹

Na prostoru Bosne i Hercegovine utvrđeno je sedam podtipova ovih naušnica. Prvom podtipu pripadaju naušnice sa jednom jagodom i dva koljenca. Guštin ove naušnice svrstava u naušnice sa tri jagode i poredi ih sa naušnicama pronađenih u grobovima u Trnjanu (Aleksinac), sa Ratina (Kraljevo), Gruševca i sa lokaliteta između planina Rtanj i Jastrebovac.²⁹² Na prostoru Bosne i Hercegovine pronađeno je pet primjeraka sa pet lokaliteta (Šipovo (br. 262), Doboj (br. 261), Konjic (br. 260), Makljenovac (br. 259) i Gornja Bijela kod Konjica (br. 258). Svi se datiraju u period IX-XII stoljeća.

Drugom podtipu pripadaju naušnice sa tri jagode i koljencima. Pripada mu jedan primjerak iz Čipuljića (br. 263), koji nema analogija. Datira se u period IX-XV stoljeća.

²⁸⁷Radičević, 2013, 287-300.

²⁸⁸Гарашанин – Ковачевић, 1950, 153.

²⁸⁹Dugo se datirane u period od IX do XII stoljeća, međutim Lj. Karaman je "upozorio na ženski lik s trojagodnim naušnicama na konzoli trećeg kata splitske katedrale iz druge polovice XIV. stoljeća te je dopustio mogućnost njihove upotrebe i tijekom kasnijeg srednjeg vijeka.". Poslije su pronađene uz novac Ludovika Anžuvina (1342-1382) i u ostavi iz Pridrage kod Zadra sa 1 000 srebrenjaka iz XIV i početka XV stoljeća. (Petrinec, 2008, 248).

²⁹⁰Miletić, 1963, 170-171.

²⁹¹Bešlagić, 1964, 75.

²⁹²Guštin, 2015, 86.

Trećem podtipu pripadaju naušnice sa tri okrugle jagode na karičici koja završava petljom. Ovom podtipu pripadaju dva primjerka: fragmenti naušnice (jagode) sa lokaliteta Jazbine kod Bijeljine (br. 264), za koji se pretpostavlja se da su rađene u domaćim radionicama, pod bizantskim utjecajem²⁹³ i iz Čipuljića (br. 265). Datiraju se u period IX-XII stoljeća.

Četvrtom podtipu pripadaju naušnice na čijim jagoda su aplicirane po tri peterolisne rozete, ili kupe sa pet rebara, koje na vrhovima imaju nešto krupnija zrnca. Ovom podtipu pripada deset primjeraka i svi potječu iz Grboreza (br. 266-275). Svi primjerci su od pozlaćenog srebra. Dio naušnica spada u kijevski tip, a drugi dio u češki/ažurirani tip naušnica. Okvirno se datiraju u period XI-XV stoljeća.

Petom tipu pripadaju naušnice čije jagode imaju aplikaciju od osam kružnih vjenčića. Ovom podtipu pripada osam primjeraka sa Grboreza (br. 267-283) i iz Mihaljevića (br. 284). Datiraju se u period od IX stoljeća a pronalaze sve sve i do XV stoljeća. Svi primjerci pripadaju kijevskom tipu naušnica, osim jednog para iz Grboreza koji pripada češkom/ažuriranom tipu naušnica.

Šestom podtipu pripadaju naušnice sa jagodama koje imaju osmerolisne rozete čiji se listovi povijaju i sapajaju kod početka karičice kroz jagodu. Ovom podtipu pripada jedan primjerak iz Grboreza (br. 285), koji nema analogija. Jedini slični primjerci su pronađeni u Smrdelju i u Plavnom.²⁹⁴

Sedmom podtipu pripadaju naušnice čije se jagode sastoje od po osam kružnih rebara koja se kod prolaza karičice kroz jagodu dodiruju/križaju. Ovom podtipu pripada primjerak iz Grboreza (br. 286). Kao primjerak prethodnog podtipa, niti ovaj primjerak nema analogija. Datira se u period XI-XV stoljeća.

U četvrti tip spadaju naušnice sa četiri jagode. Ovi primjerci pripadaju prelaznoj varijanti prema grozdolikim naušnicama bjelobrdске kulturne grupe, tačnije prema onim koje bi pripadale drugom varijetetu druge varijante druge grupe bjelobrdskog tipa minduša prema Ćorović-Ljubinković.²⁹⁵ Jedini par, koji je pronađen u Bosni i Hercegovini, a pripada ovom tipu naušnica, jeste par iz Mihaljevića (br. 287). Izrađene su od srebra i datiraju se u period IX i X stoljeća.

²⁹³ Čremošnik, 1977, 272-273

²⁹⁴ Bešlagić, 1964, 70.

²⁹⁵ Miletić, 1956, 29.

Naušnice dalmatinskohrvatske kulturne grupe koje se pronalaze na prostoru Bosne i Hercegovine, njih 61 prethodno spomenutih, datiraju se u period od IX do XV stoljeća, sa naglaskom na period od druge polovine X do XII stoljeća. Pronalaze se duboko u unutrašnjosti zemlje, čak dolaze do sjevera Bosne. Dominantne su luksuzni oblici jednojagodnih i trojagodnih naušnica, kao i njihovo prisustvo na lokalitetu Grborezi.

5.6. "KELTAŠKA KULTURNA GRUPA" – NAUŠNICE SREDNJE DUNAVSKIH I ISTOČNOALPSKIH RADIONICA

Treća kulturna grupa koja se u literaturi rijetko spominje ali je ipak zastupljena u Bosni i Hercegovini jeste ketlaška kulturna grupa. Datira se u period od IX do početka XI stoljeća.²⁹⁶ Za razvoj ketlaške kulturne grupe potrebno je spomenuti kešteljsku kulturnu grupu, koja joj je prethodila²⁹⁷.

Materijal kešteljske kulturne grupe se pronalazi najviše u Panoniji, ali zahvata i dijelove Balkana i Moravske.²⁹⁸ Tokom IX stoljeća ona prestaje postojati, što je u historijskom kontekstu ekvivalentno sa padom avarske države. Oblici koji su zadržani iz ove kulture jesu obične karike kružnog ili četvrtastog presjeka sa zadebljanim krajevima, srcoliki ili lunulasti privjesci, prototipovi bjelobrdskih naušnica i sl.²⁹⁹ Kada je kešteljska grupa nastala Slaveni su završili proces naseljavanja Balkana. Oni su bili u izravnom kontaktu sa domaćim stanovništvom, čime kešteljska grupa postaje simbioza avarskih, slavenskih i domaćih elemenata. Slaveni u Štajerskoj iz ove kulturne grupe razvijaju ketlašku kulturnu grupu početkom IX stoljeća.³⁰⁰

Ketlaška kulturna grupa (naziv dobila prema lokalitetu Köttlach u Austriji) svoj centar pronalazi na sljedećim lokalitetima: Bledu (Bohinje), Austriji: Hosnbergu i Krungl (Štajerska). Raniji autori (pr. Garašani i Kovačević) su povezivali ovu kulturnu grupu sa bjelobrdskom, pod

²⁹⁶ Miletić, 1988, 98-99.

²⁹⁷ Pretpostavka koju iznose Garašani i Kovačević jeste da je hristijanizacija slavenskih plemena je utjecalo na razvoj prelaznih kulturnih grupa (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 37).

²⁹⁸ Kešteljska kulturna grupa je naziv dobila prema lokalitetu Kesthelj kod Blatnog Jezera u Mađarskoj (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 33).

²⁹⁹ Ђоровић-Љубинковић, 1951, 30.

³⁰⁰ Гарашанин – Ковачевић, 1950, 37.

pretpostavkom da je ketlaška kulturna grupa zapravo lokalna varijanta općeslavenske kulture.³⁰¹ Ona je panonska prelazna kulturna grupa (utvrđeno prema lokalitetu Najeva ciglana kod Pančeva) između kešteljske i bjelobrske kulturne grupe.³⁰² Zajedno sa karantaskom kulturom, ketlaška kultura je činila kulturni kompleks i doživljavana je kao osnov čitave kulture ranog srednjeg vijeka Centralne Europe i Balkana.³⁰³

Međutim, u novijoj literaturi pokušava pronaći korektniji naziv za ovaj kulturni kompleks. Oznaka "Karantan" i "Kottlacher" (kao svukupnost karantasko-ketlaškog kulturnog kompleksa) se odnosi na različite vrste nakita, pri čemu su nekada uočljive varijate u ove dvije grupe nakita, a nekada one nestaju.³⁰⁴ Ovaj fenomen se može pripisati nastanku nakita u različitim radionicama (npr. naušnice sa četiri petlje, a rijetko sa tri ili pet su karakteristične za Dalmaciju, kao i što su naušnice sa petljama i posebno oblikovanim žičanim privjescima proizvod velikomoravskih radionica³⁰⁵), a ne samo u radionicama istočnih Alpa,³⁰⁶ što je osnovna osobenost ove kulturne grupe. Podunavlje je tokom srednjeg vijeka predstavljalo komunikacijski prostor putem kojeg su se distribuirali razni utjecaji. Primjer toga jeste miješanje, tokom predkelaškog perioda, zapadnoevropske, kasnoavarske i istočnjačke proizvodnje sa onom lokalnom, potom se proširila do južnih granica Moravske (Prušánky, Dolní Věstonice i Znojmo).³⁰⁷

Paul Reinecke se prvi protivio terminu "ketlaška kultura", jer se čak i u centru franačkog kraljevstva javlja isti emajlirani nakit kakav se javlja u istočnim Alpama. Ako ovaj prostor nema specifičnu kulturu ne može da dobiti nova arheološka kultura".³⁰⁸ Za one primjerke koji su pronađeni na Balkanu, Šimon Ungerman smatra da je prihvatljiviji naziv "balkansko-bizantijski". Razlog tome jeste da su na Balkanu poznati njihovi i lijevani primjerci (imitacije) i njihovi finiji primjerci sa granulacijom i filigranom (originali potekli iz Bizanta).³⁰⁹ Međutim, i sam

³⁰¹Гарашанин – Ковачевић, 1950, 41.

³⁰²Isto.

³⁰³Ungerman, 2016a, 47.

³⁰⁴Isto, 225.

³⁰⁵Isto, 227.

³⁰⁶Isto, 225.

³⁰⁷Isto, 228.

³⁰⁸Isto, 46.

³⁰⁹Ungerman, 2016a, 47.

Ungerma n navodi da neke karičice sa S-petljom zapadnog, merovinškog, porijekla,³¹⁰ što ponovo dovodi u pitanje i ovaj predloženi naziv.

Na osnovu ovog pregleda, može se zaključiti da se u novijoj literaturi izbjegava korištenje naziva "ketlaški", pa će se u nastavku rada koristiti naziv "naušnice srednjedunavskih i istočnoalpskih radionica" za one naušnice za koje se može zaključiti da se radi o importu. Također će se pokušati razjasniti da li su naušnice pronađene na prostoru Bosne i Hercegovine importovane ili su lokalni proizvod pod utjecajem istočnoalpskih i srednjedunavskih radionica.

Naušnice koje pripadaju srednjedunavskim i istočnoalpskim radionicama sa prostora Bosne i Hercegovine mogu se svrstati u sedam tipova. Prvom tipu pripadaju obične karike sa četiri podtipa. Naušnice sa bikoničnim privjeskom, tj. jagodom, su zastupljene u gotovo svim primjercima. One potječu iz srednjeg Dunava i datiraju se u kratki period druge polovine XII stoljeća.³¹¹

Prvom podtipu pripada karika sa obavijenom spiralnom žicom iz Mahovljana (br 288). Ovaj podtip naušnica je potekao iz radionica alpskog porijekla ili iz gornjeg i srednjeg Podunavlja.³¹² Datira se u period od IX do početka XI stoljeća.

Drugom podtipu pripadaju karike sa jednom bikoničnom jagodom. Ovom potipu pripada pet primjerka iz Gomjenice (br. 289-291), Barguše kod Petroševića (br. 292) i Cima kod Mostara (br. 293). Datiraju se u period od IX do početka XI stoljeća.

Trećem podtipu pripadaju karike s kvačicom i petljom ukrašene jagodom. Njemu pripadaju tri primjerka iz Gomjenice (br. 294-296) i svi su od bronce. Datiraju se u period od IX do početka XI stoljeća.

Četvrtom podtipu pripadaju karike sa spiralnom petljom i jagodom. Miletić ove naušnice uvrštava u S-naušnice, a prema Koroševu spadaju u III grupu naušnica, koja predstavlja prelaznu fazu prema S-naušnicama i/ili njihov osnovni oblik.³¹³ Ovom podtipu pripadaju dva primjerka iz Gomjenice (br. 297, 298). Oba su od bronce i jagoda im je bikonična.

³¹⁰Isto.

³¹¹Ota, 2011, 190.

³¹²Miletić, 1978, 153.

³¹³Miletić, 1960-1961, 117.

U drugi tip spadaju S-naušnice s perlom ili jagodom. Ovom tipu spade sedam primjeraka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 301-305) i Mahovljani (br. 299, 300)). Sve su naušnice od bronzene. Za one naušnice koje imaju bikoničnu jagodu se zna da su potekle iz radionica srednjeg Dunava i datiraju se u period druge polovine XII stoljeća.³¹⁴ Za dva primjerka naušnica sa perlama (oba iz Gomjenice) se ne može odrediti precizna datacija, pa se stavljaju u okvirni period od IX do početka XI stoljeća.

U teći tip spadaju naušnice sa jagodom i granuliranim bočnim koljencima. Ovom podtipu pripada pet primjeraka sa pet lokaliteta (Gornji Brod kod Bijeline (br. 306), Mogorjelo (br. 307), Cim kod Mostara (br. 308), Vrutci kod Vrela Bosne (br. 309), Glasinačka visoravan (br. 310)). Svi primjerci su od srebra i datiraju se u period od X/XI stoljeća do XII stoljeća.

U četvrti tip spadaju naušnice sa dvije petlje i jagodom. Ovom tipu pripadaju 23 primjerka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 320-332) i Mahovljani (br. 311-318)). Jedna skupina primjeraka je od srebra, dok je na karičici jedne naušnice aplicirana i plava perla, dok su sve ostale od bronzene.

U peti tip spadaju dvojagodne naušnice. Pripadaju mu dva primjerka iz Barguše kod Petroševića (br. 334) i iz Mogorjela (br. 335). Datiraju se u period od IX do XII stoljeća.

U šesti tip spadaju naušnice sa tri bikonične jagode. Naušnice koje su pronađene na prostoru Bosne i Hercegovine pripadaju potipu naušnica sa tri bikonične jagode čiji je donji dio produžen u vidu slova "Y" i bogatim ukrasom pretvoren u osnovni dio naušnice. Njemu pripada sedam skupina primjeraka sa dva lokaliteta (Gomjenica (br. 336-341) i Mahovljani (br. 342, 343)). Sve su od bronzene i datiraju se u period od IX do početka XI stoljeća.

Sedmom tipu pripadaju naušnice od kojih su sačuvane samo bikonične jagode. Ovo se odnosi na one naušnice od kojih su sačuvane samo jagode, pa se ne mogu pripisati precizno niti jednom tipu. Obje su iz Mahovljana (br. 345, 346).

Prema pregledu navedenih 57 naušnica može se zaključiti da su one vremenski zastupljene u periodu od IX do početka XI stoljeća, a prostorno dominantno zauzimaju sjeverni dio Bosne i Hercegovine, uz rijetke nalaze prema sjeveroistoku i jugoistoku zemlje. Također, se uviđa da se radi o importovanom materijalu iz radionica srednjeg Dunava i istočnih Alpa. Ovo odgovara i prostornom rasprostiranju ovih naušnica obzirom da je prostor sjeverne Bosne još od

³¹⁴Ota, 2011, 190.

antičkog doba bio povezan sa sjevernijim predjelima – prvenstveno *Sirmiumom*, preko cestovne mreže.³¹⁵

³¹⁵ Putna mreža je išla preko stanica *Servitium* (Bosanska Gradiška) i *Ad Ladios* (Trn kod Banja Luke) (Miletić, 1960-1961, 144).

6. PERIOD KASNOG SREDNJEG VIJEKA (XIV-XV stoljeće)

U ovom periodu se pojavljuju oblici koji su karakteristični za dalmatinskohrvatsku kulturnu grupu. Oni su mnogo bogatijih od njihovih prethodnika i razvijeniji.³¹⁶ Često su se naušnice iz ovog perioda pronalazile uz nalaze ranog srednjeg vijeka³¹⁷, naročito kada su u pitanju nekropole sa dužim kontinuitetom (kao što su Grudine – Bugojno IX-XV stoljeće)³¹⁸.

Na prostoru Bosne i Hercegovine pronađeno je 37 primjeraka sa jedanaest lokaliteta i jednom naušnicom sa nepoznatog lokaliteta (iz privatne zbirke Simonovića u Hercegovini) koji se mogu svrstati u kategoriju naušnica kasnog/razvijenog srednjeg vijeka³¹⁹.

Prvom tipu pripadaju obične karike koje su se zbog šireg konteksta mogle svrstati u period XIV-XV stoljeća. Riječ je o pet primjerka sa dva lokaliteta (Zgošća (br. 347, 352) i Arnautovići (br. 348-350)). Svi primjerci su jednostavne karike zasječenih vrhova (s tim da su naušnice br. 350 deformisane) od bronce, sličnih dimenzija.

Drugom tipu pripada jedna naušnica sa koljencima iz Arnautovića (br. 353). Datira se u period od XII do XIV stoljeća.

Trećem tipu pripadaju naušnice sa jednom jagodom. U Bosni i Hercegovini su pronađena pet primjerka sa dva lokaliteta (Arnautovići (br. 354-357) i Cim kod Mostara (br. 358)). Ovaj tip naušnica se tipološki nastavlja iz naušnica sa jednom jagodom dalmatinsko-hrvatske kulturne grupe. Sve tri naušnice su oštećene. Jedan primjerak je izrađen od bronce, dok su ostali od srebra, s tim da je naušnica od bronce mnogo masivnija u odnosu na ostale.

Četvrtom tipu pripadaju naušnice sa tri jagode, koja nastavlja razvojni tok od naušnica sa tri jagode dalmatinskohrvatske kulturne grupe. Ovoj grupi pripada jedanaest primjeraka sa četiri lokaliteta (Buško blato (br. 359-362), Arnautovići (br. 363-366), Lištanica (br. 367, 368), Visoko (br. 369)). Naušnice ovog tipa se pojavljuju i u arhivskim spisima kao naušnice sa krupnim zrnima od srebra ili naušnice sa karikama za koje se pretpostavlja da se odnosi na ono što se danas naziva "jagodom".³²⁰ Također se one pronalaze na freskama u Srbiji (portret kraljice Ane u kapeli Bogorodičine crkve u Studenici, vlastelinka Vukosava iz Rudenice, žena u sjenci Rođena

³¹⁶ Miletić, 1984, 416.

³¹⁷ Čremošnik, 1951, 241.

³¹⁸ Paškvalin – Miletić, 1988, 179.

³¹⁹ Naušnice koje pripadaju dalmatinskohrvatskoj kulturnoj grupi i datiraju se u širi vremenski period koji obuhvata period od IX do XVI/XV stoljeća nisu uključene u ovu kategoriju, već u onu koja se odnosi na period kasnog srednjeg vijeka.

³²⁰ Радојковић, 1963, 211.

Hristova u Kremikovcima).³²¹

Jagode su rađene u tehnikama granulacije i filigrana i to na dva različita načina. Prema Kovačeviću to su naušnice kijeuskog³²² i češkog tipa³²³ ili kako se još navode kao naušnice "a notte" i "a giorno"/"a jour"³²⁴ (ažurirane naušnice). Privjesci sa granulama potječu sa južnog dijela Dunava: Bugarska (Lukovit, Mihailovgrad, Pliska, Skravena) i Makedonija (Skoplje), proširili su se najviše u sjevernoduvanskom, vankarpatkom prostoru (Oltenija, Muntenija i južna Moldavija), a rijetki su u prostoru Panonije.³²⁵ U Rumuniji ovaj ornament je dosta korišten u urbanim sredinama ili je pronalazan u blizini utvrđenja. Nalazi koji su pronađeni u blizini sela su ili ostave/riznice ili su vjerovatno pripadale eliti.³²⁶ Također, naušnice ovog tipa iz Bosne i Hercegovine su pronađeni u blizini političkih i ekonomskih centara,³²⁷ što bi ih dovelo u vezu sa urbanism i bogatijim sloje društva (ne odnosi se obavezno samo na plemstvo).

Petom tipupripadaju naušnice sa tri jagode i kruškolikm privjeskom. U ovoj grupi se mogu izdvojiti pet podtipova naušnica, osim naušnice br. 370 koja se zbog nedovoljno informacija ne može pripisati niti jednoj grupi. Prema Kovačeviću, ovaj tip naušnica pripada despotovačkom tipu naušnica i "Тип је ограничен на јужнословенско златарство и припада искључиво јужнословенском народном накиту Средњег века."³²⁸ Prateći analogije³²⁹ primjeraka pronađenih na prostoru Bosne i Hercegovine, oni i jesu ograničeni samo na prostor Srbije, Bosne i Hercegovine i Dalmacije.

Svi primjerci iz Bosne i Hercegovine, osim primjerka iz Prisoja i Širokog Brijega potječu sa nekropole Grborezi. Bešlagić ih je vremenski smjestio u period XII-XIV stoljeća³³⁰, međutim u novijoj literaturi je prihvaćena teza da su naušnice dekorisane sa tri nejednaka privjeska na

³²¹Радојковић, 1963, 211.

³²²Ковачевић, 1953, 148.

³²³Ковачевић, 1953, 148.

³²⁴Guštin, 2015, 83.

³²⁵Ota, 2013a, 289.

³²⁶Isto, 277.

³²⁷Livno "je bio ekonomsko i administrativno-politički centar čitavog kraja...početkom XIV st. livanjskom župom upravljaju sinovi bana Pavla Šubića Bribirskog koji se nazivaju "knezovi Tropolja, Hlivna i Cetine"; za vrijeme Mladena II Šubića istječe se u Hlivnu vojvoda Jutaj Milhovilović i njegova braća; za vrijeme bana Stjepana Kotromanića ovaj kraj potpada pod vlast bosanske države, koji je od njih napravio tri župe Livno, Duvno i Glamoč i stvorio posebnu oblast Zapadne strane ili Završje..." (Bešlagić, 1964, 10-11); Arnautovići – "Oko dva kilometra udaljeno je ... od središta stare varoši Podvisokog, a nešto bliže su sela Biskupići i Moštre, dobro poznati centri političkog i kulturnog života srednjovjekovne Bosne." (Anđelić, 1960-1961, 183).

³²⁸Ковачевић, 1953, 149.

³²⁹Vidi "Katalog - 4) Naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom".

³³⁰ Bešlagić, 1964, 79.

jednostavnoj žici proizvođene do druge trećine XIII stoljeća,³³¹ što pomjera granicu dataciju u XIII-XIV stoljeće.

Prvom podtipu naušnica pripadaju naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom koje su rađene na proboj ('a jour'/'a giorno'). Njemu pripadaju dva primjerka, oba su iz Grboreza (br. 371, 372). Izrađene su od pozlaćenog srebra, tehnikama iskucavanja, granulacije, filigrana i navijanja. Zbog lančića koji se nalazi na karičici primjeraka br. 372 Bešlagić pretpostavlja da su nošene kao ukras u kosu ili maramu.³³²

U drugi podtip spadaju naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom, pri čemu su jagode aplicirane sa po osam kružnih vjenčića. Ovom podtipu pripadaju četiri primjerka, tri sa Grboreza (br. 373-375) i jedan iz Širokog Brijega (br.376). Kao i prethodni podtip izrađene su od pozlaćenog srebra, tehnikama iskucavanja, granulacije, filigrana i navijanja.

Trećem podtipu pripadaju dva primjerka naušnica sa tri jagode i kruškolikim privjeskom, pri čemu su jagode dekorisane sa nekoliko trokutića od granuliranih zrnaca. Jedan potječe iz Grboreza (br. 377) i predstavlja oblik naušnice koji je po tehnici izrade daleko luksuzniji u odnosu na prethodna dva podtipa. Također, identičan primjerak se nalazi u Narodnom muzeju u Čačku.³³³ Vjerovatno su oba primjerka su potekla iz iste radionice, obzirom da je za kasni srednji vijek izuzetno rijeko da se pronađu dva idetnična primjerka nakita. Drugi primjerak potječe iz Makljenovca (br. 378) i obzirom da nije identičan onom iz Grboreza i iz Narodnog muzeja u Čačku, dovoljno je sličan da se može pripisati ovom tipu.

Četvrtom podtipu pripadaju naušnice sa tri jagode i privjeskom i umetkom od gorskog kristala. Njemu pripada jedinstveni nalaza iz Čipuljića (br. 379) i datira se u period od IX do XV stoljeća.

Petom podtipu pripadaju naušnice sa dvije jagode i privjeskom u obliku trokuta. Njemu pripada primjerak iz Čipuljića (br. 380) i nema analogija. Datira se u period od XV stoljeća.

Šestom tipu pripadaju zvjezdolike naušnice, koje se u literaturi još navode kao okrugle naušnice ili oborci³³⁴, zrakaste,³³⁵ lepezaste³³⁶ i lunulaste,³³⁷ a Kovačević ih svrstava u tip "ad

³³¹Ota - Oberländer Târnoveanu, 2018, 226.

³³² Bešlagić, 1964, 19.

³³³Радојковић, 1977, 119.

³³⁴Ковачевић, 1953, 144; Radojkoviћ 1963, 247.

³³⁵Радојковић, 1963, 136; Radojkoviћ, 1977, 91.

³³⁶Радојковић, 1977, 92.

³³⁷Радојковић, 1963, 212; Radojkoviћ, 1977, 93; Зечевић, 2004, 202.

*modum slavicum*³³⁸. Ovaj oblik je zastupljeniji u susjednoj Srbiji, u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, a potječe sa bizantskih dvorova i zadržao se sve do XVIII stoljeća.³³⁹ One se također spominju i u historijskim izvorima.³⁴⁰ Pretpostavlja se da su ih izrađivali dubrovački majstori.³⁴¹ U Bosni i Hercegovini su pronađena tri dva podtipa ovih naušnica: naušnice sa zvjezdastim privjeskom i cvjetolike naušnice.

Dva primjerka sa Grboreza (br. 381, 382) pripadaju podtipu naušnica sa zvjezdastim privjeskom. Kao ovakve su jedinstvene, ali se slični primjerci su pronalazeni u Srbiji i Makedoniji, kao i na freskama iz manastira u Srbiji.³⁴²

Naušnica iz Klise-Ališići (br. 383) i iz privatne zbirke Simonovića iz Hercegovine (br. 384) pripadaju podtipu cvjetolikih naušnica. Obzirom da je ovaj tip naušnica inače karakterističan za Srbiju XIV i XV stoljeća, pretpostavlja se da je ovaj primjerak došao u BiH trgovačkim putem.³⁴³ Cvjetni motiv je potekao sa evropskih dvorova i iz trubadurske lirike, pomoću kojeg se naglašava romantičarski i renesansni duh, kao i približavanje prirodi, iz koje su pjesnici dobivali inspiraciju.³⁴⁴

Bogatstvo dvorskog života zahtjevalo je njegovu vizuelnu interpretaciju, što je uslovalo izradu skupocjenog nakita, koji se ne odražava samo na osnovu materijala od kojeg je izrađen (srebro, pozlata, zlato)³⁴⁵, već i po kompozicijama izvedenih zahtjevnim tehnikama i korištenjem dragog kamenja i bisera.³⁴⁶ Zbog velike potražnje i priliva utjecaja sa istoka i zapada, sjevera i juga, početkom XIV stoljeća dolazi do stvaranja mikro-regija³⁴⁷ na Balkanu sa svojim karakterističnim materijalom, pri čemu vodeću ulogu ima lokalna dvorska moda.

³³⁸Ковачевић, 1953, 144.

³³⁹ ‘‘Порекло овог типа наушница треба тражити у далекој прошлости. Оне се јављају у старом грчком накиту, у који су ушле из египатског, да касније пређу у накит Рима, а из старог римског накита у накит Византије и Запада...’’ (Radojkoviћ é, 1963, 138); Radojkoviћ, 1977, 91.

³⁴⁰ Jelena Sandaljeva, kći kneza Lazara nosila je četiri para u miraz (Radojkoviћ, 1977, 92); Spominju se također u ostavi humskog vlastelina Nenca Čihorića iz 1376. godine (Ковачевић, 1953, 144).

³⁴¹Радојковић,, 1963, 212.

³⁴²Isto, 136; Веšлагич, 1964, 79.

³⁴³ Čremošnik, 1951, 257.

³⁴⁴Радојковић,, 1963, 235.

³⁴⁵Домаћи златари су се користили првенствено сребром и позлаћеним сребром јер им он оно било доступније (Isto, 133).

³⁴⁶Isto, 162.

³⁴⁷Ota, 2011, 190.

Od XVI stoljeća, zbog teških ekonomskih prilika, ekstravagandnost nakita opada. Izrađuje se najčešće od srebra lošije kvalitete, a robusne su zbog pojednostavljivanja tehnike (ljevanje).³⁴⁸

³⁴⁸Радојковић, 1966, 103.

7. ODNOS POLITIČKE, EKONOMSKE I SOCIJALNE SLIKE I MATERIJALNE KULTURE BOSANSKOHERCEGOVAČKOG SREDNJEG VIJEKA

Razvoj nakita i naušnica, kao i pojava novih oblika, motiva i varijeteta može se pratiti kroz društveno-ekonomsku i političku sliku prostora srednjovjekovne Bosne i Hercegovine, kao njene i uže i šire regije. Nakit nije samo umjetnički proizvod, jer on svojim stilskim karakteristikama, kao i tehnikama obrade, uz simboliku i motive može više reći o društveno-ekonomskim i kulturno-umjetničkim prilikama u kojim je nastao.³⁴⁹

Sima Ćirković spominje tri područja odakle su dolazili utjecaji u Bosnu i Hercegovinu:

1. mediteranski, koji je dolazio preko dalmatinskih gradova, pod čijim utjecajem se razvija gradski život;
2. ugarski preko Hrvatske, sa kojim se razvija ideja o plemićkim pravima, stil političkog djelovanja i koncept države i krune;
3. bizantijski, putem kojeg su se prenijele forme ustanova i filozofije dostojanstva, kancelarijske forme i administracije.

U kasnije periodu je preko zapadnih zemalja i susjeda sa sjevera Bosna upoznala viteške redove i viteški stil života.³⁵⁰

Tokom ranog srednjeg vijeka, teško se mogu pratiti elementi autohtone romanizirane materijalne kulture kod naušnica, obzirom da je do sada pronađena samo dvije naušnice (Korita br. 9 i Kablić br. 10) za koju se sigurno može reći da su njoj pripadale. S druge strane, naušnice nastale pod utjecajem neautohtone kulture su brojniji. Postavlja se pitanje da li su ovi primjerci uvezni materijal ili se radi o lokalnim proizvodima, nastalim pod stranim utjecajima?

Od perioda stabilizacije ovih prostora po dolasku Slavena, može se pratiti dolazak stranih utjecaja preko stranih zanatlija i trgovaca, bilo putujućih, bilo onih koji su se zadržavali na ovim prostorima. Pojava dubrovačkih i primorskih trgovaca, koji su bili zainteresirani za bogata

³⁴⁹Зечевих, 2004, 182.

³⁵⁰Mušeta-Aščerić, 1999, 116.

nalazišta srebra³⁵¹ pospješila je eksplozivan razvoj bosanskog rudarstva i masovnu eksploataciju rudnika, što je utjecalo na ekonomske, političke i društvene prilike, kao i monetarni sistem Bosanske države.

7.1. UDJEL NAUŠNICA I NAKITA U EKONOMIJU SREDNJOVJEKOVNE BOSANSKE DRŽAVE

8.1.1. ZANATSTVO I ZLATARSTVO

Zlatari se nazivaju "zanatlijskom elitom"³⁵², zbog njihovog značaja za društvo. To se vidi na osnovu Dušanovog zakonika, kojim se zabranjuje zlatarima da žive van gradskog trga. Ovom odbredbom se osigurava kontrola kovanja novca, jer su se zlatari, osim nakitom i metalnim posuđem bavili i kovanjem novca.³⁵³ Međutim, kada je u pitanju Bosna, prema Bešlagićuvjerovatno je da seoski zlatari nisu smetali zakonu,³⁵⁴ jer se izrada jednostavnijih, lokalnih formi proteže sve do kasnog srednjeg vijeka. Prema podacima iz Dubrovnika zlatari su plaćani ili po komadu (Živko Gojaković, iz XV stoljeća dobio je četiri perpera za vrč koji je iskovao Sandalju Hraniću) ili su imali stalnu plaću (vlastelin Tripa Buća pregovarao je sa mletačkim zlatarem Petrom da dođe da radi uz stalnu godišnju platu na dvoru kralja Milutina).³⁵⁵

Radionice u kojima su nastale naušnice Istočnih Gota sa prostora Bosne i Hercegovine je teško locirati. Radi se o primjercima za koje se ne pronalaze analogije³⁵⁶, putem kojih bi se mogli povezati sa pojedinim radionicama. Moguće je da su one nastale u lokalnim radionicama, kao što su Salona ili Sirmium, po uzoru na oblike iz italijanskih radionica (pr. naušnice iz Pećinske Rike br. 2 i Han-Potoka br.6).

Prvi Slaveni su sami sebi izrađivali sve što im je bilo potrebno: alat, oružje, odjeću, obuću itd. Sa naseljavanjem na nove prostore i porastom stanovništva javila se i potreba za

³⁵¹Зечевић, 2004, 182.

³⁵²"The uncrowned king of craftsmen – even if his status was usually that of slave or serf – was, undoubtedly, the goldsmith and jeweller..." (Vana, 1893, 159).

³⁵³Ćirković, 1999, 255.

³⁵⁴Bešlagić, 1964, 96-97.

³⁵⁵Ђоровић-Љубинковић, 1951, 39.

³⁵⁶Uglešić, 1990, 223.

specijalizacijom u zanatima.³⁵⁷ U svojim počecim, zlatarski zanat usko vezan za onaj kovački. Seoski kovači se prvi put pominju u izvorima u Srbiji 677. godine.³⁵⁸ Na starim ruskim grobljima su pronađeni zlatarski instrumenti u ženskim grobovima iz perioda od VIII do XIII stoljeća. Pretpostavka, koju iznosi Ćorović-Ljubinković na osnovu istraživanja ruskih arheologa, za ovaj pronalazak jeste da su se žene bavile izradom ličnog nakita.³⁵⁹ Na lokalitetu Beznjakosk (Rusija) u ženskim grobovima su pronađeni kalupi za ljevanje nakita, što govori o tadašnjoj prirodi zlatarstva, ne kao zanata, već kao kućne radinosti.³⁶⁰ Kasnije je ono postalo dijelom zanatstvom i dio posla muškaraca koji su se od prije bavili kovačkim zanatom.³⁶¹

Dokazi o prelaznom periodu, kada su se kovači počeli baviti zlatarstvom, sa prostora užeg regiona, sačuvani su u narodnim kazivanjima. Zbog svoje sposobnosti da stvore nešto naizgled neuništivo, smatralo se da kovači imaju magijske moći³⁶², kao ono što je zabilježio Milićević sa prostora Niša: "када се врше неке чини у вези са трудном женом нађе се чист момак од ковачког заната, па у глухо доба ноћи, од спремљена гвожђа, скује ланац... Још ваља да се тад скују и обоци детету."³⁶³ Prva distinkcija na prostoru zapadnog Balkana između kovača i zlatara se desila u Dalmaciji pod utjecajem Bizanta i antičkog zanatstva. U pojedinim slučajevima zlatari su bili i slikari, što se najviše se odnosi na rad na ikonama.³⁶⁴ Prema Kovačeviću, kulturološka paralela prelaska proizvodnje nakita iz segmenta domaće radinosti u kovačko-zanatsku proizvodnju, jeste prelazak kešteljske kulturne grupe na ketlašku.³⁶⁵

Također, treba spomenuti teoriju koju predlaže Zečević, a to je mogućnost su prvi zlatari bili kovači koji su kovali novac³⁶⁶. Razlog ovoj teoriji jeste što se pri kovanju novca koristi osnovna tehnika koja je potrebna i u zlatarstvu, pri čemu je proizvodnja nakita sporedni

³⁵⁷Vana, 1983, 155.

³⁵⁸ Ћоровић-Љубинковић, 1977, 78.

³⁵⁹ Гарашанин – Ковачевић, 1950, 61.

³⁶⁰ Ковачевић, 1953, 99.

³⁶¹ Гарашанин – Ковачевић, 1950, 61.

³⁶²Vana, 1983, 156.

³⁶³ Ковачевић, 1953, 99.

³⁶⁴Isto, 100.

³⁶⁵Isto.

³⁶⁶ "Метал било које врсте топио се у специјалним фрубим глиненим судовима који су се разгрејавали помоћу мехова. Судови су имали дебеле зидове да би хлађење било спорије а на једном месту, у зиду, био је отвор за удубавање ваздуха. Метал се из овог глиненог суда још у течном стању пресипао у глинене кашике које су се жариле на ватри да би се метал још више проредио у калупе." (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 146).

posao.³⁶⁷ Međutim, ako se uzme u obzir da se na prostoru Bosne i Hercegovine kovanje novca počelo razvijati tek tokom XIV i XV stoljeća i da je zasigurno postojalo od ranije seosko zlatarstvo u nekom obliku, prije se može reći da su zlatari bili ti koji su kasnije učestvovali u proizvodnji bosanskog novca (analogija sa članom Dušanovog zakonika³⁶⁸ koji je ranije spominjan). Slična paralela se pravi i kod majstora "Волжской Булгарии и Булгарского улуса Золотой Орды" (srednjovjekovnih država Volga Bugarska i Bugarski ulus Zlatnih hordi).³⁶⁹ Njihova proizvodnja nakita je bila povezana sa monetarnom proizvodnjom, koja je bila lokalna, na nivou domaćeg tržišta i koncentrisana na urbane centre.³⁷⁰

Sigurno je da su Slaveni tokom svojih prvih stoljeća boravka na ovim prostorima imali svoje domaće radionice za izradu nakita. Ovo se može zaključiti na osnovu grozdolikih i ostalih naušnica sa Gomjenice, koji su lošije izrađeni u odnosu na bolje ljevanje primjerke koji su dospjeli na ovaj lokalitet uvozom. Uvežene su vjerovatno iz radionica iz *Sirmiuma* i *Sisciae*, sa kojima su bosanski lokaliteti bili povezani mrežom puteva koji potječu još iz rimskom doba.³⁷¹ Nakit ketlaškog kruga iz Karantanije je također išao antičkom rutom preko Celja, Siscije, dolinom Une ili krakom duž Sane koja je vodila prema Saloni³⁷², a dalmatinskohrvatski import je stizao iz primorja – radionice se lociraju između Dinare, Zrmanje, Cetine i Jadranskog mora sa otokom Bračom.³⁷³ Kada je u pitanju tzv. ketlaška kulturna grupa, treba napomenuti da nema dokaza da su Slaveni proizvodili svoje zlatarske proizvode na nivou zanatske proizvodnje prije X stoljeća. Pošto su neki predmeti "ketlaške grupe" datirani u period prije X stoljeća³⁷⁴, za njih se može reći da su dospjeli u Bosnu i Hercegovinu kao uvozna roba, možda čak i iz pravog centra ove kulture, iz Istočnih Apla.

³⁶⁷ Зечевић, 2004, 188.

³⁶⁸ Ćirković, 1999, 255.

³⁶⁹ Ovi majstori su služili eliti i bogatijem dijelu stanovništva iz urbanih gradova. Time su se oni koncentrisali unutar urbanih naselja i ruralnih imanja bogatih plemića. Ideje se preuzimaju sa Istoka, kako luksuzne forme, tako i jednodne forme za ostale potrošače. Krajem XI početkom XII stoljeća se proizvode elitni filigrasni ukrašeni dijelovi nakita od zlata, ali i od srebra i elektra. Karakteristično je da je svaka oblast Zlatnih Hordi oblikovala svoj stil. U urbanim sredinama se zadržao nenomadski elementi kulture. Tokom XIV stoljeća bugarski nakit se počeo svoditi na kreiranje pojednostavljenih primjeraka i replika uvezenih uzoraka. Ovo je uzrokovano mongolskom invazijom koja je nanijela veliku štetu zlatarskoj proizvodnji. Također, bugarskoj su nedostajali izvori plemenitih ruda, što je zahtijevalo povećanu količinu njihovog uvoza (Руденко, 2015, 350-351).

³⁷⁰ Руденко, 2015, 350.

³⁷¹ Putna mreža je išla preko stanica *Servitium* (Bosanska Gradiška) i *Ad Ladios* (Trn kod Banja Luke) (Miletić, 1960-1961, 144).

³⁷² Primorje je povezano sa Bosnom cestom Burnum – dolina Sane – Siscija (Miletić, 1960-1961, 144).

³⁷³ Bešlagić, 1964, 75.

³⁷⁴ Ђоровић-Љубинковић, 1951, 30.

Krajem X i početkom XI stoljeća narodi sa ovih prostora traže pomoć od susjeda, koji imaju razvijenu zlatarsku radinost, na taj način da pozivaju strane zlatare da rade kod njih i šalju svoje ljude na specijalizaciju.³⁷⁵ U regionu se prvi put, u historijskim izvorima, zlatari spominju 1080. godine.³⁷⁶ Kada je u pitanju bosansko zanatstvo, do današnjeg dana, pronađeno je malo zapisa koji govore o njemu. Kako je Šunjić rekao: "Samo pukim slučajem dolazilo je do potreba da se u gradskim notarijatima nešto i o ovome (zanatstvu) registruje, dok je normalan život, zajedno sa bosanskim zanatstvom, tekao i mimo notarskih kancelarija, predajući zaboravu mnogo šta čija se praznina danas nenadoknadivo osjeća."³⁷⁷

O slavenskim zlatarima iz Bosne i Hercegovine zna se malo. Položaj seoskog zlatara³⁷⁸ nije donosio mnogo povlastica, o čemu govori Kovačević:

Seoski zlatari su neosporno prvobitno pripadali kategoriji slobodnih ljudi kojima je feudalni porедак постепено укидао слободу и наметао обавезе у сличном процесу којим је везивао слободног сељака за земљу. Везивање златара за земљу произишло је из потребе феудалне економије за радном снагом више него из потребе једног феуда за златарским производима. Феудализам није трпео на поседима никакве категорије слободних људи и тежио је да свима наметне исте обавезе.

*Seoski zlatari vezani за земљу помињу се најраније крајем XIII века.*³⁷⁹

Pretpostavlja su se da su radionice bizantskih zlatara nalazile u Zadru i Splitu. Ova vrsta nakita nije bila za širu upotrebu, već je vjerovatno bila rezervisana samo za određenu grupu koja ih je mogla priuštiti.³⁸⁰ Prvi pisani podaci o lokalnim zlatarima se javljaju tek u XI stoljeću i to se pretežno odnosi na gradske majstore, dok o seoskim nema nikakvih zapisa.³⁸¹ Pojedini zlatari su se vezali za manastire i proizvodili robu isključivo za njih. Kovačević smatra da su to oni

³⁷⁵ Ђоровић-Љубинковић, 1951, 32-33.

³⁷⁶ Spominju se zlatar Grubić i njegovi zetovi Gruba i Zura, ali se ne spominje da su izrađivali nakit nego raznovrsno crkveno posuđe (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 83).

³⁷⁷ Šunjić, 1963, 348.

³⁷⁸ U bugarskom carstvu zlatari i ostali zlatari su živjeli kao seljaci u ne baš najboljim uslovima (Vana, 1983, 134).

³⁷⁹ Ковачевић, 1953, 134.

³⁸⁰ Miletić, 1984, 417.

³⁸¹ Isto, 418-419.

"бивши" сеоски златари из жупа који су премештени у град".³⁸² Najprije se gradsko zlatarstvo razvilo u Dalmaciji.³⁸³ Proces formiranja gradskih zanatlija počinje tokom druge polovine XIV stoljeća, a njihov razvoj se može pratiti u XV stoljeće. Ne zna se koliko je pojava ovog zanata utjecaja na razvoje bosanske privrede, ali se za sigurno može reći da je prisustvo dubrovačkih zanatlija konkurisalo domaćim.³⁸⁴ Više autora spominje postojanje zlatarskih radionica na vladarskim dvorovima i administrativnim centrima³⁸⁵ i centrima lokalne vlasti.³⁸⁶ Razliku između proizvoda lokalnih i dvorskih ili carskih radionica čini materijal i tehnike od kojih je predmet izdaren – dvorske radionice su izrađivale nakit od srebra ili zlata, luksuznim tehnikama granulacije i filigrana, dok su lokalne radionice koristile broncu ili lošije srebro, a koristili se pseudogranulacijom i bzh pseudofiligranom.³⁸⁷

O lokalnim radionicama je govorio Bešlagić, analizirajući dalmatinskohrvatske naušnice koje su pronađene na lokalitetu Grborezi. Mještani okoline Grboreza imali su vezu sa primorskim gradovima i sa ostalim jugoslovenskim područjem, koja se ispoljila u materijalnoj kulturi. Bešlagić zaključuje da se radi o domaćim radionicama, a ne o primorskom uvozu. To govori činjenica da se u Grborezima nalazi veliki broj bogato urađenih primjeraka, koji su specifično izrađen. Iako nose sličnosti sa mnogim primjercima iz Hrvatske i Srbije, ne mogu se povući identične paralele da bi se moglo govoriti o istim radionicama.³⁸⁸ Također pretpostavlja da se radionica nalazila zasigurno u blizini Grboreza, ako ne i u samim Grborezima. Uz to ide i činjenica da je Livno (Hlivno) bilo veliki administrativni i politički centar, što upućuje da je tu

³⁸²Ковачевић, 1953, 135.

³⁸³Ђоровић-Љубинковић, 1951, 38.

³⁸⁴Ковачевић, 1959, 294.

³⁸⁵Ђоровић-Љубинковић, 1951, 34; Najstariji ostaci slavenske dvorske radionice su pronađeni upravo u Rusiji i potječu iz XI stoljeća (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 61); "Радионицу за израду овог, најскупоценијег, па зато и најређег накита, не би требало тражити ван владарског двора. Скупе и ретке примерке накита израђивали су мајстори посебно позвани на двор владара било из Цариграда било из Млетака. Византијске дворске радионице, посебно у тренутку наклоности византијских царева према неком од српских владара, снабдевале су својим производима српски двор." (Radojković, 1963, 54); Kod Vlatka Hercegovića se spominje krajem 1486. godine "*mastro Piero Raguxeo che era orexe del dicto signor et lavorava continuo in Chastelo.*" ("majstor Piero Raguxeo koji je bio zlatar spomenutog gospodira i nastavio je raditi u Chastelu (dvorcu)?"). (Šunjić, 1963, 346).

³⁸⁶ Bešlagić, 1964, 96-97.

³⁸⁷ Ota, 2011, 187.

³⁸⁸ Bešlagić, 1964, 96-97.

Dubrovniku pojavili specijalisti-zlatari koji su radili samo filigran.³⁹⁶

Bosanski mladići su odlazili u primorje na izučavanje kod dubrovačkih majstora, a iz zapadne Bosne su obično odlazili u druge dalmatinske gradove – mladići iz Jajca su išli u Zadar.³⁹⁷ Kada su završili sa učenjem zanata šegrta su obično ostajali u da se bave zanatom u mjestima u kojima su ga i izučili, a neki su se neki i vratili u Bosnu.³⁹⁸

Godine 1306. u Dubrovniku zlatari su se, Statutom zanatske esnafske organizacije³⁹⁹, prvi organizovali u esnaf – udruga *ruga aurificum*, gdje su po običaju bili koncentrisani njihovi dućani.⁴⁰⁰ I u Kotoru se osnivaju zanatski esnafi.⁴⁰¹ Kotor ulazi u sastav Bosne 1385. godine kada je kralj Tvrtko I od svoje rođake, mađarske kraljice Elizabete. Tražio je na poklon ovaj grad koji je, kako on tvrdi, pripadao njegovim precima, Nemanjićima.⁴⁰² Ne zna se sa sigurnošću koliko je dugo Kotor bio pod direktnom bosanskom vlašću nakon Tvrtka, vjerovatno cijelog prvog desetljeća XV stoljeća.⁴⁰³ Kotor je u to vrijeme bio poznat po izradi srebrenih predmeta i od 1352. godine stavlja svoj kontrolni žig na srebrenim posudama. Može se reći da je utjecaj kotorskih zlatara i njihovog stila bio podjednako značajan za razvoj bosanskog zlatarstva, kao i oni dubrovački:

³⁹⁶Ђоровић-Љубинковић, 1951, 38; Tehnika filigrana: 'Жица се добијала извлачењем метала у топлој стању. Да би се добила танка жица за филигран, жица се извлачила до танкости косе. То се постизало на тај начин што су се употребљавали т. зв. калибри. Калибар је уствари једна метална плоча, најчешће гвоздена, са коничним рупицама разне дељине. У такву рупицу уметала се ковањем истањена жица па се клештима извлачила, те је при пролазу кроз рупу добијала одређену форму и дебљину. Злато се нарочито добро апретира за извлачење, те се филигранска жица у злату може веома танко извући. Уколико се накит прави од жице, и то прост накит као Ц минђуша, жица се при крају искуцава да би се проширила, па онда уврће у облику слова Ц. Од жице су прављени само танки предмети од су дебљи, алке на пример, ливени. На канким предметима висе се често залемљени крајеви.' (Ђоровић-Љубинковић, 1977, 78).

³⁹⁷Iзуčаванје је трајало од двије до девет година. Šегрти су давали изјаву да неће красти и да неће напустити свог мајстора прије уговореног рока. Bosanski mladići su izučavali zanat pod istim uslovima kao i sami Dubrovčani: imali su obezbijedenu hranu i radno odijelo, a nekad i svakodnevna odjeća). Majstor je imao obaveza da šegrtu poduči svojoj struci. Po izučenom zanatu majstor daje šegrtu deset do petnaest perpera, a često i alat (Ковачевић, 1959, 289).

³⁹⁸Šunjić, 1963, 346.

³⁹⁹"Из статутских одредаба јасно произилази да су кодификатори Статута тежили да учврсте положај извесних породца у управи цеха. Одређује се да *гесталд*, када му истекне рок службе, бира сам себи наследника, а нови гесталд сам себи своје часнике. Гесталду и часницима даје се право суђења, а неодазивање на њихов позив кажњава се са шест гроша. Статут нарочито скреће пажњу гесталду и часницима да се супротставе онима "che farranno гитоге in detto capitulo" и на оне који не извршавају наредбе гесталда. Очигледно је да јепостојало незадовољство против гесталда и управе цеха, те штити казном од шест гроша гесталда и часнике од опадања и омаловажавања. Довољно је да гесталд има "добре" сведоке па да за увреду управе примени казну." (Ковачевић, 1953, 126).

⁴⁰⁰Ђоровић-Љубинковић, 1951, 34.

⁴⁰¹Ковачевић, 1953, 130.

⁴⁰²Wenzel, 1999, 99.

⁴⁰³Wenzel, 1999, 99.

"Tvrtko je bez sumnje vrlo brzo počeo koristiti kotorske radionice za izradu metalnih predmeta od sirovina iskopanih u bosanskim rudnicima. Koterski su zlatari sigurno bili angažirani i u unutrašnjosti. Ivan Bach i Bojana Radojković iznose da se zlatarska porodica Desislavića, čiji je predak djelovao u Kotoru još tamo god. 1319, preselila u Hercegovinu i povezala s dvorom Stjepana Vukčića Kosače, a zatim se skrasila u Sarajevu, gdje se bavila istim zanatom sve do 16. stoljeća. Za Tvrtkove vladavine zlatari iz Kotora vjerovatno su izrađivali predmete kako u ustaljenom stilu "s primorja", tako i u vidno različnom "bosanskom" stilu, o kojem postoje arhivski podaci iz tog razdoblja; također je vjerovatno da su majstori iz Kotora nastavili izrađivati predmete u bosanskom stilu, koji je ostao popularan čak i nakon ukidanja bosanske vlasti."⁴⁰⁴

Pravi razvoj srpskog zlatatstva se može pratiti od XIII stoljeća, od kada je započeta eksploatacije rudnika i kada se otvaraju prve kovnice novca. Prvi koji su kovali novac, a ujedno bili i zlatari, su Mleci.⁴⁰⁵ Nije ni čudno što su najjači centri zanatstva u Srbiji bila rudarska mjesta, kao što su: Brskovo, Srebrenica, Trepča, Novo Brdo, Rudnik, Smederevo, Prizren, Skoplje itd. Poznati su po tzv. glamskom srebru, srebru koje je imalo primjese zlata.⁴⁰⁶ U Srbiji tokom XIII i XIV stoljeća, zlatari, kao i ostale zanatlje, imali su obavezu da vrše i niz zemljoradničkih radova za manastire ili vlastelina.⁴⁰⁷ Nema dokaza o postojanju esnafskih organizacija u unutrašnjosti Srbije, ali se ne može negira postojanje šegrta, kalfi i majstora i njihovih odnosa.⁴⁰⁸

O postojanju zlatarskih i zanatskih udruženja iz Bosne nema nikakvih informacija. Obzirom da su bosanski zlatari odlazili, većinom u Primorje, na zanatsku obuku, a malo njih se po završetku obuke zapravo vraćalo u Bosnu, vjerovatno nije ni postojala potreba za njihovim udruživanjem. Također, podaci iz kasnijeg, osmanskog, doba, spominju zlatare (kujundžije) u

⁴⁰⁴Wenzel, 1999, 99.

⁴⁰⁵Радојковић, 1966, 14.

⁴⁰⁶Ковачевић, 1953, 132.

⁴⁰⁷Ђоровић-Љубинковић, 1951, 39.

⁴⁰⁸Ковачевић, 1953, 133; Spominje se u Dubrovačkim ugovorima da je u Srbiji obuka šegrta trajala i do sedam godina, što je podrazumjevaao besplatan rad na svim poslovima u majstorovom domaćinstvu i da se trebao osposobiti za zanat. Pri tome se majstor obavezuje da će ga opremiti neophodnim alatom, da će ga hrani i odjevati i brinuti o njemu ako se razboli. Bratovštine su zabilježene u Novom Brdu i u Rudniku, ipak one nisu bile čisto zanatske organizacije (kao esnafi) već su okupljala lokalne katolike parohijane (Ćirković, 1999, 226).

Sarajevu, kao tadašnjem zanatskom centru, od kraja XVI stoljeća, kada su radili narudžbe za manastire i crkve. Sami se esnafi se spominju mnogo kasnije tokom XVII, XVIII i XIX stoljeća.⁴⁰⁹ Ovo potvrđuje da je zlatarski zanat nastavio svoj kontinuitet i za vrijeme Osmalija, ali da prije njihovog dolaska vjerovatno nije postojala njihova organizovana zajednica.

7.1.2. RUDARSTVO I RAZVOJ RUDARSKIH CENTARA

Iz perioda seobe naroda nije sačuvano mnogo arheoloških ili historijskih informacija o rudarstvu. U rimskom periodu u Bosni se zlato dobijalo ispiranjem nanosa zlatonosnih ležišta u dolinama rijeka.⁴¹⁰ Poznato je da je bosanskohercegovački prostor bio od velike važnosti za Teodorika, što govori podatak da on 508. godine šalje Kasiodora kako bi otvorio nove rudnike na ovom prostoru.⁴¹¹

Rani Slaveni su se najviše su se koristili željeznom rudom jer im je ona bila najdostupnija.⁴¹² S druge strane, srebro im je bilo izuzetno značajno, do te mjere da je imalo magijsko-religijska svojstva.⁴¹³ Nekropole duž lijeve obale Sane, kao što su Rakovčani i Gomjenica se upravo nalaze u blizini rimskih i kasnoantičkih rudarskih središta u Ljubiji i Japri.⁴¹⁴ U XI i početkom XII stoljeća počinje inventarisanje manastira predmetima od plemenitih metala,⁴¹⁵ što je uslovalo potrebu za bolju domaću proizvodnju i pojačanim razvojem rudarstva.

Razlog naglom razvoju i porastu rudnika u Bosni i Srbiji je nestašica plemenitih metala na evropskom tržištu. Proizvodnja srebra u Evropi konstantno se smanjivala tokom druge polovine XIV i prve polovine XV stoljeća.⁴¹⁶ Procvat zlatarstva u Dubrovniku u drugoj polovini

⁴⁰⁹Kreševljaković, 1927, 40.

⁴¹⁰Ковачевић-Кojiћ, 1981, 117.

⁴¹¹ Matijević, 2014, 21.

⁴¹²Гарашанин – Ковачевић, 1950, 78.

⁴¹³ Svetovid iz Štetina (Szczecin, Poljska) – idol koji je izrađen od drveta dok mu je glava od srebra (Гарашанин – Ковачевић, 1950, 142-143).

⁴¹⁴ Miletić, 1970, 153.

⁴¹⁵Ковачевић, 1953, 98.

⁴¹⁶Ковачевић-Кojiћ, 1970, 262.

XIV stoljeća je bio uslovljen razvoju ruda srebra u Bosni i Srbiji.⁴¹⁷ Geolog V. Simić govori o razlici između ruda srebra i zlata iz Bosne i iz Srbije:

*...у средњобосанском рударском базену злато добијало заједно са сребром из руде тетраедрита, а затим је уз сребро извожено као обично сребро... Међутим, цијене сребра из средње Босне нису биле веће од цијена сребра из Сребренице, каоје није садржавало злата у својој руди. Са друге стране, сребро из Србије, које је поуздано имало одређен проценат злата, било је скупље од средњобосанског и сребрничког сребра...*⁴¹⁸

Novo Brdo i Srebrenica su bili najpoznatiji rudnici na Balkanu, naročito po bogatstvu srebra⁴¹⁹ (Srebrenica je bila pod srpskom upravom gotovo neprekidno nakon 1411. godine).⁴²⁰ Šunjić navodi: "Prema podacima iz tridesetih godina XV. st. srednjobosanski je rudarski bazen davao najmanje 2-3 t srebra godišnje, a sama Srebrenica, kad je bila na vrhuncu razvoja, čak i po pet do šest tona godišnje."⁴²¹ Dubrovčani su masovno dolazili u bosanske rudarske centre i uz njih osnivali svoje kolonije, sa najvećom koncentracijom u Srebrenicu.⁴²² Oni su sami prenosili i pratili karavane sa srebrom, za razliku od ostale robe koju su im prevozili Vlasi.⁴²³ Osim za vlastite potrebe, Dubrovčani su izvozili srebro iz bosanskih rudnika u Južnu Italiju, Siciliju, Firencu, Grčku, Veneciju, a preko Venecije se dalje izvozilo u Zapadnu Evropu. Dio srebra se

⁴¹⁷Kovachević, 1953, 126.

⁴¹⁸Kovachević-Kojić, 1981, 117.

⁴¹⁹ O bogatstvu kojem su raspolagali bosanski plemići i vladari, a koje je dobijeno iz lokalnih rudnika srebra govori podatak da je Tvrtko II poslao, 1430. godine, u Dubrovnik srebro u vrijednosti od 30,000 dukata sa molbom da se ono proda u Veneciju kako bi dobijenom svotom mogao podmiriti svoje obaveze prema Turcima. Ovaj podatak govori da je kralj te godine najmanje imao 1,640 kg srebra u svom vlasništvu (Isto, 120).

⁴²⁰Isto, 258.

⁴²¹ Šunjić, 1997, 43.

⁴²² U Srebrenici se tokom 1431, 1432. i 1435. godine nalazio oko 300 Dubrovčana, a 1434. godine ih je bilo blizu 500 (ovo se odnosi samo na one koji su navedeni u Arhivu, a vjerovatno je njihov broj bio veći). "Carina u Srebrenici i Ponoru bila je prodana Dubrovčanima 1389. god. za 425 litara srebra. Despot Stefan Lazarević potvrđuje 1417. god. prava carine Srebrenice na 3,1000 litara srebra; u 1458. god. njena vrijednost se cijeni na 30,000 dukata godišnje.... Priliv dubrovačkih zanatlija u Srebrenicu poslije 1430. god. u stalnom je porastu..." (Kovachević-Kojić, 1970, 261).

⁴²³Isto, 119.

izvezio i preko Splita.⁴²⁴ Uz rudnike se također trgovalo.⁴²⁵ U Zvorniku i Visokom se nije kopala nikakva ruda, ali su bili važni trgovački centri plemenitih ruda.⁴²⁶

U bosanskim rudarskim naseljima su se također okupljali zlatari koji su kovali nakit, novac i predmete kućne upotrebe. Postojao je običaj kod Dubrovčana da neko iz porodice ostaje da radi u Dubrovniku kako bi se održala veza sa gradom, dok bi onaj drugi obavljao poslove u unutrašnjosti.⁴²⁷ Dubrovački zlatari su boravili u Bosni i razvijali svoj zanat, a po pozivu dolazili na velikaške dvorove i uzimali su učenike iz Bosne. Dubrovački pisac F. M. Appendini ističe vještinu Dubrovčana u korištenju bosanskih i srpskih rudnika srebra i zlata, osobito glamskog zlata, koje je krilo i primjese zlata. Oni ga naučiše obrađivati i, zahvaljujući bogatom nakitu bosanskih žena i pozlaćivanju oružja, razviše zlatarstvo.⁴²⁸

Tokom prve tri decenije XV stoljeća u Bosni su se formirale veoma jake skupine dubrovačkih kolonija u Visokom (između 1412-1433. godine formirano je 370 kolonija) i Zvorniku (između 1415. i 1433. godine formirano je 640 kolonija).⁴²⁹ Iz Zvornika se izvezilo srebreničko srebro u Ugarsku.⁴³⁰ Razvoj zanatstva i rudarstva (Fojnica, Kreševo⁴³¹, Dusina, koji su bogati srebrom, olovom, i bakrom) uslovlili su uspon Visokog, kao upravnog i političkog središta bosanske države od početka XV stoljeća. U ovim centrima nema dubrovačkih naselja jer su se nakon sklopljenih poslova Dubrovčani vraćali u Visoko. Prostor istočne Bosne i Prače ih zanimao jer se tu kopalo samo olovo. Tridesetih godina XV stoljeća Zvornik i Visoko prestaju se spominjati u dubrovačkim izvorima.⁴³²

U bosanskom defteru iz 1469/69. god. Visoko se spominje "kao jedno malo naselje sa neznatnim brojem kuća".⁴³³ I pod turskom vlašću nastavljena je opskrba dubrovačkih zlatara plemenitim metalima iz Bosne i Hercegovine. Pretpostavlja se da su se Dubrovčani koji su

⁴²⁴Isto, 118.

⁴²⁵Ковачевић-Којић, 1970, 257.

⁴²⁶Ковачевић-Којић, 1981, 114.

⁴²⁷Ковачевић, 1953, 130.

⁴²⁸ Fisaković, 1973, 167.

⁴²⁹Ковачевић-Којић, 1970, 259.

⁴³⁰Ковачевић-Којић, 1981, 119.

⁴³¹ Prema turskom defteru iz 1489. godine Fojnica, Kreševo i Deževica su godišnje davali oko 350 kg srebra (Isto, 121); "Vladislav Skarić je u svoje vrijeme (1935. g.) zapazio ovakve gomile (gomile kvarca iz kojih se nekad vadilo i zlato) na širokom području **oko Kreševa i Fojnice**, ali ih je objašnjavao tehnologijom ispiranja zlata." S druge strane Anđelić smatra da su ove gomile nastale vađenjem željeznih ruda, pa potom zbog iskopa srebra, zlata, žice i sl. (Anđelić, 1983, 146-147).

⁴³² Fisaković, 1973, 179.

⁴³³Isto.

poslovali u Zvorniku prešli u Srebrenicu i Fojnicu, a oni iz Visokog samo u Fojnicu. Ovo su uslovila politička dešavanja u zemlji, kao nagli porast potražnje srebra, koji je zahtjevao da se oni sele uz same rudnike.⁴³⁴

7.1.3. TRGOVINA NAKITOM, NAUŠNICAMA, PLEMENITIM METALIMA I DRAGIM KAMENJEM

Tokom IX i X stoljeća intenzivna je trgovina među Slavenima, naročito Zapadnih i Sjevernih sa Istočnim Slavenima (velika slavenska trgovačka mjesta su bila: Prag, Kijev, Novgorod⁴³⁵). Iz zapisa arapskih pisaca Ibn Hordada i Ibn Jakuba se može zaključiti da su se Sloveni na svojim trgovačkim putevima dolazili duboko na prostore Bliskog Istoka i da su se čak susretali sa trgovcima i robom iz Dalekog Istoka.⁴³⁶ Potrebno je istaknuti da se stočnjački nakit razlikuje od bizantskog po sitnijoj i finijoj izradi.⁴³⁷ Pri tome treba istaknuti trgovačke veze sa Bizantom, obzirom da su bizantski utjecaji ostavili najveći pečat na materijalnu kulturu Slavena. Kroz slavenske države su prolazili mnogi trgovački putevi koji su postojali još u antičkom i predantičkom periodu, kao što su obala Dunava i Jantarni put.⁴³⁸

⁴³⁴Ковачевић-Којић, 1970, 260.

⁴³⁵Ђоровић-Љубинковић, 1951, 37.

⁴³⁶ "Ибн Хордадба, арабљански географ пише (с. 860-870 године), по личној сазнању и додиру да руски трговци долазе у то време са товарима своје робе на источне тргове у Багдад, у Дамаск и сл. и да се крећу чак до Индије и Кине, у великим караванима. Да на Истоку купују тамошњу робу коју затим носе у своју земљу. А јеврејски трговци који говоре пуно језика, а међу њима и словенски, иду на Исток и на Запад, са разном робом, непрестано тргујући. Сви трговци кретали су се двама главним путевима, први је Итила и Црног Мора водио на Блиски и Средњи Исток, а други је преко централне Русије, преко Балха и Маваранага ишао до Кине... Непознати арапски писац X-ог века записао је да словенски трговци застају обично, на свом путу за Исток у граду Реју на Каспијском језеру... Арабљански писац Ибрахим Ибн Јакуб даје најзанчајније податке... о Словенима и њиховим трговачким везама са Истоком." (Ђоровић-Љубинковић, 1951, 25).

⁴³⁷Ђоровић-Љубинковић, 1951, 25.

⁴³⁸Vana, 1983, 160.

Bizantijska vlada je imala praksu davanja poklone u svakoj prilici i postojao je protokol koji je obuhvatao davanje skupocjenih poklona, uključujući i nakit.⁴³⁹ Bizantske vlasti su nastojale da izrade različite strane, "barbarske", ukrase i davale ih kao nagrade vođama svojih i susjednih zemalja (tako su bizantski majstori dali pečat luksuznom stvaranju avarskog nakita). Ovaj fenomen se odrazio i na masovniju proizvodnju, jer su se najlakše su se prodavali oni tipovi nakita koji su imali najviše poveznica sa onim nakitom koji je strance podsjećao na njihov domaći.⁴⁴⁰

Direktni kontakti sa Bizantom padaju u period od IX do XII stoljeća, a kasnije sa padom bizantske moći, trgovački kontakti se nastavljaju preko susjednih zemalja tokom XIII i XIV stoljeća.⁴⁴¹ Bizantski import je najdalje dolazio do prostora Alpa i Podunavlja.⁴⁴²

Kada je u pitanju trgovina nakitom i naušnicama u Bosni, glavni izvori su spisa Dubrovačkog arhiva. Ona se fokusiraju na djelovanja dubrovačkih i po nekih stranih trgovaca. Razvoj rudarstva i velika potražnja luksuznih zlatarskih predmeta i dragog kamenja uslovlila je sve veći priliv dubrovačkih trgovaca i trgovaca-zanatlija. Također je trgovina italijanskih gradova sa Crnim morem vjerovatno išla preko Dubrovnika, Bosne i Srbije.⁴⁴³

Dubrovčani su u Bosni osnivali svoje kolonije, a posao razvijali u rudarskim centrima, najviše u Srebrenici.⁴⁴⁴ Zbog nepraktičnosti trgovanja kabastim materijalima Dubrovčani su se fokusirali na trgovinu srebrom dok su bosanski trgovci preuzeli trgovinu olovom.⁴⁴⁵ Oni su sami prenosili i pratili karavane sa srebrom, dok su im ostalu robu prevozili Vlasi.⁴⁴⁶ Zabilježena su mnoga krijumčarenja srebra u Dubrovnik, pri čemu je dubrovačka vlada, radi očuvanja odnosa sa Bosnom, nastojala da povрати ono srebro koje je uveženo krađom.⁴⁴⁷ Uz rudnike se također

⁴³⁹Поровић-Љубинковић, 1951, 27.

⁴⁴⁰Isto, 29.

⁴⁴¹Поровић-Љубинковић, 1951, 22.

⁴⁴²Isto, 26.

⁴⁴³Ota – Georgescu, 2016, 453.

⁴⁴⁴ U Srebrenici se tokom 1431, 1432. i 1435. godine nalazio oko 300 Dubrovčana, a 1434. godine ih je bilo blizu 500 (ovo se odnosi samo na one koji su navedeni u Arhivu, a vjerovatno je njihov broj bio veći). "Carina u Srebrenici i Ponoru bila je prodata Dubrovčanima 1389. god. za 425 litara srebra. Despot Stefan Lazarević potvrđuje 1417. god. prava carine Srebrenice na 3,1000 litara srebra; u 1458. god. njena vrijednost se cijeni na 30,000 dukata godišnje... Priliv dubrovačkih zanatlija u Srebrenicu poslije 1430. god. u stalnom je porastu..." (Ковачевић-Кojiћ, 1970, 261); Čak i nakon što je Srebrenica ušla u sastav Srbije, ostala je značajan gradsko-trgovinski centar, uz druge centre sa teritorija Srbije, kao što su: Beograd, Kruševac, Smederevo itd. (Зечевић, 2004, 188).

⁴⁴⁵Ковачевић-Кojiћ, 1981, 115.

⁴⁴⁶Isto, 119.

⁴⁴⁷Isto.

trgovalo,⁴⁴⁸ a u Zvorniku i Visokom se nije kopala nikakva ruda, ali su bili važni trgovački centri plemenitih ruda.⁴⁴⁹

Dokaz o visokoj potražnji zlatarskih proizvoda se ogleda i u trgovačkom razvoju u samom Dubrovniku. Ni u jednom trenutku nije došlo do prezašćenosti na tržištu, što je pomogao masovan izvoz ove robe u zaleđe, koja se vjerovatno prevozila preko putujućih trgovaca – rogardia ili rogancia.⁴⁵⁰ Radojković navodi da, zbog ovih dešavanja, "материјална богатства прелазе постепено из Србије и Босне у Дубровник."⁴⁵¹ Međutim, treba napomenuti da je preko Dubrovnika u Bosnu i Srbiju dolazila u velikim količinama strana skupocjena roba, kao što je drago kamenje,⁴⁵² kao i utjecaji zapadne dvorske kulture.⁴⁵³

Ovo je omogućilo duborvačkim zlatarima da masovno primaju nove šegrte i kalfe, od kojih su mnogi dolazili i iz Bosne i iz Hercegovine.⁴⁵⁴ Međutim, uvoz stranih zlatarskih proizvoda je otvorio konkurenciju domaćem tržištu, o čemu je govorila Radojković:

Увезени накит је могао само у извесној мери бити скупљи од домаћег накита због подвоза и царине. Ако би се узели као чиниоци ови елементи, могло би се претпоставити да је увезени накит за неколико процената био скупљи у залеђу, иако се сировина, тј. сребро добијала из Србије и Босне, што значи да је домаћи накит могао да конкурише увозном. Потенцијална снага купца и наручиоца накита у српским и босанским земљама била је велика и огледала се кроз трговину Дубровчана који од почетка XIII века, па надаље увозе у Србију

⁴⁴⁸ Ковачевић-Којић, 1970, 257.

⁴⁴⁹ Ковачевић-Којић, 1981, 114.

⁴⁵⁰ "Sa izrazom rogardia ili rogancia se označivala usluga koju je putujući trgovac učinio kakvom trgovcu ili privatniku time, da je na molbu trgovca ili privatnika uzeo sa sobom kakvu robu ili novac, da ga izruči na određeno mestu, ali da od te robe ili novca nije paricipirao na dobitku... Nema do sada ni jednog dokumentiranog primera rogardije. Poznata je samo statutima, valjda kao ustanova koja se je iz starijih zakonika preuzimala u nove... Dubrovački statut o rogardiji određuje da onaj, tko rodadiju preuzme, ne može poverenu stvar držati odeljeno od svojih vlastitih stvari. Ako bi se od rogardije štogod pokvarilo ili izgubilo, dužan je da od svojega imetka nadoknadi štetu, ako između stranaka ne postoji protivni ugovor. Slično određuje i splitski da za izgublenu ili otetu rogardiju nosilac samo onda ne odgovara, ako je ujedno izgubio i svoje. Jeli štogod od njegovog ili od rogardije preostalo, onda obe stranke dele ostatak "per rationem" između sebe..." (Čremošnik, 1924, 79).

⁴⁵¹ Radojković, 1963, 165.

⁴⁵² Više u nastavku teksta.

⁴⁵³ Dvor Stjepana Kosače je "živio potpuno u renesansnom duhu." (Mušeta-Aščerić, 1999, 117).

⁴⁵⁴ Ковачевић, 1953, 129.

*скупоцене тканине и накит, што доказује да су ова два артикла имала добру прођу...*⁴⁵⁵

Trgovina dragim kamenjem među plemstvom u Bosni je bila izrazito popularna i to ne samo sa Dubrovčanima već i sa trgovcima iz šire regije i Evrope.⁴⁵⁶ Kao velikog ljubitelja dragocjenosti treba izdvojiti Stjepana Kosaču.⁴⁵⁷ Ćirković nadovi: "...да је позивао продавце себи, да би обавили посао, а његови прокуратори су давали обавезе да им херцег неће ништа одузети".⁴⁵⁸ Mušeta-Aščerić navodi: "да је bosanski kralj Tvrtko I kupio od jednog mletačkog trgovca dijamant za 400 dukata. Žena hercega Vlatka posjedovala je skupocjeni dragi kamen koji je bio toliko na glasu da se za njega znalo i u Carigradu, pa je sultan Bajazit II 1481. godine pokušao da ga kupiti preko Dubrovčana."⁴⁵⁹ Radojković navodi da je drago kamenje, za srednjovjekovnog čovjeka bio nosilac magične moći i simbol kršćanske vrline (pr. plavi safir je simol Bogorodice).⁴⁶⁰

Treba spomenuti da strani zlatari nisu uvijek trgovali samo sa pojedincima iz bogatijih i plemićkih porodica, već i da su proizvodili i za šire tržište. Primjerci naušnica iz Isaceina (Rumunija) koji se datiraju u XVI stoljeće su dokaz masovne trgovine nakita. One su izrađivane u matičnim radionicama, a potom se prodaju u većoj količini i sastavljaju se drugom mjestu

⁴⁵⁵Радојковић, 1963, 56.

⁴⁵⁶ "Карактеристично је писмо млетачког племића Guliema Querini-a, познатог трговца свога доба, који се преко сер Гиrolама Малипиера, такође племића који путује у Босну, распитује о могућностима трговине многим зачинима, као и могућностима испоруке разних врста веома скупоценог драгог камења. Када је дознао да се исплати трговати са овим драгоценостима, Querini је преко свога заступника Малипиере послао у Босну драго камење, нарочито рубин, као и прстење са драгим камењем, а у замену је тражио руде злата и сребра. Исти је случај и једног другог Италијана, Јакова из Парме, који је писао тестамент 1388. а умро 1390. године. У попису његових ствари после смрти налазили су се извесни веома, скупоцени комади накита са драгим камењем које је вероватно било спремљено за продају: један карнеол у злату, један сафир у злату, један дијамант мањи, један рубинет у злату који је оперважен бисером, као и један тиркиз такође у злату. Изгледа да је и овај трговац доносио из Италије драго камење и скупоцен накит користећи добру коњукуру ових луксузних производа који су били тражени у Дубровнику, Босни и Србији. Или још један податак који недвосмислено говори за кога је доношено драго камење: млетачки трговац Јаков Гримини, који је такође трговао са скупоценим накитом, понудио је краљу Твртку један дијамант у вредности од 16.000 дуката. Изгледа да је цена била превисока и уз ценкање Гримини је продао дијамант знатно ниже, за 400 дуката. Ова сума требало је да му се исплати у олову. Када је посао био већ закључен, Гримини се у Дубровнику жали да га је краљ присилио на тако ниску цену и да дијамант вреди знатно више..." (Radojković, 1963, 163).

⁴⁵⁷ Познат је случај Стефана Косаче који је посумњао у праву вредност драгог камена-дијаманта и шаље га у Млетке да се испита да ли је прави. Према стручној експертизи Млечана види се да се Стефан Косача добро разумевао у камење, јер су се и они сложили да је у питању фалсификат (Radojković, 1963, 163).

⁴⁵⁸ Радојковић, 1966, 44.

⁴⁵⁹Мушета-Ашчерић, 1999, 118.

⁴⁶⁰Радојковић, 1966, 17.

prema ukusu naručioca. Naušnice iz Isacceina nisu karakteristične za prostore jadranske obale, ali je moguće da su privjesci napravljeni u ovoj regiji ili u srednjevropskom području, zatim prodati na području Podunavlja ili Dalmacije gdje su i sastavljene.⁴⁶¹

Dolazak Osmanlija nije usporio trgovinu nakitom, već Dubrovčani postaju posrednici između tadašnje vlasti u Bosni i Srbiji i Osmanlija. Pri tome im šalju i prodaju svoje dragocjenosti.⁴⁶²

7.1.4. MONETARNI SISTEM I NOVČANA VRIJEDNOST NAUŠNICA

Prije nego što su se počeli koristiti stalnom valutom, Slaveni su za izražavanje monetarnje vrijednosti koristili vaganje srebra, tkanine, krzna, soli i ostalim predmetima koji su mogli imati vrijednost.⁴⁶³ Vrijednost nakita u Dubrovniku i Kotoru tokom XIII i XIV stoljeća je bila izražena perperom i grošem⁴⁶⁴. Od druge polovine XIV stoljeća nekada se vrijednost nakita izražavala dukatima.⁴⁶⁵ Vrijednost nakita je zavisila od težine i tehnike izrade, od cijene prevoza⁴⁶⁶ i carina⁴⁶⁷ (ako se izvezio). Šunjić navodi cijenu prevoza tovara robe od Srebrenice do Dubrovnika:

⁴⁶¹Ota – Georgescu, 2016, 453.

⁴⁶²Радојковић, 1963, 65.

⁴⁶³Vana, 1983, 164.

⁴⁶⁴ U Evropi je prvo je korišten denar, koji nije bio praktičan za čovjekove svakodnevne potrebe (za jedan denar se prema Frankfurtskom kapitulatu iz 794. moglo dobiti 12 pšeničnih ili 15 ražovih ili 20 ječmenih hljebova po 2 libre, što u praksi nije izvodivo). Također nije postojala veća monetarna jedinica za izvođenje trgovačkih transakcija, pa se vrijednost 240 denara pretvorilo u jednu libru. Libra je težina iz koje se dobivalo 240 dinara. Zbog padova dinara zahtjevana promjena, a to je kovanje lokalnih denara. Venecija je počela od kraja XII stoljeća kovati svoj vlastiti denar, da bi uoči IV križarskog rata (oko 1202. godine) počela kovati veliki denar (*denaro grosso*), poznat kao groš ili matapan, koji je težak 2,18 g i sadrži u sebi 965/1000 ili 2,103 g čistog srebra. Zbog svoje stabilnosti dobio vrijednost nekadašnjih 12 denara. Ovaj sistem se, zbog svoje stabilnosti počeo koristiti i šire (Šunjić, 1996, 42).

⁴⁶⁵ "Вредност дуката према перпери је један дукат за две перпере односно двадесет и четири гроша..." (Radojković, 1963, 56); "Dukat je uvijek sadržavao 3,559 gr čistog (24 karatnog) zlata i sve do 1472. g. obračunavan po 6 libara i 4 solida (124 solida), ali ima sačuvanih bilježaka po kojima se vidi da su zainteresirane strane i oko toga postizale drukčiji sporazum. U jednom je zadarskom slučaju dogovoreno (1448.) da se 90 dukata za kupljenu zemlju obračunava po 114 solida..." (Šunjić, 1996, 38-39). Ovo je problem odnosa vrijednosti imaginarne/fantomske monete u odnosu na stvarnu vrijednost, jer u određenim slučajevima njihova vrijednost nije dovoljno jasna da bi se mogla nedvosmisleno odrediti (Šunjić, 1996, 40).

⁴⁶⁶ Радојковић, 1963, 57.

⁴⁶⁷Vidi fusnotu broj 71.

Od Srebrenice do Dubrovnika npr. Tovar je stizao za 8 dana. Cijena prijena na ovom rastojanju 5 do 7,5 perpera (2 do dukata) po tovaru. Za izradu 2252 luka od tisovine plaćeno je (1462) u Uncu 260 libara, a za njihov prijenos od Unca do Šibernika 235 libara pa se, i u tom slučaju, proizvodni i prijevozni troškovi odnose kao 52,5%:47,5%.⁴⁶⁸

Cijene nakita i naušnica se mogu saznati na osnovu ostavština, zaloga i kupoprodajnih ugovora. Praćenje cijene nakita po dokumentima iz zalagaonica nije sigurno za određivanje njegove stvarne vrijednosti, jer je zalagan po njegovoj minimalnoj vrijednosti.⁴⁶⁹

Kada je nakit davan u zalogu njegova vrednost se uzimala po komadu, kada je naručbina onda se vrednost obračunava po libri odnosno unci ili sağiđi (eksağiđi).⁴⁷⁰ Ako je komad nakita bio posebno lep i skupoćen na javnim licitacijama je prodavan kao kompletan nakit bez obzira na težinu...⁴⁷¹

Također je na cijenu naušnica utjecala i sirovina od koje je izrađivana. Prije nego što se počne raspravljati o vrijednosti plemenitih metala, potrebno je naglasiti da je kupovna moć zlata i srebra je tokom srednjeg vijeka bila veća nego u savremenom dobu.⁴⁷² Već je ranije bilo govora o odnosu izvoznog srebra iz Bosne i Srbije koje se prodavalo po različitim cijenama, iako su oba u sebi imali određeni procenat zlata.⁴⁷³

Neke vrste robe su se vremenom lakše i/ili masovnije proizvodile, pa su im cijene trajno ili privremeno padale, a drugima rastle.⁴⁷⁴ Međutim, nakit i naušnice su od XIII stoljeća – od kada

⁴⁶⁸Šunjić, 1996, 60.

⁴⁶⁹Радојковић, 1963, 59.

⁴⁷⁰ "Једна дубровачка либра злата или сребра, према М. Решетару износила је 328 грама. Унца би према данашњем рачунању била 27,1/3 грама, а ексаğiђа (саğiђа) 4,1/2 грама. Либра је садржавала 12 унца, једна унца је имала у себи 6 ексаğiђа, а једна ексаğiђа 24 карата." (Isto, 57).

⁴⁷¹Isto, 57.

⁴⁷²Šunjić, 1996, 39.

⁴⁷³ Vidi poglavlje "Rudarstvo".

⁴⁷⁴ Primjer toga je porast cijene žita na nivou cijele Evrope za vrijeme "Crne smrti", jer je njegova proizvodnja opala. Međutim, već sedamdesetih godina XIV stoljeća, zahvaljujući oporavku poljoprivrede, cijena žita je bila u kontantnom padu (Šunjić, 1996, 39).

se može pratiti njihova cijena u Dubrovniku – imali ustaljenu cijenu⁴⁷⁵, što je omogućilo preplitanje više različitih faktora. U početku kontinuiran, a kasnije i povećen uvoz srebrene rude⁴⁷⁶ iz Bosne, onemogućili su rast cijene iako je krajem XIV stoljeća potražnja nakita izuzetno porasla.⁴⁷⁷ Cijena robe, koja je uvožena u Bosnu i koju su dubrovački zlatari koji su radili u Bosni, nije mogla biti mnogo veća od lokalne robe, jer su jedna drugoj bile konkurente.⁴⁷⁸ Uz ovo treba spomenuti i putujuće zanatlije, koji su mogli proizvoditi, a samim tim i prodavati, veću količinu robe uz niže cijene, obzirom da nisu plaćali sve poreze (kao što su carine), pri tom koristeći lokalne sirovine.⁴⁷⁹ Stoga su oni najviše mogli da konkurišu prodaji domaćih proizvoda.

Već je u prethodnom poglavlju bilo govora o produkciji i trgovini većom količinom naušnica. Sa vrijednosne strane, izvori govore da su se naušnice u većim količinama prodavale po nižoj vrijednosti (vjerovatno ne puno višoj od one proizvodne), u odnosu na situacije kada su se one prodavale pojedinačno.⁴⁸⁰

Okvirno se, na osnovu ovih zapažanja, može zaključiti da je cijena srebrenih naušnica varirala između tri i četiri perpera, dok je cijena zlatnih naušnica varirala između šest i dvanaest perpera. Radojković također poredi da je jedan par naušnica, u narudžbini, imao skoro istu vrijednost kao i krava.⁴⁸¹

7.2. ODNOS POLITIČKIH I SOCIJALNIH PRILIKA NA PROIZVODNJU, STIL I PRODAJU NAUŠNICA

⁴⁷⁵ "Просечна вредност златних наушница између 1275. до 1300. године била је између шест и дванаест перпера, док је цена сребрних наушница била знатно мања и кретала се између једне и четири перпере." "Тако су у години 1318-1319.... пар златних наушница шест и по перпера.... Између 1324. и 1329. године цене накита се нису много промениле... Пар златних наушница вредео је око 15 перпера,..."; "Почетак XV века не доноси неку посебну новину у ценама накита, нити знатније поскупљење ових производа.... У 1406. години четири пара минђуша у сребру заложене су за 14 перпера,..." (Радојковић, 1963, 59-60, 63).

⁴⁷⁶Isto, 57.

⁴⁷⁷ Радојковић, 1963, 63.

⁴⁷⁸ Isto, 58.

⁴⁷⁹ Зечевић, 2004, 186.

⁴⁸⁰ "Утјешин Клапчић златар исте године (1397) договорио се са Витком златаром да Витко изради 17 српских наушница, по цени од 3 перпера и шест гроша по комаду. Пошто се Утјешин Клапчић овде показује као наручилац наушница на велико, то се може претпоставити да су оне у продаји по комаду биле знатно скупље." (Радојковић, 1963, 58).

⁴⁸¹Isto.

Kada su u pitanju naušnice, sve od dolaska Istočnih Gota na prostor Bosne i Hercegovine pa do pada bosanske države, njihova vrijednost je ovisila o obliku, ornamentici, tehnici izrade (filigran, granulacija, polihromija) i materijalu od koje je izrađena (željezo, bronca, srebro i zlato).⁴⁸² Nakit rađen u srebru i zlatu sa dragim kamenje je pripadao bogatijem društvenom sloju (plemićima, trgovcima), dok je ostali nakit rađen u bronci ili željezu bio pristupačan širem, siromašnijem sloju društva. Goti su veliki ljubitelji skupocjenog nakita, poput onog koji je izrađivan u pontskim radionicama.⁴⁸³ Od tehnika ukrašavanja cijjenjena je polihromija.⁴⁸⁴

U Koritima kod Duvna je ukopavano autohtono stanovništvo. Ono je romanizirano i hristijanizirano, ali se i dalje držalo do nekih starijih nehrišćanskih običaja. Ova nekropola je pripadala istaknutoj zajednici koja je imala kontakte sa Salonom, iako nije sigurno da li joj je administrativno pripadala, kao i sa Siscijom i Sirmiumom. Preko ovih centara zajednica je imala veze sa Podunavljem i Italijom.⁴⁸⁵ Međutim, na primjeru naušnice i ostalih priloga pronađenih u Koritima, primjetno je opadanje luskuznosti materijala u odnosu na protekli period. Slična situacija se primijećuje i u Hrvatskoj tokom VIII i IX stoljeća. Još uvijek je bilo nedovoljno kontakta između domaćeg i pridošlog stanovništva. Nakit se izrađivao od bronz, što otvara mogućnost ekonomskog pad zajednica koje su živjele na ovim prostorima, kao i da su se dekorativne preference stanovništva promijenile.⁴⁸⁶ Također je moguće da se pod utjecajem sve jačeg prodiranja kršćanstva na ove prostore, u narod ideja jednostavnijeg života, kao i nestavljanja bogatih priloga uz pokojnike.

Slaveni se nisu mogli miješati sa lokalnim stanovništvom.⁴⁸⁷ Oblike naušnica primili iz Bizantije i sa Istoka. Ovo je uvjetovano intenzivnom trgovinom Slavena između njih samih (naročito Zapadnih i Sjevernih sa Istočnim), kao i trgovinom sa Bizantom. Ovi direktni kontakti padaju u period od IX do XII stoljeća – period postojanja bjelobrdске, keltaške i dalmatinskohrvatske kulturne grupe – i nastavili se tokom XIII i XIV stoljeća, ali u mnogo manjem obimu, preko susjednih zemalja.⁴⁸⁸ U predfeudalnom društvu, kakvo je bilo slavensko,

⁴⁸² O novčanoj vrijednosti naušnica i o tome koji su sve faktori utjecali na njihovu vrijednost vidi potpoglavlje MONETARNI SISTEM I NOVČANA VRIJEDNOST NAUŠNICA.

⁴⁸³ Miletić, 1984, 383.

⁴⁸⁴ Isto.

⁴⁸⁵ Miletić, 1979, 180.

⁴⁸⁶ Milošević, 2010, 256.

⁴⁸⁷ Gimbutas, 1971, 109.

⁴⁸⁸ Поровић-Љубинковић, 1951, 22.

stvaranje viših staleža se manifestuje kroz luksuzne predmeta, koji su uvezeni sa Istoka i Zapada. Ovi predmeti su prvobitno stvoreni u već postojećem društvu za već postojeće plemstvo.⁴⁸⁹Razvija se viša društvena klasa koja želi svoju moć iskazati kroz bogatstvo i izjednačavanjem sa Bizantom.⁴⁹⁰Na ovaj način se prenosi kultura jednog vladajuće zajednice u drugu.

Kada su u pitanju ranoslavenske kulture pretpostavlja se da one vuku korijene iz narodnog nenodmaskog nakita Avara, koji uključuje i naušnice sa jagodama, čiji su se bogatiji i tehnološki slobodniji oblici zadržali i kroz kasniju ketlašku i bjelobrdsku kultrunu grupu.⁴⁹¹

Da su se Slaveni bavili pretežno poljoprivredom dokazuje položaj njihovih nekropola, a vjerovatno i naselja u nizijskim krajevima.⁴⁹² Primjer takve zajednice jeste ona u Mahovljanima. Njihvo način života je uslovio odnos prema nakitu:

*Ujednačenost i skromnost u izboru i broju tipova nalaza upotpunjena je ujednačenim i skromnim materijalom (bronza) i izradom predmeta, što navodi na zaključak o jednom određenoj ujenačenosti i sa stanovništva strukture ove zajednice.*⁴⁹³

O jednostavnosti Slovena govori i Pseduo-Marvikije, iako njegova izjava nosi negativnu stigmatu: "Своје нужне ствари потајно затрпавају, не споседујући јавно ничега преко мере, јер живе као лопови..."⁴⁹⁴ Za one Slovene koji su naselili prostore Bosne i Hercegovine, arheološki podaci ipak daju više praktičan razlog odsustvu luksuznih primjeraka. Dugogodišnja ekonomsko-politička nestabilnost je primorala domaće i pridošlo stanovništvo na obnovu

⁴⁸⁹Гарашанин – Ковачевић, 1950, 46.

⁴⁹⁰Поровић-Љубинковић, 1951, 37.

⁴⁹¹Ковачевић, 1953, 100.

⁴⁹²Isto, 101.

⁴⁹³Miletić, 1978, 157-158.

⁴⁹⁴Гарашанин – Ковачевић, 1950, 47.

privrede od samih osnova, tj. poljoprivrede. U kasnijim stoljećima zlatarstvo će se razviti od kućne radinosti, do lokalnih, seoskih zlatara i zlatara-kovača.⁴⁹⁵

Razvoj gradova je uslovljen ekonomskim razvitkom bosanske države, prvenstveno zahvaljujući rudarstvu, potom bavljenjem bavljenjem trgovačkih i kreditnih poslova i pojavom gradskih službi. Razvojem gradova, pojavio se i novi gradski sloj stanovništva, kao i dvorska kultura i dvorske službe. Od druge polovine XIV do XV stoljeća je više prisutan utjecaj Zapada nego Bizanta.⁴⁹⁶ Gubi se centralna vlast, feudinci jačaju i stvara se novi sloj bogataša – nosioca ekonomske moći i novog stila, kojem je sjaj i raskoš glavni element.⁴⁹⁷ Ovo novo plemstvo je, kako kaže Mušeta-Aščerić, "zainteresovano za plemićke ideale i novi oblik življenja".⁴⁹⁸ Ovaj stil života otvorio je zainteresovanost za skupocjenom modom⁴⁹⁹, koja je probijala granice zlatarske tehnike:

Машта средљовековних људи захтевала је изразиту кићеност у украсу и накиту која у поређењу са данашњим погледима оставља утисак натрпаности. Оно што опет даје специфичност средљовековном накиту јесте његова скупоценост. Неки облици накита владарског порекла мељали су се, добијајући нове додатке и губећи првобитни симболички значај. Тако су поједине врсте накита постале општа својина и њих су носили владари, властела, слободни грађани, па и сељаци.⁵⁰⁰

Materijalna kultura feudalizma i kasnog srednjeg vijeka odražava prvenstveno kulturu višeg staleža i bogatijeg stanovništva.⁵⁰¹ Naušnice dalmatinsko-hrvatskog stila XII i XIII stoljeća, koje ili dolaze iz Primorja ili su израђене u lokalnim radionicama, nosili su feudinci i bogatiji

⁴⁹⁵ Vidi više u poglavlju Zlatarstvo i zanatstvo.

⁴⁹⁶ Радојковић, 1966, 28.

⁴⁹⁷ Зечевић, 2004, 184.

⁴⁹⁸ Мушета-Ашчерић, 1999, 118; "Poljski letopisac Dluгош, описујући сабор у Будиму, каже да се међу средњоевропским веомама и витезовима по начину одевања, богатству и лепоти, одвајају српски и босански племићи на чијем челу су стајали деспот Стефан Лазаревић и велики војвода Сандаљ Хранић." (Радојковић, 1973, 209).

⁴⁹⁹ "Дворови су уређени са много ствари које су дошле са Запада. Употребљавају се стаклене чаше, као и пехари горског кристала, затим стакло које са својим инкрустацијама подсећа на млетачко, керамика која стиже из Апулије, скупоцене тканине које производи Италија, продавци драгуља долазе у Дубровник, а преко Дубровника у унутрашњост земље да продају своју робу." (Радојковић, 1963, 164-165).

⁵⁰⁰ Радојковић, 1963, 26.

⁵⁰¹ Гарашанин – Ковачевић, 1950, 46.

slojevi društva.⁵⁰² Period kada se počinju javljati trojagodne naušnice u grobovima je paralelan se vremenom kada je bosanska država postala kraljevinom, razvila intenzivnu trgovinu sa Dubrovnikom i ostatkom Istočnog Jadrana, razvojem rudarstva i dolaskom dubrovačkih trgovaca i zanatlija u Bosnu. Socijalna struktura se mijenja i domaći i strani trgovci, zakupnici trgova i zanatlije postaju najbogatiji sloj društva, nakon plemstva. Koliko su zanatlije bili cijenjeni govori podatak da je zlatar Pribil, tokom druge polovine XIV stoljeća bio jamac Đurđu Balšiću.⁵⁰³ Trgovci su postali najbogatija društvena grupa odmah nakon plemstva. Vrlo je moguće da su oni mogli priuštiti kupovinu ovakvih naušnica i ostalog luksuznijeg nakita.

Tokom razvijenog i kasnog srednjeg vijeka trojagodne naušnice kijeuskog tipa dosegle su veliku popularnost među bogatiji slojem stanovništva. Razvili su se razni varijeteti, što je doprinijelo težnji jedinstvenim oblicima nakita, čemu je plemstvo kasnog srednjeg vijeka težilo. Velika rasprostranjenog jednog oblika naušnica i jedne vrste ukrasa, čak i njegove varijante, govore o modi među zanatlijama,⁵⁰⁴ pri čemu privredni sektor utječe na socijalne diferencijacije. U slučaju prisustva oblika dalmatinsko-hrvatske kulture, zasigurno dospjeli su na prostore Bosne i Hercegovine uvozom iz Primorja i preko lokalnih zlatara koji su izučavali zanat u dalmatinskim gradovima.⁵⁰⁵ Ove naušnice M. Marić Baković opisuje na sljedeći način:

*...variraju od jednostavnih do vrlo kićenih, rađene su u različitim tehnikama, što je omogućavalo brojne ukrasne motive i zaista različite i brojne inačice istoga tipa. Na primjeru trojagodnih naušnica zlatarska kreativnost pokazala se u punom sjaju, kao kod nijednog drugog tipa naušnica. Gotovo svaki par nađen na kasnosrednjovjekovnim grobljima odlikuje se jedinstvenošću; osnovni se motivi ponavljaju, ali se razrađuju do najsitnijih pojedinosti. Uglavnom su izrađivane od srebra, katkad su i pozlaćene...*⁵⁰⁶

Kada se prostor Bosne i Hercegovine stavi u širi geografski kontekst, na prostoru evropskog Sredozemlja (jugoistočna Evropa, južna Italija, Sicilija) pronalazi se mnogo veći broj

⁵⁰² Ћоровић-Љубинковић, 1951, 38.

⁵⁰³ Зечевић, 2004, 186.

⁵⁰⁴ Ота, 2011, 187.

⁵⁰⁵ Више у поглављу Златарство и занатлије

⁵⁰⁶ Марић Баковић, 2009, 203.

naušnica nego u ostatku Evrope. Anzulović ovo povezuje sa običajem nošenja, tj. nenošenja vela,⁵⁰⁷ kojeg se žene nisu strogo pridržavale na Sredozemlju, kako to jesu one u sjevernoj i zapadnoj Evropi. Međutim, Radojković spominje da su se na Zapadu naušnice počele mnogo više nositi od sredine XIV stoljeća, pod utjecajem orijentalnih kultura, kada one postaju dio ženskog kostima.⁵⁰⁸ Ovaj razlog daje bolje objašnjenje pojavi veće količine naušnica na prostorima koje su u kontinuitetu, od početka stabilizacije ovih prostora u periodu ranog srednjeg vijeka, primali bizantske i istočnjačke utjecaje putem trgovačkih veza i putujućih zlatara. Također, koncentracija većeg broja naušnica unutar samo jedne grobe cjeline (kao što su slučajevi u Gomjenici i Mahovljanima) govori da je dio njih nošen kao sljepoočničarke – u kosi ili zakačene za veo – što ne potvrđuje da žene sa ovih prostora nisu aktivno nosile veo, već Anzulovićevu teoriju čak dovodi u pitanje.

Tokom druge polovine XIV i XV stoljeća bosansko plemstvo, zajedno sa srpskim⁵⁰⁹, približava se srednjoevropskim i zapadnoevropskim dvorovima, prvenstveno Ugarskom i Poljskom, kao i sa Mletačkom preko Dubrovnika. Ovo je uslovljeno eksplozivnim prodorom Osmanlija na evropsko tlo i hrišćanskim saborima protiv njih. Političko jedinstvo se odrazilo i na nakitu, čak više nego na samoj nošnji. Tako su bosanski, humski i zetski vladari uzore tražili u italijanskoj dvorskoj modi, dok su moravski tražili uzore u nošnji srednje Evrope.⁵¹⁰ Razlog jačem italijanskom utjecaju u bosanskoj modi treba tražiti i u podatku da su mnogi članovi bosanske vlastele često putovali u Veneciju i imali venecijansko građanstvo.⁵¹¹ Također se zadržavaju i istočnjački, tj. bizantijski elementni, ali na srpski način (kao što su zvjezdolike i cvjetolike naušnice).⁵¹²

U prvoj polovini XIV stoljeća se u umjetnosti i zlatarstvu i islamski elementi, kao što su: preplet, uplitanje sitnih životinja i ptica, biljni ornamentni i arabeske. Međutim, na

⁵⁰⁷ Anzulović, 2006, 207.

⁵⁰⁸ Радојковић, 1963, 234.

⁵⁰⁹ Srbija je priznavala bizantsku vlast sve do XII stoljeća, što se odrazilo na njihovu nošnju i kulturu (Vana, 1983, 78). Tokom kasnijih stoljeća dosta ovih tradicija se zadržalo u Srbiji, a dio toga se presnosio i na tadašnju Bosnu.

⁵¹⁰ Радојковић, 1963, 237.

⁵¹¹ Šunjić, 1963, 345.

⁵¹² "Možda je već Tvrtko, kada se krunisao i krunom srpskih kraljeva i koji je insistirao na porodične veze sa Nemanjićima, uveo i izvesne novine u načinu odevanja koje su više približile nošnju istočnjačkom načinu odevanja. Ti novi uticaji su mogli da se potenciraju u trenutku kada se Jelena Balšić, kći kneza Lazara, udaje za Sandalja Hranića. Možda se tada svečano viteško odelo, bogato iskićeno mnogim nakitom, odvajalo, podsećajući na vizantijsku raskoš, od onovremenog srednjoevropskog... Zato se može pretpostaviti da je Jelena Sandaljeva, srpska princeza, preko svoje prćije i darova, koje je donela sa sobom, unela i elemente istočnjačkog, raskošnog, sjajnog i efektivnijeg načina odevanja na bosanski dvor..." (Радојковић, 1973, 225).

bosanskohercegovačkim naušnicama iz se ovi elementi ne susreću.⁵¹³ Tokom kriznog perioda ratova sa Osmanlijama, na nekropolama bosanskog plemstva se ne pronalaze luksuzni primjerci nakita. Na nekropoli Crkvina u Zgošći, koja se pripisuje rodu Kotromanića, pronađena je samo jedna brončana naušnica u obliku karike. Brončano i pozlačeno prstenje svojom ornamentikom i heraldikom simbolikom govore da je riječ o plemićkoj porodici.⁵¹⁴ Mnogi velikaši su svoje dragocjenosti slali u Dalmaciji na čuvanje ili ih zalagali. Zbog toga nije ni neobično što oni nisu pronađeni u samim grobovima.

*Nestabilnost u kojoj se nalazila Bosna u XV vijeku još više je upućivala vlastelu da ulažu u dragocjenosti, koje se u slučaju nužde i prisilnog pomjeranja lakše mogu nositi sa sobom. Omiljenih stvari ne bi se lišavali bez krajnje nužde, a i u nevolji radije su ih davali u zalog nego prodavali.*⁵¹⁵

Do kraja srednjeg vijeka na prostoru Bosanske države će se stvoriti bosanski stil, za kojeg je karakteristično uzimanje različitih stranih elemenata (“koristi se izvedbenim elementima iz Mađarske, Francuske, Italije, Bizanta i islamske sjeverne Afrike, sjedinjujući ih na sebi svojstven način”.⁵¹⁶) i njihova prilagodba onim postojećim. Na ovaj način se oblikovao stil koji je sam po sebi dovoljno jedinstven da se posmatra kao zaseban.

⁵¹³ Радојковић, 1966, 28.

⁵¹⁴ Fekeža-Martinović, 2015, 38.

⁵¹⁵ Šunjić, 1963, 346.

⁵¹⁶ Wenzel, 1999, 79.

8. ZAKLJUČAK

Na prostoru Bosne i Hercegovine je pronađeno 384 primjarka naušnica, koje potječu sa 36 lokaliteta (računajući i na primjerak 384 sa nepoznatog lokaliteta). Pri tome su obuhvaćeni sve naušnice iz dostupne literature, koje vremenski obuhvataju period od V do XV stoljeća, tj. od perioda seobe naroda do dolaska Osmanlija na ove prostore. Sveukupni material je podijeljen u tri cjeline: period seobe naroda, ranoslavenski period i period kasnog srednjeg vijeka.

Od svih naroda koji su tokom ranog srednjeg vijeka pronazili kroz Bosnu i Hercegovinu, jedino su Istočni Goti, Avari, a kasnije Slaveni, ostavili iza sebe naušnice. Istočni Goti su vladali ovim prostorom oko 75 godina. Ipak, pronađeno je malo tragova o njihovoj pisutnosti (šest primjeraka naušnica sa pet lokaliteta). Razlog tome se može tražiti u činjenici da su se Istočni Goti više naseljavali uz dalmatinsku obalu, gdje su bili njihovi centri (pr. Salona). Međutim, zahvaljujući značaju kojeg je ovaj prostor imao za istočnogotsku državu – Kasiodorovo zaduženje da poboljša rad bosanskohercegovačkih rudnika, nije neobično da su pronašli ugledni državni dužnosnici koji su ostavili iza sebe luksuzni nakita (naušnice iz Han-Potoka br. 6). Na osnovu materijala koji je do sada potvrđen ne može se reći da je na ovim prostorima postojala lokalna radionica koja je proizvodila istočnogotski nakit. Za najbližu radionicu se pretpostavlja da se nalazila u Primorju, vjerovatno u Saloni.

Avari, kao nomadski narod, nisu ostavili mnogo predmeta koji bi se mogli pripisati njihovoj kulturi (svega dva nalaza, pri čemu je onaj iz Maglaja izgubljen br. 8). Za naušnicu iz Velike Kladaše (br. 9) se čak ne može u potpunosti ni reći da je pravi predstavnik avarske kulture. Vjerovatno je produkt romaniziranog stanovništva, koje je radilo po narudžbi za avarsko stanovništvo. Jedino što se ne može sa sigurnošću reći jeste da li su zlatari bili dio autohtonog stanovništva ili su bili putujući bizantski zlatari.

Osim nakita novopridošlog stanovništva, pronađena su dva primjerka naušnica (br. 9 i 10) autohtonog romaniziranog stanovništva. Iako je ono pretrpjelo udare mnogih napada u ovom periodu, po arheološkom materijalu se može zaključiti da su se uspjeli odražiti na ovim prostorima. Prema nalazima naušnica – iz okoline Livna i Duvna – može se zaključiti da su se zadržali uz važne antičke i kasnoantičke centre, koji su bili bliski priobalnim gradovima. Također, narodi koji su duže bivali stacionirani (Istočni Goti, a potom i Slaveni) nisu dolazili mnogo u kontakt sa autohtonim stanovništvom, što je omogućilo da i jedna i druga strana duže

zadrži svoju kulturnu osobenost.

Tokom prvih godina boravka na ovim prostorima, Slaveni su proizvodnju predmeta potrebnih za život držali na nivou kućne radinosti (alat, oružje, odjeća, obuća i sl). Širenjem naselja i stabilnost zajednica omogućilo je i zahtjevalo razvoj specijalističkih radionica. Pretpostavka je da je zlatarski zanat kasnije nastao iz kovačkog. Kovačima i njihovim proizvodima se pripisivala magijska moć, pa su izrađivali nakit i naušnice koje su služile kao hamajlije, kako ženama, tako i muškarcima. Iz perioda do IX stoljeća nisu sačuvani nalazi naušnica. Ipak, to ne znači da u tom periodu nisu one proizvođene. Sve do pojave kristijanizacije među Slavenima početkom IX stoljeća, oni su se ukopavali incineracijski, pri tome spaljujući i priloge uz pokojnika.

Od IX stoljeća se počinju javljati ostaci tri velike slavenske kulture: bjelobrdske, dalmatinskohrvatske i kulture srednjeduvanskih i istočnoalpskih radionica. Na sve tri kulture, bizanstko-mediteranska i istočnjačka kultura je ostavila veliki utjecaj. U Bosnu i Hercegovinu je ovaj utjecaj dolazi preko dalmatinskih gradova i preko Srbije – prostora koji su kroz duži vremenski period bili u vazalnom odnosu sa Bizantom, čak i do XII stoljeća.

Što se tiče bjelobrdske kulturne grupe, na prostoru Bosne i Hercegovine su pronađena četiri tipa naušnica: S-naušnice, grozdolike, grozdoliko-lunulaste i jedan par naušnica sa stupičastim privjeskom. One su proizvođene većinom u lokalnim radionicama i prostorno su dominantno zastupljene u sjevernoj i sjeverozapadnoj Bosni i Hercegovini. Treba istaći tvrdnju prijašnjih autora da su S-naušnice karakteristične za užu regiju (čak ih Irma Čremošnik naziva "ilirskim"). Međutim, one se pronalaze na svim prostorima koje su Slaveni naseljavali. Također, ovaj motiv i slični su prostorno i vremenski izuzetno rasprostranjeni, čime se i gubi smisao njegovom pripisivanju određenoj kulturnoj grupi, prostoru ili zajednici.

Dalmatinskohrvatskoj kulturnoj grupi pripada pet osnovnih tipova naušnica i to: naušnice sa koljencima, naušnice sa jednom jagodom, naušnice sa tri jagode i naušnice sa četiri jagode. Obzirom da se utjecaji ove kulturne grupe protežu do XV stoljeća, u ovom slučaju se naglasak stavlja na period od IX do XII stoljeća. Pronalaze se ne samo uz centre bliske primorskim gradovima (kao što je naselje u blizini Grboreza), već i duboko u unutrašnjosti zemlje. Obzirom da se iz pisanih izvora saznaje da su bosanski mladići počeli na obuku kod majstora primorskih gradova tek od XIII stoljeća, za pretpostaviti je da su nalazi iz ovog perioda na ove prostore došli trgovačkim putevima.

Naušnice koje pripadaju radionicama srednjeg Dunava i Istočnih Alpa su zatupljene sasedam tipova: obične karike, S-naušnice sa perlom ili jagodom, naušnice sa jagodom i granuliranim bočnim koljencima, naušnice sa dvije petlje i jagodom, naušnice sa dvije jagode, naušnice sa tri bikonične jagode i naušnice kojima su sačuvane samo bikonične jagode. Dominantno su pronalazene na prosotru sjeverne i sjeverozapadne Bosne i Hercegovine, uz rijetke nalaze na sjeveroistoku i jugoistoku zemlje. Sve su importovane i potječu iz radionca srednjeg Dunava i Istočnih Alpa. U starijoj literaturi ova kulturna grupa se nazivala ketlaškom kulturnom grupom. Međutim, u novijoj literaturi se ovaj izraz izbjegava. Razlog tome jeste što se izuzetno veliki broj predmeta pripisivao ovoj kulturnoj grupi, iako joj tipološki, ni prostorno ne odgovara, kao i što nisu proizvođene u radionicama Istočnih Alpa. Dosta tih predmeta koji su pronađeni na široj teritoriji nisu pronađeni kao importovani ili kao imitacije onih iz istočnoalpskih radionica, već su nastajale pod njihovim utjecajem, čime se gubi smisao njihovog svrstavanja jednu zajedničku kulturnu cjelinu.

Iz perioda kasnog srednjeg vijeka pronađeno je šest tipova naušnica: obične karike, naušnice sa koljencima, naušnice sa jednom jagodom, naušnice sa tri jagode, naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom i zvjezdolike naušnice. Ovaj period se može posmatrati kao kulturi i ekonomski procvat bosanske srednjovjekovne države. Potreba za plemenitim metalima u Evropi otvorila je mogućnost zarade i razvoja rudarstva za prostor koji je njima bio bogat. Veliki priliv dubrovačkih trgovaca donio je sa sobom i putujuće zanatlije koji su radili kako za stanovništvo, tako i za dvorove, pri čemu su koristili lokalne sirovine i na taj način uspješno cijenom konkurisali lokalnim proizvodima. Od XIII stoljeća, a intenzivnije od XIV, bosanski mladići odlaze u primorske gradove kako bi izučili zlatarski zanat. Iako o tome nema mnogo zapisa, vjerovatno je da su se neki i vratili u svoje rodne krajeve.

Da naušnice sa prostora Bosne jesu bile jedinstvene govore i pisani izvori, koji prepoznaju razliku između slavenskih, latinskih vlaških i bosanskih naušnica. Međutim, postavlja se pitanje kakve su bile te bosanske naušnice? Obzirom na jedinstvenost mnogih nalaza iz ovog perioda, kao i na priliv raznih stilova, koji su utjecali na stvaranje ovog nakita, gotovo je nemoguće pripisati stil određenom primjerku. To dodatno otežava činjenica da majstori nisu pečatili naušnice i da one nisu detaljno opisivane u spisima.

Nagli ekonomski razvoj omogućio je stvaranje novog plemstva u bosanskoj državi, kojem je često konkurisao novi sloj bogatih trgovaca, zanatlija i zakupnika trgova. Ovo novo

društvo postaje željno luksuznog života renesansne groznice, koja se širila po čitavoj Evropi – što se u materijalnoj kulturi može primijetiti po prisustvu cvijetnog motiva, glavnog motiva renesanse. Produkt toga jeste velika potražnja vrhunsko izrađenih primjeraka nakita od plemenitih metala, ukrašenim dragim kamenjem.

9. KATALOG

PERIOD SEOBE NARODA NAUŠNICE PERIODA VLADAVINE ISTOČNIH GOTA

1) Naušnice sa korpicom⁵¹⁷

Broj: 1

Lokalitet: Zenica

Opis (materijal, tehnika, radionica): "... zlatna naušnica sa smaragdnom uloškom u kompaktnoj korpici... čini prvu kariku (kompaktna karika sa korpicom) u ovom razvoju..."

Dimenzije: ?

Analogije: Vrdolje kod Stoca (br. 2)

Datacija: V stoljeće⁵¹⁸

Današnja lokacija: ?

Literatura: Miletić 1984, 387.

Broj: 2

Lokalitet: Vrdolja kod Stoca

Opis (materijal, tehnika, radionica): "... zlatna naušnica sa smaragdnom uloškom u kompaktnoj korpici... čini prvu kariku (kompaktna karika sa korpicom) u ovom razvoju..."

Dimenzije: ?

Analogije: Zenica (br. 3)

⁵¹⁷Prema tipologiji J. Kastelica ove naušnice bi pripadale naušnicama sa sačuvanim zavojima na karičici i ležištu korpice uz njeg (B IV) i datira ih u VII stoljeće (Miletić, 1970, 131)

⁵¹⁸Ako je ovaj tip naušnice nastao po kasnoantičkim utjecajem (Miletić, 1988b, 34), a ovi primjerci predstavljaju ranu fazu razvoja, u odnosu na primjerke iz Rakovčana (broj 3 i 4) on bi se mogle datirati u V stoljeće.

Datacija: V stoljeće⁵¹⁹

Današnja lokacija: ?

Literatura: Miletić 1984, 387.

2) Poliedarske naušnice

Broj: 3

Lokalitet: Pećinska Rika kod Travnika

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su rađene od srebra. Karika je kružnog presjeka. Jedan joj je kraj zasječen, a drugi se završava kockastim privjeskom. Karika se stanjuje prema zasječenom dijelu. Kockasti privjesak ima zasječene krajeve, a na stranama se nalazi se ukras u vidu koncentričnih krugova. Za utvrđivanje radioničke pripadnosti para poliedarskih naušnica iz Pećinske Rike nema elemenata. Najbližu analogiju predstavlja im naušnica iz istočnogotskog nalazišta Tortona u Italiji (poč. VI. st.)."

Foto: Kurtović A.

Dimenzije: ?

Analogije: Kormadin u Srijemu (VI st), Bački Monoštar, Sombor, Novi Banovci⁵²⁰, Dubravice na Dunavu i sl Bled I (VI i VII st),

⁵¹⁹ Paškvalin je na osnovu arhitekture grobinice i staklene posudice koja je pronađena uz naušnicu datirao cijelu grobnu cjelinu u IV-V stoljeće, iako po svoj razvijenom obliku pripada kasnijem vremenu (Miletić, 1969, 234.) Ako ovaj primjerak predstavlja ranu fazu razvoja ovog tipa naušnica, kao i primjerak iz Zenice (br. 3) onda bi datiranje naušnice iz Vrdolja u kasniji period (V stoljeće) bilo opravdano. Također, preciznije datiranje naušnice u drugu polovinu V stoljeća je opravdano, obzirom da Istočni Goti prvi put dolaze na prostor Bosne i Hercegovine 459. godine (Miletić, 1984, 375-377).

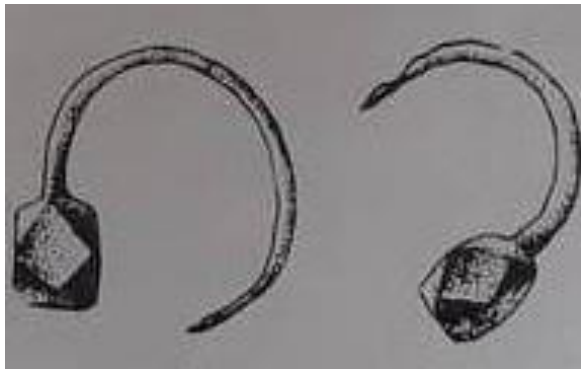
⁵²⁰ Belošević, 1965, 137.

Kašić (prva polovina VI st), Tortona u Italiji (početak VI stoljeća)⁵²¹; Tolna-Mózs;⁵²² Keszthely-Fenekpuszta (Mađarska);⁵²³ Šaratice⁵²⁴

Datacija: početak VI stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Belošević, 1965, 136-137, Uglešić, 1990, 223; Tejlar, 2012, 144, 147, 160; Matijević, 2014, 31-32.

Miletić, 1970, T I

Broj: 4

Lokalitet: Bošnjica voće, Rakovčani kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene u grobu br. 2, uz ženski skelet: "...kod levog i desnog uha po jedna bronzana naušnica s kockom zasečenih uglova...". Ovi primjerci pripadaju panonskim radionicama.

Dimenzije: prečnik karike – 2,5x2,4 cm i 2,1x1,9 cm

Analogije: Gornje Pećine kod Travnika (privjesak ukrašen koncentričnim krugovima; broj 3), Dubravica (V-VI stoljeće), Beograd (Karaburma), Jakovo-Komadin, Novi Banovci (V-VI stoljeće), Sombor (V-VI stoljeće), Bački Monoštor (druga polovina V stoljeća), Bled I i Rifnik, Celje (sredina VI

⁵²¹ Uglešić, 1990, 223.

⁵²² Tejlar, 2012, 144.

⁵²³ Tejlar, 2012, 147.

⁵²⁴ Isto, 160.

stoljeće), Ptujski grad, Kranj, Istra, dvije naušnice iz Arheološkog muzeja u Puli (Brkač?), Ostor (VI stoljeće), Dvograda (sredina V stoljeća), Frančina (sredina VII stoljeća), Pule (kod Amfiteatra) (VI stoljeće), Rumunija i Mađarska (Moreștia, Kiszombora, Apahide, Csongráda i Gylue, Sandorhegy, južna Austrija (Judengorf-Villach, Ziegelfeld - oko 600. god)⁵²⁵

Datacija:kraj V/početak VI st

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1970, 120, 131-133.

Broj: 5

Lokalitet: Bošnjica voće, Rakovčani kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene u grobu br. 17, uz ženski skelet: "...pod glavom par bronzanih fragmentiranih naušnica s korpicom (sačuvani samo tragovi uz petlju..." Ovi primjerci pripadaju panonskim radionicama.

Dimenzije: r – 2,3 cm

Analogije: Gornje Pećine kod Travnika (privjesak ukrašen koncentričnim krugovima; broj 3), Dubravica (V-VI stoljeće), Beograd (Karaburma), Jakovo-Komadin, Novi Banovci (V-VI stoljeće), Sombor (V-VI

⁵²⁵Miletić, 1970, 132.

stoljeće), Bački Monoštor (druga polovina V stoljeća), Bled I i Rifnik, Celje (sredina VI stoljeće), Ptujski grad, Kranj, Istra, dvije naušnice iz Arheološkog muzeja u Puli (Brkač?), Ostor (VI stoljeće), Dvograda (sredina V stoljeća), Frančina (sredina VII stoljeća), Pule (kod Amfiteatra) (VI stoljeće), Rumunija i Mađarska (Moreștia, Kiszombora, Apahide, Csongráda i Gylue, Sandorhegy, južna Austrija (Judengorf-Villach, Ziegelfeld - oko 600. god)⁵²⁶

Datacija:kraj V/početak VI st⁵²⁷

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1970, 122, 131-133.

- 3) Naušnica koje se sastoji od karičice ukrašene filigranskom jagodom i ovalnog kloazoniranog privjeska od zlatnog lima

Broj: 6

Lokalitet: Han-Potoci kod Mostara

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice pronađene u sarkofagu uz dječiji skelet: "Uz glavu dvije zlatne naušnice. Ove sastoje svaka od jednog prostog zlatnog koluta s nataknutim filigranskim košićem i priješenim nastavkom. Nastavci, koji su pri rubu udubljeni, s gornje su strane ukrašeni zelenom polukrugljicom od nekog stakla a ispod toga plosnatim

⁵²⁶Miletić, 1970, 133.

⁵²⁷Vidi broj 4.

Foto: Kurtović, A.

kamečkom od plemenitog granata (almandina)."⁵²⁸

Dimenzije: prečnik karike - 16 mm, dužina privjeska - 17 mm, najveća širina privjeska 7 mm⁵²⁹

Analogije: nemaju analogija, ali imaju vezu sa gotskim nalazima u Italiji – Domagnano, Desana, Fano, Testona itd.⁵³⁰

Datacija: prve decenije VI stoljeća⁵³¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Radimsky, 1890, 340, Miletić, 1984, 385, Uglešić, 1990, 222-223.

NAUŠNICE AVARSKOG PORIJEKLA

1) Naušnice sa privjeskom u obliku obrnute piramide

⁵²⁸Radimsky, 1890, 340.

⁵²⁹Radimsky, 1890, 340.

⁵³⁰Uglešić, 1990, 222-223.

⁵³¹Miletić, 1984, 385.

Demo, 2015, 50.

Broj: 7

Lokalitet: Velika Kladaša 3 (Velika Kladaša)

Opis (materijal, tehnika, radionica):

"Naušnica od zlata oblika okrenute piramide, koja se sastoji od tri strane. Svaka strana piramide ukrašena je bridovima granuliranim zrcima na tri reda, koji okružuju po sredini plohe svake od triju strana piramide trokutasti uokvireni prostor nešto udubljen i gladak; u svakom od tih trokusatih pregradaka (polja) bilo je nekad umetnuto poludrago kamenje, i to po svoj prilici t. zv. almandin. Na vrhu piramide nalazi se šuplja, glatka veća kugla, a do nje tri manje; ta je veća kugla otkinuta, a vrh je nešto oštećen. Osnovica piramide je ravnostrani trokut, a na svakom uglu je ukrašena s po dvije manje kugle, od kojih je donja narebrena, a gornja glatka. Po sredini osnovice pričvršćena je karičica na valjkastom malom postamentu. Čitaca je naušnica od finog zlata (22-24 karata). Izrađena je kombiniranom tehnikom tiještenja, iskucavanja, lemljenja i granulacije."⁵³² Demo je pripisuje tipu Szegvar, a s druge strane Vinski je pripisuje tipu Velika Kladaša. Porijeklo ovog primjerka još nije razriješeno. Jedino što se može sa sigurnošću reći da je nastala kao produkt romansko-biznatskih (putujućih?) zlatara, koji su izrađivali ove primjerske za avarsko

⁵³²Vinski, 1956, 63.

stanovništvo.

Dimenzije visina čitave naušnice – 6,15 cm,
visina jedne plohe piramide – 1,9 cm, dužina
osnovice jedne plohe piramide - 2,1 cm,
težina naušnice - 12,80 g

Analogije: naušnica iz Magyar Nemzeti
Muzeum-a u Budimpešti i jedna iz
Kunsthistorisches Museum-a u Beču⁵³³; Ram
(na desnoj obali Dunaca, uzvodno od Đepaske
klisure)⁵³⁴

Datacija: početak VII st

Današnja lokacija: Arheološki muzej u
Zagrebu

Literatura: Vinski, 1956, 63, 76, Demo, 2015,
49.

2) Naušnice sa šupljom kuglom

Broj: 8

Lokalitet: Čobe kod Maglaja (izgubljene)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Obzirom
da su naušnice izgubljene jedino što se zna
jeste da su bile ukrašene granulacijom.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: VII stoljeće

Današnja lokacija: izgubljene

Literatura: Miletić, 1988b, 117.

⁵³³Isto, 76.

⁵³⁴Demo, 2015, 49.

NAUŠNICE AUTOHTONOG ROMANIZIRANOG STANOVNIŠTVA

1) Naušnice sa granuliranim privjeskom

Miletić, 1979, T III

Broj: 9

Lokalitet: Korita kod Duvna

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnica pronađena u grobu br. 59, uz skelet mlađe ženske osobe: "kod levog uha srebrna naušnica čija se karičica na jednom kraju završava kukicom, na drugom S-petljom, s privjeskom od trokutasto raspoređenih granula...".Radionica je vjerovatno bila u Saloni

Dimenzije: visina – 2,2; prečnik karike – 1, cm

Analogije: Knin (VI-VII st), Kašić (Zadar), Visočani (Nin) (oko VI st)⁵³⁵

Datacija: VI-VII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Miletić, 1979, 149, 156.

Broj: 10

Lokalitet: Kablić kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica):
"Sićušna zlatna naušnica s granuliranim ukrasnom u privjesku... proizšla je iz luksuzne zlatarske produkcije vizantijsko-mediteranskog kruga..."

⁵³⁵Miletić, 1979, 156.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: druga polovina VII/početak VIII
stoljeća

Današnja lokacija: ?

Literatura: Miletić 1984, 387.

RANOSLAVENSKI PERIOD

1) Obične karike

Broj: 11

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 229, uz dječiji skelet: "...kod desnog uha jedna fragmentirana bronzana karičica..."⁵³⁶

Dimenzije: prečnik karike - 1,7cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

Broj: 12

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 228, uz dječiji skelet: "...kod levog uha jedna bronzana karičica..."⁵³⁷

Dimenzije: prečnik karike - 1,7x1,6 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁵³⁶Miletić, 1960-1961, 83.

⁵³⁷Isto.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

Broj: 13

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 224, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana karičica; jedna fragmentirana..."⁵³⁸

Dimenzije: prečnik karike - 2,1x2,9 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

Broj: 14

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski skelet: "...kod levog jedna bronzana karika..."⁵³⁹

Dimenzije: prečnik karike - 3,6x3,4 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

⁵³⁸Miletić, 1960-1961, 83.

⁵³⁹Isto.

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 15

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 210, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna bronzana karičica..."⁵⁴⁰

Dimenzije: prečnik karike – 2x1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 16

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 209, uz ženski skelet: "...pod glavom jedna bronzana karičica"⁵⁴¹

Dimenzije:

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 106.

⁵⁴⁰Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁴¹Isto.

Broj: 17

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 75, uz dječiji skelet: "...kod levog uha bronzana karičica, fragmentirana..."⁵⁴²

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 93.

Broj: 18

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 65, uz ženski skelet: "... kod levog uha jedna bronzana karičica..."⁵⁴³

Dimenzije: prečnik karike – 2,2x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91.

⁵⁴²Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁴³Isto.

Broj: 19

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 58, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana karika..."⁵⁴⁴

Dimenzije: prečnik karike – 3,5x3 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 89.

Broj: 20

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 55, uz ženski skelet: "...s leve strane jedna karičica..."⁵⁴⁵

Dimenzije: prečnik karike - i 1,4 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 89.

Broj: 21

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

⁵⁴⁴Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁴⁵Isto.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 36, uz ženski skelet: "...u prostoru glave jedna bronzana karičica..."⁵⁴⁶

Dimenzije: prečnik karike – 1,4 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87.

Broj: 22

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 4, uz skelet ženske osobe: "jedna bronzana karičina..."⁵⁴⁷

Dimenzije: 2,6x2 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83.

Broj: 23

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 78, uz dječiji skelet: "...fragmentirana bronzana

⁵⁴⁶Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁴⁷Isto.

karičica..."⁵⁴⁸

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁴⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 145.

Broj: 24

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnica nađena u grobu 70, uz dječiji
skelet: "...uz desnu nogu fragmenti
bronzane karičice."⁵⁵⁰

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁵¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 145.

⁵⁴⁸Miletić, 1978, 137.

⁵⁴⁹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁵⁵⁰Isto.

⁵⁵¹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Miletić, 1978, T IX.

Broj: 25

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 57, uz skelet starije ženske osobe: "...fragment bronzane karičice..."⁵⁵²

Dimenzije: prečnik karike – 1,4 cm

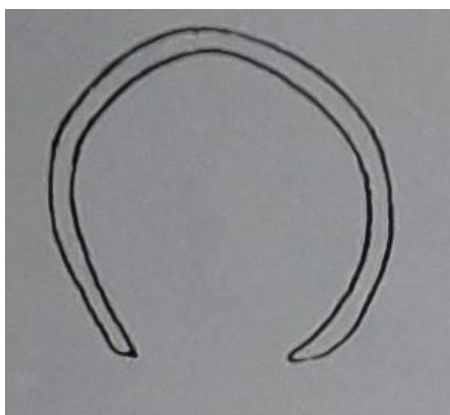
Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁵³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 143, Sokol, 2006, 89.

a) Karike otvorenih krajeva⁵⁵⁴

Miletić, 1960-61, T XXVII.

Broj: 26

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 192, uz dječiji skelet: "...kod desne ruke mala karičica..."⁵⁵⁵

Dimenzije: prečnik karike – 1,6 cm

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁵⁶

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁵⁵² Miletić, 1978, 137.

⁵⁵³ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁵⁵⁴ Prema Sokolu pripadaju tipu prostih debljih karika ravnih završetaka (Sokol, 2006, 257-262)

⁵⁵⁵ Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁵⁶ Sokol, 2006, 258.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105.

Broj: 27

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 111, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana karika, otvorena..."⁵⁵⁷

Dimenzije: prečnik karike – 3,9x3,5 cm i 3,5x3,3 cm

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁵⁸

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96.

Broj: 28

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 88, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna, kod levog dva bronzane karike otvorenih krajeva"⁵⁵⁹

Dimenzije: prečnik karike – 4,1x3,2 cm; 3,1x2,6 cm; 2,6x1,7 cm

⁵⁵⁷ Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁵⁸ Sokol, 2006, 258.

⁵⁵⁹ Isto.

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁶⁰

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 94.

Miletić, 1978, T XX.

Broj: 29

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 91, uz skelet ženske osobe: "...kod levog uha i kod temena po jedna bronzana naušnica u vidu karike otvorenih krajeva (jedna deformisana..."⁵⁶¹

Dimenzije: prečnik karike – 2,9x2,7cm i 2,9 cm

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁶²

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁶³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

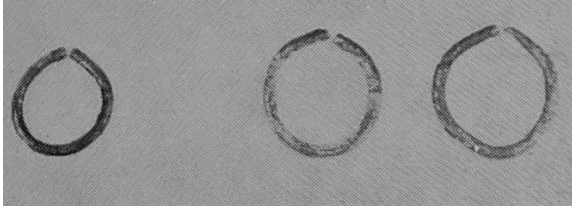
Literatura: Miletić, 1978, 137, 147, Sokol, 2006, 89.

⁵⁶⁰Sokol, 2006, 258.

⁵⁶¹Miletić, 1978, 137.

⁵⁶²Sokol, 2006, 258.

⁵⁶³Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Isto, 89).

Miletić, 1978, T XX.

Broj: 30

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 83, uz skelet mlade ženske osobe: "kod desnog uha dve, kod levog jedna bronzana karika otvorenih krajeva..."⁵⁶⁴

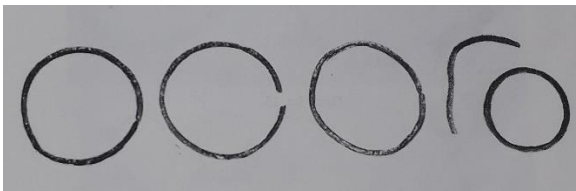
Dimenzije: prečnik karike – 2,4x2,2 cm; 2,3x2,2 cm; 2x1,9 cm

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁶⁵

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁶⁶

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 146, Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XIII.

Broj: 31

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 6, uz skelet žene: "...kod oba uha četiri bronzane naušnice u vidu jednostavne karike otvorenih krajeva (jedna fragmentirana..."⁵⁶⁷

Dimenzije: prečnik karike – 3,2 cm; 3,5x3,3 cm; 3,2x3,3 cm

⁵⁶⁴ Miletić, 1978, 137.

⁵⁶⁵ Sokol, 2006, 258.

⁵⁶⁶ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Isto, 89).

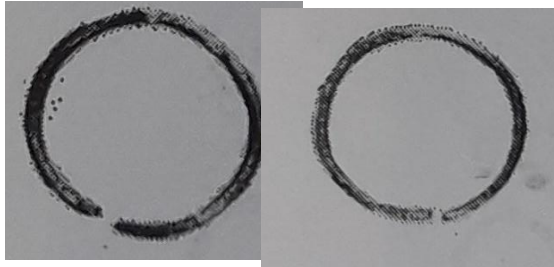
⁵⁶⁷ Miletić, 1978, 137.

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁶⁸

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁶⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 139, Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XVI.

Broj: 32

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 28, uz skelet žene: "...kod oba uha po jedna bronzana naušnica u vidu karike otvorenih krajeva..."⁵⁷⁰

Dimenzije: prečnik karike – 2,4x2,3 cm

Analogije: Knin – Spas, Bled-Grad, Bled-Prislava II, Ptuj⁵⁷¹

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁷²

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 141, Sokol, 2006, 89.

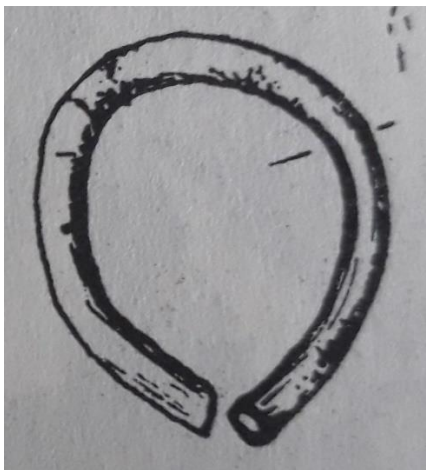
⁵⁶⁸Sokol, 2006, 258.

⁵⁶⁹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Isto, 89).

⁵⁷⁰Miletić, 1978, 137.

⁵⁷¹Sokol, 2006, 258.

⁵⁷²Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Isto, 89).

Miletić, 1982, T XV, 43.

Broj: 33

Lokalitet: Glavica u s. Podgradini, Buško blato

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnica pronađena uz dječiji skelet (grob 43): "jedna srebrna karika otvorenih krajeva, izdužene konture, od masivne žice..."⁵⁷³

Dimenzije: prečnik karike – 1,7 cm

Analogije: Grborezi (grob 84)

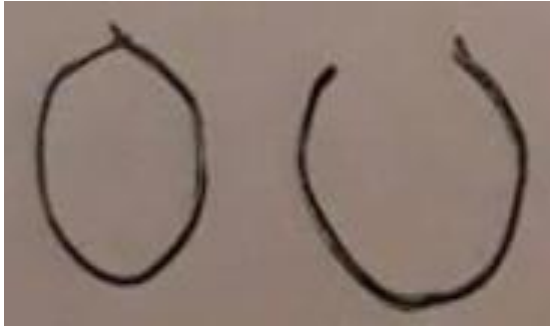
Datacija: IX –XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1982, 134, 142.

b) Karike otvorenih krajeva koje se dodiruju ili prelaze preko njih

⁵⁷³Miletić, 1982, 134.

Bešlagić, 1964, T XIX, 5

Broj: 34

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena uz skelet djeteta starosti oko 11 godina (grob 112): "Ostale dvije naušnice su proste izrade, a izvedene su od sasvim tanke srebrne žice sa običnim zakivanjem. Jedna je oštećena."⁵⁷⁴

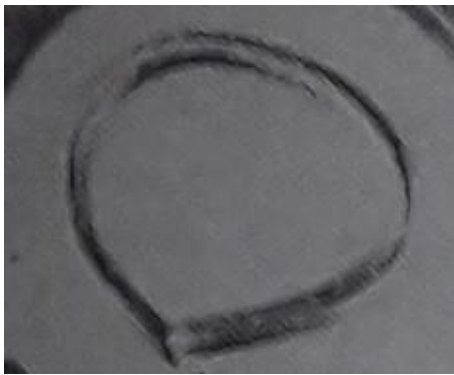
Dimenzije: prečnik karike – 1,2-1,5 cm

Analogije: Glavičine, Gajine i Bijaći, Mirijevo⁵⁷⁵

Datacija: IX-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 31, 67.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 3.

Broj: 35

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 31, uz skelet žene: "...kod desnog uha jedna srebrna karičica..." Radi se o lokalnoj proizvodnji.

Dimenzije: prečnik karike – 1,3 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 86, 114-115.

⁵⁷⁴Bešlagić, 1964, 31.

⁵⁷⁵Isto, 67.

Broj: 36

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 112, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna srebrna i jedna bronzana karičica..." Radi se o lokalnoj proizvodnji.⁵⁷⁶

Dimenzije: prečnik karike – 1,4x1,1 cm i 1x0,7 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96, 114-115.

Broj: 37

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 153, uz skelet mlade osobe (neodređen spol): "...s obe strane glave po jedna karičica, bronzana i srebrna..." Radi se o lokalnoj proizvodnji.⁵⁷⁷

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x2 cm i 1,9x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XI stoljeće

⁵⁷⁶ Miletić, 1960-1961, 83, 96.

⁵⁷⁷ Miletić, 1960-1961, 83, 96.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 100, 114-115.

Broj: 38

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 157, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna fragmentirana masivna karika od železa..." Radi se o lokalnoj proizvodnji.⁵⁷⁸

Dimenzije: prečnik karike – 3,5 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101, 114-115.

Broj: 39

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 129, uz dječiji skelet: "...kod levog uha dve, kod desnog jedna bronzana karičica..." Radi se o lokalnoj proizvodnji.⁵⁷⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x1,6 cm;

1,6x1,5 cm; 1,9x1,6 cm

⁵⁷⁸Isto.

⁵⁷⁹ Miletić, 1960-1961, 83, 96.

Analogije: ?

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96, 114-115.

Broj: 40

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u uništenom grobu 113, uz ženski skelet: "Ispod levog uha nađena je naušnica od jednostavne srebrne žica, sa preklopljenim krajevima, od kojih je jedan zašiljen."⁵⁸⁰

Dimenzije: prečnik karike - 2,4 cm

Analogije: Glavičine, Gajine, Majdan

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 9-10, 21, 27.

Broj: 41

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 74, uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana karika čiji se krajevi dodiruju..."⁵⁸¹

Dimenzije: prečnik karike – 3,3x2,9 cm i

⁵⁸⁰Miletić, 1956, 9-10.

⁵⁸¹Isto, 27.

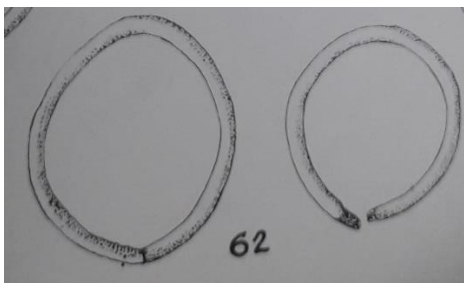
2x1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 27; 1960-1961, 83, 92.

Miletić, 1960-61, T XV.

Broj: 42

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 62, uz ženski skelet: "...kod desnog (uha) dve bronzane karike..."⁵⁸²

Dimenzije: prečnik karike – 3,6x3,2 cm; 3,3x3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 27; 1960-1961, 83, 91.

Broj: 43

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 33, uz skelet mlade žene: "kod oba uha po jedna bronzana naušnica u vidu karika čiji se krajevi dodiruju, odnosno

⁵⁸²Miletić, 1956, 27.

Miletić, 1978, T IX.

preklapaju."⁵⁸³

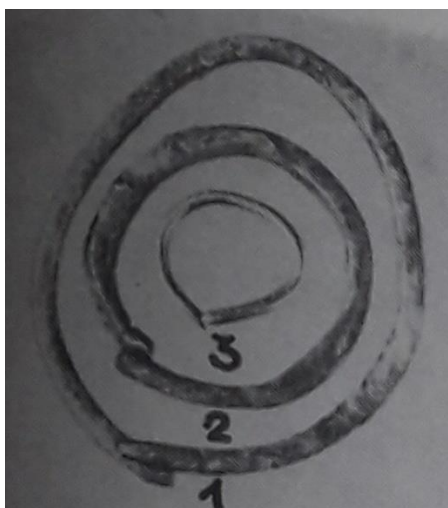
Dimenzije: prečnik karike – 2,2x2,3 cm i
2,1x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁸⁴

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 27; 1978, 137, 141,
Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 1 i 2.

Broj: 44

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice
nađene u grobu 25, uz skelet žene: "...kod oba
uha po jedna bronzana karika čiji se krajevu
preklapaju..."⁵⁸⁵

Dimenzije: prečnik karike – 4,3x3,3 cm i
2,7x2,4 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1956, 27; 1960-1961, 86.

c) Masivne karike kojima je jedan kraj spljošten⁵⁸⁶

⁵⁸³Isto.

⁵⁸⁴Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁵⁸⁵Miletić, 1956, 27.

⁵⁸⁶Ovaj tip pripada X grupi naušnica prema Корошецу (Miletić, 1960-1961, 115).

Miletić, 1960-61, VIII, 21.

Broj: 45

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 21, uz ženski skelet: "... kod desnog uha jedna bronzana karika čiji se krajevi dodiruju..."⁵⁸⁷

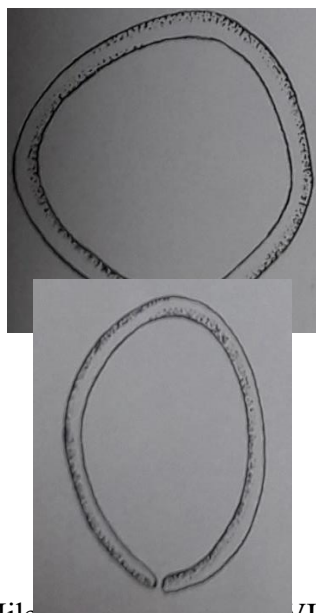
Dimenzije: prečnik karike – 2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 85.

Miletić, 1960-61, I XXVIII.

Broj: 46

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 231, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana karika..."⁵⁸⁸

Dimenzije: prečnik karike 2,9x2,3 cm;
2,8x2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

d) Karike suženih krajeva

⁵⁸⁷Miletić, 1960-1961, 83.

⁵⁸⁸Miletić, 1960-1961, 83.

Miletić, 1978, T XVI.

Broj: 47

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 40, uz skelet žene: "...nad desnom stranom glave jedna bronzana karika otvorenih, nešto suženih krajeva..."⁵⁸⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,1 cm

Analogije: rimske zlatne naušnice iz Arheološkog muzeja u Zagrebu⁵⁹⁰

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁹¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142; Sokol, 2006, 89; Gotinski, 2015, 45.

Miletić, 1978, T IX.

Broj: 48

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 56, uz skelet mlade žene: "...kod oba uha po jedna bronzana naušnica u vidu karike otvorenih, nešto suženih krajeva koji se dodiruju, odnosno preklapaju..."⁵⁹²

Dimenzije: prečnik karike – 2,5x2,2 cm i 2,3x2,2 cm

⁵⁸⁹Miletić, 1978, 137.

⁵⁹⁰ Gotinski, 2015, 45.

⁵⁹¹ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁵⁹²Miletić, 1978, 137.

Analogije: rimske zlatne naušnice iz
Arheološkog muzeja u Zagrebu⁵⁹³
Datacija: početak XII stoljeća⁵⁹⁴
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Miletić, 1978, 137, 143; Sokol,
2006, 89; Gotinski, 2015, 45.

Broj: 49
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora
Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 104, uz ženski
skelet: "...s obe strane glave po jedna
bronzana karika otvorenih, suženih
krajeva..."⁵⁹⁵
Dimenzije: prečnik karike – 2,4x2,3 cm i
2,4x2,1 cm
Analogije: ?
Datacija: X-XII stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96.

Broj: 50
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

⁵⁹³ Gotinski, 2015, 45.

⁵⁹⁴ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁵⁹⁵ Miletić, 1960-1961, 83.

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 196, uz ženski skelet: "...kod levog uha bronzana karika suženih krajeva..."⁵⁹⁶

Dimenzije: prečnik karike – 2,6x2,4 cm

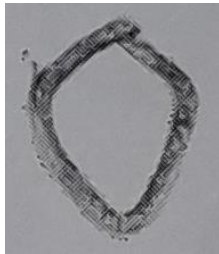
Analogije: Kúlső-Pusztá Kovácsi, Liptagerge, Pilina, Székesfehérvár, Bijelo brdo II i Veliki Bukovac, Veli Dol⁵⁹⁷

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105, 115.

e) Karike deltoidnog oblika

Miletić, 1978, T XIII.

Broj: 51

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 5, uz skelet žene: "...kod oba uha po jedna bronzana naušnica u vidu karike deltoidne konture..."⁵⁹⁸

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x1,6 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁵⁹⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, Sokol,

⁵⁹⁶Isto.

⁵⁹⁷Isto, 105.

⁵⁹⁸ Miletić, 1978, 137-138.

⁵⁹⁹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

2006; 89.

Miletić, 1978, T XIII.

Broj: 52

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 5, uz skelet žene:

"...jedna fragmentirana slična karika (kao naušnici br. ?) s gustim urezima..."⁶⁰⁰

Dimenzije: fragmentovana

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁶⁰¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XVI.

Broj: 53

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 40, uz skelet

žene: "...kod levog lakta jedna bronzana karika deltoidne konture, otvornih krajeva..."⁶⁰²

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁶⁰³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

⁶⁰⁰ Miletić, 1978, 137-138.

⁶⁰¹ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁶⁰² Miletić, 1978, 137.

⁶⁰³ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1960-61, T XV

Broj: 54

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 62, uz ženski skelet: "...kod levog uhajedna bronzana karika..."⁶⁰⁴

Dimenzije: prečnik karike – 1,9x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 27; 1960-1961, 83, 91.

f) Karike otvorenih krajeva trokutastog oblika

Broj: 55

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 158, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane karike čiji se krajevi dodiruju..."⁶⁰⁵

Dimenzije: prečnik karike – 3,3x3 cm; 2,8

⁶⁰⁴Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁰⁵Miletić, 1960-1961, 83.

cm; 3x2,9 cm; 2,5x2,4 cm

Analogije: Bijelo brdo II, Ptujski grad,
Brnazi i Bribir⁶⁰⁶

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101,
115.

Broj: 56

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice u grobu 79, uz dječiji skelet:

"...kod desnog ramena jedna bronzana
naušnica u vidu karike s trougaonom
konturom, čiji se orvoreni krajevi
preklapaju..."⁶⁰⁷

Dimenzije: prečnik karike – 2,2x2,1 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁶⁰⁸

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 115; 1978,
137, 146; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T X.

g) Karike romboidnog presjeka koje imaju sužene krajeve

Broj: 57

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

⁶⁰⁶Isto, 101.

⁶⁰⁷Miletić, 1978, 137.

⁶⁰⁸Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 70, uz muški

skelet: "...kod desnog uha bronzana

naušnica suženih krajeva..."⁶⁰⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,3 cm

Analogije: Kúlső-Pusztá Kovácsi,

Liptagerge, Pilina, Székesfehérvár, Bijelo

brdo II i Veliki Bukovac, Veli Dol⁶¹⁰

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 92, 115.

Broj: 58

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 84, uz skelet

mlađe osobe (neodređen spol): "...kod

desnog uha jedna bronzana karika

rombičnog preseka otvorenih i suženih

krajeva..."⁶¹¹

Dimenzije: prečnik karike – 2,3x2 cm

Analogije: Kúlső-Pusztá Kovácsi,

Liptagerge, Pilina, Székesfehérvár, Bijelo

brdo II i Veliki Bukovac, Veli Dol⁶¹²

Datacija: X-XI stoljeće

⁶⁰⁹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶¹⁰ Miletić, 1960-1961, 115.

⁶¹¹ Isto, 83.

⁶¹² Isto, 115.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 93, 115.

Broj: 59

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 157, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana karika rombičnog preseka i suženih krajeva..."⁶¹³

Dimenzije: prečnik karike– 2,3 cm

Analogije: Kúlső-Pusztá Kovácsi, Liptagerge, Pilina, Székesfehérvár, Bijelo brdo II i Veliki Bukovac, Veli Dol⁶¹⁴

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101, 115.

Broj: 60

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 179, uz ženski

⁶¹³ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶¹⁴ Isto, 115.

skelet: "...kod levog uha jedna bronzana karika rombičnog preseka, suženih krajeva..."⁶¹⁵

Dimenzije: prečnik karike – 2,3x2,1 cm

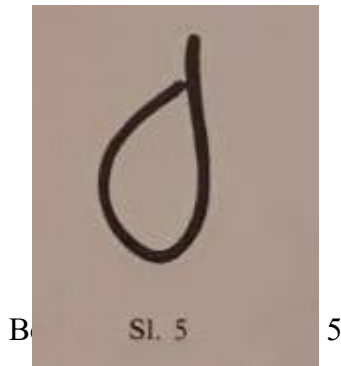
Analogije: Kúlső-Pusztá Kovácsi, Liptagerge, Pilina, Székesfehérvár, Bijelo brdo II i Veliki Bukovac, Veli Dol⁶¹⁶

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103, 115.

h) Karike potkovičastog ili ovalnog oblika

Broj: 61

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena uz skelet djeteta starosti oko 12 godina (grob 84): "Kod uha je pronađena karičica podložena platinom. Žica karičice je okruglom presjeka, a savijena je u nepravilan oval..."⁶¹⁷

Dimenzije: ?

Analogije: Glavičine, Gajine i Bijaći, Mirijevo⁶¹⁸

Datacija: IX-XI stoljeće

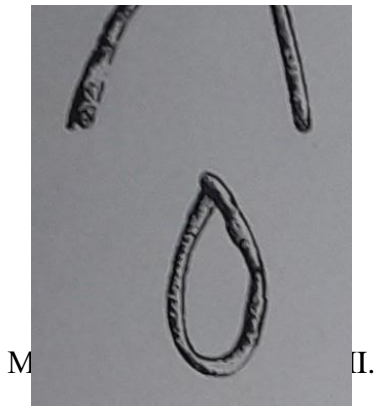
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁶¹⁵Isto, 83.

⁶¹⁶Miletić, 1960-1961, 115.

⁶¹⁷Bešlagić, 1964, 26.

⁶¹⁸Isto, 67.

Hercegovine

Literatura: Bešliagić, 1964, 26, 67.

Broj: 62

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski skelet: "...po jedna karika potkovičastog oblika..."⁶¹⁹

Dimenzije: prečnik karike - 1,9x1,7 cm i 1,3x0,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 63

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 188, uz ženski skelet: "...jedna karičica potkovičastog oblika..."⁶²⁰

Dimenzije: prečnik karike – 1,6x1 cm

Analogije: ?

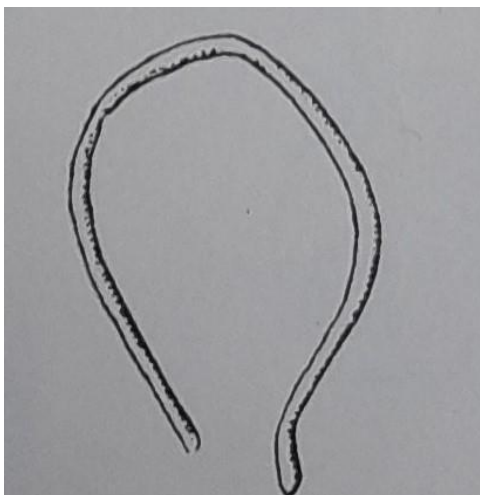
Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104.

⁶¹⁹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶²⁰ Isto.

Miletić, 1960-61, T XII.

Broj: 64

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 43, uz skelet odraslijeg djeteta: "...jedna bronzana karičica..."⁶²¹

Dimenzije: prečnik karike – 1,6 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 88.

i) Masivna karika sa apliciranom perlom ili jagodom

Miletić, 1960-61, T XXIX, 10.

Broj: 65

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 188, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana karika s perlom..."⁶²²

Dimenzije: prečnik karike – 3,7x3,5 cm i 3,2 cm

Analogije: Bled II, Kranj, Biskupija, Lijevo bara, Prahovo, Mađarska Češka, Slovačka⁶²³

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

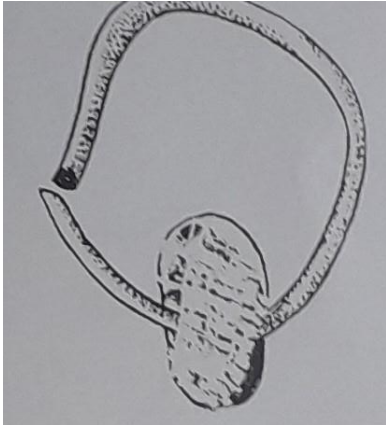
⁶²¹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶²² Isto.

⁶²³ Isto, 116.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104, 116; Sokol, 2006, 42.

Miletić, 1960-61, T XXVIII.

Broj: 66

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana karika s krupnom tamnom inkrustiranom perlom..."⁶²⁴

Dimenzije: prečnik karike - 2,6x2,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107; Sokol, 2006, 42.

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 67

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 48, uz dječiji skelet: "...kod desnog uha po jedna bronzana naušnica u vidu karičice čiji se krajevi dodiruju, na koju je kao ukras aplicirana sitna kugla..."⁶²⁵

Dimenzije: prečnik karike – 1,8x1,5 cm

⁶²⁴ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶²⁵ Miletić, 1978, 137.

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁶²⁶

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142-143, Sokol, 2006, 89.

Broj: 68⁶²⁷

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 97, uz dječiji skelet: "...jedna mala naušnica od tanke srebrene žice sa jednom izduženom jagodom." Vjerovatno se radi o bizantskom importu.⁶²⁸

Dimenzije: ?

Analogije: Kninski muzej (reprodukovana) i zlatna naušnica iz Šupljaje (Dalmacije)⁶²⁹

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 9-10, 19, 28.

j) Karika sa petljom i kvačicom⁶³⁰

⁶²⁶Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁶²⁷ Prema podjeli Čorović – Ljubinković ovaj primjerak pripada u šesti varijetet druge varijante I grupe bjelobrdskih grozdolikih naušnica

⁶²⁸ Miletić, 1956, 9-10, 19.

⁶²⁹ Isto, 28.

⁶³⁰ Ovaj tip pripada VI grupi naušnica prema Корочецу (Miletić, 1960-1961, 115), a prema Sokolu pripada tipu prostih karičica tanjeg obruča sa petljom i kvačicom (2006, 195-199).

Broj: 69

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 129, uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana karičica s uvijenim krajevima..."⁶³¹

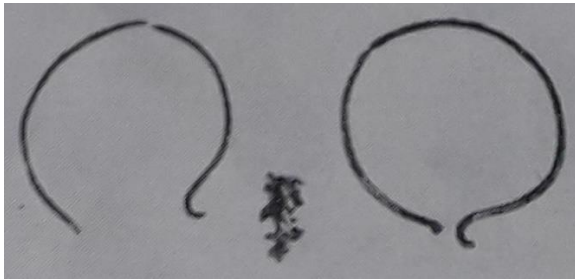
Dimenzije: prečnik karike – 2,9x2,4 cm i 1,9x1,8 cm

Analogije: Bohinjske Srednje Vsi, Beld II, Kranj i Ptujski grag, Glavičina i Gajina u Dalmacija, Žminj⁶³²

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 98, 115; 1978, 150; Sokol, 2006, 42.

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 70

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grob 3, uz skelet mlade žene: "...par bronzanih karika s dve kukice..."⁶³³

Dimenzije: prečnik karike – 3 i 3x2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁶³⁴

⁶³¹ Miletić, 1960-1961, 98.

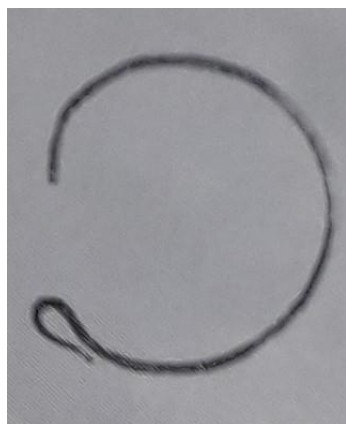
⁶³² Isto, 115.

⁶³³ Miletić, 1978, 137-138.

⁶³⁴ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, 150; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 71

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grob 3, uz skelet mlade žene: "...bronzana naušnica s petljom..."⁶³⁵

Dimenzije: prečnik karike – 3,7x3,4 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁶³⁶

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, 150; Sokol, 2006, 89.

Broj: 72

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca-

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 74, uz skelet osobe neodređenog spola (moguće muškog): "Kod vrata, u zemlji nađena je srebrena naušnica u obliku jednostavne karičice od srebrene žice, čiji je jedan kraj povijen u usku petljicu – Naušnica je verovatno pripadala ovom grobu, ali postoji

⁶³⁵ Miletić, 1978, 137-138.

⁶³⁶ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

moogućnost da je pripadala i grobu br. 73."⁶³⁷

Dimenzije: prečnik karike 1,6x1,8 cm

Analogije: Glavičine, Gajine, Majdan⁶³⁸

Datacija: IX-X stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 9-10, 17, 27.

Bešlagić, 1964, T XIX, 1.

Broj: 73

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena uz skelet djeteta starosti oko 11 godina (grob 112): "Druga naušnica je slična prethodnoj. I ona je od srebra, promjera oko 2 cm, umjesto "S", petlje ima običan zavoj i kukicu na drugoj strani karičice. Prema sredini je nešto deblja i također skovana na četiri stranice na kojima su urezane rupice, kao i prethodne. Ova naušnica je na jednom mjestu prelomljena".⁶³⁹

Dimenzije: ?

Analogije: Gomjenica

Datacija: IX-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 31; Sokol, 2006,

⁶³⁷ Miletić, 1956, 9-10.

⁶³⁸ Isto, 27.

⁶³⁹ Bešlagić, 1964, 31.

45.

Broj: 74

Lokalitet: Barguša u Petroševićima

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Nin - Ždrijac, Stranče u

Vinodolu, Bribir - Vratnice, Bled -

Prislava II, Ptuj, Kranj⁶⁴⁰

Datacija: IX-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 196.

Broj: 75

Lokalitet: Junuzovci

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Nin - Ždrijac, Stranče u

Vinodolu, Bribir - Vratnice, Bled -

Prislava II, Ptuj, Kranj⁶⁴¹

Datacija: IX-XI stoljeće

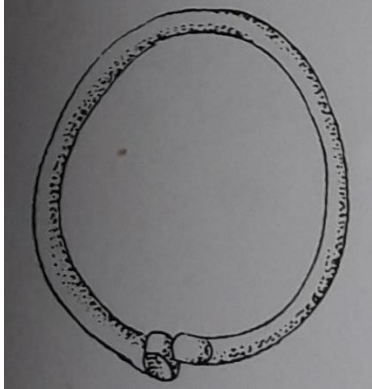
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 196.

k) Karike sa povijenim krajem

⁶⁴⁰Sokol, 2006, 197.

⁶⁴¹Isto.

Miletić, 1960-61, T XXVIII.

Broj: 76

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 231, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna bronzana karika s povijenim krajem..."⁶⁴²

Dimenzije: prečnik karike - 3x2,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

Broj: 77⁶⁴³

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 231, uz ženski skelet: "...jedna bronzana karika sa spiralno uvijenim krajem..."⁶⁴⁴

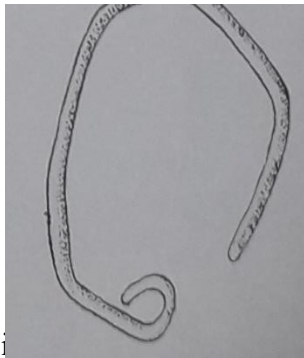
Dimenzije: prečnik karike 1,9x2,5 cm

Analogije: Ptujski grad, Središće⁶⁴⁵

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108, 116.

Mi II.

⁶⁴² Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁴³ Ovaj tip pripada V grupi naušnica prema Корошецу (Miletić, 1960-1961, 116).

⁶⁴⁴ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁴⁵ Isto, 116.

Broj: 78

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 137, uz ženski
skelet: "...kod levog uha jedna, kod desnog
dve bronzane naušnice povijenih
krajeva..."⁶⁴⁶

Dimenzije: prečnik karike – 2,4x1,6 cm;
2,4x1,3 cm; 3,6x3,1 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 99.

⁶⁴⁶ Miletić, 1960-1961, 83.

BJELOBRDSKA KULTURNA GRUPA

1) S-naušnice

Broj: 79

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene van grobova: dvije
bronzane S-naušnice

Dimenzije: prečnik karike 3,2x2,9 cm; 1,9
cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 109.

Broj: 80

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 229, uz dječiji
skelet: "...kod levog uha jedna bronzana S-
naušnica..."⁶⁴⁷

Dimenzije: prečnik karike - 2,6x2,1 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁶⁴⁷ Miletić, 1960-1961, 83.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

Broj: 81

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 224, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna masivna S-naušnica, oštećene..."⁶⁴⁸

Dimenzije: prečnik karike 2,8 cm i 2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

Broj: 82

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): ;

Naušnice nađene u grobu 219, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna srebrna S-naušnica..."⁶⁴⁹

Dimenzije: prečnik karike - 2,9x2,7 cm i 2,7x2,4 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁶⁴⁸ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁴⁹ Isto.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 83

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski
skelet: "...jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁵⁰

Dimenzije: prečnik karike - 3x2,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 84

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 213, uz ženski
skelet: "...s obe strane glave po jedna
bronzana S-naušnica..."⁶⁵¹

Dimenzije: prečnik karike – 3,6x3,4 cm i
3,5x3,2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

⁶⁵⁰ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁵¹ Isto.

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 85

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 210, uz ženski skelet: "...kod desnog uha četiri, kod levog tri S-naušnice, tri bronzane i četiri srebrne..."⁶⁵²

Dimenzije: prečnik karike – 3,3x3,2 cm; 3,3x3 cm; 2,6x2,1 cm; 2,3x1,9 cm; 3,6x3 cm; 2,8x2,3 cm; 2,9x2,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Broj: 86

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 205, uz ženski skelet: "...kod levog uha fragment bronzane S-naušnice"⁶⁵³

Dimenzije:

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

⁶⁵² Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁵³ Isto.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 106.

Broj: 87

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 202, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁶⁵⁴

Dimenzije: prečnik karike– 2,4x2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 106.

Broj: 88

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 201, uz ženski skelet: "...kod levog uha dve, kod desnog jedna S-naušnica, sve tri srebrne..."⁶⁵⁵

Dimenzije: prečnik karike – 3,7x2,5 cm; 3,2x2,4 cm; 3,1x2,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

⁶⁵⁴ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁵⁵ Isto.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105-106.

Broj: 89

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 198, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana S-naušnica..."⁶⁵⁶

Dimenzije: prečnik karike – 3x2,9 cm i 3x2,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105.

Broj: 90

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 194, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁶⁵⁷

Dimenzije: prečnik karike – 2,7x2,6 cm

Analogije: ?

⁶⁵⁶ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁵⁷ Isto.

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105.

Broj: 91

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 186, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁵⁸

Dimenzije: prečnik karike – 3,1x2,5 cm i 3,1x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104.

Broj: 92

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 177, uz ženski skelet: "...kod ova uha po četiri bronzane S – naušnice..."⁶⁵⁹

Dimenzije: prečnik karike – 3,5x3,3 cm; 3,4x3,3 cm; 3,4x3,2 cm; 3,3x3,1 cm;

⁶⁵⁸ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁵⁹ Isto.

3,2x3,1 cm; 3,1 cm; 3x2,5 cm; 2,8x2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103.

Broj: 93

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 174, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna, kod levog uha dve i kod desne ruke jedna bronzana S-naušnica..."⁶⁶⁰

Dimenzije: prečnik karike – 4x3,8 cm; 2,3x1,6 cm; 2,2x1,8 cm; 2,1x1,9 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103.

Broj: 94

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 146, uz ženski skelet: "...kod levog uha dve, kod desnog tri

⁶⁶⁰ Miletić, 1960-1961, 83.

bronzane S – naušnice...⁶⁶¹

Dimenzije: prečnik karike – 3,6x3,1 cm;
2,1x1,6 cm; 4,8 cm; 3,9x3,3 cm; 2,1x1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 100.

Broj: 95

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 157, uz ženski
skelet: "...kod levog uha dva, kod desnog
jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁶²

Dimenzije: prečnik karike – 2x1,8 cm;
1,9x1,7 cm; 1,8x1,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101.

Broj: 96

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 158, uz ženski

⁶⁶¹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁶²Isto.

skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁶³

Dimenzije: prečnik karike – 2,3x2,2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101.

Broj: 97

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 167, uz muški

skelet: "...s obe strane glave po dve

bronzane S – naušnice..."⁶⁶⁴

Dimenzije: prečnik karike – 3,2x2,8 cm;

3,2x2,8 cm; 3x2,7 cm; 2,8x2,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 102.

Broj: 98

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 173, uz ženski

⁶⁶³ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁶⁴ Isto.

skelet: "...kod oba uha po jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁶⁵

Dimenzije: prečnik karike– 3,9x3,5 cm i
3,9x4,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103.

Broj: 99

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 132, uz ženski
skelet: "...s obe strane glave po četiri
bronzane S – naušnice...."⁶⁶⁶

Dimenzije: prečnik karike – 3,5x2,9 cm;
3,5x2,7 cm; 3,4x2,9 cm; 3,4x2,9 cm;
3,4x3,2 cm; 3,3x2,8 cm; 3,3x2,7 cm;
3,2x2,6 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 98.

Broj: 100

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

⁶⁶⁵ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁶⁶ Isto.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 135, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁶⁷

Dimenzije: prečnik karike – 2,4-2,1 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 99.

Broj: 101

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 112, uz ženski skelet: "...dve bronzane S – naušnice..."⁶⁶⁸

Dimenzije: prečnik karike – 2,3x1,9 cm i 1,4x1,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96.

Broj: 102

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

⁶⁶⁷ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁶⁸ Isto.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 113, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁶⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,4x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96.

Broj: 103

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 129, uz dječiji skelet: "...kod levog uha jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁷⁰

Dimenzije: prečnik karike – 1,8x1,1 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 98.

Broj: 104

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

⁶⁶⁹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁷⁰ Isto.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 101, uz ženski skelet: "...kod levog uha tri bronzane S – naušnice, tri od bronzne, jedna od lošeg srebra..."⁶⁷¹

Dimenzije: prečnik karike – 2,9x2,3 cm; 2,6x2,3 cm; 2,7x2,5 cm; 2,8x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 95.

Broj: 105

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 91, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane S – naušnice..."⁶⁷²

Dimenzije: prečnik karike – 3,6x3,3 cm; 3,4x3,2 cm; 3,3x3,1 cm; 3,4x2,9 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 94.

⁶⁷¹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁷² Isto.

Broj: 106

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 94, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane S – naušnice..."⁶⁷³

Dimenzije: prečnik karike – 2,5x2,4 cm; 2,3x2,3 cm; 2,6x2,5 cm; 2,9x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 94.

Broj: 107

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 79, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁷⁴

Dimenzije: prečnik karike – 2,5x2 cm i 2,3x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 93.

⁶⁷³ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁷⁴ Isto.

Broj: 107

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 76, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna, kod levog dve bronzane S – naušnice..."⁶⁷⁵

Dimenzije: ?

Analogije: prečnik karike – 2,9x2,4 cm; 2,7x2,3 cm; 2,2x1,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 93.

Broj: 108

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 75, uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁷⁶

Dimenzije: prečnik karike -3,3x2,6 cm i 3,2x2,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁶⁷⁵ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁷⁶ Isto.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 93.

Broj: 109

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 67 uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane S – naušnice..."⁶⁷⁷

Dimenzije: prečnik karike – 3,2x3 cm; 3,2x3 cm; 3,2x3,1 cm; 2,9 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 92.

Broj: 110

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 71, uz ženski skelet: "...kod levog uha dve i kod desne ključne kosti jedna bronzana S-naušnica..."⁶⁷⁸

Dimenzije: prečnik karike – 2,8x2,6 cm; 2,8x2,5 cm; 2,7x2,2 cm

Analogije: ?

⁶⁷⁷ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁷⁸ Isto.

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 92.

Broj: 111

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 73, uz ženski skelet: "...kod desnog uha pet a kod levog četiri bronzane S – naušnice..."⁶⁷⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,9x2,8 cm; 2,9x2,6 cm; 2,9x2,3 cm; 3,1x2,8 cm; 3x2,6 cm; 2,8x2,8 cm; 3,1x2,7 cm; 2,9x2,7 cm; 2,9x2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 92.

Broj: 112

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 64, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna bronzana S – naušnica..."⁶⁸⁰

⁶⁷⁹ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁸⁰ Miletić, 1960-1961, 83.

Dimenzije: prečnik karike – 3,8 cm
Analogije: ?
Datacija: IX-XII stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91.

Broj: 113
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora
Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 65, uz ženski
skelet: "... s obe strane glave po četiri
bronzane S – naušnice..."⁶⁸¹
Dimenzije: prečnik karike – 3,9x3,1 cm;
3,4x3,3 cm; 3,5x3 cm; 3,3x2,9 cm; 3,6x2,6
cm; 3,1 cm; 3,8x3 cm; 3,1x2,4 cm
Analogije: ?
Datacija: IX-XII stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91.

Broj: 114
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora
Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 58, uz ženski
skelet: "...kod levog i desnog uha po jedna

⁶⁸¹Isto.

bronzana S – naušnica..."⁶⁸²

Dimenzije: prečnik karike – 3,1x2,7 cm i
3x2,2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 89.

Broj: 115

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 46, uz ženski
skelet: "...sa svake strane glave po četiri
bronzane S-naušnice..."⁶⁸³

Dimenzije: prečnik karike – 3 cm; 3 cm; 2,9
cm; 2,9 cm; 2,9 cm; 3 cm; 2,5 cm; 2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 88.

Broj: 116

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 55, uz ženski
skelet: "...s desne strane glave jedna

⁶⁸² Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁸³ Isto.

bronzana S – naušnica...⁶⁸⁴

Dimenzije: prečnik karike– 1,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 89.

Broj: 117

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 40, uz dječiji skelet: "...sa svake strane glave po četiri bronzane S-naušnice..."⁶⁸⁵

Dimenzije: prečnik karike – 3,2 cm; 2,9 cm; 2,9 cm; 2,8 cm; 2,8 cm; 2,7 cm; 2,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87.

Broj: 118

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 41, uz skelet mlade žene: "...s obe strane glave po jedna

⁶⁸⁴ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁸⁵ Isto.

bronzana S-naušnica..."⁶⁸⁶

Dimenzije: prečnik karike – 3,7 i 3,1 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87.

Broj: 119

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grob 31, uz skelet žene:

"...s obe strane glave po dve srebrne S-naušnice..."⁶⁸⁷

Dimenzije: prečnik karike- 2,8x2,5 cm i

2,4x2,2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 86.

Broj: 120

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 35, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jena

bronzana S-naušnica..."⁶⁸⁸

⁶⁸⁶ Miletić, 1960-1961, 83.

⁶⁸⁷ Isto.

⁶⁸⁸ Miletić, 1960-1961, 83.

Dimenzije: prečnik karike – 2,2cm i 2,2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87.

Broj: 121

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 14: "uz članak leve noge dve srebrne S-naušnice..."⁶⁸⁹

Dimenzije: prečnik karike – 3,3 cm i 3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare,

Prijedor⁶⁹⁰

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 84.

Broj: 122

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 4, uz skelet ženske osobe: "...sedam bronzanih S-naušnica (četiri kod desnog uha... jedna naušnica oštećena)"⁶⁹¹

Dimenzije: prečnik karike – 2,9 cm; 2,8 cm;

⁶⁸⁹Isto.

⁶⁹⁰Isto.

⁶⁹¹ Miletić, 1960-1961, 83.

2,2 cm; 2 cm; 2 cm; 2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 83.

Broj: 123

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 8, uz ženski skelet: "...uz levu i desnu stranu glave par srebrnih S-naušnica..."⁶⁹²

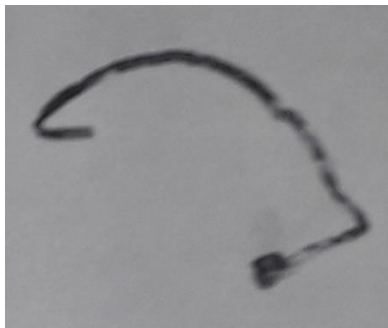
Dimenzije: prečnik karike – 3,1 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 84.

Miletić, 1978, T XXI.

Broj: 123

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 84, uz skelet mlade ženske osobe: "...nešto udaljena od levog uha jedna bronzana S-naušnica (fragmentirana..."⁶⁹³

Dimenzije: ?

Analogije: ?

⁶⁹²Isto.

⁶⁹³ Miletić, 1978, 137.

Datacija: početak XII stoljeća⁶⁹⁴

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 146, Sokol, 2006, 89.

Broj: 124

Lokalitet: Bosanska Rača

Opis (materijal, tehnika, radionica): S-naušnica izrađena od bronz.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1963, 162.

Broj: 125

Lokalitet: Makljenovac kod Doboja

Opis (materijal, tehnika, radionica): S-naušnica izrađena od bronz.

Dimenzije: ?

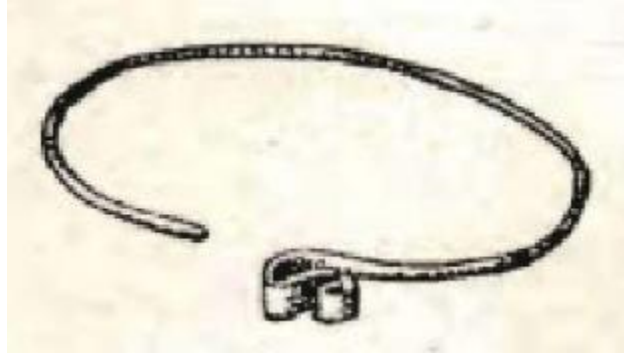
Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1963, 162.

⁶⁹⁴Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Čremošnik, 1951, 262.

Broj: 126

Lokalitet: Osovo, Glasinac

Opis (materijal, tehnika, radionica): S-naušnica izrađena od bronzе.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Čremošnik, 1951, 262; Miletić, 1963, 162.

Broj: 127

Lokalitet: Rogačići kod Blažuja

Opis (materijal, tehnika, radionica): S-naušnica izrađena od bronzе.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1963, 162.

a) S-naušnice romboičnog presjeka sa kaneliranom petljom

Miletić, 1960-61, T XXIX, 9.

Broj: 128

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 209, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po četiri bronzane S-naušnice rombičnog preseka..."⁶⁹⁵ Radi se o kopijama luksuznih primjeraka i ne potječu iz lokalnih radionica.

Dimenzije: prečnik karike – 2,9x2,7 cm; 2,9x2,8 cm; 2,8 cm; 2,7 cm; 2,5 cm; 3x2,7 cm

Analogije: Novih Banovaca i par naušnica od elektorna i Sóshartyána (Mađarska)⁶⁹⁶

Datacija: XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 106, 118.

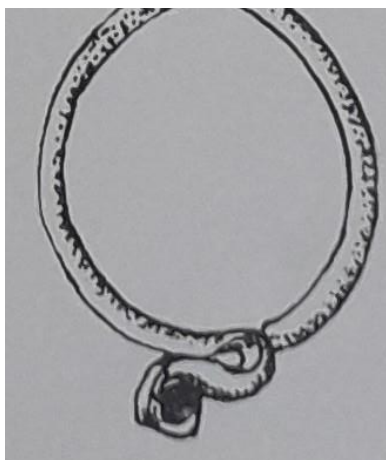
Broj: 129

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 154, uz ženski skelet: "...kod levog uha jena srebrna S – naušnica..."⁶⁹⁷

Dimenzije: prečnik karike – 1,9 cm

⁶⁹⁵Miletić, 1960-1961, 106.

⁶⁹⁶Isto, 118.

⁶⁹⁷Miletić, 1960-1961, 106.

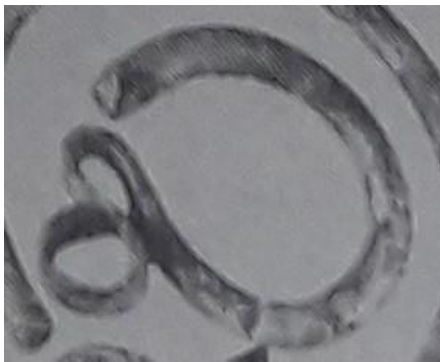
Analogije: ?

Datacija: XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 100, 118.

b) Masivne karike sa širokom S-petljom⁶⁹⁸

Miletić, 1960-61, T XXIX, 4.

Broj: 130

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 42, uz ženski skelet: "...kod desnog uha četiri, a kod levog pet bronzanih S-naušnica..."⁶⁹⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,3 cm; 1,8 cm; 1,6 cm; 1,6 cm; 1,6 cm; 1,5 cm; 1,5 cm; 1,5 cm; 1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: X-XI stoljeće

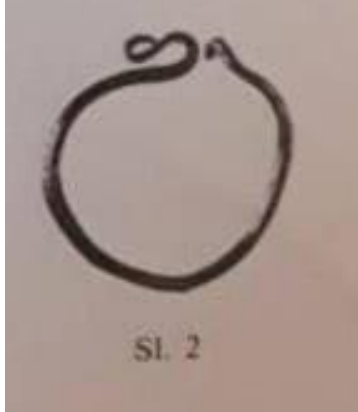
Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87, 118.

c) Naušnice sa S-petljom na jednoj strani karike i kukicom za zakopčavanje na drugoj

⁶⁹⁸Spada u Nitra-tip naušnica koje se najviše pronalaze u karpatskom bazenu (Isto, 118).

⁶⁹⁹Isto, 87.

Broj: 131⁷⁰⁰

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena uz skelet djeteta starosti oko 11 godina: "S"-naušnica je od srebra, jednim dijelom nešto deblja i skovana na četiri stranice po kojima su redovi urezanih rupica."⁷⁰¹ Radi se vjerovatno o domaćoj izradi.

Dimenzije: prečnik karike – 1,8 cm

Analogije: rijetka u Dalmaciji, Bosni i Srbiji, ali se nalazi u Sloveniji često; Nin – Ždrijac, Kašić - Maklinovo brdo, Kašić-Razbojine, Buskupije - Bračića Podvornica⁷⁰²

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 31, 67.

d) S-naušnice sa zavojem na jednom kraju karike

⁷⁰⁰ Prema Корощецу ova naušnica pripada IX skupini sljepoočničarki sjevernoslavenskih nekropola, a prema Sokolu tipu prostih naušnica sa pseudo S-petljom i kvačicom (2006, 191-195).

⁷⁰¹ Bešlagić, 1964, 31.

⁷⁰² Sokol, 2006, 192.

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 132

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 49, uz skelet žene: "...kod oba uha po jedna bronzana naušnica sa zavojem (jedna prelomljena..."⁷⁰³

Dimenzije: prečnik karike – 4,3x3,6 i 4,1x3,8 cm

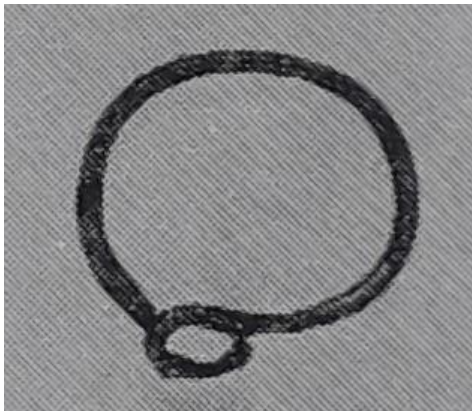
Analogije: Gomjernica, Grborezi,

Bugojno⁷⁰⁴

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁰⁵

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 143, 151, Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XIX.

Broj: 133

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 73, uz skelet ženske osobe: "...kod desnog uha jedna bronzana naušnica sa zavojem..."⁷⁰⁶

Dimenzije: prečnik karike – 2,3x2,2 cm

Analogije: Gomjernica, Grborezi,

Bugojno⁷⁰⁷

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁰⁸

⁷⁰³ Miletić, 1978, 143.

⁷⁰⁴ Isto, 151.

⁷⁰⁵ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷⁰⁶ Miletić, 1978, 145.

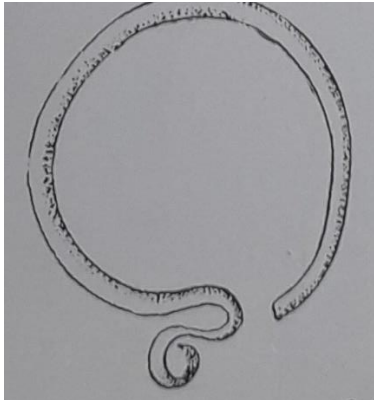
⁷⁰⁷ Miletić, 1978, 151.

⁷⁰⁸ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 145, 151;
Sokol, 2006, 89.

e) Naušnice kojima je S-petlja slobodna u odnosu na kariku

Miletić, 1960-61, T XXVIII.

Broj: 134

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 231, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁷⁰⁹

Dimenzije: prečnik karike 3,1x3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108.

⁷⁰⁹ Miletić, 1960-1961, 108.

Miletić, 1978, T X.

Broj: 135

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 86 uz dječiji skelet: "...nešto niže, uz desnu nogu, jedna bronzana S-naušnica..."⁷¹⁰

Dimenzije: prečnik karike – 2,4x2 cm

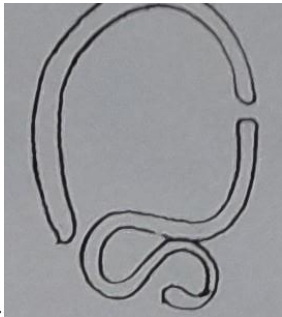
Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷¹¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 146; Sokol, 2006, 89.

f) Naušnice kojima je S-petlja priljubljena uz kariku

Miletić, 1960-61, I XXVII.

Broj: 136

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 192, uz dječiji skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁷¹²

Dimenzije: prečnik karike – 2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

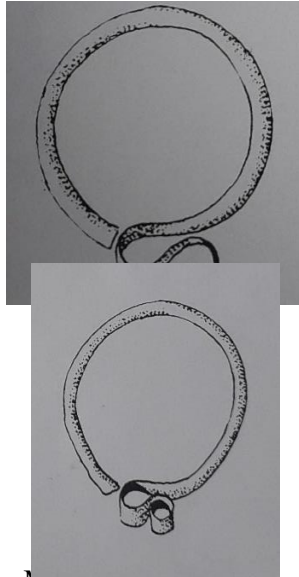
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

⁷¹⁰ Miletić, 1978, 137.

⁷¹¹ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷¹² Miletić, 1960-1961, 105.

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105.

Miletić, 1960-61, X.

Broj: 137

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 23, uz ženski skelet: "... po tri bronzane S-naušnice..."⁷¹³

Dimenzije: prečnik karike – 2,6 cm; 2,6 cm; 2,6 cm; 2,5 cm; 2,5 cm; 2,4 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 85.

Miletić, 1978, T X.

Broj: 138

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice u grobu 79, uz dječiji skelet: "...kod levog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁷¹⁴

Dimenzije: prečnik karike – 2,4x2,2 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷¹⁵

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 146; Sokol, 2006, 89.

⁷¹³ Miletić, 1960-1961, 85.

⁷¹⁴ Miletić, 1978, 137.

⁷¹⁵ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Miletić, 1978, T XVI.

Broj: 139

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 63, uz skelet ženske osobe: "...kod oba uha po jedna bronzana S-naušnica..."⁷¹⁶

Dimenzije: prečnik karike – 2,6x2,4 cm i 2,5x2 cm

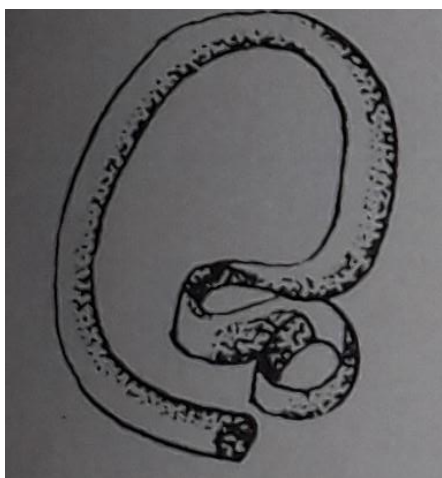
Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷¹⁷

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 144; Sokol, 2006, 89.

g) Naušnice kojima slobodni dio S-petlje, u odnosu na kariku, formira zatvoreni krug

Miletić, 1960-61, T XXIII.

Broj: 140

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 145, uz ženski skelet: "...kod uha jedna bronzana S – naušnica..."⁷¹⁸

Dimenzije: prečnik karike – 2,2x1,5 cm, T XXII)"

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

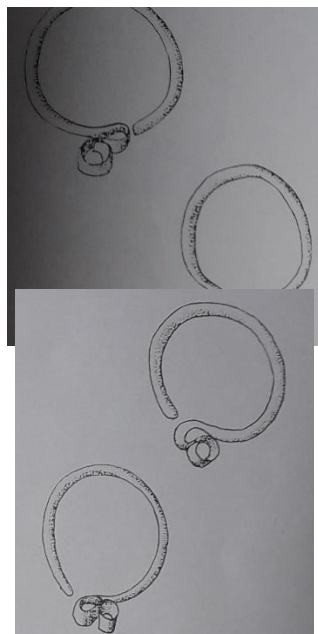
⁷¹⁶ Miletić, 1978, 137.

⁷¹⁷ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷¹⁸ Miletić, 1960-1961, 99.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 99.

Miletić, 1960-61, T XXV.

Broj: 141

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 156, uz ženski skelet: "...po dve bronzane S – naušnice..."⁷¹⁹

Dimenzije: prečnik karike – 3,2x2,6 cm; 2,5x2,3 cm; 2,8x2,3 cm; 2,6x2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 8.

Broj: 142

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 36, uz ženski skelet: "...šest bronzanih S-naušnica..."⁷²⁰

Dimenzije: prečnik karike – 1,9 cm; 1,8 cm; 1,6 cm; 1,6 cm; 1,5 cm; 1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

⁷¹⁹ Miletić, 1960-1961, 101.

⁷²⁰ Isto, 87.

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 6.

Broj: 143

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 37b (samo glava i par koščica dječijeg skeleta): "...kod desnog uha jedna srebrena S-naušnica..."⁷²¹

Dimenzije: prečnik karike – 1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87.

Miletić, 1960-61, XXIX, 5.

Broj: 144

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 18, uz ženski skelet: "... u prostoru glave dve bronzane S-naušnice..."⁷²²

Dimenzije: prečnik karike – 3,2 cm i 2,8 cm

Analogije: ?

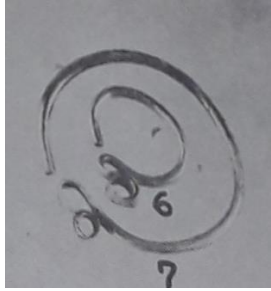
Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 85.

⁷²¹ Miletić, 1960-1961, 87.

⁷²² Isto, 85.

Miletić, 1960-61, XXIX, 7.

Broj: 145

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 10, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po pet srebrnih S-naušnica..."⁷²³

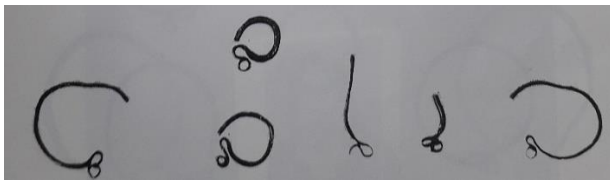
Dimenzije: prečnik karike – 3 cm; 2,8 cm; 2,9 cm; 2,8 cm; 2,7 cm; 2,1 cm; 2 cm; 1,5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 84.

Miletić, 1978, T XI.

Broj: 146

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice iz uništenih grobova (prilikom vađenja šljunka, vlasnik zemljišta je otkrio nekoliko grobova, koje je uništio): "...šest bronzanih S-naušnica (dve fragmentirane, a dve deformirane..."⁷²⁴

Dimenzije: 3,7x3 cm; 3,6x3,3 cm; 2,1x2 cm; 1,8x1,7 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷²⁵

Današnja lokacija: Muzej Republike Srpske

⁷²³ Miletić, 1960-1961, 84.

⁷²⁴ Miletić, 1978, 147.

⁷²⁵ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

(Muzej Bosanske krajine u Banja Luci – u vremenu kada su nalazi predani muzeju, 1968)

Literatura: Miletić, 1978, 137, 147; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XX.

Broj: 147

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 83, uz skelet mlade ženske osobe: "...kod levog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁷²⁶

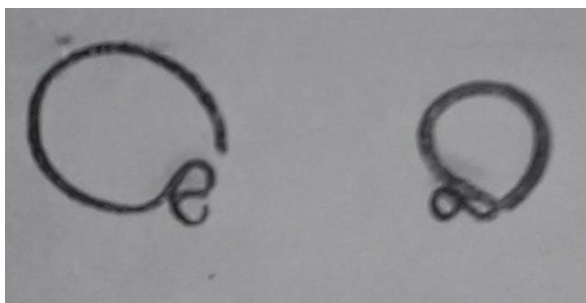
Dimenzije: prečnik karike – 2,3x1,7 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷²⁷

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 146; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XXI.

Broj: 148

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 84, uz skelet mlade ženske osobe, čija je glava naklonjena na lijevu stranu: "...pod glavom par bronzanih S-naušnica..."⁷²⁸

Dimenzije: prečnik karike – 2,9x2,4cm i

⁷²⁶ Miletić, 1978, 146.

⁷²⁷ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷²⁸ Miletić, 1978, 146.

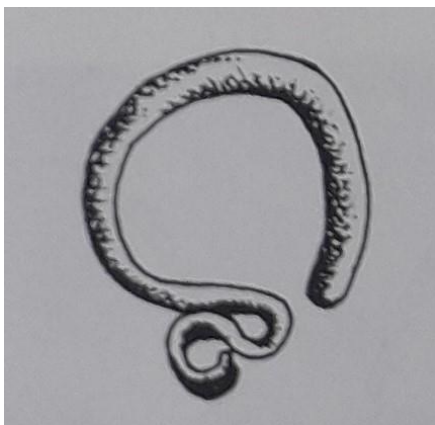
2x1,3 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷²⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 146; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T X.

Broj: 149

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 90 uz skelet mlade osobe (neodređen spol): "kod levog uha jedna bronzana S-naušnica..."⁷³⁰

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷³¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

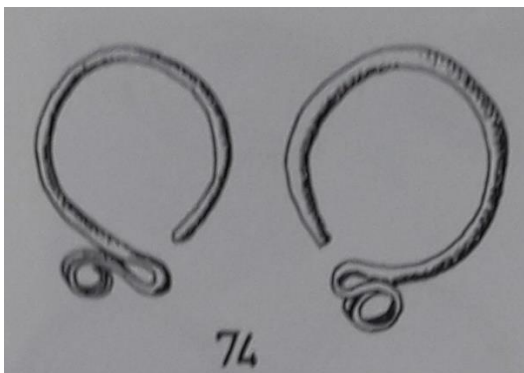
Literatura: Miletić, 1978, 137, 147; Sokol, 2006, 89.

Broj: 150

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 74, uz skelet ženske osobe: "...kod oba uha po jedna bronzana S-naušnica..."⁷³²

Dimenzije: prečnik karike – 2,8x2 cm i

⁷²⁹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷³⁰ Miletić, 1978, 147.

⁷³¹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷³² Miletić, 1978, 145.

Miletić, 1978, T X.

2,5x1,8 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷³³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 145; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XVIII.

Broj: 151

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 77, uz dječiji

skelet: "...jedna bronzana S-naušnica..."⁷³⁴

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x1,7 cm

Analogije: ?

Datacija: početak XII stoljeća⁷³⁵

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 145, Sokol, 2006, 89.

⁷³³Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷³⁴ Miletić, 1978, 145.

⁷³⁵Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Miletić, 1978, T XIII.

Broj: 152

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 5, uz skelet žene:

"...sedam bronzanih S-naušnica..."⁷³⁶

Dimenzije: prečnik karike – 2,2x2 cm;
1,9x1,8 cm; 1,8 cm; 1,8x1,5 cm; 1,7x1,5
cm; 1,4 cm

Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷³⁷

Datacija: početak XII stoljeća⁷³⁸

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, 151;

Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XIV.

Broj: 153

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 15, uz skelet
žene: "kod oba uha... po par bronzanih S-
naušnica..."⁷³⁹

Dimenzije: prečnik karike – 1,8x2,3cm,
2x2,4cm, 1,9x2,3 cm i 1,7x2 cm)

Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷⁴⁰

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁴¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

⁷³⁶ Miletić, 1978, 137-138.

⁷³⁷ Isto, 151.

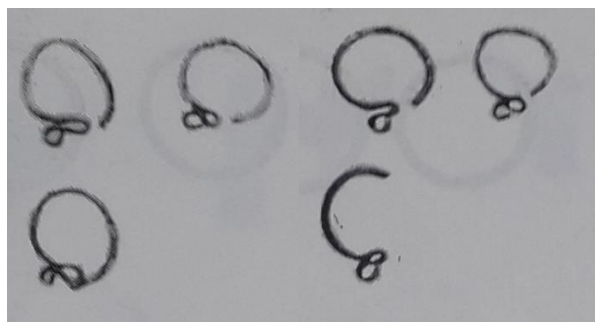
⁷³⁸ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷³⁹ Miletić, 1978, 139.

⁷⁴⁰ Isto, 151.

⁷⁴¹ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Literatura: Miletić, 1978, 137, 139, 151;
Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XV.

Broj: 154

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 25, uz skelet
mlađe žene: "...kod oba uha po tri bronzane
S-naušnice (dve fragmentirane..."⁷⁴²

Dimenzije: prečnik karike – 1,9x2,2 cm,
1,6x1,9 cm, 2,4cm, 1,7x2,2 cm, 1,8x2,3 cm
i 1,9x2,1 cm

Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷⁴³

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁴⁴

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 140, 151;
Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 155

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grob 3, uz skelet mlade
žene: "...bronzana S-naušnica..."⁷⁴⁵

Dimenzije: prečnik karike – 3,2x3,5 cm

Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷⁴⁶

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁴⁷

⁷⁴² Miletić, 1978, 140.

⁷⁴³ Isto, 151.

⁷⁴⁴ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

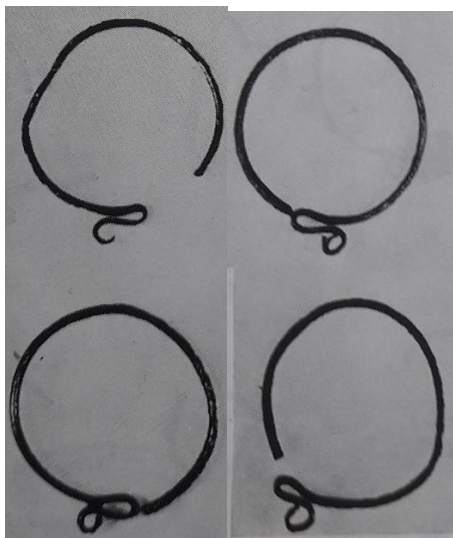
⁷⁴⁵ Miletić, 1978, 138.

⁷⁴⁶ Isto, 151.

⁷⁴⁷ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 138, 151; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 156

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 4, uz skelet odraslijeg djeteta: "...kod oba uha četiri bronzane S-naušnice..."⁷⁴⁸

Dimenzije: prečnik karike – 3,2 cm; 3,4x3,1 cm; 3,2x3,4 cm; 3,3x3,2 cm

Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷⁴⁹

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁵⁰

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, 150-151; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XIII.

Broj: 157

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 27, uz dječiji skelet: "...kod desnog uha par bronzanih S-naušnica (jedna fragmentirana..."⁷⁵¹

Dimenzije: prečnik karike – 3,4x4,2 i 3,1x3,6 cm

⁷⁴⁸ Miletić, 1978, 137-138.

⁷⁴⁹ Isto, 151.

⁷⁵⁰ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷⁵¹ Miletić, 1978, 140.

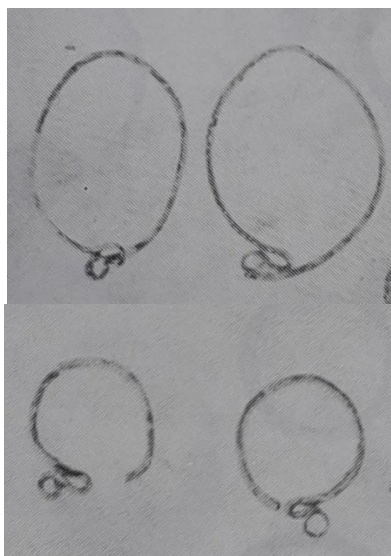
Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷⁵²

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁵³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 140, 151;

Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XV.

Broj: 158

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 30, uz grob mlade žene: "...kod desnog uha jedna, kod levog uha tri bronzane S-naušnice..."⁷⁵⁴

Dimenzije: prečnik karike – 2,1x2,7 cm;

1,9x2,4cm; 2,6x3,9 cm i 3,1x4 cm

Analogije: Gomjenica, Uzdoj kod Knina⁷⁵⁵

Datacija: početak XII stoljeća⁷⁵⁶

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 141, 150-

151; Sokol, 2006, 89.

⁷⁵² Miletić, 1978, 151.

⁷⁵³ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁷⁵⁴ Miletić, 1978, 141.

⁷⁵⁵ Isto, 151.

⁷⁵⁶ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

2) Grozdolike naušnice

Broj: 159

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 201, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna, kod desnog dve grozdolike bronzane naušnice..."⁷⁵⁷

Dimenzije: 3,9x2,5 cm; 3,3x2,9 cm; 4,1x2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105-106.

Broj: 160

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 198, uz ženski skelet: "...po jedna grozdolika naušnica od bronzne s primesom srebra..."⁷⁵⁸

Dimenzije: 4,5x3 cm i 4,1x2,9 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁷⁵⁷ Miletić, 1960-1961, 105-106.

⁷⁵⁸ Isto, 105.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105.

Broj: 161

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 181, uz ženski skelet: "...kod desnog uha tri, kod levog jedna bronzana grozdolika naušnica... jedna oštećena"⁷⁵⁹

Dimenzije: 4,7x2,6 cm; 4,1x2 cm; 4x1,9 cm

Analogije: ?

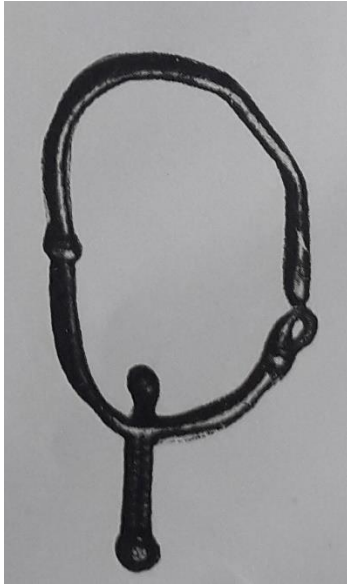
Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103-104.

a) Naušnice sa jednim koljencem sa svake strane privjeska

⁷⁵⁹ Miletić, 1960-1961, 103-104.

Miletić, 1953, T X.

Broj: 162⁷⁶⁰

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u uništenom grobu 112, uz ženski skelet: "... jedna srebrena naušnica sa grozdolikim priveskom iznadi i ispod karičice, čiji je donji deo ukrašen plosnatom žicom sa sitnim urezima (imitacija filigrana); na jednom kraju karičica je završena u vidu petljice, drugi je povijek u kukicu. Ispod petljice je koljence rađeno u imitaciji granulacije pridržano sa dva obruča. Isto koljence nalazi se i na suprotnoj strani karičice (naušnica je fragmentirana..."⁷⁶¹

Dimenzije: dimenzije 4x2,2 cm

Analogije: Kninski muzej, Konjsko (grob 4), Kaštel Novi-Svećurje (grob 22)⁷⁶²; Nitra - Lupka (Slovačka), Knin - Biskupija, Nin - Ždrijac, Nin - Sv. Asel, Stranče u Vinodolu, Glavica kod Sinja- Gluvine kuće II, Putalj u Kašelimu⁷⁶³

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 43, Miletić, 1956, 9-10, 20, Milošević, 2010, 255-

⁷⁶⁰Primjerak pripada šestom varijetetu, druge varijante, prve grupe bjelobrdskih minduša prema Topoviћ-Љубинковић (1951, 43) i putaljskom tipu naušnica (Milošević, 2010, 255), a prema Sokolu pripada tipu naušnica sa stiliziranim klasom (2006, 205-209).

⁷⁶¹ Miletić, 1956, 9-10.

⁷⁶² Milošević, 2010, 255-256.

⁷⁶³ Sokol, 2006, 207.

256.

Miletić, 1963, 163.

Broj: 163

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁷⁶⁴

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1963, 162-163, 167.

Broj: 164

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁷⁶⁵

Dimenzije: ?

Analogije: Brestovik⁷⁶⁶

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁶⁴Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁶⁵Isto.

⁷⁶⁶Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

Miletić, 1963, 163.

Broj: 165

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁷⁶⁷

Dimenzije: ?

Analogije: Brestovik⁷⁶⁸

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1963, 162-163, 167.

Miletić, 1953, T X.

Broj: 166

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u uništenom grobu 112, uz ženski skelet: "Kod glave, ispod desnog uha, nađena je jedna srebren naušnica sa ovalnom karičicom, na jednom kraju povijena u kukicu, na drugo, završenom u vidu petljice; ispod petljice i na suprotnoj strani karičice nalaze se sitna koljenca; na sredini karičice nalazi se izduženi privesak od tri vertikalna niza izrađena u imitaciji granulacije, koji je na oba kraja završen krupniji zrnom..."⁷⁶⁹

⁷⁶⁷Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁶⁸Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

⁷⁶⁹Miletić, 1956, 9-10.

Dimenzije: 3,8x2 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 9-10, 20.

a) Naušnice sa po dva izražena koljenca sa obje strane privjeska

Miletić, 1960-61, T XXIX, 20.

Broj: 167

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 205, uz ženski skelet: "...s obje strane glave po tri bronzane grozdolike naušnice livene u leguri bronze i srebra; samo jedna izrađena od srebra..." Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisaku.⁷⁷⁰

Dimenzije: 4,7x2,8 cm; 4,4x3,2 cm; 4,3x2,7 cm; 4,1x3 cm; 4,1x2,6 cm; 3,5x2,3 cm

Analogije: Crkvina u Biskupiji, Knin, Novgrad (Bugarska)⁷⁷¹

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 106, 126-127.

⁷⁷⁰Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁷¹Isto, 126-127.

- b) Naušnice sa dva koljenca sa svake strane privjeska, pri čemu su privjesak i/ili koljenca rađena u pseudo-granulaciji⁷⁷²

Miletić, 1963, 163.

Broj: 168

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁷⁷³

Dimenzije: ?

Analogije: Kloštar⁷⁷⁴

Datacija: 975-1025. god.

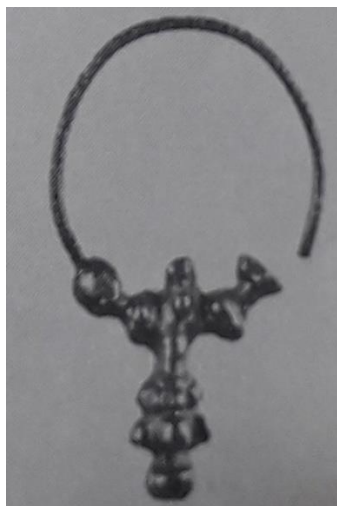
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1963, 162-163, 167.

Broj: 169

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 174, uz ženski skelet: "...kod oba uha po jedna bronzana grozdolika naušnica..." Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisaku.⁷⁷⁵

Miletić, 1960-61, T XXXI, 18.

⁷⁷²Primjerci pripadaju sedmom varijetetu, druge varijante, prve grupe bjelobrdskih minđuša prema Ćorović-Ljubinković (1951, 45).

⁷⁷³Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁷⁴Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

⁷⁷⁵Miletić, 1960-1961, 103.

Dimenzije: 4,3x2,9 cm

Analogije: Ptuj⁷⁷⁶

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 103, 127.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 13.

Broj: 170

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 209, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana grozdolika

naušnica..."Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisaku.⁷⁷⁷

Dimenzije: 3,9x3,4 cm i 4,4x2,8 cm

Analogije: Ptuj, Kloštar⁷⁷⁸

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 106, 127.

⁷⁷⁶Ћоровић-Љубинковић, 1951, 45.

⁷⁷⁷Miletić, 1960-1961, 103.

⁷⁷⁸Ћоровић-Љубинковић, 1951, 45.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 14.

Broj: 171

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 192, uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po jedna bronaza grozdolika naušnica, čija je karika ukrašena gustim urezima..." Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisaku.⁷⁷⁹

Dimenzije: 3,7x2,2 cm

Analogije: Ptuj⁷⁸⁰

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

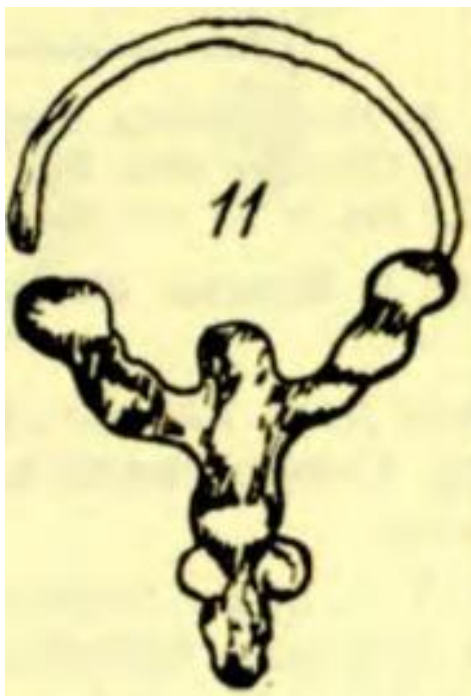
Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 105, 127.

- c) Naušnice sa dva koljenca sa svake strane privjeska, pri čemu su privjesak i/ili koljenca rađeni u pseudo-granulaciji grubim ljevanjem⁷⁸¹

⁷⁷⁹Miletić, 1960-1961, 105.

⁷⁸⁰Ђоровић-Љубинковић, 1951, 45.

⁷⁸¹Примјеси припадају седмом варијетету, друге варијанте, прве групе бјелобрдских минђуша према Ђоровић-Љубинковић (1951, 45).

Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

Broj: 172

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške
Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji. Ove naušnice spadaju u sedmu varijantu druge grupe bjelobrdskih naušnica prema Ćorović-Ljubinković: "...на обичној карици, у средини доле гроздолик привесак, а горе изнад њега гроздолик додатак. Бочне половине карике наглашене су лоптастим задебљањима која су најчешће украшена ниском гранулираних зрна између две алкице."⁷⁸²

Dimenzije: ?

Analogije: Trajanov Most na Dunavu, Braničeva i Kostolac (originalne bizantske varijante), Gomjenica⁷⁸³

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁸²Miletić, 1963, 162-163; Ћоровић-Љубинковић, 1951, 45.

⁷⁸³Ћоровић-Љубинковић, 1951, 45.

Miletić, 1963, 163.

Broj: 173

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji. Ove naušnice spadaju u sedmu varijantu druge grupe bjelobrdskih naušnica prema Ćorović-Ljubinković: "...на обичној карици, у средини доле гроздолик привесак, а горе изнад њега гроздолик додатак. Бочне половине карице наглашене су лоптастим задебљањима која су најчешће украшена ниском гранулираних зрна између две алкице."⁷⁸⁴

Dimenzije: ?

Analogije: Trajanov Most na Dunavu, Braničeva i Kostolac (originalne bizantske varijante), Gomjenica⁷⁸⁵

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaļjski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁸⁴Miletić, 1963, 162-163; Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

⁷⁸⁵Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

Miletić, 1963, 163.

Broj: 174

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške
Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji. Ove naušnice spadaju u sedmu varijantu druge grupe bjelobrdskih naušnica prema Ćorović-Ljubinković: "...на обичној карици, у средини доле гроздолик привесак, а горе изнад њега гроздолик додатак. Бочне половине карице наглашене су лоптастим задебљањима која су најчешће украшена ниском гранулираних зрна између две алкице."⁷⁸⁶

Dimenzije: ?

Analogije: Ptuj, Trajanov Most na Dunavu, Braničeva i Kostolac (originalne bizantske varijante), Gomjenica⁷⁸⁷

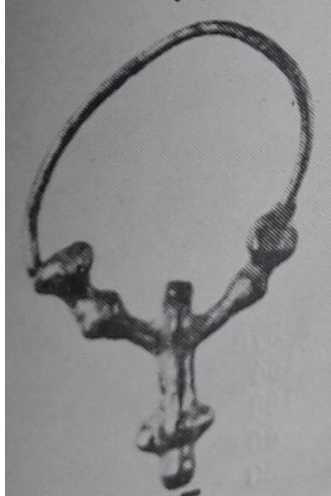
Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁷⁸⁶Miletić, 1963, 162-163; Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

⁷⁸⁷Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 15.

Broj: 175

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 202, uz ženski skelet: "...kod levog uha četiri, kod desnog pet bronzanih grozdolikih

naušnica..."Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisaku.⁷⁸⁸

Dimenzije: 4,7x2,9 cm; 4,5x3 cm; 2,8 cm; 4,6x2,8 cm; 4,4x3 cm; 4,4x2,7 cm; 4,1x2,9 cm; 4,3x2,3 cm

Analogije: Junuzovci

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 106, 127.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 15.

Broj: 176

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 44, uz ženski skelet: "...po dve grozdolike naušnice..."Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u

⁷⁸⁸ Miletić, 1960-1961, 106, 127.

Srbiji ili u Sisaku.⁷⁸⁹

Dimenzije: prečnik karike – 3 cm; visina – 4,5 cm

Analogije: Junuzovci, Kloštar⁷⁹⁰

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 88, 127.

Broj: 177

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 125, uz dječiji skelet: "...kod desnog uha jedna kod levog dve grozdolike naušnice bronzane..."

Pretpostavlja se da su se njihove radionice nalazile na sjeverozapadnim krajevima BiH, na desnoj obali Dunava u Srbiji ili u Sisaku.⁷⁹¹

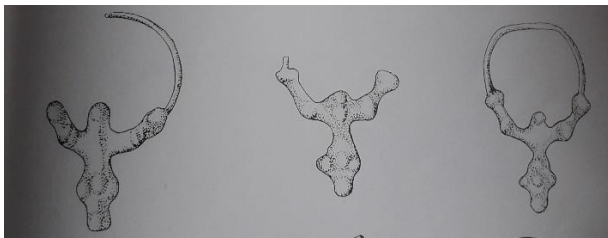
Dimenzije: 4,8x2 cm; 4,5x2,8 cm; 2,9 cm

Analogije: Junuzovci, Kloštar⁷⁹²

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 97-98, 127.

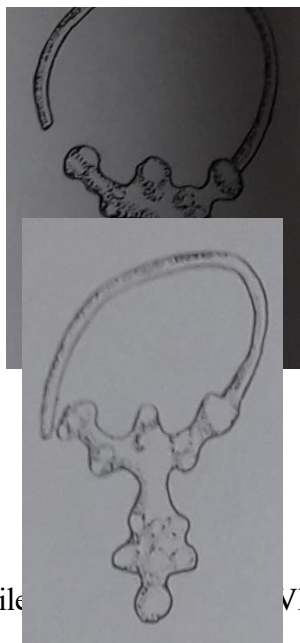
Miletić, 1960-61, T XXII.

⁷⁸⁹Miletić, 1960-1961, 97-98, 127.

⁷⁹⁰Ћоровић-Љубинковић, 1951, 45.

⁷⁹¹Miletić, 1960-1961, 88, 127.

⁷⁹²Ћоровић-Љубинковић, 1951, 45.

Mile VIII.

Broj: 178

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna, kod desnog dve grozdolike naušnice, bronzane..."⁷⁹³

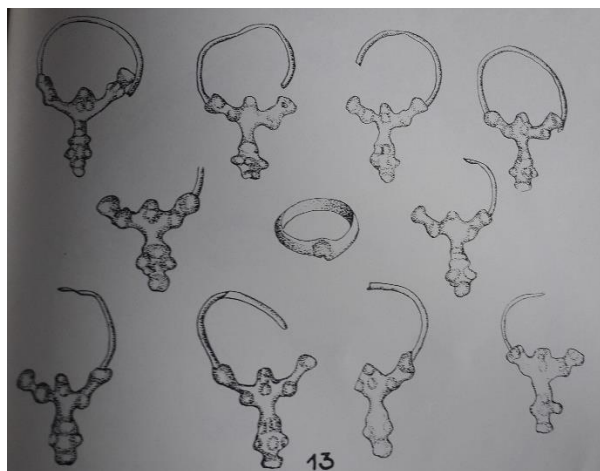
Dimenzije: 4,5x2,8 cm; 3,6x2,8 cm; 3,1x1,9 cm

Analogije: Veliki Varadin (Mađarska), Ptuj, Junuzovci, Kloštar⁷⁹⁴

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45, Miletić, 1960-1961, 83, 107, 127.

Miletić, 1960-61, VIII.

Broj: 179

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 13, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po pet grozdolikih naušnica od bronzne ili lošeg srebra... jedna karika oštećena;..."⁷⁹⁵

Dimenzije: širina: 2,4 cm; 2,4 cm; 2,5 cm; 2,3 cm; 2,2 cm; 2,2 cm; 2,2 cm; 2,2 cm; 2,5 cm; 2,1 cm; visina: 3,5 cm; 3,8 cm; 3,8 cm; 3,6 cm; 3,1 cm; 3,3 cm; 3,4 cm; 3,6 cm; 4

⁷⁹³ Miletić, 1960-1961, 106, 127.

⁷⁹⁴ Ćorović-Ljubinković, 1951, 45.

⁷⁹⁵ Miletić, 1960-1961, 83-84, 127.

cm

Analogije: Junuzovci, Kloštar⁷⁹⁶

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 45,

Miletić, 1960-1961, 83-84, 127.

- d) Naušnice kojima su grozdoliki privjesak, dodatak iznad privjeska i bočni ukrasi oblikovani kao granulirane niske⁷⁹⁷

Bešlagić, 1964, T XIX

Broj: 180⁷⁹⁸

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Par naušnica pronađen u grobu 112, uz dječiji skelet (oko 11 godina): "Druge dvije naušnice su slične zlatnima ali su lijevane od srebra i nešto su veće od njih. Karičice nemaju petlje. Srednji grozd se sastoji od gužvice sa tri zrnca, zatim vjenčića od tordirane žice i krupnijeg zrna ispod karičice.

⁷⁹⁶Ђоровић-Љубинковић, 1951, 45.

⁷⁹⁷Ovi primjerci bi pripadali šestom varijetetu, druge varijate, prve grupe bjelobrdskih minduša prema Ђоровић-Љубинковић (1951, 44), a prema Bešlagiću spada u drugi podtip naušnica bjelobrdskeg tipa sa nekropole Grborezi (1964, 68).

⁷⁹⁸Prema Sokolu pripadaju tipu grozdastih filigranskih naušnica (2006, 199-205).

Osim toga, u sredini grozda, oko karičice se nalaze po tri manja zrna. Tako se, dakle, ti grozdovi sastoje od 11 nejednako velikih zrnaca i dvaju vjenčića. Desno i lijevo od srednjeg grozda za karičicu je pričvršćen ukras od dva vjenčića i gužvice sa 5 zrnaca između njih."⁷⁹⁹

Dimenzije: karičica prečnika - 1,5-1,8 cm; visina naušnice - 2,5 cm; visina srednjeg grozda - 1,4 cm; težina - 2,6 g

Analogije: Kninski muzej (bizantska), Staro Mesto, Crna Bara u Banatu, Količin (Češka), Biskupija-Tenin⁸⁰⁰; Nin - Sv. Asel, Požeški Brestovac⁸⁰¹

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 42, Bešlagić, 1964, 31, 68, Milošević, 2010, 257.

Broj: 181

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice iz uništenih grobova (prilikom vađenja šljunka, vlasnik zemljišta je otkrio nekoliko grobova, koje je uništio): "...tri grozdolike naušnice s granuliranim priveskom i po dva bočna kolena izvedena u imitaciji

⁷⁹⁹ Bešlagić, 1964, 31, 68.

⁸⁰⁰ Ćorović-Ljubinković, 1951, 42.

⁸⁰¹ Sokol, 2006, 200.

Miletić, 1978, T XI.

granulacije (dve fragmentirane, kod treće nedostaje deo karičice..."⁸⁰²

Dimenzije: 4x2,3 cm; 3,9x2,1 cm; 2,1 cm

Analogije: nema analogija

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Republike Srpske (Muzej Bosanske krajine u Banja Luci – u vremenu kada su nalazi predani muzeju, 1968)

Literatura: Miletić, 1978, 137, 147.

e) Naušnica sa privjeskom u obliku šišarke

Broj: 182⁸⁰³

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁸⁰⁴

Dimenzije: ?

Analogije: Plavno kod Knina, Bohinjska Srednja Vas, Vinča i nekoliko nepoznatih lokaliteta u Srbiji, obala Dunava (između

⁸⁰² Miletić, 1978, 137.

⁸⁰³ Ovaj primjerak pripada petoj varijanti, prvog varijeteta bjelobrdskih minduša prema Ђоровић-Љубинковић (1951, 50-52).

⁸⁰⁴ Miletić, 1963, 162-163, 167.

Miletić, 1963, 163.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 16.

Ritopeka i Dubravice), Kladovo⁸⁰⁵

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52,

Miletić, 1963, 162-163, 167.

Broj: 183

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 184, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane grozdolike naušnice (jedna s priveskom u vidu šišarke..."⁸⁰⁶

Dimenzije: 4,5x2,7 cm; 4x2,5 cm; 2,4 cm; 3,8x2,5 cm

Analogije: Junuzovci, Kninski muzej (vjerojatno iz Plavnog), Vinča, Junuzovci, Kóttlach, Bohinjska Srednja Vas, nekoliko nepoznatih lokaliteta u Srbiji, obala Dunava (između Ritopeka i Dubravice), Kladovo⁸⁰⁷

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52,

Miletić, 1960-1961, 83, 104, 127, Miletić, 1963, 163.

⁸⁰⁵ Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁸⁰⁶ Miletić, 1960-1961, 104.

⁸⁰⁷ Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

f) Naušnice sa tri jagode⁸⁰⁸

Miletić, 1960-61, XXIX, 19.

Broj: 184

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 4, uz skelet ženske osobe: "...kod levog uha par bronzanih grozdolikih naušnica... jedna karičica oštećena..."⁸⁰⁹

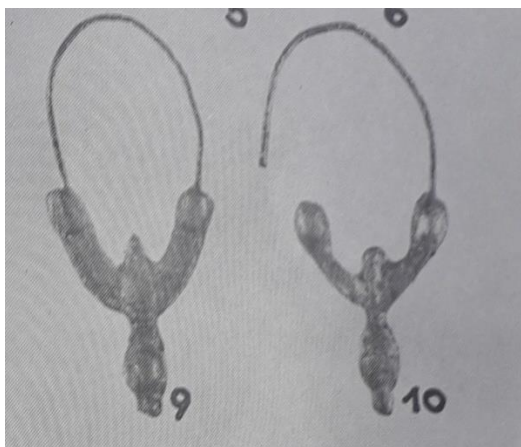
Dimenzije: širina 1,6 cm i 1,9 cm; visina 3,4 cm

Analogije: Sékesfjervára, Brestovik⁸¹⁰

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1960-1961, 83, 125.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 9 i 10.

Broj: 185

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 43, uz skelet odraslijeg djeteta: "...i po jedna bronzana naušnica s tri jagode bjelobrdskog tipa i s kaneliranim obručem..."⁸¹¹

Dimenzije: prečnik karike – 2,3 cm i 2,4 cm

⁸⁰⁸Ovi primjerci pripadaju drugom varijetetu, prve varijante, druge grupe bjelobrdskih minđuša prema Ćorović-Ljubinković (1951, 47).

⁸⁰⁹Miletić, 1960-1961, 104.

⁸¹⁰Ćorović-Ljubinković, 1951, 47.

⁸¹¹Miletić, 1960-1961, 88.

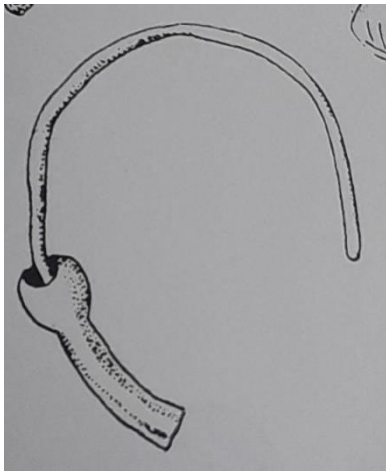
visina – 5 cm i 4,8 cm

Analogije: nepoznati lokaliteti u Srbiji i naušnice sa Kurvingrada i Vinče, Brestovik⁸¹²

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1960-1961, 83, 88, 128.

Miletić, 1960-61, T XII.

Broj: 186

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 43, uz skelet odraslijeg djeteta: "...na desnoj strani fragmentirana bronzana naušnica, verovatno istog tipa (kao broj ?)..."⁸¹³

Dimenzije: prečnik karike – 2,4 cm

Analogije: nepoznati lokaliteti u Srbiji i naušnice sa Kurvingrada i Vinče, Brestovik⁸¹⁴

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1960-1961, 83, 88, 128.

Broj: 187

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

⁸¹²Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

⁸¹³Miletić, 1960-1961, 88.

⁸¹⁴Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 146, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana naušnica s tri jagode bjelobrdskog tipa..."⁸¹⁵

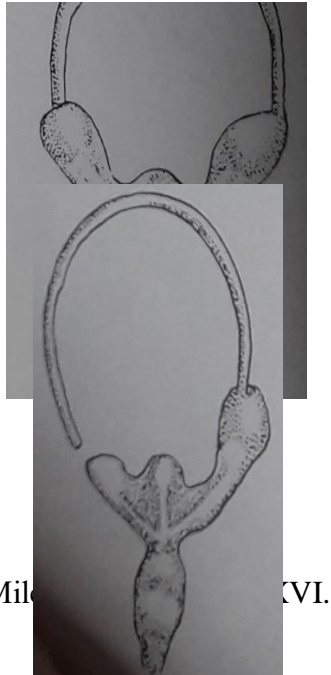
Dimenzije: prečnik karike – 2,4 cm

Analogije: nepoznati lokaliteti u Srbiji i naušnice sa Kurvingrada i Vinče⁸¹⁶

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1960-1961, 83, 100, 128.

Broj: 188

Lokaliitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 161, uz ženski skelet: "...dve bronzane naušnice s tri jagode bjelobrdskog tipa..."⁸¹⁷

Dimenzije: 4,7x2,7 cm; 4,7x2,5cm

Analogije: nepoznati lokaliteti u Srbiji i naušnice sa Kurvingrada i Vinče⁸¹⁸

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47,

⁸¹⁵Miletić, 1960-1961, 100.

⁸¹⁶Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

⁸¹⁷Miletić, 1960-1961, 101-102.

⁸¹⁸Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

Miletić, 1978, T XI.

Miletić, 1960-1961, 83, 101-102, 128.

Broj: 189

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice iz uništenih grobova (prilikom vađenja šljunka, vlasnik zemljišta je otkrio nekoliko grobova, koje je uništio): "...dve bronzane naušnice s tri jagode (fragmentirane..."⁸¹⁹

Dimenzije: 3,3x2,5 cm; 2,5x3 cm

Analogije: Brestovik⁸²⁰

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Republike Srpske (Muzej Bosanske krajine u Banja Luci – u vremenu kada su nalazi predani muzeju, 1968)

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 47,Miletić, 1978, 137, 147.

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 190

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grob 3, uz skelet mlade žene: "...bronzana naušnica s tri jagode (fragmentirana..."⁸²¹

Dimenzije: visina - 2,5 cm

Analogije: Brestovik⁸²²

Datacija: IX-XII stoljeće

⁸¹⁹Miletić, 1978, 137.

⁸²⁰Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

⁸²¹Miletić, 1978, 138.

⁸²²Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 47, Miletić, 1978, 138, 147.

g) Naušnice sa tri grozdana privjeska i S-petljom⁸²³

Bešlagić, 1964, T XIX, 3.

Broj: 191

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): – Naušnice pronađene u grobu 112, uz skelet djeteta (oko 11 godina): "Tri zlatne naušnice su međusobno vrlo slične. Sve tri imaju okruglo savijene karičice od tanke žice okruglom presjeka sa "S" petljom. Kod dviju je ta petlja sa jedne (strane)... u odnosu na lice naušnice. Od sredine karičice visi grozdić od 15 granuliranih zrnaca, poredanih u tri reda, a sa strana ovoga još po jedan grozdić od po 3 zrnca." Od zlata su i proizvod su bizantijskih radionica.⁸²⁴

Dimenzije: prečnik karičice - 1,2-1,4cm; visina srednjeg grozdića – 0,9; težina – 0,9 g

Analogije: Trilj, Golubić i Tokaj⁸²⁵

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁸²³Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u prvi podtip naušnica sa grozdolikim privjeskom sa nekropole Grborezi (1964, 68), a u tipologiji bjelobrdskih minđuša prema Ćorović-Ljubinković se ne pronalaze, ali nose sličnosti sa primjerkom iz Splita (minđuša prve grupe, prve varijante) i primeraka iz Kninskog muzeja i Starog Mesta (Ćorović-Ljubinković, 1951, 47).

⁸²⁴Bešlagić, 1964, 68.

⁸²⁵Isto.

Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 68.

Bešlagić, 1964, T XIX, 3.

Broj: 192

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): –
Naušnice pronađene u grobu 112, uz skelet djeteta (oko 11 godina): "Tri zlatne naušnice su međusobno vrlo slične. Sve tri imaju okruglo savijene karičice od tanke žice okruglom presjeka sa "S" petljom. Kod dviju je ta petlja sa jedne, a kod treće sa druge strane, u odnosu na lice naušnice. Od sredine karičice visi grozdić od 15 granuliranih zrnaca, poredanih u tri reda, a sa strana ovoga još po jedan grozdić od po 3 zrnca. Jedna naušnica ima još ima ovih grozdića, sa obadvije strane karičice, po jedan ukrasni dodatok od dvaput navijene žice. "Od zlata su i proizvod su bizantijskih radionica .⁸²⁶

Dimenzije: prečnik karičice - 1,2-1,4cm; visina srednjeg grozdića – 0,9; težina – 0,9 g

Analogije: Trilj, Golubić i Tokaj⁸²⁷

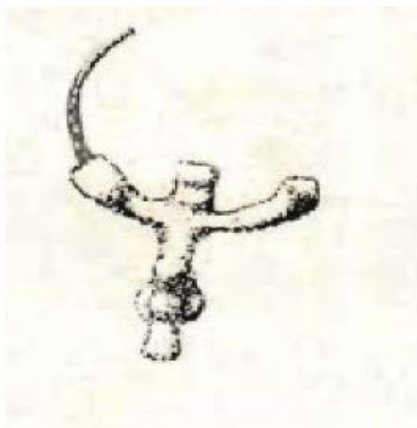
Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 68.

⁸²⁶Bešlagić, 1964, 68.

⁸²⁷Isto.

Čremošnik, 1951, 260.

Broj: 193

Lokalitet: Šipovljani kod Bosanskog Petrovca

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: X-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Čremošnik, 1951, 260; Miletić, 1963, 162-163.

h) Naušnice sa četiri jagode

i)

Broj: 194⁸²⁸

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

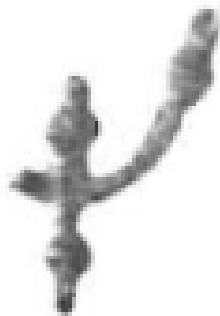
Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁸²⁹

Dimenzije: ?

Analogije: Plavno kod Knina, Bohinjska Srednja Vas, Vinča i nekoliko nepoznatih lokaliteta u Srbiji, obala Dunava (između Ritopeka i Dubrvice), Kladovo⁸³⁰

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

Miletić, 1963, 163.

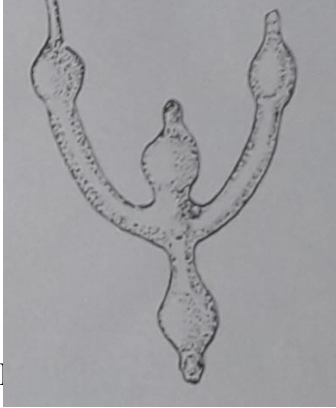
⁸²⁸Ovaj primjerak pripada petoj varijanti, prvog varijeteta bjelobrdskih minđuša prema Ћоровић-Љубинковић (1951, 50-52).

⁸²⁹Miletić, 1963, 162-163, 167.

⁸³⁰Ћоровић-Љубинковић, 1951, 47.

Hercegovine

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 52,
Miletić, 1963, 162-163, 167.

Broj: 195

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice
nađene u grobu 161, uz ženski skelet: "...kod
desnog uha jedna bronzana naušnica s četiri
jagode bjelobrdskog tipa..."⁸³¹

Dimenzije: 2,7 cm

Analogije: Hajdine i tri sa Ptujskog grada⁸³²

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101-102,
125.

Broj: 196

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice
nađene u grobu 181, uz ženski skelet: "...kod
desnog uha jedna, kod levog
dve bronzane naušnice s četiri jagode
bjelobrdskog tipa..."⁸³³

Dimenzije: 4,4x2,7 cm; 4,3x2,9 cm; 4,4x2,9

⁸³¹Miletić, 1960-1961, 101-102.

⁸³²Isto, 125.

⁸³³Isto, 103-104.

cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103-104.

Broj: 197⁸³⁴

Lokalitet: Višići

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su produkt rada bizantskih putujućih majstora.

Dimenzije: ?

Analogije: Žminj, Stranče, Nin, Obrovac, Podgrađe, Birbir, Vrana, Grabovci, Knin, Biskupija, Koljane, Begovača, Biograd⁸³⁵

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1984, 417, Sokol, 2006, 237.

Broj: 198

Lokalitet: Junuzovci kod Bosanske Gradiške

Opis (materijal, tehnika, radionica): "grubo livene u bronci..."; "... jedna naušnica sa četiri jagode..." Radionice gdje su proizvedeni ovi primjerci su vjerovatno bile u Panoniji.⁸³⁶

Dimenzije: ?

⁸³⁴ Prema Sokolu pripada tipu četvetojagodnih filigranskih naušnica – sljepoočničarki (2006, 236-243).

⁸³⁵ Sokol, 2006, 237.

⁸³⁶ Miletić, 1963, 162-163.

Analogije: Skoplje i Kostol⁸³⁷

Datacija: 975-1025. god.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1963, 162-163, 167.

Broj: 199⁸³⁸

Lokalitet: Mogorjelo

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Žminj, Stranče, Nin, Obrovac, Podgrađe, Birbir, Vrana, Grabovci, Knin, Biskupija, Koljane, Begovača, Biograd⁸³⁹

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 236.

Broj: 200⁸⁴⁰

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Jagode naušnice su bikonične. Ispod dvije bočne jagode se nalazi po jedan namotaj od žice. Gornja središnja jagoda nedostaje, a iznad donje se nalazi namotaj od žice. Donji dio jagode se produžava u valjak. Na jednoj strani jagode se nalazi kukica sa zakačkom.

Dimenzije: ?

⁸³⁷ Miletić, 1963, 167.

⁸³⁸ Prema Sokolu pripada tipu četvetojagodnih filigranskih naušnica – sljepoočničarki (2006, 236-243).

⁸³⁹ Sokol, 2006, 237.

⁸⁴⁰ Prema Sokolu pripada tipu četvetojagodnih filigranskih naušnica – sljepoočničarki (2006, 236-243).

Čremošnik, 1951, 156.

Analogije: Žminj, Stranče, Nin, Obrovac,
Podgrađe, Birbir, Vrana, Grabovci, Knin,
Biskupija, Koljane, Begovača, Biograd⁸⁴¹

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 236.

Broj: 201⁸⁴²

Lokalitet: Čipuljući kod Bugojna

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Žminj, Stranče, Nin, Obrovac,
Podgrađe, Birbir, Vrana, Grabovci, Knin,
Biskupija, Koljane, Begovača, Biograd⁸⁴³

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 236.

j) Grozdolike naušnice sa četiri jagode i kaneliranim obručem⁸⁴⁴

Broj: 202

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 82, uz ženski

⁸⁴¹Isto, 237.

⁸⁴² Prema Sokolu pripada tipu četvetojagodnih filigranskih naušnica – sljepoočničarki (isto, 236-243).

⁸⁴³Isto, 237.

⁸⁴⁴Primjerci pripadaju prvom varijetetu, druge varijante, druge grupe minduša bjelobrdске kulturne grupe prema Поровић-Љубинковић (1951, 48).

skelet: "...s obe strane po jedna bronzana naušnica sa četiri jagode bjelobrdskog tipa..." Vidljivi ostaci grubog ljevanja.⁸⁴⁵
 Dimenzije: prečnik karike – 2,7 cm i 2,8 cm; visina – 4,2 cm i 4,5 cm
 Analogije: Junuzovci (tip sa izdiferenciranim bočnim jagodama); Kloštar; Sisak, Žmilj, Trebnje, Središće, Biočina (Kistanje), Novi Kneževac, Szents-Nagyhegya⁸⁴⁶
 Datacija: X-XI stoljeće
 Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
 Literatura: Miletić, 1960-1961, 93, 128-129.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 8.

Broj: 203
 Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora
 Opis (materijal, tehnika, radionica):
 Naušnice nađene u grobu 146, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s četiri jagode bjelobrdskog tipa..." Vidljivi ostaci grubog ljevanja⁸⁴⁷
 Dimenzije: 4,3x2,6 cm; 4,3x2,4 cm
 Analogije: Junuzovci (tip sa izdiferenciranim bočnim jagodama); Kloštar; Sisak, Žmilj, Trebnje, Središće,

⁸⁴⁵ Miletić, 1960-1961, 93.

⁸⁴⁶ Isto, 128-129.

⁸⁴⁷ Miletić, 1960-1961, 100.

Biočina (Kistanje), Novi Kneževac, Szents-Nagyhegya, Kostol⁸⁴⁸

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 48, Miletić, 1960-1961, 83, 100, 128-129.

Miletić, 1960-61, T XXXI, 7.

Broj: 204

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 43, uz skelet odraslijeg djeteta: "sa svake strane glave po dve bronzane naušnice sa četiri jagode bjelobrdskog tipa, čiji je obruč kaneliran..."⁸⁴⁹

Dimenzije: prečnik karike – 2,6 cm; 2,5 cm; 2,4 cm; 2,4 cm; visina – 4,9 cm; 5 cm i 4,8 cm

Analogije: Kostol⁸⁵⁰, Maričane⁸⁵¹

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

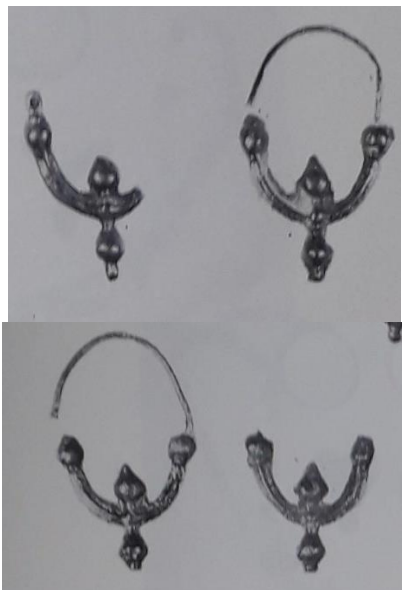
Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 48, Miletić, 1960-1961, 83, 88, Radojković, 1977, 119.

⁸⁴⁸ Ćorović-Ljubinković, 1951, 48.

⁸⁴⁹ Miletić, 1960-1961, 88.

⁸⁵⁰ Ćorović-Ljubinković, 1951, 48.

⁸⁵¹ Radojković, 1977, 119.

Miletić, 1978, T XI.

Broj: 205

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice iz uništenih grobova (prilikom vađenja šljunka, vlasnik zemljišta je otkrio nekoliko grobova, koje je uništio): "četiri bronzane naušnice sa četiri jagode s kaneliranim donjim delom karike (dve fragmentirane..."⁸⁵²

Dimenzije: 4,5x2,7 cm; 4,8x2,7 cm; 2,9x2,8 cm; 3,4 cm

Analogije: Kostol⁸⁵³, Maričane⁸⁵⁴

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Republike Srpske (Muzej Bosanske krajine u Banja Luci – u vremenu kada su nalazi predani muzeju, 1968)

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 48, Miletić, 1978, 137, 147, Radojković, 1977, 119.

⁸⁵²Miletić, 1978, 137.

⁸⁵³Ćorović-Ljubinković, 1951, 48.

⁸⁵⁴Radojković, 1977, 119.

Miletić, 1978, T XX.

Miletić, 1978, T XV.

Broj: 206

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 81, uz skelet mlade ženske osobe: "...po jedna bronzana naušnica s četiri jagode (kod jedne karičica nedostaje..."⁸⁵⁵

Dimenzije: 2,9x2,8 cm

Analogije: Kostol⁸⁵⁶, Maričane⁸⁵⁷

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 48, Miletić, 1978, 137, 146, Radojković, 1977, 119.

Broj: 207

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 30, uz grob mlade žene: "...kod desnog uha jedna bronzana naušnica sa četiri jagode (karičica nedostaje..."⁸⁵⁸

Dimenzije: prečnik karike - 2,4x2,6 cm

Analogije: Kostol⁸⁵⁹, Maričane⁸⁶⁰

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

⁸⁵⁵Miletić, 1978, 137.

⁸⁵⁶Ћоровић-Љубинковић, 1951, 48.

⁸⁵⁷Radojković, 1977, 119.

⁸⁵⁸Miletić, 1978, 137.

⁸⁵⁹Ћоровић-Љубинковић, 1951, 48.

⁸⁶⁰Radojković, 1977, 119.

Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 48,
Miletić, 1978, 137, 141, Radojković, 1977,
119.

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Broj: 208

Lokalitet: Ćipuljić kod Bugojna (Grudine,
Crkvina)

Opis (materijal, tehnika, radionica) Sve
četiri jagode su elipsastog oblika. Dvije
bočne jagode su izrađene od dvije polulopte
pri čemu je njihov spoj ukrašen
granuliranim zrnima kao i poluovalne trake
koje se nalaze uz spojnicu. Gornja središnja
jagoda je ukrašena granuliranim zrnacima
koja su grupisana u trokuteve i spojnice
polulopti. Na gornjoj strani jagode se nalazi
aplicirana kuglica. Donja jagoda je
ukrašena kao i gornja, a između njih se
nalazi aplicirana kuglica. Kanelure su
ukrašene granuliranim trakama. Gornji dio
jedne karike je udubljen. Naušnice su
izrađene od zlata.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: /

k) Grozdolika naušnica kojoj je gornji privjesak oblikovan kao polumjesec

Miletić, 1960-61, VIII, 21.

Broj: 209

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 21, uz ženski skelet: "...s leve strane glave jedna bronzana naušnica grozdolikog tipa s produžetkom u vidu polumeseca..."⁸⁶¹

Dimenzije: širina – 2,9 cm; visina – 4,7 cm

Analogije: nema analogija; sličan luksuzniji primjerak iz Matičana (Srbija) – X stoljeće⁸⁶²

Datacija: IX-XII stoljeće

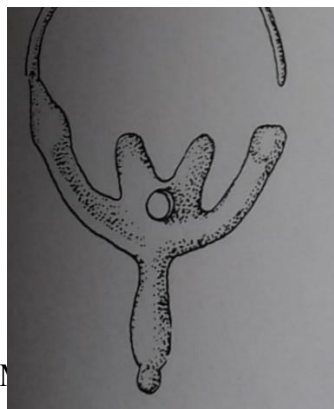
Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83,85, Radojković, 1977, 119.

⁸⁶¹Miletić, 1960-1961, 85.

⁸⁶²Radojković, 1977, 119.

1) Grozdolika naušnica sa gornjim privjeskom u obliku dva roščića

Broj: 210

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 161, uz ženski skelet: "...jedna bronzana grozdolika naušnica s dva roščića..."⁸⁶³

Dimenzije: 4,6x2,9 cm

Analogije: luksuzniji primjerci iz Himod – Káposztás, Ptujski grad⁸⁶⁴

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101-102; Sokol, 2006, 42; Ungerman, 2016a, 31.

⁸⁶³Miletić, 1960-1961, 101-102.

⁸⁶⁴Ungerman, 2016a, 31.

3) Grozdoliko-lunulaste naušnice

Broj: 211

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 131, uz ženski skelet: "... s obe strane glave po četiri bronzane grozdoliko-lunulaste naušnice..."⁸⁶⁵

Dimenzije: 4,8x3 cm; 4,7x2,8 cm; 4,6x2,9 cm; 4,5x3,1 cm; 4,4x2,9 cm; 4,6x2,9 cm; 4,8x2,9 cm; 4,7x2,9 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar; Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava)⁸⁶⁶

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 98, 128.

Broj: 212

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 82, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana grozdoliko-lunulasta naušnica..."⁸⁶⁷

⁸⁶⁵Miletić, 1960-1961, 98.

⁸⁶⁶Isto, 128.

⁸⁶⁷Isto, 98.

Dimenzije: prečnik karike -2,9 cm i 2,8 cm;
visina 4,5 cm i 3,9 cm

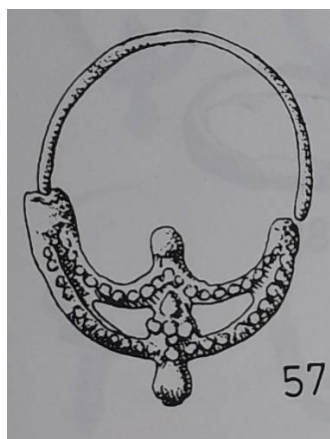
Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i
Banatska Palanka; Sisak; Kloštar; Sremska
Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej,
Ptujski grad, Mást (Bratislava)⁸⁶⁸

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 93, 128.

- a) Grozdoliko-lunulaste naušnice sa izduženim donjim privjeskom i prošupljenom lunulom⁸⁶⁹

Miletić, 1978, T IX.

Broj: 213

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 57, uz skelet
starije ženske osobe: "...kod levog uha jedna
bronzana lunulasto-grozdolika
naušnica..."⁸⁷⁰

Dimenzije: 4x3 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i
Banatska Palanka; Sisak; Kloštar⁸⁷¹;
Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski
muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava),
Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište,

⁸⁶⁸Miletić, 1960-1961, 128.

⁸⁶⁹Primjerci pripadaju treće varijante, druge grupe bjelobrdskih minđuša prema Ђоровић-Љубинковић (1951, 52), a prema Sokolovu naušnicama sa prošupljenom lunulom (2006, 89).

⁸⁷⁰Miletić, 1978, 143.

⁸⁷¹Ђоровић-Љубинковић, 1951, 52.

Niš, Trnovac nas Váhom⁸⁷²

Datacija: početak XII stoljeća⁸⁷³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 128, Miletić, 1978, 137, 143, 152; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XVIII.

Broj: 214

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 68, uz skelet mlade ženske osobe: "...par bronzanih lunulasto-grozdolikih naušnica (karičice nedostaju..."⁸⁷⁴

Dimenzije: prečnik karike – 2,8 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁸⁷⁵

Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava), Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁸⁷⁶

Datacija: početak XII stoljeća⁸⁷⁷

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 128, Miletić, 1978,

⁸⁷² Miletić, 1978, 152.

⁸⁷³ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

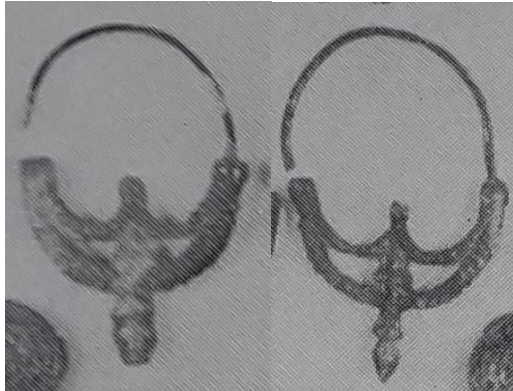
⁸⁷⁴ Miletić, 1978, 144.

⁸⁷⁵ Ћоровић-Љубинковић, 1951, 52.

⁸⁷⁶ Miletić, 1978, 152.

⁸⁷⁷ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

137, 144, 152; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XVIII.

Broj: 215

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 68, uz skelet
mlade ženske osobe: "...po jedna bronzana
lunulasto-grozdolika naušnica..."⁸⁷⁸

Dimenzije: 4,8x2,9 cm i 4,3x2,8 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i
Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁸⁷⁹

Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski
muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava),
Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište,
Niš, Trnovac nas Váhom⁸⁸⁰

Datacija početak XII stoljeća⁸⁸¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

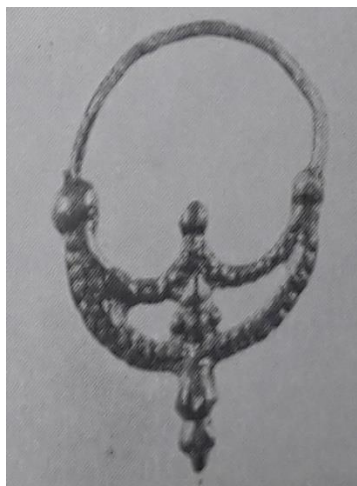
Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 52,
Miletić, 1960-1961, 128, Miletić, 1978,
137, 144, 152; Sokol, 2006, 89.

⁸⁷⁸ Miletić, 1978, 144.

⁸⁷⁹Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁸⁸⁰ Miletić, 1978, 152.

⁸⁸¹Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Miletić, 1960-61, T XXXI, 17.

Broj: 216

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 30, uz skelet žene: "...kod oba uha po dve bronazane lunulato-grozdolike naušnice..."⁸⁸²

Dimenzije: prečnik karike – 3 cm; 3 cm; 2,9 cm; 2,9 cm; visina – 4 cm; 4 cm; 3,8 cm; 3,8 cm

Analogije: Nepoznati lokalitet u Srbiji, Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁸⁸³ Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava), Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁸⁸⁴

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Čorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 86, 128, Miletić, 1978, 152.

⁸⁸² Miletić, 1960-1961, 86.

⁸⁸³ Чоровић-Љубинковић, 1951, 52.

⁸⁸⁴ Miletić, 1960-1961, 128.

Miletić, 1978, T XI.

Broj: 217

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice iz uništenih grobova (prilikom vađenja šljunka, vlasnik zemljišta je otkrio nekoliko grobova, koje je uništio): "...par bronzanih lunulasto-grozdolikih naušnica (fragmentirane..."⁸⁸⁵

Dimenzije: 3,5x2,8 cm; 1,7x3 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i

Banatska Palanka; Sisak; Kloštar⁸⁸⁶;

Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava),

Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište,

Niš, Trnovac nas Váhom⁸⁸⁷

Datacija: početak XII stoljeća⁸⁸⁸

Današnja lokacija: Muzej Republike Srpske (Muzej Bosanske krajine u Banja Luci – u vremenu kada su nalazi predani muzeju, 1968)

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 52,

Miletić, 1960-1961, 128, Miletić, 1978,

137, 147, 152, Sokol, 2006, 89.

⁸⁸⁵ Miletić, 1978, 147.

⁸⁸⁶Ђоровић-Љубинковић, 1951, 52.

⁸⁸⁷ Miletić, 1960-1961, 128.

⁸⁸⁸Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Miletić, 1978, T XIX.

Broj: 218

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 78, uz dječiji skelet: "...pod glavom tri bronzane lunulasto-grozdolike naušnice (karičice fragmentirane..."⁸⁸⁹

Dimenzije: prečnik karike– 2,9 cm; 2,8 cm; 2,7 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁸⁹⁰

Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava), Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁸⁹¹

Datacija: početak XII stoljeća⁸⁹²

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 128, Miletić, 1978, 137, 145, 152; Sokol, 2006, 89.

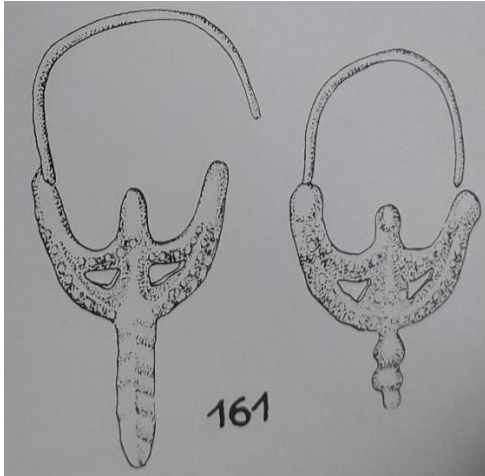
⁸⁸⁹ Miletić, 1978, 145.

⁸⁹⁰Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁸⁹¹ Miletić, 1960-1961, 128.

⁸⁹²Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

b) Grozdoliko-lunulaste naušnice sa izduženim donjim privjeskom i prošupljenom lunulom, grubo livene⁸⁹³

Miletić, 1960-61, T XXVI.

Broj: 219

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 161, uz ženski skelet: "...po jedna grozdoliko-lunulasta bronzana naušnica..."⁸⁹⁴

Dimenzije: 4,6x2,9 cm i 5,6x3,2 cm

Analogije: Kninski muzej (vjerovatno iz Plavnog), Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁸⁹⁵

Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Ptujski grad, Mást (Bratislava)⁸⁹⁶

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

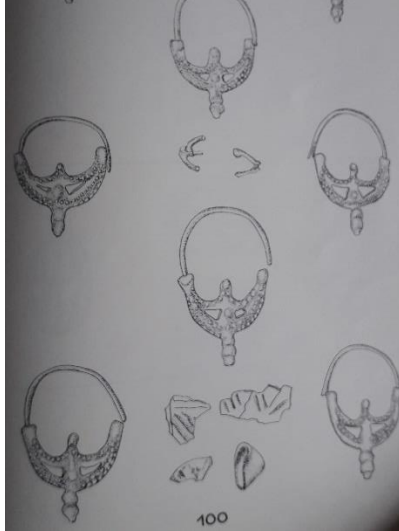
Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 83, 101-102, 127-128.

⁸⁹³Primjerci pripadaju treće varijante, druge grupe bjelobrdskih minduša prema Ćorović-Ljubinković (1951, 52), a prema Sokolu pripadaju naušnicama sa prošupljenom lunulom (2006, 89).

⁸⁹⁴ Miletić, 1960-1961, 101-102.

⁸⁹⁵ Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁸⁹⁶ Miletić, 1960-1961, 127-128.

Broj: 220

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 100, uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po četiri bronzane grozdoliko-lunulaste naušnice..."⁸⁹⁷

Dimenzije: prečnik karike– 4,2x3 cm; 4,2x3 cm; 4,1x2,9 cm; 4,4x2,7 cm; 4,8x3 cm; 4,3x2,9 cm; 4,5x2,8 cm; 3,8x2,8 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁸⁹⁸

Sremska Mitrovica i Novi Banovci,

Kninski muzej, Ptujski grad, Mást

(Bratislava)⁸⁹⁹

Datacija: IX-XII stoljeće

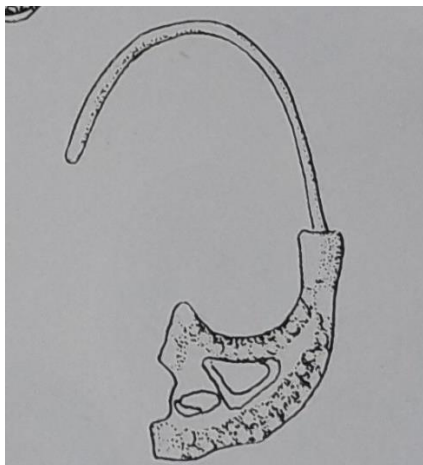
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 83, 95, 127-128.

⁸⁹⁷ Miletić, 1960-1961, 95.

⁸⁹⁸ Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁸⁹⁹ Miletić, 1960-1961, 127-128.

Miletić, 1960-61, T XII.

Broj:221

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 43, uz skelet odraslijeg djeteta: "...na levoj strani fragmentirana bronzana naušnica grozdoliko-lunulastog tipa..."⁹⁰⁰

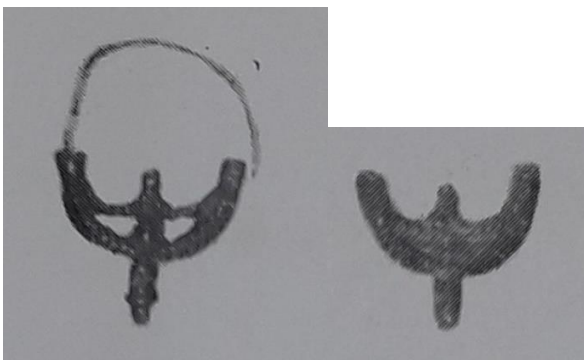
Dimenzije: visina – 3,2 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka; Sisak; Kloštar;⁹⁰¹ Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava)⁹⁰²

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 83, 88, 127-128.

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 222

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice su nađene u grobu 43, uz skelet mlade žene: "...po jedna bronzana lunulasto-grozdolika naušnica (obe karičice fragmentirane..." Vidljivi ostaci grubog ljevanja.⁹⁰³

Dimenzije: prečnik karike – 2,8 cm

⁹⁰⁰ Miletić, 1960-1961, 88.

⁹⁰¹ Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁹⁰² Miletić, 1960-1961, 127-128.

⁹⁰³ Miletić, 1978, 142.

Analogije: Junuzovci (tip sa izdiferenciranim bočnim jagodama); Kloštar; Sisak, Žmilj, Trebnje, Središće, Biočina (Kistanje), Novi Kneževac, Szents-Nagyhegya, Vinča, Ritopek, Kikinda i Banatska Palanka;⁹⁰⁴ Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava), Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁹⁰⁵

Datacija: početak XII stoljeća⁹⁰⁶

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 128-129, Miletić, 1978, 137, 142, 152; Sokol, 2006, 89.

Broj: 223

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 73, uz skelet

ženske osobe: "...kod oba uha po par

bronzanih lunulasto-grozdolikih naušnica

(kod tri karičice fragmentirane..."⁹⁰⁷

Dimenzije: 4,3x2,8 cm; 4,1x2,8 cm;

3,2x2,7 cm i 2,9x2,7 cm

Analogije: Vinča, Ritopek, Kikinda i

Banatska Palanka; Sisak;

⁹⁰⁴ Ćorović-Ljubinković, 1951, 52.

⁹⁰⁵ Miletić, 1978, 152.

⁹⁰⁶ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁹⁰⁷ Miletić, 1960-1961, 145.

Kloštar;⁹⁰⁸Sremska Mitrovica i Novi Banovci, Kninski muzej, Ptujski grad, Mást (Bratislava), Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁹⁰⁹

Datacija: početak XII stoljeća⁹¹⁰

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Ćorović-Ljubinković, 1951, 52, Miletić, 1960-1961, 128, Miletić, 1978, 137, 145, 152; Sokol, 2006, 89.

c) Grozdoliko-lunulaste naušnice kojima lunule spojene

Miletić, 1960-61, T XXIX, 18.

Broj: 224

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 186, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana grozdolika naušnica..."⁹¹¹

Dimenzije: 3,8x2,3 cm i 4x2,2 cm

Analogije: imitacija luksuznog primjerka za koju se do sad ne poznaje ni original

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

⁹⁰⁸Ћоровић-Љубинковић, 1951, 52.

⁹⁰⁹ Miletić, 1978, 152.

⁹¹⁰Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

⁹¹¹ Miletić, 1960-1961, 104.

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104, 125.

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 225

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 48, uz dječiji skelet: "...po jedna bronzana lunulasto-grozdolika naušnica..."⁹¹²

Dimenzije: 3,9x2,8cm i 4,3x2,7 cm

Analogije: Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁹¹³

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142-143, 152.

Miletić, 1978, T XVI.

Broj: 226

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 41, uz skelet žene: "...kod levog uha i kod desne lopatice po jedna bronzana lunulasto-grozdolika naušnica..."⁹¹⁴

Dimenzije: prečnik karike– 2,8x4,4 cm

Analogije: Gomjenica, Lijeva Bara, Veliko Gradište, Niš, Trnovac nas Váhom⁹¹⁵

Datacija: IX-XII stoljeće

⁹¹² Miletić, 1978, 142-143.

⁹¹³ Isto, 152.

⁹¹⁴ Isto, 142.

⁹¹⁵ Isto, 152.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142, 152.

4) Naušnice sa stupičastim privjeskom

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 227

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice su nađene u grobu 43, uz skelet mlade žene: "...po jedna bronzana i srebrna naušnica sa priveskom u vidu stubića (obe fragmentirane..." Izrađene u tehnici filigrana i prolamanja. Vjerovatno se radi o importu iz velikomoravskih radionica.⁹¹⁶

Dimenzije: 4,5x3 i 4,5x2,8 cm

Analogije: Staro Města; Předmosti, Břeclava-Pohanskog i Ducové⁹¹⁷, primjerak iz rimskog perioda – Salona (naušnice sa zvonolikim privjeskom)⁹¹⁸

Datacija: prva polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142, 153, Gotinski, 2015, 45.

⁹¹⁶ Miletić, 1978, 142, 153.

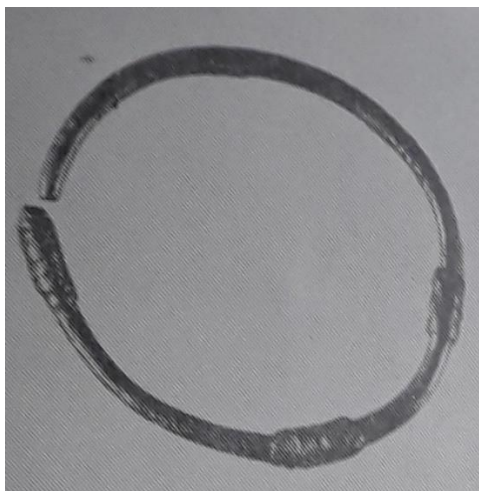
⁹¹⁷ Isto, 153.

⁹¹⁸ Gotinski, 2015, 45.

NAUŠNICE DALMATINSKO-HRVATSKE KULTURNE GRUPE

1) Naušnice sa koljenicma

- a) Naušnice kod kojih su koljenca izvedena namotavanjem jednostavne ili filigranske žice na masivnu kariku⁹¹⁹

Miletić, 1960-61, T XXXII, 2.

Broj: 228

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 223, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s tri koljenca..."⁹²⁰

Dimenzije: prečnik karike – 4,4x3,6 cm i 3 cm

Analogije: Biskupija (Crkvina i Lopuška glavima), Glavičine i Kašić, Ilidža kod Sarajeva, Mogorjelo⁹²¹

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108, 124-125.

⁹¹⁹Prema Sokolu ove naušnice pripadaju tipu naušnica sa tri koljenca (2006, 282-285).

⁹²⁰Miletić, 1960-1961, 83, 108.

⁹²¹Isto, 124-125.

Miletić, 1960-61, T XXVIII.

Broj: 229

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 231, uz ženski skelet: "...jedna bronzana naušnica s tri koljenca..."⁹²²

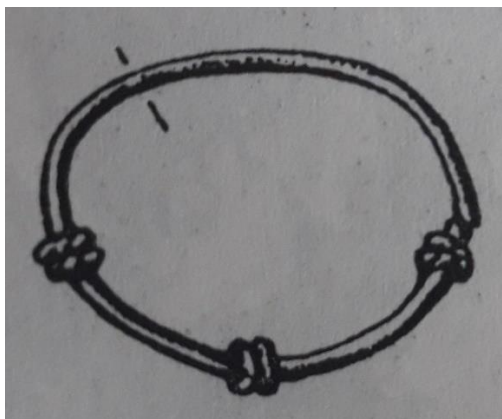
Dimenzije: prečnik karike - 2,4 cm

Analogije: Biskupija (Crkvina i Lopuška glavima), Glavičine i Kašić, Ilidža kod Sarajeva, Mogorjelo⁹²³

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108, 124-125.

Miletić, 1982, T XV, 43.

Broj: 230

Lokalitet: Glavica u s. Podgradini, Buško blato

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena uz dječiji skelet (grob 43): "...jedna srebrna naušnica sa tri koljenca formirana od dvostrukog prstenčića od filigranske žice"⁹²⁴

Dimenzije: prečnik karike – 1,9 cm

Analogije: Grborezi (grob 84)

Datacija: IX –XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

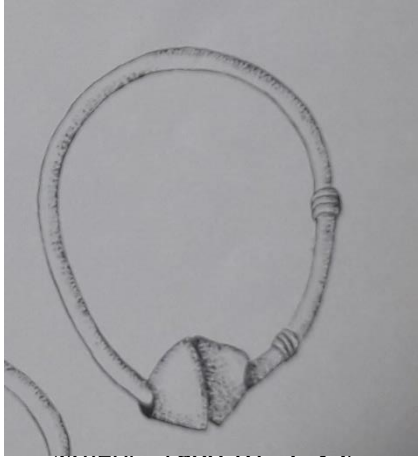
⁹²²Miletić, 1960-1961, 83, 108.

⁹²³Isto, 124-125.

⁹²⁴Miletić, 1982, 134, 142.

Literatura: Miletić, 1982, 134, 142.

- b) Naušnice kod kojih su koljenca izvedena namotavanjem jednostavne žice na masivnu kariku i imaju jednu jagodu

Miletić, 1900-01, T XV.

Broj: 231

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 62, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna naušnica s bikoničnom jagodom i koljencima od žice..."⁹²⁵

Dimenzije: prečnik karike – 4,5x3,7 cm

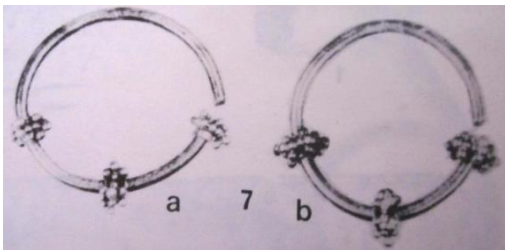
Analogije: Biskupija (Crkvina i Lopuška glavima), Glavičine i Kašić, Ilidža kod Sarajeva, Mogorjelo⁹²⁶

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91, 124-125.

- c) Naušnice sa koljencima od granuliranih zrnaca

Arheološki leksikon tom I, 1988, T X

Broj: 232

Lokalitet: Čipuljić kod Bugojna (Grudine, Crkvina)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Na donjem dijelu karike se nalaze dva bočna i jedno središnje koljeno od granuliranih zrnaca. Na jednoj bočnoj strani se nalazi otvor pri

⁹²⁵Miletić, 1960-1961, 83, 91.

⁹²⁶Isto, 124-125.

čemu je karika ravno zasječena.

Dimenzije: 4,7x5 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: *Arheološki leksikon tom I*, 1988, T X; Petrinec, 2008, 266.

Bujak, 2018, 265.

Broj: 233

Lokalitet: Čipuljić kod Bugojna (Grudine, Crkvina)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Na donjoj strani karike se nalaze na bočna i jedno središnje koljeno od granuliranih zrna. Sa svake strane koljena se nalaze namotaji od žice. Na jednoj strani karike se nalazi zakačka sa kukicom.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: IX-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bujak, 2018, 265.

d) Naroskane naušnice⁹²⁷

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Broj: 234

Lokalitet: Grudina kod Bugojna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Donja polovina karike je ukrašena niskama od granuliranih zrnaca. Na bočnim stranama se nalaze koljenca od namotane žice, a na sredini donjeg dijela koljenca od granuliranih zrna. Jedna bočna strana karike je otvorena.

Dimenzije: ?

Analogije: Knin - Spas, Galovac - Crkvina, Cetina - Sv. Spas, Benkovac - Podgrađe, Begovača, Plavno; Manastirski kompleks Banja (Priboj), Velika Morava i Toplice do Zrmanje⁹²⁸

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 288; Radičević, 2013, 303-304.

Broj: 235

Lokalitet: Raška Gora kod Mostara

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Dimenzije: ?

Analogije: Knin - Spas, Galovac - Crkvina, Cetina - Sv. Spas, Benkovac - Podgrađe, Begovača, Plavno⁹²⁹

⁹²⁷Prema Sokolu pripadaju tipu naroskanih filigranskih naušnica (2006, 288-293).

⁹²⁸Radičević, 2013, 304.

⁹²⁹Sokol, 2006, 289.

Datacija: IX-XII stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Sokol, 2006, 288.

Broj: 236
Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna
Opis (materijal, tehnika, radionica): ?
Dimenzije: ?
Analogije: Knin - Spas, Galovac - Crkvina,
Cetina - Sv. Spas, Benkovac - Podgrađe,
Begovača, Plavno⁹³⁰
Datacija: IX-XII stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Bešlagić, 1964, 27, 70-71; Sokol,
2006, 288.

Broj: 237
Lokalitet: Mogorjelo
Opis (materijal, tehnika, radionica): ?
Dimenzije: ?
Analogije: Knin - Spas, Galovac - Crkvina,
Cetina - Sv. Spas, Benkovac - Podgrađe,
Begovača, Plavno⁹³¹
Datacija: IX-XII stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Sokol, 2006, 288.

⁹³⁰Sokol, 2006, 289.

⁹³¹Isto.

2) Naušnice sa jednom jagodom

a) Naušnica sa bobkom

Broj: 238

Lokalitet: Jazbine kod Bijeljine

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Pronađen je samo srebrni bobak, koji je vjerovatno pripadao naušnici. Čremošnik je pripisala "dalmatinskom tipu naušnica".

Pretpostavlja se da su rađne su domaćim radionicama, pod bizantskim utjecajem.⁹³²

Dimenzije ?

Analogije: ?

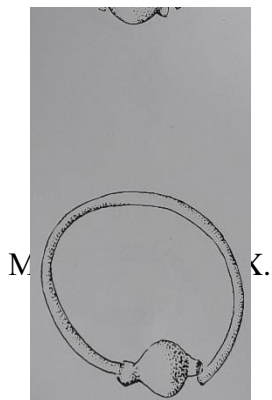
Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Čremošnik, 1977, 272-273.

⁹³²Čremošnik, 1977, 272-273.

b) Naušnice sa ovoidnom jagodom, formiranom od dvije polovine čiji je sastav često dekorativno naglašen

Broj: 239

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 23, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s jednom manjom ovoidnom jagodom..."⁹³³

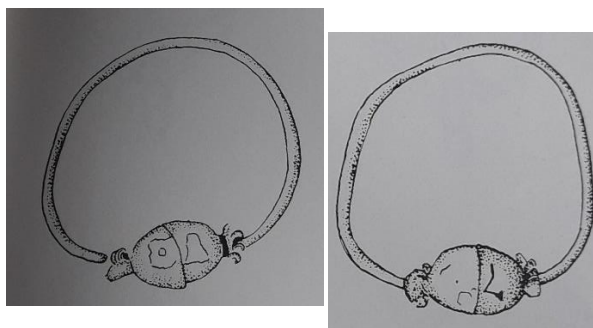
Dimenzije: prečnik karike – 3,1x3 cm i 3,1x2,7 cm

Analogije: Žminj, Biskupija

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor⁹³⁴

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 85, 122, 125.

Miletić, 1960-61, X.

Broj: 240

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 23, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana naušnica s jednom posebnom ovoidnom jagodom, čiji su krajevi naglašeni u vidu ažurirane

⁹³³Miletić, 1960-1961, 83, 85.

⁹³⁴Isto, 122.

rozete..."⁹³⁵

Dimenzije: prečnik karike – 3,6x3,6 cm i
3,8x3,5 cm

Analogije: ?

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 85, 122,
125.

Broj: 241

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 224, uz ženski
skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana
ovoidna jagoda naglašenog sastava..."⁹³⁶

Dimenzije: 1,4x1,1 cm

Analogije: Biskupija, Glavičina, Gajina,
Luke na Prviću i Goričina, Bribir

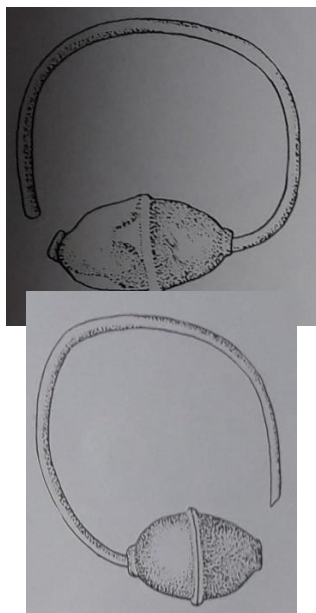
Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 108,
122, 125.

⁹³⁵Miletić, 1960-1961, 83, 85.

⁹³⁶Isto, 83, 108.

Miletić, 1960-61, T XXVIII.

Broj: 242

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna naušnica s jednom krupnom ovoidnom jagodom, naglašenog sastava i pozlaćenom..."⁹³⁷

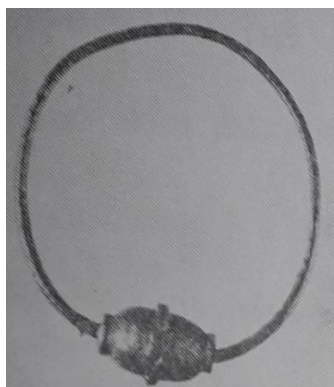
Dimenzije: prečnik karike - 4,2x4 cm i 3,6x3,5 cm

Analogije: Biskupija, Lišani kod Benkovca i Goričani u Pridrazi kod Novigrada,⁹³⁸ Brašov, Olteni⁹³⁹

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107, 122, 125, Ota, 2012, T V.

Miletić, 1960-61, T XXXII, 5.

Broj: 243

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 193, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s jednom ovoidnom jagodom naglašenog sastava..."⁹⁴⁰

⁹³⁷Miletić, 1960-1961, 83, 107.

⁹³⁸Isto, 125.

⁹³⁹Ota, 2012, T V.

⁹⁴⁰Miletić, 1960-1961, 83, 105.

Dimenzije: prečnik karike – 4,2x4 cm i
4x3,5 cm

Analogije: Biskupija, Koljani kod Vrlike,
Kašić kod Zadra i Tribalje kod Crikvenice,
Kompolj kod Brloga,⁹⁴¹ Brašov, Olteni⁹⁴²

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 105,
122, 125, Ota, 2012, T V.

Miletić, 1960-61, T XXXII, 6.

Broj: 244

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 64, uz ženski
skelet: "...kod desnog uha dve a kog levog
jedna bronzana manja naušnica jednom
masivnom jagodom naglašenih krajeva na
otvorenoj karičici..." Nisu proizvedene u
radionici kao ostale naušnice sa
nekropole.⁹⁴³

Dimenzije: prečnik karike – 2,7x2,4 cm;
druge dve su fragmentirane

Analogije: Biskupija, Glavičina, Gajina,⁹⁴⁴
Luke na Prviću i Goričina, Bribir,
Brestovik⁹⁴⁵, Trnjanc⁹⁴⁶

⁹⁴¹Miletić, 1960-1961 122, 125.

⁹⁴²Ota, 2012, T V.

⁹⁴³Miletić, 1960-1961, 83, 105.

⁹⁴⁴Isto, 125.

⁹⁴⁵Radojković, 1977, 119.

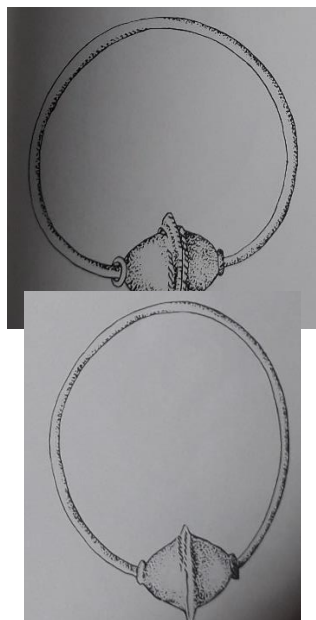
⁹⁴⁶Ota, 2011, T II.

Datacija: druga polovina X stoljeća
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91, 122, 125, Radojković, 1977, 119, Ota, 2011, T II.

Broj: 245
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora
Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 152, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s jednom ovoidnom jagodom..."⁹⁴⁷
Dimenzije: prečnik karike – 6x5,4 cm i 5x4,4 cm
Analogije: Biskupija, Glavičine, Luka na Prviću, Plavno i Goričani i dvije srebrene iz Mogorjela kod Čapljine⁹⁴⁸
Datacija: druga polovina X stoljeća
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 100, 122, 125.

⁹⁴⁷Miletić, 1960-1961, 83, 100.

⁹⁴⁸Isto, 125.

Miletić, 1960-61, T XXIV.

Broj: 246

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 154, uz ženski skelet: "...kod levog uha i kod desne butne kosti po jedna naušnica s jednom bikoničnom jagodom naglađenog sastava..."⁹⁴⁹

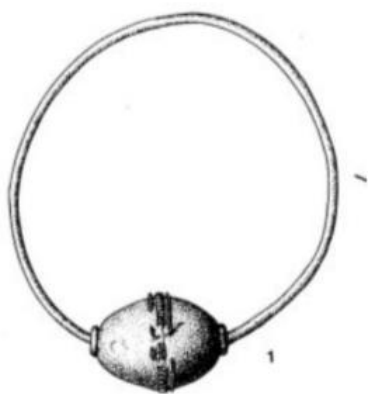
Dimenzije: prečnik karike – 5 cm i 4,9 cm

Analogije: Brašov, Olteni⁹⁵⁰

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 100, 125, Ota, 2011, T V.

Sokol, 2006, 243.

Broj: 247⁹⁵¹

Lokalitet: Mogorjelo

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Dimenzije: ?

Analogije: Biskupija - Crkvina, Bregovača, Birbir- Vratnica, Kašić - Mastirine, Solin⁹⁵²

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 243; Ota, 2011, T

⁹⁴⁹Miletić, 1960-1961, 83, 100.

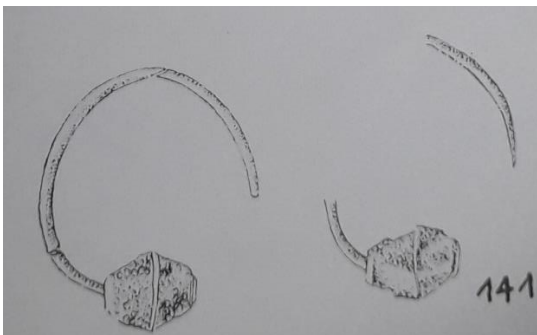
⁹⁵⁰Ota, 2011, T V.

⁹⁵¹Prema Sokolu pripada tipu jednojagodnih filigranskih naušnica – sljepoočničarki glatkih jagoda s filigranskim spojenim vijencem kalota i krajevima (2006, 243-245).

⁹⁵² Sokol, 2006, 243.

V.

c) Naušnice sa sitnom jagodom ali ukrašenom istim ornamentom i tehnikama kao i krupne naušnice (prelazna forma)

Miletić, 1960-61, T XX.

Broj: 248

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 141, uz ženski skelet: "...pod glavom par naušnica, srebrna i bronzanam, s jednom ukrašenom jagodom..."⁹⁵³

Dimenzije: prečnik karike – 2,7 cm i 2,6 cm

Analogije: Solin, Majdan, Biskupija,

Otočac⁹⁵⁴

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 99, 123, 125.

⁹⁵³Miletić, 1960-1961, 83, 99.

⁹⁵⁴Isto, 125.

Miletić, 1960-61, T XXX, 3.

Broj: 249

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene van grobova: bronzana naušnica sa jednom ovoidnom jagodom ukrašenom u imitaciji filigrana i granulacije⁹⁵⁵

Dimenzije: prečnik karike - 3,3x3,1 cm

Analogije: Biskupije, Majdan, Veli Dol⁹⁵⁶

Datacija: druga polovina X stoljeća

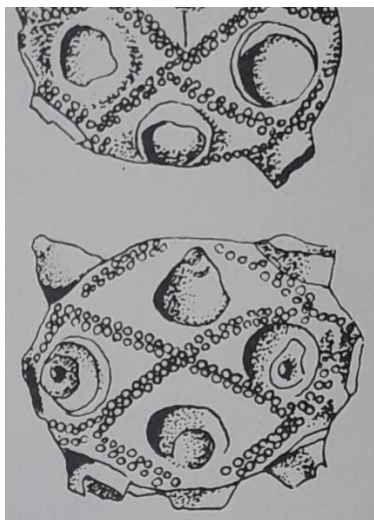
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 109, 123, 125.

⁹⁵⁵Miletić, 1960-1961, 83, 109.

⁹⁵⁶Isto, 125.

d) Ovodine naušnice koje su bogato ukrašene filigranom i granulacijom ili u njihovoj imitaciji (ako su livene u bronzi)⁹⁵⁷

Broj: 250

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 117, uz dječiji skelet: "...kod oba uha po jedna bronzana ovoidna jagoda od naušnice, čiji ukras čine romboci izvedeni od niza pseudogranula, i pipci s ulošcima od tamne staklene paste..."⁹⁵⁸

Dimenzije: prečnik karike – 3,2x2,6 cm i 2,9x2,5 cm

Analogije: dvije naušnice iz Plavnog, naušnica iz Bribira⁹⁵⁹, Tãrgu Trotuș⁹⁶⁰, Cernica șuma (Ilfov grofovija)⁹⁶¹

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 97, 123, Ota, 2012, T IV, Ota, 2018, T VI.

⁹⁵⁷Prema Sokolu pripadaju tipu jednojagodnih naušnica sa filigranski bogato urešenom jagodom (2006, 256-251).

⁹⁵⁸Miletić, 1960-1961, 83, 97.

⁹⁵⁹Isto, 123.

⁹⁶⁰Ota, 2012, T IV.

⁹⁶¹Ota, 2018, T VI.

Miletić, 1960-61, T XXIV.

Broj: 251

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 149, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana naušnica s krupnom ovoidnom jagodom, bogato ukrašenom u imitaciji filigrana i granulacije..."⁹⁶²

Dimenzije: prečnik karike– 8 cm

Analogije: nema analogija

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 100, 123, 125.

Broj: 252

Lokalitet: Mogorjelo

Opis (materijal, tehnika, radionica): Na donjoj strani karike se nalazi jedna bogato ukrašena jagoda, elipsoidnog oblika.

Sastavljena je od dvije polulopte. Na svakoj polulopti se nalazi po tri kruga oivičena granuliranim zrnima sa centralnim kružnim izbočenje. Uz spojnicu polulopti od filigranske žice se nalaze skupine granuliranih zrnaca grupisanih u trokutove i smještene između centralnih krugova.

Druga strana polulopte je također

Gimbutas, 1971, slika 53.

⁹⁶²Miletić, 1960-1961, 83, 100.

dekorisana manjim trokutovima od
granuliranih zrnaca.

Dimenzije: ?

Analogije: Vinodol - Križišće, Triblja,
Stranča, Lika - Lički Lešć, Podum, Brlog,
Kompolj, Solin, Šibenik⁹⁶³

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne
i Hercegovine

Literatura:Sokol, 2006, 246.

Broj: 253

Lokalitet: Podmilačje kod Jajca

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Vinodol - Križišće, Triblja,
Stranča, Lika - Lički Lešć, Podum, Brlog,
Kompolj, Solin, Šibenik⁹⁶⁴

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne
i Hercegovine

Literatura:Sokol, 2006, 246.

Broj: 254

Lokalitet: Bugojno

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Vinodol - Križišće, Triblja,
Stranča, Lika - Lički Lešć, Podum, Brlog,

⁹⁶³Sokol, 2006, 246.

⁹⁶⁴Isto..

Kompolj, Solin, Šibenik⁹⁶⁵

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne
i Hercegovine

Literatura:Sokol, 2006, 246.

Broj: 255

Lokalitet: Mile kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Dimenzije: ?

Analogije: Vinodol - Križišće, Triblja,
Stranča, Lika - Lički Lešć, Podum, Brlog,
Kompolj, Solin, Šibenik⁹⁶⁶

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne
i Hercegovine

Literatura:Sokol, 2006, 246.

Broj: 256

Lokalitet: Cim kod Mostara

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Vinodol - Križišće, Triblja,
Stranča, Lika - Lički Lešć, Podum, Brlog,
Kompolj, Solin, Šibenik⁹⁶⁷

Datacija: druga polovina X stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne
i Hercegovine

⁹⁶⁵Sokol, 2006, 246.

⁹⁶⁶Isto.

⁹⁶⁷Isto.

Literatura:Sokol, 2006, 246.

e) Naušnice čije su jagode izrađene od aplicirane filigranske žice

Soldo, 2014, str. 15.

Broj: 257

Lokalitet: Varda, Knešpolje kod Širokog brijega

Opis (materijal, tehnika, radionica):

"Jednojagodne naušnice iz groba 32 imaju jagodu čija je površina ukrašena sa po dvije sučeljene rozete od aplicirane filigranske žice. Središta latica su probušena. Jedan kraj karičice je stanjen i povijen u kukicu, dok je drugi obavijen tordiranom žicom."⁹⁶⁸

Dimenzije: ?

Analogije: Vrutci kod vrela Bosne, Cim kod Mostara⁹⁶⁹

Datacija: IX-XI stoljeća

Današnja lokacija: ?

Literatura: Soldo, 2014, 14-15.

⁹⁶⁸Soldo, 2014, 14-15.

⁹⁶⁹Isto, 15.

3) Trojagodne naušnice

a) Naušnice sa jednom jagodom i dva koljenca⁹⁷⁰

Broj: 258

Lokalitet: Gornja Bijela kod Konjica

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Makljenovac kod Doboja (broj?),
Smrdelj kod Skradina (Hrvatska), Gruda
Boljevića (grob 146)⁹⁷¹

Datacija: IX – XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1963, 169, Guštin, 2015,
82.

Broj: 259

Lokalitet: Makljenovac kod Doboja

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Gornja Bijela kod Konjica (broj ?),
Smrdelj kod Skradina (Hrvatska), Gruda
Boljevića (grob 146), Guštin, 2015, 82.⁹⁷²

Datacija: IX – XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

⁹⁷⁰Guštin ih svrstava u naušnice sa tri jagode, poredeći ih sa naušnicama nađenih u grobovima u Trnjanu (Aleksinac), između planina Rtanj i Jastrebovac iznad centralne Morace; Ratina (Kraljevo), Gruševac (Guštin, 2015, 86). Ove naušnice bi pri tome predstavljale prelaznu fazu od naušnica sa koljencima ka naušnicama sa tri jagode.

⁹⁷¹ Guštin, 2015, 82.

⁹⁷²Isto.

Literatura: Miletić, 1963, 169.

Broj: 260

Lokalitet: Konjic

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Jednogadone naušnice koje imaju šuplju, loptastu jagodu ukrašenu granulama u sredini donjeg dijela karike i bočna koljenca načinjena od dva niza granula. Oko jagode i koljenaca se nalaze namotane filigranske žice⁹⁷³

Dimenzije: ?

Analogije: Ratina kod Kraljeva, Popovac kod Paraćina, Mrčajevac i Trnjani; grob mlade vlastelinke sahranjene u južni zid naosa crkve Sv. Nikola u Staničenju kod Pirota, Doboj, Šipovo, Smrdelj (Skaradina), šibenikčko zaleđe, Gruda Boljevića u Podgorici, Kolovrat

Datacija: kasno XII stoljeće⁹⁷⁴

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2013, 302.

Broj: 261

Lokalitet: Doboj

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Jednogadone naušnice koje imaju šuplju, loptastu jagodu ukrašenu granulama u sredini donjeg dijela karike i bočna koljenca načinjena od dva niza granula. Oko jagode i

⁹⁷³Radičević, 2013, 302.

⁹⁷⁴ Isto.

koljenaca se nalaze namotane filigranske žice⁹⁷⁵

Dimenzije: ?

Analogije: Ratina kod Kraljeva, Popovac kod Paraćina, Mrčajevac i Trnjani; grob mlade vlastelinke sahranjene u južni zid naosa crkve Sv. Nikola u Staničenju kod Pirota, Konjic, Šipovo, Smrdelj (Skaradina), šibenikčko zaleđe, Gruda Boljevića u Podgorici, Kolovrat⁹⁷⁶

Datacija: kasno XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2013, 302.

Broj: 262

Lokalitet: Šipovo kod Jajca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Jednogadone naušnice koje imaju šuplju, loptastu jagodu ukrašenu granulama u sredini donjeg dijela karike i bočna koljenca načinjena od dva niza granula. Oko jagode i koljenaca se nalaze namotane filigranske žice⁹⁷⁷

Dimenzije: ?

Analogije: Ratina kod Kraljeva, Popovac kod Paraćina, Mrčajevac i Trnjani; grob mlade vlastelinke sahranjene u južni zid naosa crkve Sv. Nikola u Staničenju kod Pirota, Doboj,

⁹⁷⁵Radičević, 2013, 302.

⁹⁷⁶ Isto.

⁹⁷⁷ Isto.

Konjic, Smrdelj (Skaradina), šibenikčko zaleđe, Gruda Boljevića u Podgorici, Kolovrat
Datacija: kasno XII stoljeće⁹⁷⁸
Današnja lokacija: ?
Literatura: Radičević, 2013, 302.

b) Naušnice sa tri jagode i koljencima

Broj: 263
Lokalitet: Čipuljić kod Bugojna (Grudina, Crkvine)
Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene u grobu 484. Uz jagode na karici su nanizana i koljenca. Izrađene su od srebra.
Dimenzije: 6x6 cm
Analogije: nema analogija
Datacija: kasno IX-XV stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
Literatura: Petrinc, 2008, 248, 266.

c) Naušnica sa tri okrugle jagode na karičici koja završava petljom

Broj: 264
Lokalitet: Jazbine kod Bijeljine
Opis (materijal, tehnika, radionica): Radi se o bronzoj naušnici. Pronađena je samo jedna jagoda. Čremošnik je pripisala "dalmatinskom

⁹⁷⁸Radičević, 2013, 302.

tipu naušnica". Pretpostavlja se da su rađene u
domaćim radionicama, pod bizantskim
utjecajem.⁹⁷⁹

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: IX-XII stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Čremošnik, 1977, 272-273.

Petrinec, 2008, 248.

Broj: 265

Lokalitet: Čipuljić kraj Bugojna (Grudina,
Crkvine)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice
su pronađene u grobu 320. Tri krupne,
okrugle jagode ukrašene su granuliranim
zrcima. Između svake jagode se nalaze
namotaji od filigranske žice. Gornji dio
karičice je blagog dijamantnog presjeka. Na
jednoj strani karičice se nalazi petlja sa
kukicom za zatvaranje, a na drugoj namotaj
od filigranske žice. Izrađene su od zlata.

Dimenzije: 2,8x3,8 cm

Analogije: ?

Datacija: IX-XV stoljeće⁹⁸⁰

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Petrinec, 2008, 248 i 266, Bujak,
2018, 295.

⁹⁷⁹ Čremošnik, 1977, 272-273.

⁹⁸⁰ Petrinec, 2008, 266.

- d) Naušnice na čijim jagodama su aplicirane po tri peterolisne rozete, ili kupe sa pet rebara, koje na vrhovima imaju nešto krupnija zrnca⁹⁸¹

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Broj: 266⁹⁸²

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica je pronađena u grobu 95, uz ženski skelet (oko 30 godina): "Uz glavu je nađena jedna trojagodna naušnica,... Na karičici kružnog presjeka pričvršćene su tri jednako velike šuplje jagode. Jagode su ukrađene sa po tri nalijepljene rozete odnosno kupice, koje su napravljene od dvostruke filigraske žice u vidu kružnog vijenčića kao baze i pet rebara spojenih u vrhu kupe. Na mjestima gdje se rebra dodiruju s bazom, i na vrhu kupica, stavljeno je po jedno zrnce. Paralelno sa bazom, na polovini visine svake kupice, ispod rebara, podmetnut je vjenčić od filigranske žice. Kupice svake jagode su postaljene tako da im vrhovi leže na periferiji ravnine zamišljenog kruga, odnosno ravnokrakog trougla koji stoji okomito na karičici naušnice. Zrnca na vrhovima kupica su nešto veća od ostalih. Između jagoda karičica je ojačana i ukrašena navijenom filigranskom žicom sa uzdužnim rebrima. Jedna krajnja jagoda s gornje strane ima alčicu od

⁹⁸¹Prvi tip trojagodnih naušnica prema Bešlagiću (1964, 71).

⁹⁸²Prema Ковачевићу pripadaju kijevskom tipu naušnica (1953, 148).

spljoštene žice u koju se ulvači kukica karičice. Manji dio karičice iznad druge krajnje jagode obavijen je filigranskom žicom." Izrađene su od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).⁹⁸³

Dimenzije: prečnik karičice - 2,4 cm; prečnik jagode – oko 0,8 cm; težina – 4,8 cm

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

Datacija: XI-XV stoljeće⁹⁸⁴

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 27, 70-71, 75.

Broj: 267

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica je pronađena u grobu 130, Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).⁹⁸⁵

Dimenzije: ?

⁹⁸³Bešlagić, 1964, 27.

⁹⁸⁴Isto, 75.

⁹⁸⁵Bešlagić, 1964, 27.

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi⁹⁸⁶

Datacija: XI-XV stoljeće, Stapari (Srbija)

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 27, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

Broj: 268⁹⁸⁷

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica je pronađena u grobu 136 (skelet a) uz ženski skelet: "Uz svaki obraz... nađena je po jedna trojagodna naušnica,...

Bešlagić, 1964, T XXVII, 3.

Naušnice su vrlo slične onima u grobu br. 130. Jagode su im kuglaste i šuplje, a sastavljene su od po dvije polovine. Na površini imaju po tri jednaka kružna vjenčića od jednostavne žice i unutar svakog rozetu sa 5 listova čije su ivice označene tankom jednostavnom žicom. Centar rozete označen je malim vrlo ispupčenim zrnom." Izrađena je od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom

⁹⁸⁶Radičević, 2013, 301.

⁹⁸⁷Prema Ковачевићу pripadaju kijevskom tipu naušnica (1953, 148).

Bračom).⁹⁸⁸

Dimenzije: prečnik - 2 cm; prečnik jagode – 0,8 cm; težina – 2,3 g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

Datacija: XI-XV stoljeće, Stapari (Srbija)⁹⁸⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 35, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

Broj: 269⁹⁹⁰

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 142 (dvostruki ukop: starica i žena u zrelih godinama): "Među kostima prvog i rasturenog ukopa nađene su dvije naušnice koje su vrlo slične onima iz groba br. 95. Imaju tri jagode koje su izvana ukrašene vjenčićima, od kojih se izdiže peterolisna rozeta, odnosno kupa, sa istaknutim zrcem na vrhu. Vjenčići i ivice rozete su od filigranske žice. Međuprostori rozeta su ukrašeni malim vjenčićima. Između jagoda karičica je ojačana sa 4 niza sitnih zrnaca. Manji dio karičice iza jedne krajnje

Bešlagić, T XXVI, 1.

⁹⁸⁸Bešlagić, 1964, 35.

⁹⁸⁹Radičević, 2013, 301.

⁹⁹⁰Pripada češkom/ažuriranom tipu naušnica prema Ковачевићевој подјели наушница (1953, 148).

jagode omotan je filigranskom žicom, a s druge strane karičice jagoda ima alčicu u kojoj se udijeva kukica." Izađene od pozlaćenog srebra. Omot jagode stradao, a kod jedne jagode nedostaje komad karičice. Izađene su tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).⁹⁹¹

Dimenzije: prečnik karičice - 2,3, prečnik jagode - 0,8, težina - 3,2 g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

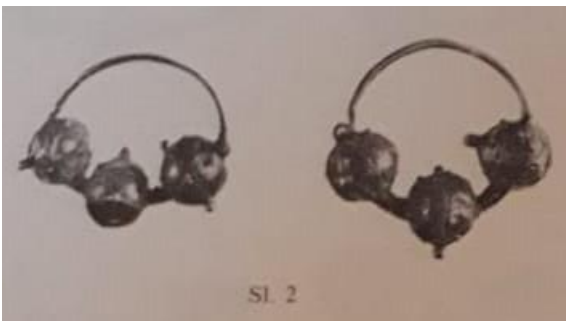
Datacija: XI-XV stoljeće, Stapani (Srbija)⁹⁹²

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 36-37, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

⁹⁹¹Bešlagić, 1964, 36-37.

⁹⁹²Radičević, 2013, 301.

Bešglavić, T XXVI, 2.

Broj: 270⁹⁹³

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice pronađene u grobu 169, uz skelet vrlo starije žene: "Uz svaki obraz nađena je po jedna trojagodna naušnica.

Naušnice su po načinu izrade iste kao i one kod starijeg ukopa u grobu br. 136, samo su pozlaćene i nešto manje. Veoma su lijepo izrađene i dobro očuvane. Obadvije naušnice su jednake. Karičice naušnica su ovalne." Izrađene su tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).⁹⁹⁴

Dimenzije: prečnik karičice 1,8-2 cm; prečnik jagode – 0,7 cm; težnika 2 g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi Stapani (Srbija), nekropola crkve sv. Ahilije (grob 228) – XII/XIV stoljeće; Ritopek, Kuršumlija, Zrmanja i Cetina (IX-XI st), nekropola Begovači u Biljanu Donjem (Zadar) i Sv. Spas (Cetina)⁹⁹⁵

Datacija: XI/XII-XV stoljeće

⁹⁹³Prema Ковачевићу pripadaju kijevskom tipu naušnica (1953, 148).

⁹⁹⁴Bešlagić, 1964, 39.

⁹⁹⁵Radičević, 2013, 300-301.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 39, 70, 75, Radičević, 2013, 300-301.

Broj: 271⁹⁹⁶

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 174, uz skelet ženske osobe od oko 30 god: "Kod donje vilice sa svake strane nađena je po jedna trojagodna naušnica.

Bešlagić, T XXVI, 5.

Po obradi i izgledu ove naušnice su iste kao i par naušnica u grobu br. 136, pa prema tome sličan i onima iz groba br. 169m samo su masivnije i veće. Tu su, dakle, jagode ukrašene sa po tri vjenčića, u kojima su peterosline rozete sa krupnijim zrcima u centru. Između jagoda karičica je ojačana filigranskom žicom, na kojoj su rebra od granuliranih zrnaca." Izrađene od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).⁹⁹⁷

Dimenzije: prečnik karičice - 2-2,2 cm; prečnik jagode - 0,8 cm; težina - 3,2 g

⁹⁹⁶Prema Ковачевићу припадају киевском типу наушница (1953, 148).

⁹⁹⁷Bešlagić, 1964, 40.

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

Datacija: XI-XV stoljeće Stapani (Srbija)⁹⁹⁸

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 40, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

Broj: 272⁹⁹⁹

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 185, uz skelet ženske osobe od oko 50 god: "Sa obje strane lubanje pronađena je po jedna trojagodna naušnica, istovjetna sa onima iz grobova br. 136 (stariji ukop), 169 i 174. Jagode su ukrašene petrolisim rozetama." Od pozlaćenog su srebra koje je pariniralo. Neke jagode su prignječene, a neke su se odvojile od karičice, a kod jedne nedostaje karičica. Izrađene su tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰⁰⁰

Dimenzije: prečnik karičice - 2,4; prečnik

Bešlagić, 1984, T XXIII, 2.

⁹⁹⁸Radičević, 2013, 301.

⁹⁹⁹Prema Ковачевићу припадају киевском типу наушница (1953, 148).

¹⁰⁰⁰Bešlagić, 1964, 41

jagode - 0,8; težina - 2,2g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

Datacija: XI-XV stoljeće Stapari (Srbija)¹⁰⁰¹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 41, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

Broj: 273

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Pronađene u grobu 187, uz skelet ženske osobe starije od 60 god: "Uz oba uha nađena je po jedna trojagodna naušnica.

Ove naušnice su vrlo slične onima iz prethodna dva groba, br. 185 i 187(?), a prema tome i onima koje su nađene u grobovima br. 174, 169, 142, 136 i 95. Rozete, odnosno kupe na jagodama se prilično ističu centralnim i drugim zrcima, a pojačanja karičica na rebrima ukrađena su zrcima. Karičice su elipsastog oblika." Izrađene su tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom

¹⁰⁰¹Radičević, 2013, 301.

Bračom).¹⁰⁰²

Dimenzije: prečnik karičice - 2 i 2,5 cm;
prečnik jagode - 0,7-0,8; težina - 3,8 i 3,9 g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi, Stapari (Srbija)¹⁰⁰³

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 42, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

Broj: 274¹⁰⁰⁴

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice pronađene u grobu 190, uz skelet vjerovatno muške osobe: "Kod jednog i drugog uha pronađena je po jedna trojagodna naušnica.

Ove naušnice vrlo su slične onima iz grova 187, samo su neznatno manje od njih, što znači da su vrlo slične trojagodnim naušnicama nađenim u nizu grobova ove nekropole (185, 174, 169 itd.)." Izrađene su od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare,

Bešlagić, 1984, T XVII, 3.

¹⁰⁰²Bešlagić, 1964, 42.

¹⁰⁰³Radičević, 2013, 301.

¹⁰⁰⁴Prema Ковачевићу pripadaju kijevskom tipu naušnica (1953, 148).

Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰⁰⁵

Dimenzije: karičica elipsasta - 2,3x2 cm; prečnik jagode - 0,8 cm; težina - 3,9 i 3,8g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

Datacija: XI-XV stoljeće Stapani (Srbija)¹⁰⁰⁶

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 42, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

Broj: 275¹⁰⁰⁷

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice pronađene u grobu 190, uz skelet vjerovatno muške osobe: "Kod jednog i drugog uha pronađena je po jedna trojagodna naušnica.

Ove naušnice vrlo su slične onima iz grova 187, samo su neznatno manje od njih, što znači da su vrlo slične trojagodnim naušnicama nađenim u nizu grobova ove nekropole (185, 174, 169 itd.)." Izrađene su od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja

Bešlagić, 1984, T XVII, 3.

¹⁰⁰⁵Bešlagić, 1964, 42.

¹⁰⁰⁶Radičević, 2013, 301.

¹⁰⁰⁷Prema Ковачевићу припадају kijevskom tipu naušnica (1953, 148).

dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰⁰⁸

Dimenzije: karičica elipsasta - 2,3x2 cm; prečnik jagode - 0,8 cm; težina - 3,9 i 3,8g

Analogije: nema direktnih analogija; slični primjerci: Bolgar u Rusiji (XIII-XIV stoljeće), Maljkov (XII-XV stoljeće), Plavno, Brnazi

Datacija: XI-XV stoljeće Stapari (Srbija)¹⁰⁰⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 42, 70, 75, Radičević, 2013, 301.

e) Naušnice čije jagode imaju aplikaciju od osam kružnih vjenčića

Broj: 276¹⁰¹⁰

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice pronađene u grobu 136 (skelet a - žena): "Uz svaki obraz... nađena je po jedna trojagodna naušnica,...

Naušnice su vrlo slične onima u grobu br. 130. Jagode su im kuglaste i šuplje, a sastavljene su od po dvije polovine. Na površini imaju po tri jednaka kružna vjenčića od jednostavne žice i unutar svakog

¹⁰⁰⁸Bešlagić, 1964, 42.

¹⁰⁰⁹Radičević, 2013, 301.

¹⁰¹⁰Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u prvi podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72).

rozetu sa 5 listova čije su ivice označene tankom jednostavnom žicom. Centar rozete označen je malim vrlo ispupčenim zrnom." Izrađene od pozlaćenog srebra, a karičica je na jednom mjestu prekinuta. Izrađene su tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰¹¹

Dimenzije: prečnik karičice – 2 cm; prečnik jagode - 0,8; težina – 2,3 g

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići.

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 35, 70, 75.

Broj: 277¹⁰¹³

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice pronađene u grobu 172 uz skelet osobe od oko 30 godina starosti: "S lijeve strane lubanje nađena je jedna trojagodna naušnice potpuno iste obrade kao ona koja

¹⁰¹¹Bešlagić, 1964, 35.

Bešlagić, 1984, T XXVI, 3.¹⁰¹²

se našla uz kasniji ukop u grobu br. 136." Izrađene su od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰¹⁴

Dimenzije: prečnik karičice - 2,5 cm; prečnik jagode - 0,7; težina - 2,8 g

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰¹⁵

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 39, 70, 75.

Broj: 278¹⁰¹⁶

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 233, uz ženski skelet od oko 45 god. starosti: "Uz vilicu nađen par trojagodnih naušnica.

Naušnice su slične onima iz grobova br. 129, 136 (drugi ukop), 139, 172, 173 i

¹⁰¹³Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u prvi podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72), a prema Ковачевићу pripadaju kijevskom tipu naušnica (1953, 148)..

¹⁰¹²U priloženoj tabeli fotografija prikazana je samo jedna naušnica, ali Bešlagić navodi pod ovim brojem dvije, tj. par iz groba 172.

¹⁰¹⁴Bešlagić, 1964, 39.

¹⁰¹⁵Bešlagić, 1964, 75.

¹⁰¹⁶Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u prvi podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72).

177. Na karičici kružnog presjeka, a elipsastog oblika, pričvršćene su tri šuplje jagode sastavljene od po dvije polovine. Na površini kugle pričvršćeno je po 8 vjenčića od jednostavne tanke žice. Na spojnicama vjenčića nalaze se zrnca na podlozi od vjenčića. Između jagoda karičica je ojačana rebrastom "upredenom" žicom. S jednog kraja ona ima kukicu koja se zadijeva u alčicu jagode."Izrađene od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije.Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰¹⁷

Dimenzije: osi karičice - 3 i 2,5 cm; prečnik jagode - 1 cm; težina - 3,5 g

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰¹⁸

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija:Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Bešlagić, 1964, 48-49, 70, 75.

¹⁰¹⁷Bešlagić, 1964, 48-49.

¹⁰¹⁸Bešlagić, 1964, 75.

Bešlagić, 1984, T XXVI, 4.

Broj: 279¹⁰¹⁹

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 173, uz skelet mlađe žene: "Kod donje vilice s jedne i druge strane glave našena je po jedna trojagodna naušnica.

Naušnice su vrlo slične primjercima iz prethodnog groba. Razlika je samo u tome što ove nisu bile pozlačene i što su zrnca bila postavljena u centrima kružića, te što je ojačanje karičice rebrasto a alčica napravljena u obliku slova S." Jagode jedne naušnice su djelimično oštećene. Izrađene tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰²⁰

Dimenzije: prečnik karičice – 2 cm; prečnik jagode - 0,7 cm; težina - 3 i 2,8g

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰²¹

Datacija: XI-XV stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

¹⁰¹⁹Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u drugi podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72), a prema Ковачевићу припадају к ијејском типу наушница (1953, 148)..

¹⁰²⁰Bešlagić, 1964, 40.

¹⁰²¹Isto, 75.

Literatura:Bešlagić, 1964, 40, 70, 72, 75.

Broj: 280¹⁰²²

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 177, uz skelet žene mlađa od 20 godina: "Uz svaki obraz nađena je po jedna trojagodna naušnica, koje su identične naušnicama iz groba br. 173, a prema tome i iz grobova 172 i 136 (kasniji ukop). Karičica je većim dijelom kovana na uglove, tj. presjek joj je četvetouglast. Rađene su vrlo pažljivo..." Izrađene su od pozlaćenog srebra. Oštećene su: jedna sasvim uništena, a ostale su zgnječene.Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰²³

Bešlagić, 1964, T XXVII, 1.

Dimenzije: prečnik karičice - 2-2,3cm;
prečnik jagode – 0,7-0,8 cm; težina - 2,2g

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰²⁴

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija:Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

¹⁰²²Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u drugi podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72), a prema Ковачевићу припадају к ијеvском типу наушница (1953, 148)..

¹⁰²³Bešlagić, 1964, 40.

¹⁰²⁴Isto, 75.

Literatura: Bešlagić, 1964, 40, 70, 75.

Broj: 281¹⁰²⁵

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 129, uz skelet žene u poodmaklim godinama života: "Uz mandibulu nađene su dvije identične trojagodne naušnice. Sastoje se od šuplje jagode na karičici kružnog presjeka. Jagode su sastavljene od po dvije polukugle. Na dvije jagode su u tri paralelna kruga, na određenim razmacima, poredana zrnca, a na trećoj osim zrnaca ima i 8 kružnih vjenčića od "upredene" žice. Jedna krajnja jagoda ima alčicu od pljosnate žice, a pokraj druge krajnje karičice je nešto malo obavijena filigranskom žicom. Između jagoda karičica je ojačana filigranskom žicom, koja je tako omotana da čini 5 uzdužnih rebara." Od pozlaćenog su srebro. Dvije jagode su zgnječene. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰²⁶

Dimenzije: prečnik karičice – 2,5-2,8 cm; prečnik jagode – oko 0,8 cm; težnika – 4 i 3,7 cm

Sl. 1

Bešlagić, 1964, T XXIII, 1.

¹⁰²⁵Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u treći podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72), a prema Kovacheviću pripadaju kijevskom tipu naušnica (1953, 148)..

¹⁰²⁶Bešlagić, 1964, 34.

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰²⁷

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 34, 70, 75.

Broj: 282¹⁰²⁸

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Uz skelet b (muškarac) u grobu 129, pronađene su naušnice: "Kod glave... nađen je također par naušnica,..."

Bešlagić, 1964, T XXIII, 4.

Naušnice su nešto manjih dimenzija. Na površini svake jagode prilijepljeno je po 8 vjenčića od upredene žice. Na mjestima gdje se vjenčići dodiruju stavljeno je po jedno zrnce na podlozi od malog vjenčića. Između jagoda karičica je obavijena filigranskom žicom. Ostale osobine su slične ranijim, tako alčica, kukica i sl." Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰²⁹

Dimenzije: prečnik karičice - 1,7-2 cm; prečnik jagode - 0,8 cm; težina - 2,5 g

¹⁰²⁷Isto, 75.

¹⁰²⁸Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u treći podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 72), a prema Ковачевићу припадају к ијеvском типу наушница (1953, 148).

¹⁰²⁹Bešlagić, 1964, 35.

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰³⁰

Literatura:Bešlagić, 1964, 35, 72, 75.

Datacija: XI-XV stoljeće

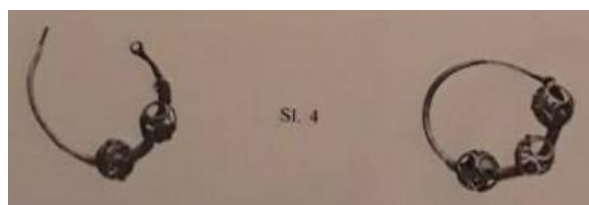
Današnja lokacija:Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Bešlagić, 1964, 35, 72, 75.

Broj: 283¹⁰³¹

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 139, uz skelet žene od preko 20 godina starosti: "Sa svake strane mandibule nađena je po jedna trojagodna naušnica...

Naušnice su relativno manjih dimenzija. Kuglaste i šuplje jagode sa vanjske strane imaju 8 kružnih vjenčića od obične žice. Unutar tih vjenčića, kao i u njihovim međuprostririma, nalaze se skupine od po tri zrnca. Ostale osobine su iste kao i kod naušnice u grobu br. 136." Od pozlaćenog srebra su. Jedna jagoda je uništena, a ostale su djelomično oštećene (ostala im vanjska dekoracija od vjenčića, jedna karika izvijena). Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰³²

Bešlagić, 1964, T XXIV, 4.

¹⁰³⁰Isto, 75.

¹⁰³¹Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u četvrti podtip, drugog tipa trojagodnih naušnica (1964, 73), a prema Ковачевићу припадају чешком/аzuriranом типу наушница (1953, 148).

¹⁰³²Bešlagić, 1964, 35-36.

Dimenzije: prečnik karičice - 1,7-2 cm; prečnik - jagode - 0,5 cm; težina - 2,3 g

Analogije: Smerdelj, Novi Banovci (Brundšmid - XII-XIII stoljeće; Vinski - XIII-XIV), Plavno, Mogorjelo, Mihaljevići¹⁰³³

Datacija: XI-XV stoljeće

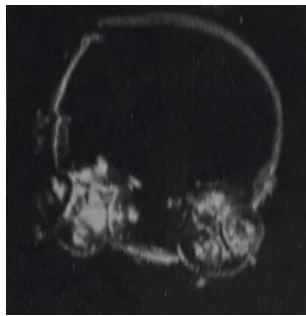
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 35-36, 75.

Broj: 284¹⁰³⁴

Lokalitet: Varošiste, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 72, uz ženski skelet: dvije naušnice sa tri jagode: "čija je površina ukrašena sa osam krugova od imitirane filigrane žice; središte krugova i prostor među njima ukrašeni su u imitaciji granulacije. Jedan kraj karičice povijen je u kukicu, drugi je završen u vidu petljice (na jednom primerku petljica je uništena, na drugom je završena u vidu slova S); donji dio karičice, u prostoru između jagoda, obacijen je spiralnom žicom. Iznad posljednje jagode, nalazi se koljence od tri puta obavijene pseudofiligrane žice. Na jednoj naušnici nedostaje jedna jagoda i spiralna žica između druge dve; jagode druge naušnice su se sasvim raspale, spiralna žica očuvala se samo delimično."¹⁰³⁵

Miletić, 1953, T IX,1.

¹⁰³³Isto, 75.

¹⁰³⁴Pripadaju "kijevskom tipu" naušnica (Miletić, 1956, 29).

¹⁰³⁵Miletić, 1956, 9-10, 17.

Dimenzije: prečnik karike - 2,3 cm i 2,8x2,3 cm

Analogije: Mogorjelo, Novi Banovaci, Smrdelj Grborezi

Datacija: IX i X stoljeće, a vjerovatno i u XIV stoljeće

Literatura: Miletić, 1956, 9-10, 17, 28.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

- f) Naušnice sa jagodama koje imaju dvije osmerolisne rozete čiji se listovi povijaju i spajaju kod početka karičice kroz jagodu

Broj: 285¹⁰³⁶

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena u grobu 245, uz skelet žene u poodmaklim godinama: "Na obje strane mandibule nađena je po jedna trojagodna naušnica.

Preko svake polovine jagode pruža se osmorolisna rozeta (konture listova rozete su od obične žice). Oko jagode, pružaju se dva reda od po 8 znaca. Ostale osobine su isto kao i kod drugih takvih naušnica ove nekropole." Izrađene od pozlaćenog srebra, tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i

¹⁰³⁶Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u četvrti tip trojagodnih naušnica (1964, 73).

Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰³⁷

Dimenzije: osi karičice - 2,3 i 2,5 cm; prečnik jagode - 0,8 cm; težina - 3,2 cm

Analogije: nema analogija; sličnosti imaju primjerci iz Smrdelja i Plavnog¹⁰³⁸

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 50, 70, 74-75.

- g) Naušnica čije se jagode sastoje od po osam kružnih rebara koja se kod prolaza karičice kroz jagodu dodiruju/križaju

Bešlagić, 1984, T XXX, 4.

Broj: 286¹⁰³⁹

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica pronađena u grobu 226, uz vjerovatno muški skelet od oko 15 god. starosti: "Kod desne vilice nađena je jedna trojagodna naušnica,...

Naušnica je od pozlaćenog srebra, vanredno obrađena i predstavlja najvredniji primjerak nakita ove nekropole. Na karičici elipsastog oblika (40x32 cm), a kružnog presjeka (promjer oko 1,5 mm), pričvršćene su tri kuglaste šuplje jagode, napravljene od 8 lučno povijenih rebara dvostruke "upredene" žice koja se spaja na karičici. Na tim polovima ispod rebara postavljeno je manje plošno

¹⁰³⁷Bešlagić, 1964, 50.

¹⁰³⁸Isto, 75.

¹⁰³⁹Pripada češkom/ažuriranom tipu naušnica prema Ковачевићевој подјели naušnica (1953, 148).

ojačanje u obliku povijene kružne pločice. Preko sredine jagode, okomito oko karičice pruža se rebro (pojas) od dviju "upredenih" žica. Jagode su zapravo načinjene od dvije osmorolisne rozete, koje su povijene i spojene. Na srednjem pojasu, i na još dva paralelna pojasa, preko površine jagode (na samim rebrima) pružaju se nizovi od zrnaca pričvršćenih na vjenčićima- Na svakoj jagodi postoje tako po 24 zrnca. Između jagoda karičica je ojačana filigranskom žicom na rebra. Jedna krajnja jagoda ima dodatak od pljosnate žice povijene u alčicu "S" oblika. Na tome mjestu kraj karičice je povijen radi zakopčavanja." Izrađene tehnikama lijevanja, savijanja, iskucavanja, filigrana i granulacije. Ove naušnice vjerovatno potječu sa područja dalmatinske Hrvatske (između Dinare, Zrmanje, Cetinr i Jadranskog mora sa otokom Bračom).¹⁰⁴⁰

Dimenzije: prečnik jagode – 1 cm; težina - 6,3g

Analogije: nema analogija; sličnosti imaju primjerci sa nepoznatih lokaliteta u Dalmaciji; tri primjerka iz Mogorjela, jedna sa Podhuma, jedan sa Osovo; Brzine kod Sinja, Ličko Lešće Gornje, Dobrača, Novi Banovci, Brestovik, Moravska, Češka, Sv. Spas – Cetina, Smrdelj, Biskupija – Crkvina¹⁰⁴¹

¹⁰⁴⁰Bešlagić, 1964, 47.

¹⁰⁴¹Isto, 75.

Datacija: XI-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Bešliagić, 1964, 47, 70, 73-75,
Bujak, 2018, 267.

h) Naušnice sa četiri jagode¹⁰⁴²

Miletić, 1953, T X.

Broj: 287

Lokalitet: Varošište, Mihaljevići kod Rajlovca

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u uništenom grobu 112, uz ženski skelet: "Kod levog uha i na grudima kod desnog ramena nađen je par velikih srebrenih naušnica s četiri jagode, čija je elipsoidna karičina u donjem delu sastavljena od trostruke žice rađene u imitaciji sitne granulacije. Na jednom kraju karičica je bila povijena u kukicu, na drugom, na bočnoj jagodi nalazi se petljica. Srednja velika jagoda prišvršćena je za grozdoliki deo ispod karičice. Obe sredine jagode završene su na vrhu u obliku zrna (Jedna naušnica je fragmentirana..."¹⁰⁴³

Dimenzije: 5,5x2,7 cm

Analogije: Mogorjelo¹⁰⁴⁴

Datacija: IX i X stojeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1956, 9-10, 20, 28.

¹⁰⁴²Ovi primjerci su prelazna varijanta u grozdoliku naušnicu bjelobrske kulturne grupe, konkretno u one koje bi pripadale drugom varijantetu druge varijante II grupe bjelobrdskog tipa minđuša (Miletić, 1956, 29).

¹⁰⁴³ Miletić, 1956, 9-10, 20.

¹⁰⁴⁴ Isto, 28.

NAUŠNICE SREDNJDUNAVSKIH I ISTOČNOALPSKIH RADIONICA

1) Obične karike

a) Karika sa obavijenom spiralnom žicom

Broj: 288

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grob 3, uz skelet mlade žene: "...fragment bronzane naušnice obavijen spiralim zavojima;..."Pripada radionicama alpskog porijekla i gornjeg i srednjeg Podunavlja .¹⁰⁴⁵

Dimenzije:

Analogije: analogija Župča (BiH), Stranača-Crikvenica i Kašić-Mastirine¹⁰⁴⁶

Datacija: IX - početak XI stoljeća

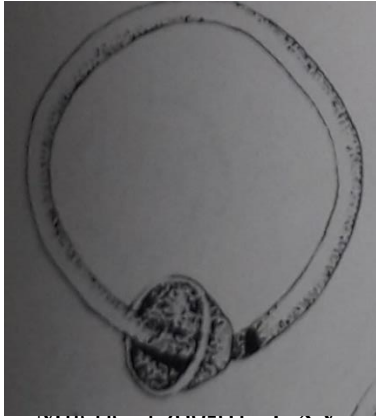
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, 153.

¹⁰⁴⁵Miletić, 1978, 137-138.

¹⁰⁴⁶Isto, 153.

a) Karikesa jednom bikoničnom jagodom¹⁰⁴⁷

Miletić, 1960-61, LXV.

Broj: 289

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 62, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana naušnica s jednom fragmentiranom jagodom..."¹⁰⁴⁸ Potječu iz srednjeg Dunava.

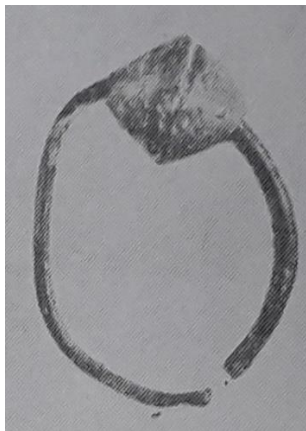
Dimenzije: prečnik karike - 3,5x3,2cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 86, 91, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1960-61, XXIX, 11.

Broj: 290

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 24, uz ženski skelet: "... kod obe strane glave po jedna bronzana naušnica s jednom bikoničnom jagodom..." Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,3x2,4 cm

Analogije: ?

¹⁰⁴⁷Prema Sokolu pripadaju tipu jednojagodnih naušnicaglatkih jagoda (2006, 251-254).

¹⁰⁴⁸Miletić, 1960-1961, 83, 86.

Datacija:druga polovina XII stoljeća
Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor
Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 86, 107,
Ota, 2011, 190.

Broj: 291

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 214, uz ženski
skelet: "...kod desnog uha jedna bronzana
karika s bikoničnom jagodom..."¹⁰⁴⁹ Potječu
iz srednjeg Dunava

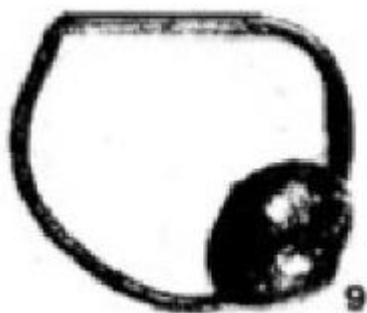
Dimenzije: prečnik karike – 3,1x2,8 cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 107,
Ota, 2011, 190.

Sokol, 2006, 251.

Broj: 292

Lokalitet: Barguša kod Petroševaca

Opis (materijal, tehnika, radionica): Na
donjoj strani jagode se nalazi jedna jagoda
elipsoidnog oblika. Sastavljena je od dvije
polulopte, čiji spoj čini ispučljenje na
sredini jagode. Na gornjoj strani karike se
nalazi spojeni otvor.

Dimenzije: ?

¹⁰⁴⁹Miletić, 1960-1961, 83, 107.

Analogije: Knin - Spas, Đerveske,
Marvince, Kašić - Mastirine¹⁰⁵⁰

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 251.

Broj: 293

Lokalitet: Cim kod Mostara

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Dimenzije: ?

Analogije: Knin - Spas, Đerveske,
Marvince, Kašić - Mastirine¹⁰⁵¹

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 251.

b) Karike s kvačicom i petljom ukrašene jagodom

¹⁰⁵⁰ Sokol, 2006, 251.

¹⁰⁵¹ Isto.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 15.

Broj: 294

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 91, uz ženski skelet: "...kod levog uha jedna bronzana naušnica s petljom i kvačicom na koju je aplicirana bikonična jagoda..."¹⁰⁵² Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike - 3,8x3,6 cm

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 94, Ota, 2011, 190; Sokol, 2006, 42.

Broj: 295

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 113, uz ženski skelet: "...kod desnog fragmenat bronzane naušnice s kvačicom i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁵³ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 2,5cm

Analogije: nema analogija

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

¹⁰⁵²Miletić, 1960-1961, 83, 94.

¹⁰⁵³Isto, 83, 96.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96, Ota, 2011, 190; Sokol, 2006, 42.

Broj: 296

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 186, uz ženski skelet: "...s ove strane glave po dve bronzane naušnice s jednom petljom i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁵⁴ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,9x3,8 cm; 3,6x3,4 cm; 3,9x3,5 cm; 3,5x3,3 cm

Analogije: nema analogija

Datacija: druga polovina XII stoljeća

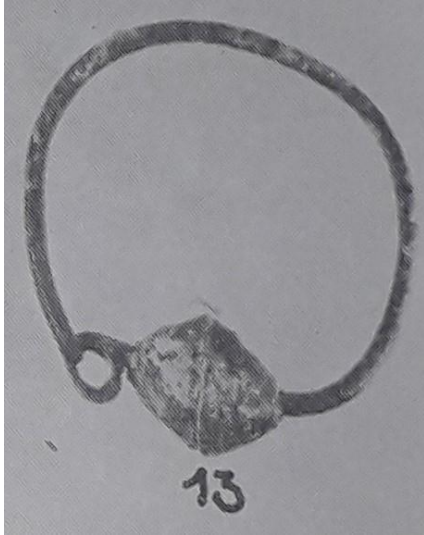
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104, 116, Ota, 2011, 190; Sokol, 2006, 42.

c) Karike sa spiralnom petljom i jagodom¹⁰⁵⁵

¹⁰⁵⁴Miletić, 1960-1961, 83, 104

¹⁰⁵⁵Miletić ove naušnice uvrštava u S-naušnice, a prema Коросецу one spadaju u III grupu, koja predstavlja prelaznu fazu prema S-naušnicama i/ili njihov osnovni tip (Isto, 117).

Miletić, 1960-61, T XXIX, 13.

Broj: 297

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 46, uz ženski skelet: "...i po jedna bronzana karika sa spiralnom petljom ukrašenom bikoničnom jagodom..."¹⁰⁵⁶ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,7 cm i 3,5 cm

Analogije: Plavnog kod Knina¹⁰⁵⁷

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 88, 117-118; Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Broj: 298

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 73, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica sa spiralnom petljom i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁵⁸ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,7x3,5 cm i 3,8x3,7 cm

Analogije: Plavno kod Knina¹⁰⁵⁹

Datacija: druga polovina XII stoljeća

¹⁰⁵⁶Isto, 83, 104.

¹⁰⁵⁷Isto, 118.

¹⁰⁵⁸Miletić, 1960-1961, 83, 118.

¹⁰⁵⁹Isto, 118.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 92, 118;
Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

2) S-naušnice s perlom ili jagodom

Miletić, 1978, T XIV.

Broj: 299

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 15, uz skelet žene: "kod oba uha po jedna bronzana S-naušnica s jednom bikoničnom jagodom (na levom uhu fragmentirana..."¹⁰⁶⁰ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 2,5x3,2 cm i 3x3,7 cm

Analogije: Oton kod Knina; groblje u Donjem polju – Vrpolju kod Šibenika¹⁰⁶¹

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 139, 151, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1978, T XV.

Broj: 300

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica): "...kod levog uha dve bronzane S-naušnice s jednom bikoničnom jagodom.." Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 2,5x3,1 cm i 2,1x2,9 cm

Analogije: Oton kod Knina; groblje u

¹⁰⁶⁰Miletić, 1978, 137, 139.

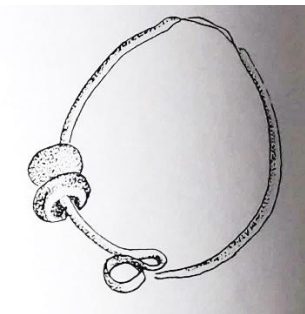
¹⁰⁶¹Isto, 151.

Donjem polju – Vrpolju kod Šibenika
Datacija:druga polovina XII stoljeća
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura:Miletić, 1978, 137, 141, 151,
Ota, 2011, 190.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 12.

Broj: 301
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora
Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 24, uz ženski
skelet: "... jedna karika završena je S-
petljom..."¹⁰⁶² Potječu iz srednjeg Dunava.
Dimenzije: prečnik karike – 3,3x2,3 cm
Analogije: ?
Datacija:druga polovina XII stoljeća
Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor
Literatura:Miletić, 1960-1961, 83, 86;
Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

Broj: 302
Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora
Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 125, uz dječiji
skelet: "...po jedna bronzana S – naušnica
ukrašena perlama..."¹⁰⁶³
Dimenzije: prečnik karike – 3,8x3,4 cm i

¹⁰⁶²Miletić, 1960-1961, 83, 86.

¹⁰⁶³Isto, 83, 97-98.

Miletić, 1960-61, T XXII.

3,9x3 cm

Analogije: Ptujski grad, Bled II, Brestovik,
Mađarska Ötömös i Kunszentmárton-
Libahalom¹⁰⁶⁴

Datacija: IX - početak XI stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 97-98,
119; Sokol, 2006, 42.

Broj: 303

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 188, uz ženski
skelet: "...kod desnog uha četiri bronzane S-
naušnice; na jednu, oštećenu, aplicirana je
perla..."¹⁰⁶⁵

Dimenzije: prečnik karike – 2x1,9 cm;
2x1,7 cm; 1,8 cm

Analogije: Ptujski grad, Bled II, Brestovik,
Mađarska Ötömös i Kunszentmárton-
Libahalom¹⁰⁶⁶

Datacija: IX - početak XI stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104, 119;
Sokol, 2006, 42.

¹⁰⁶⁴Miletić, 1960-1961, 97-98.

¹⁰⁶⁵Isto, 83, 104.

¹⁰⁶⁶Isto, 97-98.

Broj: 302

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 125, uz dječiji skelet: "...kod desnog uha dve, kod levog jedna bronzana S – naušnica s bikoničnom jagodom..."¹⁰⁶⁷ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3x4 cm;

4,1x3,3 c,; 3,7x3,7 cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Miletić, 1960-1961, 83, 97-98;

Sokol, 2006, 42.Ota, 2011, 190.

Broj: 304

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 146, uz ženski skelet: "...kod levog uha par bronzanih S-naušnica s bikoničnom jagodom..."¹⁰⁶⁸

Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 4,1x3,4 cm i

3,7x2,8 cm

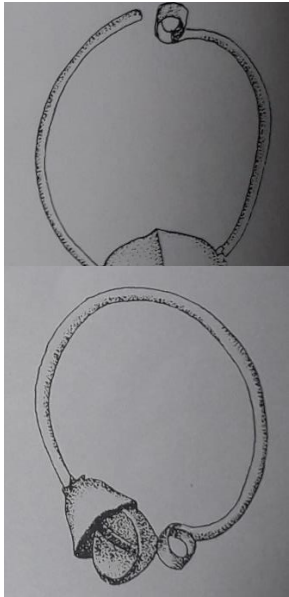
Analogije: ?

¹⁰⁶⁷Miletić, 1960-1961, 83, 97-98.

¹⁰⁶⁸Isto, 83, 100.

Datacija:druga polovina XII stoljeća
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura:Miletić, 1960-1961, 83, 100;
Sokol, 2006, 42.Ota, 2011, 190.

Miletić, 1960-61, T XXV.

Broj: 305

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 156, uz ženski
skelet: "...s obe strane glave po jedna
bronzana naušnica sa spiralnom petljom i
bikoničnom jagodom..."¹⁰⁶⁹ Potječu iz
srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 4,2x3,4 cm i
4x3,4 cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura:Miletić, 1960-1961, 83, 101;
Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

¹⁰⁶⁹Miletić, 1960-1961, 83, 101.

3) Naušnice jagodom i granuliranim bočnim koljencima

Broj: 306

Lokalitet: Gonji Brod kod Bijeljine

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrene naušnice sa jednom jagodom na srednjem dijelu donje polovine karike i granuliranim bočnim koljencima. Na jednom kraju karike se nalazila S-petlje, a na drugom kukice za zakopčavanje.

Dimenzije: ?

Analogije: Trnjan (Požarevac) – XII stoljeće;
Mrčajevac (Čačak) – XII-XIII stoljeće¹⁰⁷⁰

Datacija: X/XI-XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2014, 116.

Broj: 307

Lokalitet: Mogorjelo kod Čapljinje

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrene naušnice sa jednom jagodom na srednjem dijelu donje polovine karike i granuliranim bočnim koljencima. Na jednom kraju karike se nalazila S-petlje, a na drugom kukice za zakopčavanje.

Dimenzije: ?

Analogije: Trnjan (Požarevac) – XII stoljeće;
Mrčajevac (Čačak) – XII-XIII stoljeće Rikač, selo Radoinje (Priboj), Mrčajevac (Čačak) i Dobrače (Kragujevac), Crkvenika kod Doboja

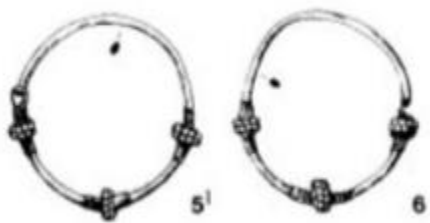
¹⁰⁷⁰Radičević, 2014, 116.

i Arnautovići kod Visokog, Cim kod Mostara,
Crkvina u Bajinoj Bašti¹⁰⁷¹

Datacija: X/XI-XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2013, 304-305,
Radičević, 2014, 116.

Čremošnik, 1951, 151.

Broj: 308

Lokalitet: Cim kod Mostara¹⁰⁷²

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrene
naušnice sa jednom jagodom na srednjem
dijelu donje polovine karike i granuliranim
bočnim koljencima. Na jednom kraju karike
se nalazila S-petlje, a na drugom kukice za
zakopčavanje.

Dimenzije: ?

Analogije: Trnjan (Požarevac) – XII stoljeće;
Mrčajevac (Čačak) – XII-XIII stoljeće¹⁰⁷³

Datacija: X/XI-XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2014, 116.

Broj: 309

Lokalitet: Vrutci kod vrela Bosne

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrene
naušnice sa jednom jagodom na srednjem
dijelu donje polovine karike i granuliranim
bočnim koljencima. Na jednom kraju karike

¹⁰⁷¹Radičević, 2014, 116.

¹⁰⁷²Prema Sokolovoj podjeli pripada filigranskim naušnicama sa tri ili jednim koljencem (2006, 285-288).

¹⁰⁷³Radičević, 2014, 116.

se nalazila S-petlje, a na drugom kukice za zakopčavanje.

Dimenzije: ?

Analogije: Trnjan (Požarevac) – XII stoljeće;

Mrčajevac (Čačak) – XII-XIII stoljeće¹⁰⁷⁴

Datacija: X/XI-XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2014, 116.

Broj: 310

Lokalitet: Glasinačka visoravan

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrene naušnice sa jednom jagodom na srednjem dijelu donje polovine karike i granuliranim bočnim koljencima. Na jednom kraju karike se nalazila S-petlje, a na drugom kukice za zakopčavanje.

Dimenzije: ?

Analogije: Trnjan (Požarevac) – XII stoljeće;

Mrčajevac (Čačak) – XII-XIII stoljeće¹⁰⁷⁵

Datacija: X/XI-XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Radičević, 2014, 116.

¹⁰⁷⁴Radičević, 2014, 116.

¹⁰⁷⁵Isto.

4) Naušnice s dvije petlje i jagodom¹⁰⁷⁶

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 311

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grob 3, uz skelet mlade žene: "kod oba uha osam bronzanih naušnica s petljama i jednom bikoničnom jagodom (sedam fragmentirano..."¹⁰⁷⁷

Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,2x2,8cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137-138, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1978, T XIV.

Broj: 312

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice pronađene u grobu 26, uz skelet žene: "kod oba uha po jedna bronzana naušnica s jednom bikoničnom jagodom..."¹⁰⁷⁸ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,5 i 3,8 cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

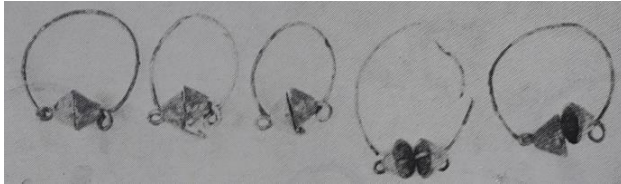
¹⁰⁷⁶Prema Sokolu ove naušnice pripadaju tipu jednojagodnih naušnica sa bikoničnom jagodom između dvije petlje (2006, 268-271).

¹⁰⁷⁷Miletić, 1978, 137-138.

¹⁰⁷⁸Isto, 140.

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 140, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1978, T XV.

Broj: 313

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 30, uz grob mlade žene: "...kod desnog uha dve, kod levog uha tri bronzane naušnice s petljama i jednom bikoničnom jagodom (jedna fragmentirana..."¹⁰⁷⁹ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3x3,3 cm, 2,3x3,3, 3,2x3,3 cm i 2,3x3 cm

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 141, Ota, 2011, 190.

Broj: 314

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 41, uz skelet žene: "...kod oba uha po jedna bronzana naušnica s petljama i jednom bikoničnom

¹⁰⁷⁹Miletić, 1978, 141.

Miletić, 1978, T XVI.

jagodom..."¹⁰⁸⁰ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,7x3,8 cm i 3,7x3,5 cm

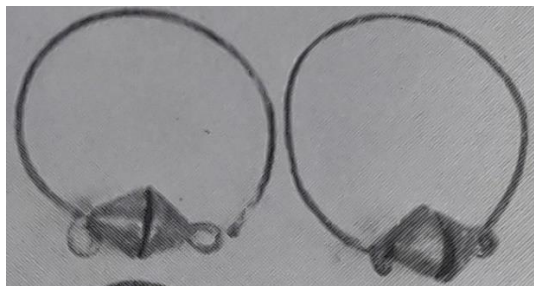
Analogije: Oton kod Knina

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 120,

Miletić, 1978, 137, 142, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1978, T XVIII.

Broj: 315

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 68, uz skelet mlade ženske osobe: "kod oba uha po dve bronzane naušnice s petljama i jednom bikoničnom jagodom..."¹⁰⁸¹ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,8 cm i 3,4 cm

Analogije: Oton kod Knina

Datacija: druga polovina XII stoljeća

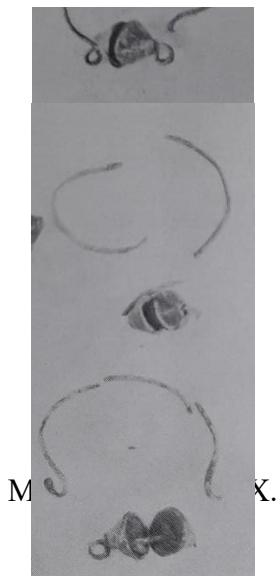
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 120,

Miletić, 1978, 137, 144, Ota, 2011, 190.

¹⁰⁸⁰Miletić, 1978, 142.

¹⁰⁸¹Isto, 144.

M X.

Broj: 316

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 81, uz skelet mlade ženske osobe: "...kod oba uha po dve bronzane naušnice s petljama i jednom bikoničnom jagodom (fragmentirane)"¹⁰⁸²

Potječu iz srednjeg Dunava.

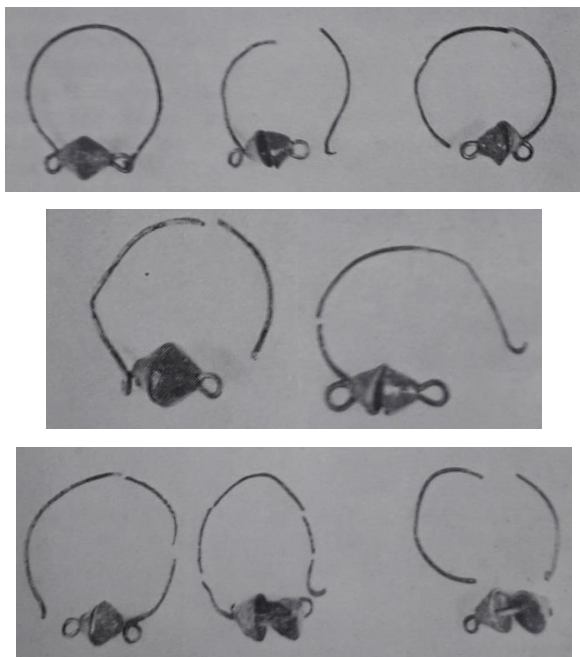
Dimenzije: 5,2x2,8 cm

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

literatura: Miletić, 1978, 137, 146, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1978, T XXI.

Broj: 317

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 92, uz skelet ženske osobe: "...kod oba uha po četiri bronzane naušnice s petljama i jednom bikoničnom jagodom (sem jedne, sve naušnice fragmentirane)"¹⁰⁸³ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,5-4,4 cm

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

¹⁰⁸²Miletić, 1978, 146.

¹⁰⁸³Isto, 147.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 147, Ota, 2011, 190.

Miletić, 1978, T XI.

Broj: 318

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice iz uništenih grobova (prilikom vađenja šljunka, vlasnik zemljišta je otkrio nekoliko grobova, koje je uništio): "...tri

bronzane naušnice s petljama i jednom bikoničnom jagodom (fragmentirane..."¹⁰⁸⁴

Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Muzej Republike Srpske (Muzej Bosanske krajine u Banja Luci – u vremenu kada su nalazi predani muzeju, 1968)

Literatura: Miletić, 1978, 137, 147, Ota, 2011, 190.

Broj: 319

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 18, uz ženski skelet: "... i jedna bronzana naušnica sa dve

¹⁰⁸⁴Miletić, 1978, 147.

petlje i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁸⁵ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: 2,8 cm

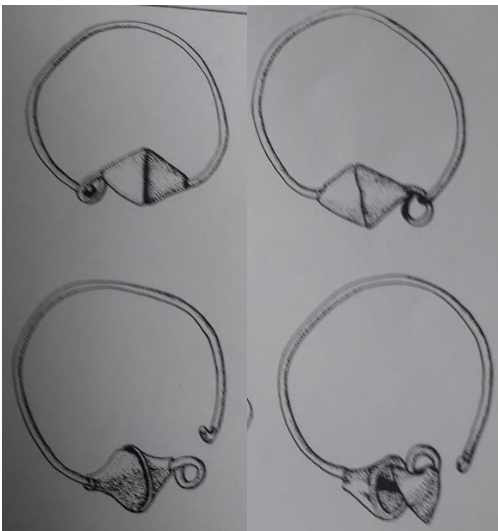
Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 85;

Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Miletić, 1960-61, VIII, 21.

Broj: 320

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 21, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane naušnice s jednom petljom i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁸⁶Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,5 cm; 3,6 cm; 3,7 cm; 3,8 cm

Analogije: Uzdolj kod Knina

Datacija: druga polovina XII stoljeća

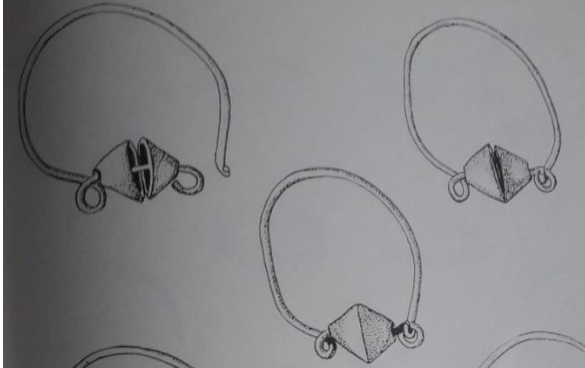
Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 119;

Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

¹⁰⁸⁵Miletić, 1960-1961, 83, 85.

¹⁰⁸⁶Isto, 83, 119.

Broj: 321

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 44, uz ženski skelet: "...sa svake strane glave po tri bronzane naušnice s dve petlje i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁸⁷ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 4 cm; 4 cm; 3,7 cm; 3,6 cm; 3,5 cm; 3,4 cm

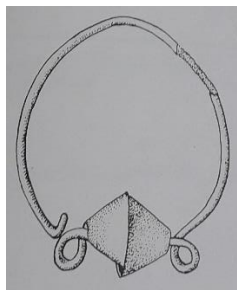
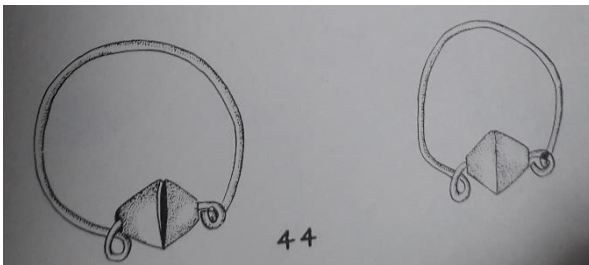
Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 88;

Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Miletić, 1960-61, I XIV.

Broj: 322

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

¹⁰⁸⁷Miletić, 1960-1961, 83, 88.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 59, uz dječiji skelet: "kod levog uha jedna fragmentirana bronzana naušnica s dve petlje i bikoničnom jagodom"¹⁰⁸⁸ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: ?

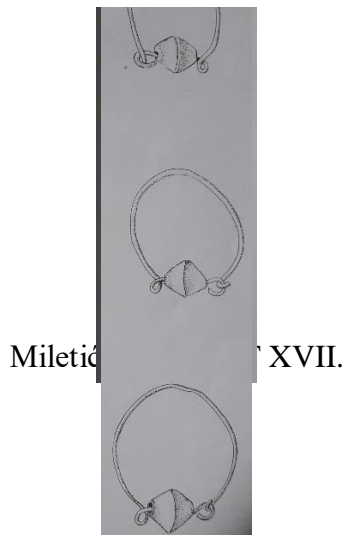
Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 89;

Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Broj: 323

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 69, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po tri bronzane naušnice s dve petlje i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁸⁹ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 4,3x3,8 cm; 3,9x4 cm; 3,5x4 cm; 4,9x4,4 cm; 4x3,7 cm; 4,5x3,6 cm

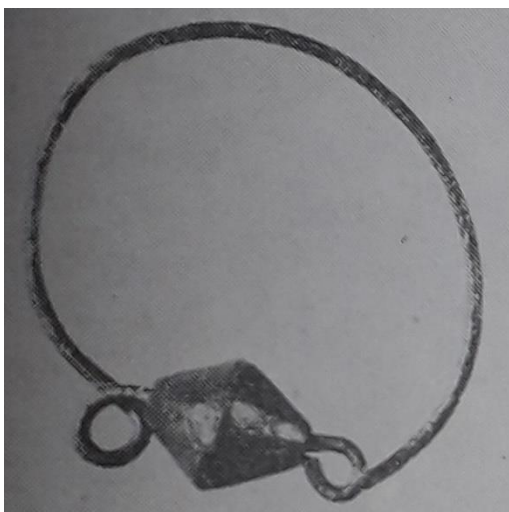
Analogije: Oton kod Knina

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

¹⁰⁸⁸Isto, 83, 89.

¹⁰⁸⁹Miletić, 1960-1961, 83, 92.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 14.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 92, 120;
Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Broj: 324

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 91, uz ženski
skelet: "...kod levog uha jedna a kod desnog
dve bronzane naušnice s dve petlje i
bikoničnom jagodom..."¹⁰⁹⁰ Potječu iz
srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 4,4x4,1 cm;
4,1x4 cm; 3,9x3,8 cm

Analogije: nema analogija

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 94, 116;
Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Broj: 325

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 108, ženski
skelet: "...s obe strane glave po tri bronzane
naušnice s dve petlje i bikoničnom
jagodom..."¹⁰⁹¹ Potječu iz srednjeg Dunava.

¹⁰⁹⁰Miletić, 1960-1961, 83, 94.

¹⁰⁹¹Isto, 83, 96.

Dimenzije: prečnik karike – 4,5x4,2 cm;
4,6x4 cm; 4,4 cm; 5,5x5 cm; 3,5x3,3 cm;
3,9x2,8 cm

Analogije: Oton kod Knina¹⁰⁹²

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 96, 120;
Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

Broj: 326

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 133, uz ženski
skelet: "...po dve bronzane naušnice s dve
petlje i bikoničnom jagodom
(fragmentirane)"¹⁰⁹³ Potječu iz srednjeg
Dunava.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 98;
Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

Broj: 327

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod

¹⁰⁹²Miletić, 1960-1961, 120.

¹⁰⁹³Isto, 83, 98.

Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 159, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po tri bronzane naušnice s dve petlje i bikoničnom jagodom..."¹⁰⁹⁴ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 4,1x3,8 cm; 3,7 cm; 3,9 cm; 4,5 cm; ostale oštećene

Analogije: Oton kod Knina¹⁰⁹⁵

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101, 120; Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Broj: 328

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 174, uz ženski skelet: "...kod desnog uha jedna fragmentirana bronzana naušnica s dve petlje i bikoničnom jagodom"¹⁰⁹⁶ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

¹⁰⁹⁴Miletić, 1960-1961, 83, 101.

¹⁰⁹⁵Isto, 120.

¹⁰⁹⁶Isto, 83, 103.

Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103;
Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

Broj: 329

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 181, uz ženski
skelet: "...kod levog uha jedna bronzana
naušnica s dve petlje i bikoničnom
jagodom, fragmentirana i jedna bronzana
karičica..."¹⁰⁹⁷ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 1,5 cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 103-
104; Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

Broj: 330

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 183, uz ženski
skelet: "...s obje strane glave po jedna
bronzana naušnica s dve petlje i
bikoničnom jagodom..."¹⁰⁹⁸ Potječu iz
srednjeg Dunava.

¹⁰⁹⁷Miletić, 1960-1961, 83, 103-104.

¹⁰⁹⁸Isto, 83, 104.

Dimenzije: prečnik karike – 4,3x3,8 cm i
4,2x3,3 cm

Analogije: ?

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104;

Sokol, 2006, 42.Ota, 2011, 190.

Broj: 331

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod
Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 184, uz ženski
skelet: "...po jedna bronzana naušnica s dve
petlje i bikoničnom jagodom; na jednu
karičicu aplicirana je i plava perla..."¹⁰⁹⁹

Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,9x3,8 cm i
3,7 cm

Analogije: ?

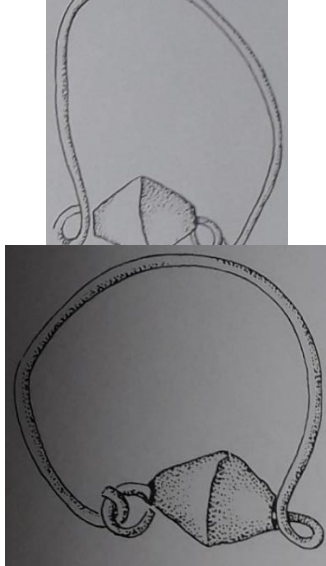
Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 104;

Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

¹⁰⁹⁹Miletić, 1960-1961, 83, 104.

Miletić, 1960-61, T XXVI.

Broj: 332

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 161, uz ženski skelet: "...kod desnog uha dve bronzane naušnice s dve petlje i bikoničnom jagodom..."¹¹⁰⁰ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,8x3,5 cm i 3,7x3,5 cm

Analogije: ?

Datacija: druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101-102; Sokol, 2006, 42; Ota, 2011, 190.

Broj: 333

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 64, uz ženski skelet: "...po jedna krupna srebrna naušnica s jednom jagodom..."¹¹⁰¹ Potječu iz srednjeg Dunava.

Dimenzije: prečnik karike – 3,5x4 cm; 3,5x3,3 cm; 2,8x3,4 cm; ostale su fragmentirane

Analogije: ?

¹¹⁰⁰Miletić, 1960-1961, 83, 101-102.

¹¹⁰¹Isto, 83, 91.

Datacija:druga polovina XII stoljeća

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91;

Sokol, 2006, 42;Ota, 2011, 190.

2) Dvojagodne naušnice¹¹⁰²

Sokol, 2006, 254.

Broj: 334

Lokalitet: Barguša kod Petroševića

Opis (materijal, tehnika, radionica): Na donjoj strani karike se nalaze dvije bikonične, elipsaste jagode, sastavljene od dvije polulopte i povezane omotom od filigranske žice. Karika je na gornjoj strani otvorena.

Dimenzije: ?

Analogije: Žminj, Stranče kod Crikvenice, Benkovac-Podgrađe, Trilj - Latinčeve kuće, Knin - Golubić, Knin – Biskupija¹¹⁰³

Datacija: IX – XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Sokol, 2006, 254.

Broj: 335

Lokalitet: Mogorjelo

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Dimenzije: ?

Analogije: Žminj, Stranče kod Crikvenice, Benkovac-Podgrađe, Trilj - Latinčeve kuće, Knin - Golubić, Knin – Biskupija¹¹⁰⁴

Datacija: IX – XII stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Sokol, 2006, 254.

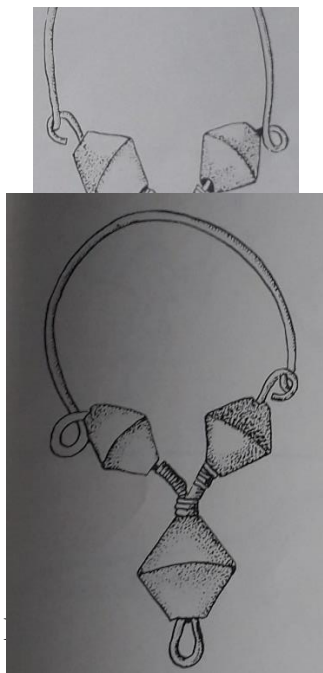
5) Naušnice sa tri bikonične jagode

¹¹⁰²Prema Sokolu ove naušnice pripadaju tipu dvojagodnih filigranskih naušnica – sljepoočničarki (2006, 254-257).

¹¹⁰³Sokol, 2006, 254.

¹¹⁰⁴Sokol, 2006, 254.

a) Naušnice sa tri bikonične jagode čiji je donji dio produžen u vidu slova "Y" i bogatim ukrasnom pretvoren u osnovni dio naušnice¹¹⁰⁵

Broj: 336

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 44, uz ženski skelet: "...po jedna bronzana naušnica s tri bikonične jagode, između kojih je karika obavijena spiralnom žicom..."¹¹⁰⁶ Potječe iz istočnoalpskih radionica.

Dimenzije: prečnik karike – 3,7 cm; visina – 7 cm i 6,5 cm

Analogije: Biskupija kod Knina; dva fragmenta iz slučajnog nalaza iz Grad-Thunau (Austrija-Horn), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹⁰⁷

Datacija: X-XI stoljeće

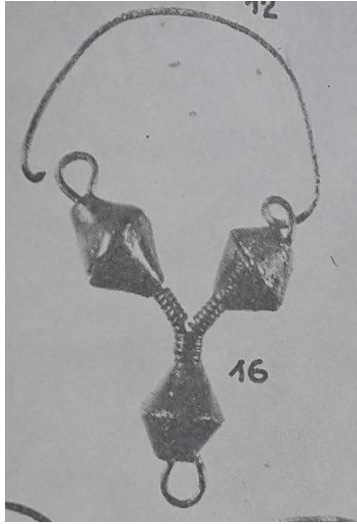
Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 88, 121, Miletić, 1978, 151; Sokol, 2006, 42.

¹¹⁰⁵Prema Sokolu ove naušnice pripadaju tipu trojagodnih naušnica sa bikoničnim jagodama između tri petlje Y-oblika (2006, 271-275)

¹¹⁰⁶Miletić, 1960-1961, 83, 88.

¹¹⁰⁷Isto, 121.

Miletić, 1960-61, T XXIX, 16.

Broj: 337

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 64, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s tri bikonične jagode i spiralnom žicom oko karike između njih..."¹¹⁰⁸ Potječe iz istočnoalpskih radionica.

Dimenzije: prečnik karike - 4,5 cm i 4,3 cm; visina – 6,5 cm i 6,8 cm

Analogije: Biskupija kod Knina; dva fragmenta iz slučajnog nalaza iz Grad-Thunau (Austrija-Horn), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹⁰⁹

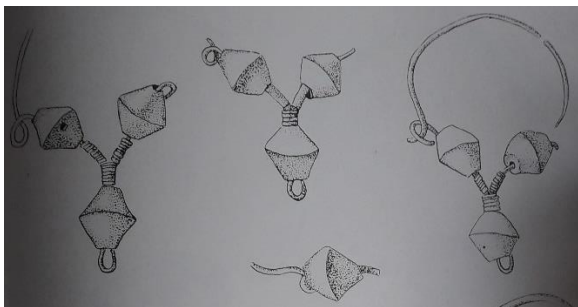
Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 91, 121, Miletić, 1978, 151; Sokol, 2006, 42.

¹¹⁰⁸Miletić, 1960-1961, 83, 91.

¹¹⁰⁹Isto, 121.

Miletić, 1960-61, T XXII.

Broj: 338

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 125, uz dječiji skelet: "...s obe strane glave po dve bronzane naušnice s tri bikonične jagode i spiralnom žicom oko karike između njih... četvrta naušnica fragmentirana..."¹¹¹⁰Potječe iz istočnoalpskih radionica.

Dimenzije: prečnik karike – 6,6x3,7 cm; 6x3,7 cm; 6x3,1 cm; 5,3x4 cm

Analogije: Biskupija kod Knina; dva fragmenta iz slučajnog nalaza iz Grad-Thunau (Austrija-Horn), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹¹¹

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 97-98, 121, Miletić, 1978, 151; Sokol, 2006, 42.

Broj: 339

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 40, uz dječiji

¹¹¹⁰Miletić, 1960-1961, 83, 97-98.

¹¹¹¹Isto, 121.

skelet: "...pod glavom jedna bronzana fragmentirana bikonična jagoda..."¹¹¹²

Potječe iz istočnoalpskih radionica.

Dimenzije: 1x0,9 cm

Analogije: Biskupija kod Knina; dva fragmenta iz slučajnog nalaza iz Grad-Thunau (Austrija-Horn); Biskupije kod Knina (5 primjeraka), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹¹³

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kozare, Prijedor

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 87, 121, Miletić, 1978, 151; Sokol, 2006, 42.

Broj: 340

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 133, uz ženski skelet: "...s obe strane glave po jedna bronzana naušnica s tri bikonične jagode i spiralnom žicom oko karike između njih..."¹¹¹⁴Potječe iz istočnoalpskih radionica.

Dimenzije: dimenzije zbog fragmentiranosti neodredive

¹¹¹²Miletić, 1960-1961, 83, 87.

¹¹¹³Isto, 121.

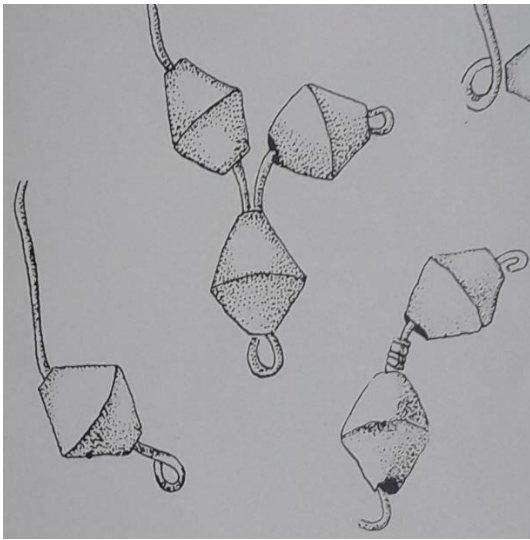
¹¹¹⁴Isto, 83, 98.

Analogije: Biskupija kod Knina; dva fragmenta iz slučajnog nalaza iz Grad-Thunau (Austrija-Horn), Biskupije kod Knina (5 primjeraka), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹¹⁵

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 98, 121, Miletić, 1978, 151; Sokol, 2006, 42.

Miletić, 1960-61, T XXVI.

Broj: 341

Lokalitet: Blatine bare, Gomjenica kod Prijedora

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice nađene u grobu 161, uz ženski skelet: "...kod oba uha po jedna naušnica s tri bikonične jagode i spiralnom žicom oko karike između njih..."¹¹¹⁶ Potječe iz istočnoalpskih radionica.

Dimenzije: 5,7x3,7 cm; druga fragmentirana

Analogije: Biskupija kod Knina; dva fragmenta iz slučajnog nalaza iz Grad-Thunau (Austrija-Horn), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka),

¹¹¹⁵Miletić, 1960-1961, 121.

¹¹¹⁶Isto, 83, 101-102.

Stranači kod Crikvenice¹¹¹⁷

Datacija: X-XI stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1960-1961, 83, 101-102, 121, Miletić, 1978, 151; Sokol, 2006, 42.

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 342

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 48, uz dječiji skelet: "kod oba uha po jedna bronzana naušnica s petljama i tri bikonične jagode..."¹¹¹⁸

Dimenzije: 7x3,3 cm i 6,5x3,7 cm

Analogije: Biskupije kod Knina (5 primjeraka), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹¹⁹

Datacija: početak XII stoljeća¹¹²⁰

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142-143, 151, Skolo, 2006, 89.

¹¹¹⁷Miletić, 1960-1961, 121.

¹¹¹⁸Miletić, 1978, 137, 142-143.

¹¹¹⁹Isto, 142-143.

¹¹²⁰Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

Miletić, 1978, T XVII.

Broj: 343

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Naušnice su nađene u grobu 43, uz skelet mlade žene: "...kod oba uha po jedna bronzana naušnica s petljama i tri bikonične jagode..."¹¹²¹

Dimenzije: 6,1x4,1 i 6x3 cm

Analogije: Biskupije kod Knina (5 primjeraka), Skradin – Smrdelj (jedan primjerak) i Gars – Thunau u Donjoj austriji (tri fragmentirana primjerka), Stranači kod Crikvenice¹¹²²

Datacija: početak XII stoljeća¹¹²³

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 142, 151;

Sokol, 2006, 89.

6) Naušnice od kojih je sačuvana samo bikonična jagoda

Broj: 345

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):

"...jedna bronzana bikonična jagoda i polovina druge istovetne jagode s ostacima pamučne niti..."¹¹²⁴

Dimenzije: ?

¹¹²¹ Miletić, 1978, 137, 142-143.

¹¹²² Isto, 151.

¹¹²³ Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

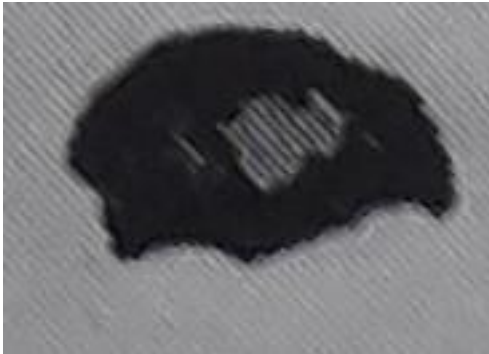
¹¹²⁴ Miletić, 1978, 137, 142-143.

Analogije: ?

Datacija:početak XII stoljeća¹¹²⁵

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura:Miletić, 1978, 137, 144; Sokol, 2006, 89.

Miletić, 1978, T XII.

Broj: 346

Lokalitet: Mahovljani kod Banja Luke

Opis (materijal, tehnika, radionica):
Naušnice nađene u grobu 4, uz skelet odraslijeg djeteta: "...fragment bronzane bikonične jagode;..."¹¹²⁶

Dimenzije: ?

Analogije: ?

Datacija:početak XII stoljeća¹¹²⁷

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1978, 137, 144; Sokol, 2006, 89.

¹¹²⁵Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

¹¹²⁶ Miletić, 1978, 137, 142-143.

¹¹²⁷Datirano prema ugarskom novcu pronađenog u grobovima (Sokol, 2006, 89).

PERIOD RAZVIJENOG SREDNJEG VIJEKA

1) Obične karike

Fekeža-Martinović, 2014, str. 47.

Broj: 347

Lokalitet: Crkvina ("Grčko groblje) u Zgošći

Opis (materijal, tehnika, radionica): U oštećenom grobu 6 (A1/B2, G1), uz dječiji skelet, pronađena je brončana naušnica u obliku karike, a u zemlji pored groba nađena je druga karičica.

Dimenzije: prečnik karike – 19 mm, 21 mm;
debljina žice – 1,5 mm

Analogije: ?

Datacija: XIV-XV stoljeće

Današnja lokacija: Muzej u Zenici

Literatura: Fekeža-Martinović, 2014, 27, 33.

Broj: 348

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Par naušnica u formi jednostavnih karika od bronzane žice. Uz naušnice stoji oznaka da su pronađene u grobu 25 (sa iskopavanja iz 1910. godine).

Dimenzije: prečnik karike – 3 cm

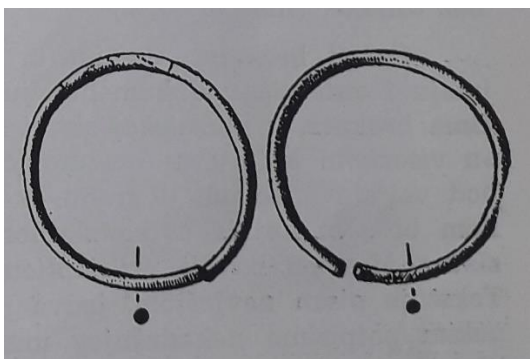
Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Anđelić, 1960-1961, 213.

Broj: 349

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica je od jednostavne brončane žice. Uz ovu naušnicu (u kutiji iz muzejskog depoa) bila je oznaka: nađeno u grobu II spolja. U istoj kutijici bilo je i šest novčića – talijanskih piccola.

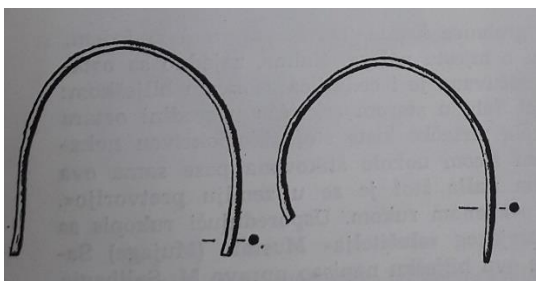
Dimenzije: prečnik karike – 2,3 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Anđelić, 1960-1961, 213.

Broj: 350

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Dva ulomka naušnice od jednostavne brončane žice.

Dimenzije: prečnik karike – 2,2 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Broj: 351

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Dvije naušnice od jednostavne brončane žice.213 str

Dimenzije: prečnik karike – 2,5 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Bujak, 2018, 283.

Broj: 352

Lokalitet: Donja Zgošća kod Kaknja

Opis (materijal, tehnika, radionica):Dvije srebrene karike preklopljenih krajeva.

Analogije: ?

Datacija: XIII-XV stoljeće

Današnja lokacija: Muzej Kakanja, Kakanj

Literatura: Bujak, 2018, 283.

2) Naušnice sa koljencima

Broj: 353

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Par srebrnih naušnica sa karičicama od nešto masivnije žice. Donji dio ukrašen je sa tri jednostavna koljenca i nizovima jednostavnih apliciranih zrnaca (granulacija).¹¹²⁸

Dimenzije: prečnik karike – 2,7 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće¹¹²⁹

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine¹¹³⁰

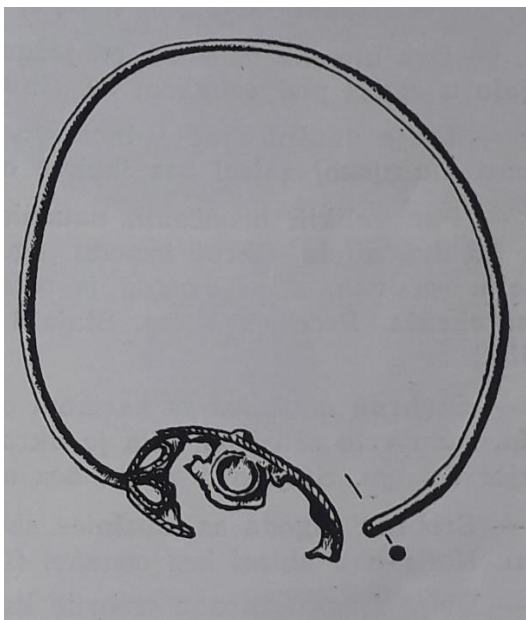
Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212, 226.

¹¹²⁸Anđelić, 1960-1961, 213.

¹¹²⁹Isto, 226.

¹¹³⁰Isto, 212.

3) Naušnice sa jednom jagodom

Anđelić, 1960-1961, 213.

Broj: 354

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Par

velikih naušnica – sljepoočničarki od

posrebrene bronce čije karike nose po jednu

oveću jagodu bikoničke forme. Površina

jagode ukrašena je motivima kružića i trokuta,

izrađenih u tehnici granulacije i filigrana.

Dimenzije: prečnik karike – 8 cm; dužina

jagoda – 3,7 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Broj: 355

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrena

naušnica sa karikom od tanke žice ovalnog

presjeka. Jedina jagoda, sada vrlo oštećena,

bila je ukrašena iskucanim krugovima i

linijama.

Dimenzije: prečnik karike – 5,5 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Broj: 356

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Srebrena jagoda sa naušnicama sastavljena od dvije polulopte.

Dimenzije: prečnik jagode – 1,2 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Broj: 357

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Dvije fragmentirane srebrne karike od naušnica. Na jednoj se raspoznaje trag od jagode koja je otpala.

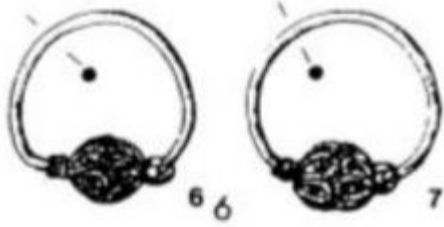
Dimenzije: prečnik jagode – 3,1 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212-213, 226.

Sokol, 2006, 262.

Broj: 358¹¹³¹

Lokalitet: Cim, Mostar

Opis (materijal, tehnika, radionica):

Dimenzije: ?

Analogije: Plavna, Skradin, Sućuruc, Knin -

Spas, Rudeč iznad Uzdolja, Markovi kuli -

Varoš kod Prilepa(Makedonija)

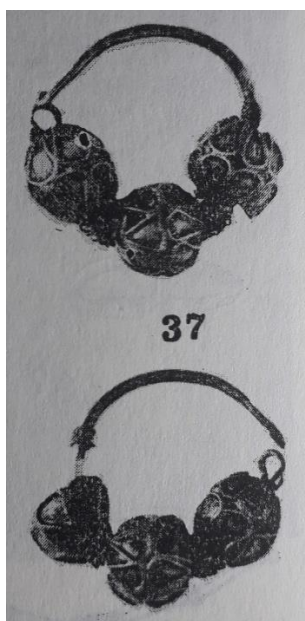
Datacija:

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Sokol, 2006, 262.

¹¹³¹Prema Sokolu naušnica pripada tipu jednojagodnih naušnica okruglih jagoda bez naglašenog spoja (2006, 262-265).

4) Naušnice sa tri jagode¹¹³²

Miletić, 1982, T XVI, 37.

Broj: 359¹¹³³

Lokalitet: Glavica u s. Podgradini, Buško blato

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene uz skelet odrasle osobe (grob 37): ; "kod oba uha po jedna srebrna naušnica s tri jagode, ukrađene u tehnici filigrana (kod jedne naušnice jedna jagoda fragmentirana..."¹¹³⁴

Dimenzije: prečnik karike 2,2 – 2,5 cm

Analogije: Stapani (Užice), Cetina, Birbir, Lika (XIV-XV stoljeće), Rikač, selo Radoinje (Priboj), Mrčajevac (Čačak) i Dobrače (Kragujevac), Crkvenika kod Doboja i Arnautovići kod Visokog, Cim kod Mostara, Crkvina u Bajinoj Bašti¹¹³⁵

Datacija: XIV-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

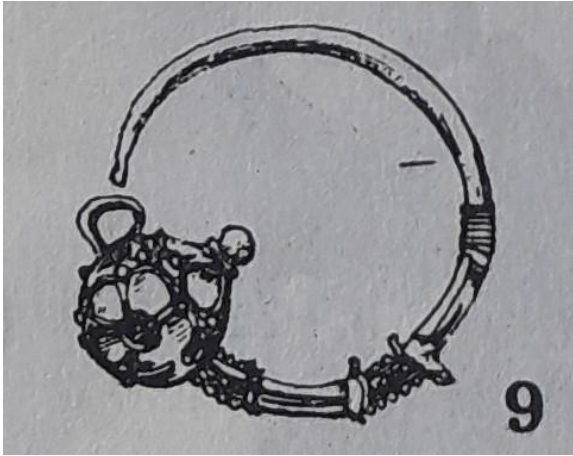
Literatura: Miletić, 1982, 133, 142, Radičević, 2013, 304-305.

¹¹³²Prema Sokolovoj tipologiji ove naušnice pripadaju trojagodnim filigranskim naušnicama jednakih okruglih jagoda (2006, 293-297).

¹¹³³Pripada kijevskom tipu naušnica prema Ковачевићевој подјели наушница (1953, 148).

¹¹³⁴Miletić, 1982, 133, 142.

¹¹³⁵Radičević, 2013, 304-305.

Miletić, 1982, T XV, 9.

Broj: 360¹¹³⁶

Lokalitet: Glavica u s. Podgradini, Buško blato

Opis (materijal, tehnika, radionica): "Van groba u prostoru između grobova 11a, 11b i 14 nađena jedna oštećena i deformisana srebrna naušnica verovatno prvobitno sa tri jagode"¹¹³⁷

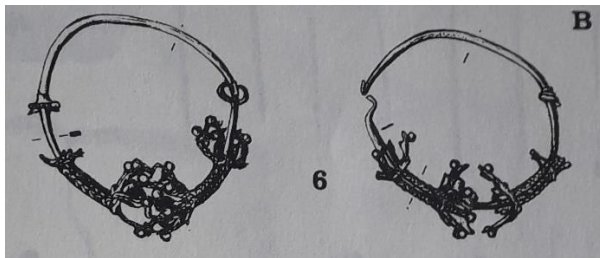
Dimenzije: ?

Analogije: Stapani (Užice), Cetina, Birbir, Lika (XIV-XV stoljeće), Rikač, selo Radoinje (Priboj), Mrčajevac (Čačak) i Dobrače (Kragujevac), Crkvenika kod Doboja i Arnautovići kod Visokog, Cim kod Mostara, Crkvina u Bajinoj Bašti¹¹³⁸

Datacija: XIV-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1982, 136, 142, Radičević, 2013, 301, 304-305.

Miletić, 1982, T XV, 6.

Broj: 361¹¹³⁹

Lokalitet: Glavica u s. Podgradini, Buško blato

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene uz dječiji skelet (grob 6): "Kod oba uha po jedna srebrna naušnica s tri jagode izrađena u filigranu i granulaciji (jagode oštećene..."¹¹⁴⁰

Dimenzije: prečnik karike – 3,1-3,2 cm

¹¹³⁶Pripada kijevskom tipu naušnica prema Ковачевићевој подјели наушница (1953, 148).

¹¹³⁷Miletić, 1982, 133, 142.

¹¹³⁸Radičević, 2013, 304-305.

¹¹³⁹Pripada češkom/ažuriranom tipu naušnica prema Ковачевићевој подјели наушница (1953, 148).

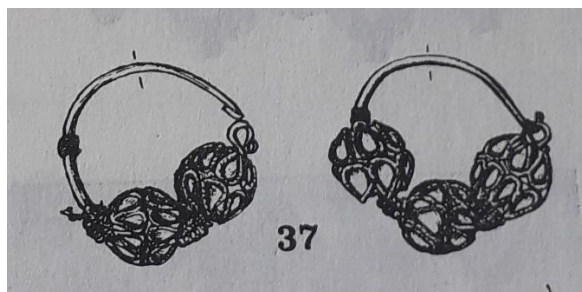
¹¹⁴⁰Miletić, 1982, 133, 142.

Analogije: Grborezi (grob 226), Biskupija, Cetina, Koljani, Skadin Stapani (Užice), Birbir, Lika (XIV-XV stoljeće), Rikač, selo Radoinje (Priboj), Mrčajevac (Čačak) i Dobrače (Kragujevac), Crkvenika kod Doboja i Arnautovići kod Visokog, Cim kod Mostara, Crkvina u Bajinoj Bašti¹¹⁴¹

Datacija: XIV-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1982, 130, 142, Radičević, 2013, 301, 304-305.

Miletić, 1982, T XV, 37.

Broj: 362¹¹⁴²

Lokalitet: Glavica u s. Podgradini, Buško blato
Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene uz mlađe osobe (grob 9): "kod desnog uha jedna srebrna naušnica sa tri jagode izrađena u filigranu i granulacije (jagode oštećene..."¹¹⁴³

Dimenzije: prečnik karike – 2,3 cm

Analogije: Grborezima, Biskupija, Plavno, Koljani, Cetina, Đevrska, Skradin, Biljani, Stapani (Užice), Birbir, Lika (XIV-XV stoljeće), Rikač, selo Radoinje (Priboj), Mrčajevac (Čačak) i Dobrače (Kragujevac), Crkvenika kod Doboja i Arnautovići kod Visokog, Cim kod Mostara,

¹¹⁴¹Radičević, 2013, 304-305.

¹¹⁴²Pripada češkom/ažuriranom tipu naušnica prema Ковачевићевој podjeli naušnica (1953, 148).

¹¹⁴³Miletić, 1982, 133, 142.

Crkvina u Bajinoj Bašti¹¹⁴⁴

Datacija: XIV-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Miletić, 1982, 130, 142, Radičević, 2013, 301, 304-305.

Broj: 363¹¹⁴⁵

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Par izlomljenih srebrenih naušnica sa karičicama od tanke žice ovalnog presjeka. Za donji dio karike aplicirane su po tri jagodice, izrađene u tehnici prolamanja i granulacije. Na jednoj jagodici očuvana je i petljica za kopčanje. Između jagoda karičice su omotane tankom talasom žicom.

Dimenzije: prečnik karike – 2,8 cm

Analogije: Stapari (Užice), Cetina, Birbir, Lika (XIV-XV stoljeće), Rikač, selo Radoinje (Priboj), Mrčajevac (Čačak) i Dobrače (Kragujevac), Crkvenika kod Doboja i Arnautovići kod Visokog, Cim kod Mostara, Crkvina u Bajinoj Bašti¹¹⁴⁶

Datacija: XII-XIV stoljeće

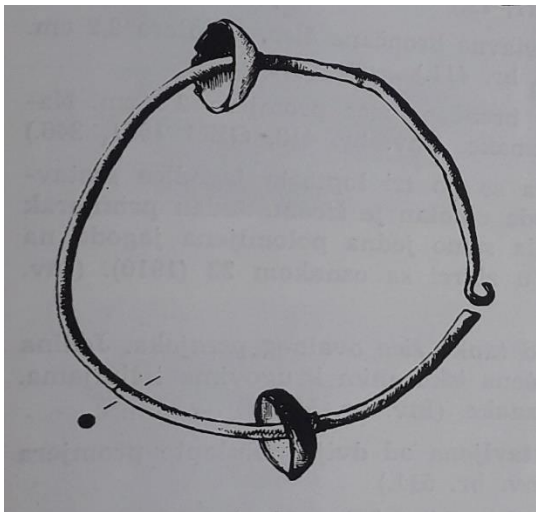
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212,

¹¹⁴⁴Radičević, 2013, 304-305.

¹¹⁴⁵Pripada češkom/ažuriranom tipu naušnica prema Ковачевићевој подјели наушница (1953, 148).

¹¹⁴⁶Radičević, 2013, 304-305.

Andelić, 1960-1961, 213.

Radičević, 2013, 301, 304-305.

Broj: 364¹¹⁴⁷

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog
 Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnica je od srebra sa karikom ovalnog presjeka koja na jednoj strani ima petljicu, a na drugoj kukicu za kopčanje. Na donjem dijelu karike nalaze se tri jagodice (jedna je otpala), ukrašene tehnikom granulacije.

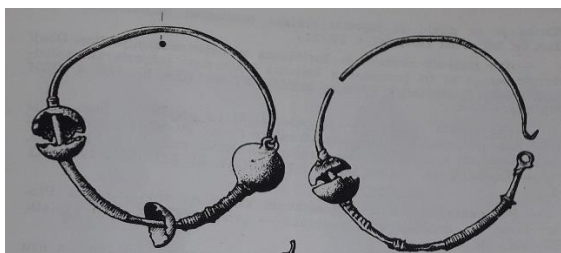
Dimenzije: ?

Analogije: Radoinja (Srbija)¹¹⁴⁸

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Andelić, 1960-1961, 212, Radičević, 2013, 305.

Andelić, 1960-1961, 213.

Broj: 365¹¹⁴⁹

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog
 Opis (materijal, tehnika, radionica): Karika je na dijelu uz jagodice ojačana omotanom filigranskom žicom.

Dimenzije: ?

Analogije: Radoinja (Srbija)¹¹⁵⁰

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

¹¹⁴⁷Prema Sokolu ove naušnice pripadaju tipu trojagodnih naušnica okruglih jagoda bez naglašenog spoja (2006, 265-268).

¹¹⁴⁸Radičević, 2013, 305.

¹¹⁴⁹Prema Sokolu ove naušnice pripadaju tipu trojagodnih naušnica okruglih jagoda bez naglašenog spoja (2006, 265-268).

¹¹⁵⁰Radičević, 2013, 305.

Hercegovine¹¹⁵¹

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212,
Radičević, 2013, 305.

Broj: 366

Lokalitet: Mile, Arnautovići kod Visokog

Opis (materijal, tehnika, radionica): Par velikih
brončanih naušnica sa po tri loptaste jagodice
sastavljene od dva dijela. Obruč između jagoda
omotan je žicom. Jedan primjerak je bolje
sačuvan, a od drugog je ostala samo jedna
polomljena jagoda na dijelu obruča. Stajalo je
u zbirci sa oznakom (grob ?) 22 (1910).

Dimenzije: prečnik karike – 5 cm

Analogije: ?

Datacija: XII-XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Anđelić, 1960-1961, 212.

Marić Baković, 2009, 201.

Broj: 367¹¹⁵²

Lokalitet: Podvornica u Lištanica (Livanjsko
polje)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice
su pronađene u grobu 44, uz skelet žene: "S
obje strane lubanje nađena je po jedna
trojagodna naušnica... Karičica je ovalna
oblika, kružnog presjeka, jedan od krajeva
savijen je u ušicu, a drugi u petlju, koja se u

¹¹⁵¹Anđelić, 1960-1961, 212.

¹¹⁵²Prema Bešlagiću ovi primjerci spadaju u četvrti tip trojagodnih naušnica (1964, 73).

nju udijevala. Na karičicu su nataknete tri istovjetne jagode. Svaka od jagoda sastavljena je od dviju međusobno spojenih kalota, na čijem je spoju plastično rebro, a površina je ukrađena višelatičnim rozetama od aplicirane filigranske žice. Broj rozeta varira od sedam do devet. Na karici između jagoda i iza jedne od krajnjih jagoda namotana je filigranska žica."¹¹⁵³

Dimenzije: 3,1-3,2 x 2,9-3 cm

Analogije: Glavica (Podgradina); Koprivna – Ograda Jakova Nazlića (općina Dugopolje); Bukorovića podvornica (Biskupija kod Knina)¹¹⁵⁴

Datacija: XIII-XV stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Marić Baković, 2009, 201-203.

Marić Baković, 2009, 201.

Broj: 368

Lokalitet: Podvornica u Lištanica (Livanjsko polje)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Grob 65: muškarac; "S obje strane lubanje nađena je po jedna trojagodna naušnica (sljepoočničarka)... Desna... materijal: srebro, filigran, granulacija (aplicirani na jagodu). Karičica je ovalna onlika, kružnog presjeka, jedan od krajeva savijen je u ušicu, a drugi u petlju, koja se u nju udijevala. Na karičicu su nataknete tri

¹¹⁵³ Marić Baković, 2009, 200-201.

¹¹⁵⁴ Isto, 203.

istovjetne jagode. Svaka od jagoda sastavljena je od dviju međusobno spojenih kalota. Površina jagoda ukrašena je osmerolatičnim rozetama od aplicirane upletene filigranske žice, te granuliranim zrcima unutar svake latice. Na karici između jagoda namotana je upletena filigranska žica; filigranskom žicom omotan je i prostor iza krajnjih jagoda.

2) Lijeva... materijal srebro, filigran, granulacija (aplicirani na jagodu). Naušnica je istog tipa, jedna ukrasna jagoda nedostaje, no zamijećeni su njezini ostaci na mjestu gdje se nalazila. Na jagode su aplicirane šesterolatične rozete."¹¹⁵⁵

Dimenzije: desna – 3x3 cm; lijeva 2,4x3,3 cm
Analogije: groblje kod crkve sv. Spas u Vrh Rici; Grborezi¹¹⁵⁶

Datacija: XIII-XV stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Marić Baković, 2009, 201-204.

<https://www.facebook.com/ZavicajnimuzejVis>

Broj:369¹¹⁵⁷

Lokalitet: Gračanica, Visoko

Opis (materijal, tehnika, radionica):"Par pozlaćenih naušnica ukrašenih sa po tri jagode (nedostaje jedna) koje su povezane tordiranom žicom. Izrađene su u tehnikama filigrana i granulacije."

¹¹⁵⁵ Marić, 2009, 201.

¹¹⁵⁶ Isto, 204.

¹¹⁵⁷ Pripadaju "kijevskom tipu" naušnica (Miletić, 1956, 29).

oko/photos/a.1166610656849270/1251593685
017633/?type=3&theater– datum i vrijeme
preuzimanja: 5.5.2019.; 17:20

Dimenzije: ?

Analogije: Mogorjelo, Novi Banovaci, Smrdelj
Grborezi, Mihaljevići

Datacija: XI i XII stoljeće, a susreću se i u
periodu XII i XIII stoljeća

Literatura:

<https://www.facebook.com/ZavicajnimuzejVisoko/photos/a.1166610656849270/1251593685>

017633/?type=3&theater– datum i vrijeme
preuzimanja: 5.5.2019.; 17:20

Današnja lokacija: Zavičajni muzej Visoko

5) Naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom¹¹⁵⁸

Broj: 370

Lokalitet: Prisoje

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su despotovačkog tipa i pronađene su sa dubrovačkim novcem.

Dimenzije: ?

Analogije: ostava iz Despotovine¹¹⁵⁹

Datacija: XV stoljeće

Današnja lokacija: ?

Literatura: Kovačević, 1953, 151.

- a) Naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom koje su rađene na proboj ("a jour"/"a giorno")

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Broj: 371

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 1, uz ženski skelet: "Uz tkaninu na glavi nađene su dvije pozlaćene naušnice, jedna kod desnog uha, a druga s lijeve strane tjemena.

Na okrugloj karičici kružnog presjeka pričvršćene su strana dvije jednake šupljikaste i okrugle – ažurirane jagode, a u sredini kruškoliki privjesak od pet šupljih kupa, koji na vrhu ima cvijet u obliku nešto manje

¹¹⁵⁸Prema Kovačevićhevoj podjeli pripadaju despotovačkom tipu naušnica (1953, 149); dok prema Sokolovoj tipologiji se nazivaju trojagodnim filigranskim naušnicama okomite veće srednje jagode (2006, 297-300).

¹¹⁵⁹Kovačević, 1953, 151.

ažurirane jagode. Postrane jagode su sastavljene od po dvije polukugle, napravljene od "upredene" žice, savijene u osam jednakih elipsastih dijelova. Na žici je pričvršćeno oko 40 pravilno raspoređenih malih zrnaca. Orivjesak naušnice nosi četiri pravilno raspoređene kupe, tako da se sa svake strane vide po dvije, a peta je samo osnovicom akcentrovana. Osnovice tih kupa su ukrađene polukuglastim cvjetovima. Umjesto osnovice centralne (pete) kupe, stavljen je kuglast cvijet sličan onome kakav se nalazi na vrhu privjeska. Za dna cvjetova pričvršćene su alkice od plosnate trake, koje se dobila nacijanjem žice. Uz cvjetove na vrhu privjeska pričvršćena je slična alčica, samo od obične žice. Vidljive površine kupa su filigranskom žicom razdijeljene u tri približno jednaka ravnokraka trougla, od kojih su po dva sa strana ukrašena apliciranim zrcima u obliku trouglova sa osnovicama na filigranskoj žici, koja se proteže od vrha do osnove kupe. Trouglovi zrnaca su naizmjenično poredani i naslonjeni na jednu i drugu živu i sve su manji prema vrhu privjeska. Srednja površina nema takvih ukrasa, nego na dva mjesta (pri dnu i blizu vrha) ima pričvršćenu duguljastu alčicu od namotane žice. Takve se nalaze i na dva mjesta između četiriju kupa privjeska. Tako, sa strana privjeska ima ukupno 16 takvih

alčica. Karičica između postranih jagoda i privjeska naušnice omotana je filigranskom žicom sa 6 uzdužnih rebara. Iznad jedne jagode dio karičice je obavijen "upredenom" žicom. Iznad druge postrane jagode pričvršćena je alčica od plosnate žice, a karičica na tome kraju ima kukicu kojim se naušnica uz pomoć alčice zatvara." Naušnice izrađene od pozlaćenog srebra, tehnikama iskucavanja, navijanja, filigrana i granulacije.¹¹⁶⁰

Dimenzije: visina – 5 cm, najveća širina - 3,3 cm, visina privjeska - 4, širina - 1,5 cm, prečnik postranih jagoda - 1 cm, prečnik privjesne jagode - 0,7 cm, prečnik karičice - 2,7 cm, težine 10,9 g i 10,2 g

Analogije: Crkvenici kod Doboja, Tešnja, Maljkov, Biskupija – Crkvina, Sv. Spas – Cetina, Koljani; Bački Despotovac¹¹⁶¹

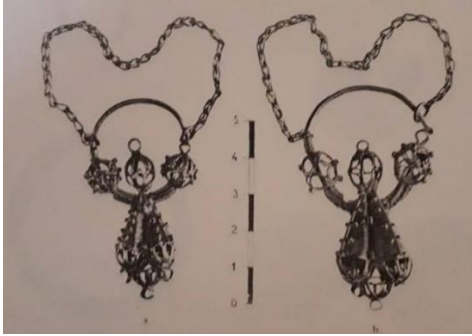
Datacija: XIII – XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 13-14, 78-79.

¹¹⁶⁰Bešlagić, 1964, 13-14.

¹¹⁶¹Isto, 78-79.

Bešlagić, 1964, T XIII, 2a i 2b.

Broj: 372

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 35, uz ženski skelet (pripada gornjem stratumu): "... Na čelu i oko glave nađena je dijadema od pločica na platnu, a na obadva uha po jedna naušnica...

Naušnice su vrlo slične onima koje su nađene u grobu br. 1. Jedna naušnica se sastoji od karičice kružnog presjeka, na kojoj su sa strane smještene po dvije šuplje jagode, a na sredini privjesak od 5 spojenik kupa. Jagode se sastoje od po dvije polovice, od kojih svakak ima po 8 sastavljenih elipsastih dijelova od savijene žice. Po žici elipsa rijetko su raspoređena ukrasna zrnca koja, pored ostaloga, imaju funkciju čvršćeg vezivanja dijelova jagode. Privjesak se sastoji od četiri prave i srednje markirane kupe, koje se dolje završavaju cvjetovima u obliku šuplje polujagode, napravljene također od savijene žice. Peta kupa je nadoknađena jednom takvom polujagodom, koja je uglavljena između i nešto niže spomenutih polujagodastih oslova kupa. Vidljivi dijelovi kupa razdijeljeni su filigranskom žicom na 4 ravnokraka trougla, od kojih dva srednja imaju po 5 zrnaca, poredanih u razmacima po dužini. Između kupa, pri vrhu i pri dnu, nalaze se alčice od navijene žice. Na vrhu čitavog privjeska stavljena je šuplja i nešto ovalna

jagoda, čije su polovine napravljene od po 8 elipsasto povijenih žica. Na dnu polujagodastih cvjetova kupa nalaze se alčice od plosanto navijene žice, a na vrhu cvijeta čitavog privjeska je također alčica od obične žice. Između postranih jagoda i privjeska karičica je omotana naroskanom žicom, koja još ima rebra i po dužini. Takvom žicom obavijen je i manji dio karičice iznad jedne jagode. Iznad druge jagode karičica je nešto tanja i završava se kukicom. Jagoda ima alčicu u koju se utakne karičica. Za karičicu je vezan lančić koji je eventualno služio za povezivanje za kosu, odnosno za vrpču na glavi.

Druga naušnica se nešto razlikuje od ove. Postrane jagode se sastoje od po 8 kolutića od dvostruke žice koji su spojeni. Na mjestima spajanja kolutića sastavljena su mala zrnca na podlozi od karičica. Kupe privjeska su samo jednim rebrom od dvaju filigranskih žica podijeljenje na dva trougla. Sa obje strane tog rebra poredana su po zrnca. Ostalo je sve isto kao i kod prve naušnice." Izrađene u tehnikama iskucavanja, navijanja, filigrana, granulacije; srebro presvučeno tankom pozlatom. Prva je dobro očuvana, drugoj nedostaje polovina jedne jagode i jedna kupa je malo oštećena.¹¹⁶²

Dimenzije: visina - 5,5 cm; najveća širina - 3

¹¹⁶²Bešlagić, 1964, 19..

cm i 3,5 cm; visina privjeska - 3,8 cm i 4,3 cm; širina privjeska - 1,6 cm i 1,7 cm; prečnik postranih jagoda – 1 cm, prečnik karičice 2,7 cm i 3,3 cm; težina 10,4g

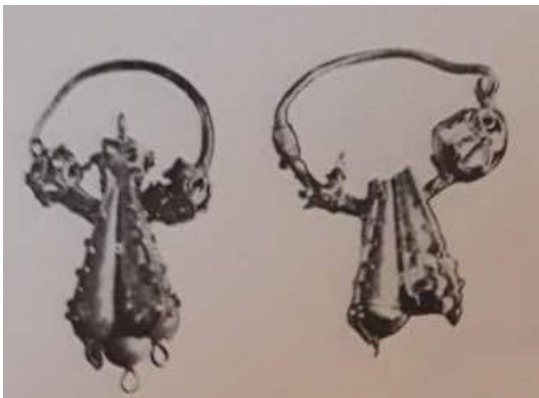
Analogije: ?

Datacija: XIII –XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 19, 79.

- b) Naušnice sa tri jagode i kruškolikim privjeskom, pri čemu su jagode aplicirane sa po osam kružnih vjenčića

Bešlagić, 1964, T XXXI, 1.

Broj: 373

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 232, uz skelet mlade žene: "Kod ušiju nađena je po jedna naušnica sa kruškolikim privjeskom koje su slične onima iz groba br. 92. Na karičici kružnog presjeka pričvršćene su dvije jagode između kojih je kruškoliki privjesak. Jagode su šuplje i napravljene od po 8 kružnih vjenčića od dvostruke žice. Na spojnicama ovih vjenčića postavljena su zrnca na podlogama malih vjenčića. Kod jedne naušnice su krajevi uz karičicu ojačani pločom u obliku kalote. Privjesak se sastoji od četiri šuplja čunja. Vrh se završava šupljom jagodom ukrašenom sa desetak zrnaca. Na samome vrhu te jagode je alčica. S donje strane kupe imaju završetak u

obliku polujagoda, koja opet na vrhovima imaju po jednu alčicu. I ovdje je u sredini stavljena polujagoda, koja stvara utisak kao da je privjesak sastavljen od 5 kupa. Pobočnom visinom svake kupe pruža se po jedno rebro od dviju "upredenih" žica, koje se produžuju sve do alčice. S jedne i druge strane rebara, na razmacima, pričvršćeno je 4 do 6 zrnaca. Između jagoda i privjeska karičice naušnice je ojačana "upredenom" žicom na rebra. Jedna jagoda ima alčicu od spljoštene žice. S te strane karičica je stanjena i povijena u kukicu." Izrađene od pozlaćenog srebra. Jedna je znatno oštećena, jedna jagoda skoro nestala, druga djelomično nagrižena, privjesku nedostaje glava i donji završeci od tri kupe, kao i srednja polujagoda, karičica je izvijena.¹¹⁶³

Dimenzije: elipsasta karičica prečnika - 2,5 cm i 2 cm; prečnik jagode – 1 cm i 0,8 cm; visina privjeska - 3,5 cm; težina – 7 g

Analogije: Prisoju kod Duvna, Kapitula kod Knina, Solin¹¹⁶⁴

Datacija: XIII –XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 48, 77-79.

¹¹⁶³Bešlagić, 1964, 48

¹¹⁶⁴Isto, 77-79.

Bešlagić, 1964, T XXI, 1.

Broj: 374

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 120, uz skelet mlađe žene od 20 godina starosti: "S obje strane donje vilice nađena je po jedna naušnica sa kruškolikim privjeskom.

Naušnice imaju karičicu kružnog presjeka na kojoj su sa strana pričvršćene po dvije šuplje jagode, koje su iskićene sa po 8 vjenčića od upredene filigranske žice. U centrima vjenčića je po jedno malo zrnce. I u površinama između vjenčića je po jedno takvo zrnce. Više jedne jagode karičica je malim dijelom obavijena filigranskom žicom, a na suprotnom mjestu jagoda ima alčicu za udijevanje karičice. O sredini karičice je privjesak od četiri duguljaste kupe, koje završavaju polujagodana i po jednim zrcem. Ispod svega je cvijet, u vidu šupljikaste polujagode, koja je napravljena od osmerolistne povijene rozete, čije su latice oivičene žicom. Cvijet se završava zrcetom. Na vrhu kupa nalazi se manja, unutar šuplja, jagoda iste obrade kao i one dvije sa strana karičice. Kupe imaju po jedno uzdužno rebro od dvostruke filigranske žicom, uz koje, s jedne i druge strane, stoji po 5 zrnaca na vijenčićima. Između postranih jagoda i privjesaka karičica je obavijena filigranskom žicom sa 5 uzdužnih rebara." Izrađene od

pozlaćenog srebra, tehnikama iskucavanja, navijanja, filigrana, granulacije. Neke kupe pri dnu su prodrle, a jedna jagoda nije čvrsto spojena.¹¹⁶⁵

Dimenzije: visina - 4,6 cm; najveća širina - 2,7 cm; visina privjeska - 3,6 cm; najveća širina privjeska - 1,3 cm, prečnik jagoda - oko 0,8 cm; prečnik karičice - 2-2,5; težina 7 g i 7,1 g

Analogije: Kapitula kod Knina, Solin, Maljkov, Biskupija – Crkvina, Sv. Spas – Cetina, Koljani; Bački Despotovac,¹¹⁶⁶ Varda (Široki Brijeg)

Datacija: XIII –XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 32, 78-79, Soldo, 2014, 14.

Broj: 375

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 92, uz ženski skelet: "S jedne strane lubanje nađena je jedna naušnica sa dvije jagode i kruškolikim privjeskom. Karičice naušnice ima kružni presjek. Sa obje strane nalazi se po jedna šuplja jagoda, sastavljena od dva dijela. One su izvana iskićene sa po 8 vjenčića od dvostruko

¹¹⁶⁵Bešlagić, 1964, 32.

¹¹⁶⁶Bešlagić, 1964, 77-79.

upletene filigranske žice. Na mjestima gdje se vjenčići dodiruju postavljena su zrnca. Jedna jagoda ima alčicu za udijevanje kukice karičice. Privjesak se sastoji od kupe koje se na osnovama završavaju polujagodama sa alčicom na dnu. Privjesak se dolje završava polujagodom koja je postavljena između i nešto niže od spomenute četiri, također sa jednom alčicom na dnu. Vidljiva polja kupa su podijeljena na tri dijela uzdužno postavljenim "upredenim" filigranskim žicama, koje se produžuju sve do alčica polujagoda. Na vrhu kupe nalazi se relativno manja šuplja jagoda, koja izvana ima 8 vjenčića od obične žice. Vrh jagode također ima alčicu. Između postranih jagoda i privjesaka karičica je obavijena filigranskom žicom." Izrađene tehnikama iskucavanja, navijanja, filigrana, granulacije. Tri kupe privjeska su s donje strane oštećene, nedostaje obavijena žica na jednoj strani karičice.¹¹⁶⁷

Dimenzije: visina - 4,2 cm; najveća širina - 2,9 cm; visina privjeska - 3,3 cm; širina - 1,4 cm; prečnik postranih jagoda - 0,8 cm; prečnik elipsaste karičice - 2,4 cm; težina - 4,8 g

Analogije: Kapitula kod Knina, Solin¹¹⁶⁸

Datacija: XIII –XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i

¹¹⁶⁷Bešlagić, 1964, 26-27.

¹¹⁶⁸Isto, 77-79.

Hercegovine

Literatura: Bešlagić, 1964, 26-27, 78-79.

Soldo, 2014, str. 15.

Broj: 376

Lokalitet: Varda, Knešpolje kod Širokog Brijega

Opis (materijal, tehnika, radionica):

"Trojagodne naušnice iz groba 24 rađene su od pozlaćenog srebra. Treća tj, srednja jagoda je izdužena u piramidalni oblik, koji se pri dnu sastoji od 5 grozdova. Korištena je tehnika filigrana i granulacije. Na dvije bočne jagode nalaze se aplikacije od kružnih vjenčića koje na mjestima gdje se dodiruju vjenčići imaju po granulirano zrnce. Izduženi dio na svim izduženim grozdovima imaju filigransku žicu cijelom dužinom, te granulirana zrnca imaju, također, poredani cijelom dužinom izduženog dijela. Na 5 grozdova na kraju izduženog dijela nalazi se po jedno granulirano zrnce."¹¹⁶⁹

Dimenzije: ?

Datacija: XIV-XV stoljeće

Analogije: Grborezi

Današnja lokacija: ?

Literatura: Soldo, 2014, 14.

¹¹⁶⁹Soldo, 2014, 14.

- c) Naušnice sa tri jagode i krušolikim privjeskom, pri čemu su jagode dekorisane sa nekoliko trokutića od granuliranih zrnaca

Broj: 377

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 54, uz ženski skelet: "S jedne i druge strane glave nađena je po jedna naušnica sa po dvije jagode i kruškolikim privjeskom. Na sredini karičice privčvršćen je privjesak od četiri šuplje spojene kupe i donjeg završetka umjesto pete kupe. Kupe se završavaju polujagodama. Na vrhu privjeska je manja jagoda. Kupe imaju po jedno rebro od dvostruke žice za koje su jednom svojom stranicom vezana dva puta po dva simetrična trokutića od zrnaca. Osim toga, kod jedne naušnice pri vrhu rebara kupe nalaze se još po dva takva, nešto manja, trokutića, koja s jedne strane naušnice stoje simetrično, a s druge strane su nešto razmaknuta. Kod jedne naušnice nalazi se samo po jedan takav trokutić uz rebro. Između kupa su po dvije alčice od navijene filigranske žice. Polujagode na kraju kupa imaju također alčice od navijene žice. Oko sredine karičice nalaze se po dvije šuplje jagode, sastavljene od dva dijela. Po jagodama naizmjenično su poredani trokutići od zrnaca. Pri dnu, kao i prvi vrhu oko mjesta gdje izlazi karičica naušnice, jagode su ukrašene sa po 4 takava trokutića. Jedna jagoda ima alčicu od spljoštene žice, koja služi kao uška za karičicu, koja je s te strane stanjena i zavinuta u kukicu. Između

jagoda i privjeska, karičica kružnog presjeka je ojačana namotanom filigranskom žicom." Izrađene od pozlaćenog srebra, tehnikama iskucavanja, navijanja, filigrana, granulacije. Tri polujagode su djelimično prošupljene.¹¹⁷⁰ Dimenzije: visina: - 4,2 cm; najveća širina - 2,9 cm; visina privjeska – 3 cm; širina privjeska - 1,4 cm; prečnik karičice - 2,5 cm; prečnik postranih jagoda - 0,8; težina - 7 g Analogije: Narodni muzej u Čačku¹¹⁷¹ Datacija: XIII –XV stoljeće Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine Literatura: Bešlagić, 1964, 21, 79, Radojković, 1977, 119.

¹¹⁷⁰Bešlagić, 1964, 21.

¹¹⁷¹Radojković, 1977, 119.

Filipović, 2017, 691.

Broj: 378

Lokalitet: Crikvenica, Makljenovac kod

Doboja

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice su pronađene u grobu. Bočne jagode su ukrašene krupnim glanuliranim zrnima na žicama koje obliku šuplju jagodu. Između bočnih jagoda i središnjeg privjeska se nalazi namotaj od tanke filigranske žice. Na gornjem središnjem privjeska se nalazi jagoda dekorisana kao i bočne jagode sa valjkastim dodatkom na vrhu (nedostaje na jednoj jagodi). Donji dio jagode se sastoji od četiri kupe. Niz središte svake se proteže udubljenje niz koje su nanizana po četiri šuplja valjka. Po tri ovakva valjka se nalaze između kupa. Sa strane centralnih udubljenja nalaze se po četiri ispupčena trokuta sa granuliranim zrnima. Na dnu svake kupe se nalazi šuplja polujagoda. Između njih se nalazi centralna polujagoda, veća od ostalih. Svaka polujagoda ima valjkasti dodatak na dnu.

Dimenzije:4x2 cm

Analogije:Grborezi, Livno, Narodni muzej u Čačku¹¹⁷²

Datacija: XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Petrinec, 2008, 266, Filipović, 2017, 691, Bujak, 2018, 295.

¹¹⁷²Radojković, 1977, 119.

d) Naušnice sa tri jagode i privjeskom i umetkom od gorskog kristala

Petrinec, 2008, 268.

Broj: 379

Lokalitet: Čipuljić kod Bugojna (Grudina, Crkvine)

Opis (materijal, tehnika, radionica): "...uz dvije filigranom i granulacijom ukrašene jagode na bočnim stranama karike pronalazimo središnji izduženi ukras na kojem je između dviju kuglastih neukrašenih jagoda postavljen umetak od gorskog kristala."¹¹⁷³

Dimenzije: 4,3x2,5 cm

Analogije: nema analogija

Datacija: IX-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Petrinec, 2008, 248 i 266.

e) Naušnice sa dvije jagode i privjeskom u obliku trokuta

Filipović, 2017, 296.

Broj: 380

Lokalitet: Čipuljić kod Bugojna (Grudina, Crkvine)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Dvije bočne jagode naušnice ukrašene su sa filigranskim žicama koje oblikuju po osam krugova na svakoj jagodi, uz blago šiljaste produžetke unutar krugova i između njih.

¹¹⁷³Petrinec, 2008, 248.

Između središnjeg i bočnih završetaka se nalazi anmotaj od filigranske žice. Središnja "jagoda" je prerasla u trokutasti privjesak. Na gornjoj strani privjeska je kuglasti završetak. Ivice privjeska su ukrašene filigranskom žicom u obliku traka i krugova- U središtu privjeska se nalazi trokutasti prostor sa umetnutim dragim kamenom, koji je dosta ošteće. Sa gornje strane karike se nalazi na jednoj strani otvor za kačenje uz kukicu, a sa druge namotaj od filigranske žice. Naušnice su izrađene od pozlaćenog srebra.

Dimenzije: 2,8x3,8 cm

Analogije: nema analogija

Datacija: IX-XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Petrinec, 2008, 266, Filipović, 2017, 296, Bujak, 2018, 265.

6) Zvezdaste naušnice

a) Naušnice sa zvezdastim privjeskom

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Broj: 381

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 111, uz skelet starije ženske osobe: "Uz lubanju nađene dvije donekle različite koltasto-zrakaste naušnice.

Naušnica br. 1 sastoji se od dviju donekle ploha u obliku malo odsječnog kruga, spojenih širokom trakom. Spojnice su ojačane i ukrašene snopićem filigranskih žica. Sa vanjske strane, unutar kružne ivice, poredano je u krug 6 ispupčenih kupa, koje su svojim bazama, prilijepljene za tu vanjsku površinu. Unutar tih kupa, skoro u centru naušnice, nalazi se takva ista, samo nešto malo veća kupa. Svih 7 kupa sa svojim vrhovima imaju po jedno zrnce. Između kupa, s vanjske i unutarnje strane, vidi se 11 zrnacama a ispod vodoravne ivice površine, kao friz, nanizano je još 7 takvih zrnaca, Okolo naušnice, bazama na vrpci koja se savija oko naušnice, između lica i naličja, poredano je 9 takvih kupa, kao i s prednje strane, sa zrnacima na vrhovima i sa 16 (8 uz prednju i 8 uz zadnju stran) zrnaca između njih. Zadnja strana, naličje, ukrašena je sa 8

spirala (svrtaka) od dvostruko upredene žice, odnosno od četiri "S" spirale, koje još između imaju četiri nepotpuna kružna vjenčića i jednu spiralicu, kao dodatne ukrasne dijelove. Na gornjoj ravnoj površini trake, na jednome i na drugome kraju, nalazi se po par duguljastih alčica, napravljenih od navijene filigranske žice, kao ležište osovine karičice i kao ležište igle kojim se drugi kraj karičice zatvara. Karičica, odnosno lučno savijeni držak naušnice, kružnog presjeka, s jedne strane je spljoštena i savijena oko osovinice u vidu slova S, a s druge strane najprije sužena, zatim malo spljoštena i povijena radi zatvaranja." Izrađene od pozlaćenog srebra.¹¹⁷⁴

Dimenzije: visina (bez ručke i kupe) - 2,4 cm, sa ručnom - 3,5 cm, ukupno - 4,2 cm; širina - 2,5 cm; najveća širina - 3,7 cm; debljina - oko 0,8 cm; najveća debljina - 1,6 cm; raspon ručke - 1,5-1,6 cm; težina - 15,5 g

Analogije: nema analogija, sličnosti: Rusija, Bizant; dva primjerska iz Narodnog muzeja u Beogradu (nasip Petrove crkve u Novom Pazaru i Boljevac kod Zaječara – XIV st); Makedonija ("zrakaste" naušnice), Ališići, Kruševac, Kačanik, Vinča, freske: Lesnovo, Ljubostinja, Sonja Kamenica; Kratovo i Demir-Kapija, Markova Varoš (Prilep)¹¹⁷⁵

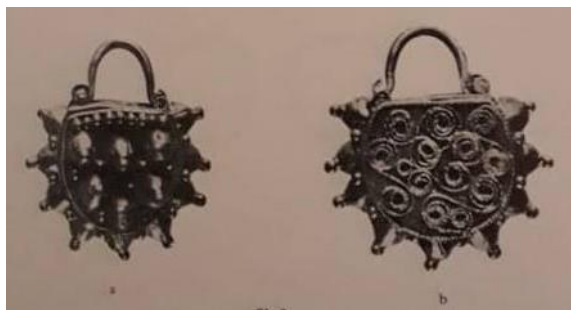
¹¹⁷⁴Bešlagić, 1964, 30, 79.

¹¹⁷⁵Radojković, 1963, 136.

Datacija: XII –XV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Literatura: Radojković, 1963, 136, Bešlagić, 1964, 30, 79.

Bešlagić, 1964, T XVIII, 2a i 2b.

Broj: 382

Lokalitet: Mramorje, Grborezi kod Livna

Opis (materijal, tehnika, radionica): Naušnice nađene u grobu 111, uz skelet starije ženske osobe: "Uz lubanju nađene dvije donekle različite koltasto-zrakaste naušnice...

Naušnica br. 2 je slična prvoj. Ona s lica ima uokrug poredanih 5, a u sredini 1 – dakle, svega 6 kupa, između kupa 8 zrnaca i iznad kupa niz od 9 zrnaca, Sa strana naušnice, oko nje, teče red također od 9 kupa. Sa naličja su 6 "S" spirala u 2 spiralna dodatka. Ručka je s jednog kraja povijena, a ne u znaku slova "S". Ostale osobine su iste kao i kod naušnice br. 1." Izrađene od pozlaćenog srebra.¹¹⁷⁶

Dimenzije: visina (bez ručke i kupe) - 2,4 cm, sa ručnom - 3,5 cm, ukupno - 4,2 cm; širina - 2,5 cm; najveća širina - 3,7 cm; debljina - oko 0,8 cm; najveća debljina - 1,6 cm; raspon ručke - 1,5-1,6 cm; težina - 14,2g

Analogije: : nema analogija, sličnosti: Rusija, Bizant; dva primjerska iz Narodnog muzeja u Beogradu (nasip Petrove crkve u Novom

¹¹⁷⁶Bešlagić, 1964, 30, 79.

Pazaru i Boljevac kod Zaječara – XIV st);
Makedonija ("zrakaste" naušnice), Ališići,
Kruševac, Kačanik, Vinča, freske: Lesново,
Ljubostinja, Sonja Kamenica; Kratovo i
Demir-Kapija, Markova Varoš (Prilep)¹¹⁷⁷
Datacija: XII –XV stoljeće
Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine
Literatura: Radojković, 1963, 136, Bešlagić,
1964, 30, 79.

b) Cvjetolike naušnice

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine
(foto. Kurtović, A)

Broj: 383¹¹⁷⁸

Lokalitet: Klisa-Ališići (Sanski Most)

Opis (materijal, tehnika, radionica): Bronzana naušnica sa pozlatom. Na lunulastu podlogu se umjesto piramidalnih završetaka stavljaju svjetoliki ukrasi sa dragim kamenom. Načinjena je transformacija zrakastih ukrasa gdje se smjenjuju krupniji stilizirani cvijek sa manjim tročlanim pupoljkom. Vjerovatno je u Bosnu i Hercegovinu dospio trgovačkim putem.

Dimenzije: ?

Analogije: Gorno Orizari, Vršac, privatna zbirka u Simonovićima iz Hercegovine, Saška ostava, freska despotice Jelene iz Donje

¹¹⁷⁷Radojković, 1963, 136.

¹¹⁷⁸Pripadaju naušnicama "ad modum slavicum" prema Ковачевићевој појдели наушница и половеком типу наушница (1953, 145 i 148).

Kamenice, knjeginje Milice iz Ljubostinje i
kitorke iz Kalotina, Liverina, plemkinja iz
manastira Ljubostinja¹¹⁷⁹

Datacija: XIV stoljeće

Današnja lokacija: Zemaljski muzej Bosne i
Hercegovine

Literatura: Čremošnik, 1951, 257,

Radojković, 1963, 38, Zečević, 2004, 206.

Broj: 384

Lokalitet: ?

Opis (materijal, tehnika, radionica): ?

Dimenzije: ?

Analogije: Gorno Orizari, Vršac, Klisa-Ališići

Datacija: XIV stoljeće

Današnja lokacija: privatna zbirka

Simonovića u Hercegovini

Literatura: Radojković, 1963, 138.

¹¹⁷⁹ Radojković, 1963, 138.

10.LITERATURA

1. ANĐELIĆ, P (1960-1961) "Krunidbena i grobna crkva bosanskih vladara u Milama (Arnautovićima) kod Visokog", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu sv. XXI-XXII*, Sarajevo, str. 183-247.
2. ANĐELIĆ, P (1983) "Marginalije o tragovima starog rudarstva i metalurgije u srednjoj Bosni" u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu n. s. XXXVII, Arheologija*, Sarajevo, str. 145-152.
3. ANĐELIĆ, P (1984) "Doba srednjovjekovne bosanske države", *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlas*, Veselin Masleša, Sarajevo, str. 435-479.
4. ANĐELIĆ, P (1984) "Kasni srednji vijek" u: *Arheološki leksikon, tom 1*, (1988), str. 44-49.
5. ANZULOVIĆ, I. (2006) "Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća" u: *Radovi, sv. 48*, Zagreb, str. 199-214.
6. BAKALOVIĆ, M. (2006) "Ranosrednjovjekovna nekropola Kicelj kod Tuzle" u: *Godišnjak Centara za balkanološka ispitivanja knjiga 33*, urednik: GOVEDARICA, B, BEMUST, Sarajevo, str. 179-196.
7. БАРИШИЋ, Ф (1955) *Византиски извори за историју народа Југославије, том 1, Посебна издања САНУ*, 251, Византолошки институт, Београд.
8. BELOŠEVIĆ, J (1965) "Prvi arheološki tragovi velike seobe naroda na području sjeverne Dalmacije", *Diadora, 3*, Zadar, str. 129-146.
9. BEŠLAGIĆ, Š (1964) *Grborezi – srednjovjekovna nekropola*, Grafički zavod Hrvatske, Sarajevo.
10. BENITO SERRA, P (1988) 'Quartu S. Elena (CA): Coppia di Orecchini Aurei con Cestello a Calice Floreale (Orecchini di Tipo i dalla Sardegna)', u: *Quaderni, 4/II*, urednik: SANTONI, V, STEF/CAGLIARI, Cagliari, str. 105-123.
11. БИКИЋ, В. (2010) *Византијски накит у Србији - модели и наслеђе*, ALTANOVA, Beograd.
12. BUJAK, E (2018) *Stećkopedija – kameno blago stare bosanske države*, Mladinska

- knjiga, Sarajevo.
13. ČREMOŠNIK, G (1924) "Naša trgovačka društva u srednjem vijeku", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu sv. 3*, str. 69-81.
 14. ČREMOŠNIK, I. (1951) "Nalazi nakita u srednjovjekovnoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu" u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. 6*, urednik: BENAC, A, Oslobođenje, Sarajevo, str. 241-270.
 15. ČREMOŠNIK, I. (1977) "Ranoslavensko naselje *Jazbine* u Batkoviću kod Bijeljine" u: *Godišnjak Centara za balkanološka ispitivanja knjiga 15*, urednik: BENAC, A, "Savremena administracija" OOUR "Branko Đonović", Beograd, str. 227-208.
 16. ЂОРОВИЋ-ЉУБИЊКОВИЋ, М (1951) "Метални накит белобрдског типа (Гроздолике наушнице)", у: *Старинар 2*, urednik: ПЕТКОВИЋ, В. Р, "Југославија", str. 21-56.
 17. ЋОРОВИЋ, V. (1956) "Prilog proučavanju načina sahranjivanja i podizanja nadgrobnih spomenika u našim krajevima u srednjem vijeku" u: *Naše starine III*, urednik: BEŠLAGIĆ, Š, "Dobra knjiga", Sarajevo.
 18. DEMO, Ž. (2015) *Zlato i srebro srednjeg vijeka u Arheološkom muzeju u Zagrebu* (s prilogom Maje Bunčić), Tiskara Zelina d.d, Zagreb.
 19. FEKEŽA-MARTINOVIĆ, L, (2015) Pregled arheoloških istraživanja 2010. i 2012. na lokalitetu Crkvina ("Grčko groblje") u Zgošći, 19.07. - 13.08.2010. god. I 04.10. - 30.10.2012. " u: *Naše starine, br. XXIII*, urednik: MIĆIĆ, L, "Dobra knjiga", Sarajevo, str. 27- 66.
 20. FILIPOVIĆ, E. O (2017) *Bosansko kraljevstvo – historija srednjovjekovne bosanske države*, Mladinska knjiga, Sarajevo.
 21. FISAKOVIĆ, C (1973) "Dalmatinski majstori u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini", u: *Radovi sa simpozijuma "Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura"III*, urednik: IBRAHIMPAŠIĆ, F, "DOM ŠTAMPE" ZENICA, Zenica, str. 147-199.
 22. ГАРАШАНИН, М. и КОВАЧЕВИЋ, Ј (1950) *Преглед материјалне културе јужних Словена у раном средњем веку, Просвета, Београд.*
 23. GIMBUTAS, M (1971) *The Slavs*, Thames and Hudson Ltd., London.
 24. GOTINSKI, N (2015) *Tipologija rimskih naušnica (diplomski rad)*, Zagreb.
 25. GUŠTIN, M (2015) "Orecchini Altomedievali nell'Europa Sud-orientale", u: *Quaderni*

- Friulani di Archeologia XXIV-2014*, EDITREG Editore - Trieste, Trst, str. 83-88.
26. HAN, V (1972) "La culture materielle des Balkans au moyen age a travers la documentation des archives de Dubrovnik", u: *Balkanika III*, urednik: ČUBRILOVIĆ, V, Srpska akademija nauka i umetnosti; Balkanološki institut, str. 157-193.
27. ЛИРИЧЕКК (1892) "Властела хумска на натпису у Величанима'', *Glasnik Zemlajskog muzeja 4*, Sarajevo.
28. ЈОВАНОВИЋ, В, ЋИРКОВИЋ, С, ЗЕЧЕВИЋ, Е, ИВАНИШТЕВИЋ, В. и РАДИЋ, В (2004) *Ново Брдо, Београд*.
29. КОЛАК, Т. (2009) "Trojagodne naušnice iz groba 53 s lokaliteta Čovini-Crikvine u Smiljanu" u: *Starohrvatska prosvjeta III. serija – svesak 36*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, str. 221-228.
30. КОВАЧЕВИЋЈ (1953) *Средњовековна ношња балканских Словена*, Српска академија наука, Посебна издања 215, Београд.
31. КОВАЧЕВИЋ, Д (1959) "Прилог проучавања занатства у средњовјековној Босни" у: Годишњак историјског друштва Босне и Херцеговине, година X (1949-1959), urednik: КАПИЦИЋ, Х, Сарајевски графички завод, Сарајево, str. 279-296.
32. КОВАЧЕВИЋ-КОЈИЋ, Д (1970) "Uloga razvoja rudarstva u privrednom razvoju gradskih naselja Srbije i Bosne tokom prve polovine XV vijeka", u: *Godišnjak društva istoričara Bosne i Hercegovine godina XVIII*, urednik: KAPIDŽIĆ, H, NIP "Oslobođenje", Sarajevo, str. 257-263.
33. КОВАЧЕВИЋ-КОЈИЋ, Д (1978) *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Веселин Маслеша, Сарајево.
34. КОВАЧЕВИЋ-КОЈИЋ, Д (1981) "O rudarskoj proizvodnji u srednjovjekovnoj Bosni", u: *Godišnjak društva istoričara Bosne i Hercegovine godina XXXIV*, urednik: PETROVIĆ, R, Sarajevo, str. 113-122.
35. КОВАЧЕВИЋ-КОЈИЋ, Д (1979) "Дубровачки архив као извор за историју средњовјековне босанске државе", *Архивист 1-2*, Београд 1979, str. 69-73.
36. КОРОШЕЦ, Ј (1952) "Novi elementi slovenske materijalne kulture VI i VII veka", u: *Glasnik Zemlajskog muzeja u Sarajevu nova serija sv. VII*, urednik: BENAC, A, "Veselin Masleša", Sarajevo, 5-17.
37. КРЕШЕВЛЈАКОВИЋ, Н (1927) "Sarajevska čaršija, njeni esnaf i obrti za osmanlijske

- uprave'', u: *Narodna starina Vol. 6 No. 14*, Josip Matasović [Hrvatski državni arhiv], Zagreb, str. 15-58.
38. KURTOVIĆ, E (2014), *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
39. *Leksikon srpskog srednjeg veka* (1999) urednici: ĆIRKOVIĆ, S. i MIHALJČIĆ, R, KNOWLEDGE, Beograd.
40. LILEK, E (1889) "Riznica porodice "Hranići" (nadimak Kosača)", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, knjiga II, godina I*, Sarajevo, zgrada zemaljske vlade, str. 1-25.
41. MARIĆ BAKOVIĆ M. (2009) "Prilog poznavanju i datiranju trojagodnih naušnica" u: *Starohrvatska prosvjeta III. serija – svesak 36*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, str. 195-216.
42. MATIJEVIĆ, M (2014) "Ostrogotski nakit u provinciji Dalmaciji", *Rostra br. 6*.
43. MILETIĆ, N (1956) "Ranosrednjovjekovna nekropola u selu Mihaljenićima kod Rajlovca", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. XI*, Sarajevo, str. 9-39.
44. MILETIĆ, N (1969) "Novi prilozi poznavanju autohtonih kulturnih elemenata u Bosni u doba doseljavanja Slovena", *Simpzium – Predslavenski etnički elementi na Balkanu u etnogenezi Južnih Slovena; Posebna izdanja Centra za balkanološka ispitivanja, knjiga XII/4*, urednik: BENAC, A, Sarajevo, str. 233-238.
45. MILETIĆ, N (1963) "Nakit i oružje IX-XII veka u nekropolama Bosne i Hercegovine" u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. XVIII*, urednik: BENAC, A, NP "Oslobođenje", Sarajevo.
46. MILETIĆ, N (1960-1961) "Slovenska nekropola u Gomjenici kod Prijedora", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. XXI-XXII*, Sarajevo, str. 81-154.
47. MILETIĆ, N (1970) "Ranosrednjovjekovna nekropola u Rakovčanima kod Prijedora" u *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu n. s. XXV*, Sarajevo, str. 119-178.
48. MILETIĆ, N (1978) "Slovenska nekropola u Mahovljanima kod Banjaluke", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. XXXIV, Arheologija*, Sarajevo, str. 137-182.
49. MILETIĆ, N (1979) "Ranosrednjovjekovna nekropola u Koritima kod Duvna", *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, n.s., 33*, Sarajevo, str. 141-204.
50. MILETIĆ, N (1982) "Izveštaj o iskopavanjima srednjovjekovnih nekropola u Buškom blatu", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. XXXVII, Arheologija*, Sarajevo, str. 123-165.

51. MILETIĆ, N (1984) "Rani srednji vijek" u: *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*, Veselin Masleša, Sarajevo, str. 375 -433.
52. MILETIĆ, N (1988) "Rani srednji vijek" u: *Arheološki leksikon tom I*, urednik: ČOVIĆ, B, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, str. 41-44.
53. MILETIĆ, N (1989) "Srednjovekovna umetnost Bosne i Heregovine/L'Art Medieval de la Bosnie-Herzegovine", u: *Zbornik referata međunarodnog simpozijuma "Bosna i Hercegovina u tokovima istorijskih i kulturnih kretanja u jugoistočnoj Evropi"*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Sarajevo, str. 111-119.
54. MILOŠEVIĆ, A (2010) "Orecchini del "Tipo Putalj", u: *Histria Antiqua 19/2010*, Institut društvenih znanosti IVO PILAR, Pula, str. 253-264.
55. MUŠETA AŠČERIĆ, V (1999) "Bosanski stil – jedna od osobenosti bosanskog srednjovjekovlja", rad sa skupa *Umjetničko nasljeđe B i H*, Sarajevo, str. 116-135.
56. *Nakit od praistorije do danas iz zbirki Zavičajnog muzeja u Jagodini* (2004), urednik: CVETKOVIĆ, B, Zavičajni muzej u Jagodini.
57. OȚA, S (2011) "Pieșe de orfevrărie decorate cu cerculețe de sârme simple și filigranate, în spațiul Balcanic (secolele IX – XIV)/Jewellery decorated with little circles made of joined simple or filigree wires in the Balkanic area (9th-14th centuries)", u: *Tibiscvum – Serie noua; Arheologie – Istorie 1/2011*, Caransebeș, str. 181-190.
58. OȚA, S (2012) "Cercei decorati cu sfere simple, descoperiti pe teritoriul României/Earrings decorated with simple spherical pendants found on the present-day territory of Romania", u: *Sargetia III (XXXIX)*, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, str. 215-242.
59. OȚA, S (2013a) "Cercei decorati cu muluri de granule pe pandantiv (secolele XII-XIV)", u: *The Steppe Lands and the World Beyond Them*, urednici: CURTA, F. i MALEON B-P, EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAȘI, str. 409-436.
60. OȚA, S (2013b) "Un cercel medieval descoperit la Dridu" u: *Studii și Cercetări de Istoria Veche și Arheologie tomul 64 (1-2)*, urednik: DAMIAN, O, Romanian Academy Publishing House, Bukureșt, str. 168-176.
61. OȚA, S (2016) "Câteva observații privind doi cercei descoperiti la Isaccea (jud. Tulcea)/A few Remarks about two Earrings found at Isaccea (Tulcea County)", u:

- Arheovest IV*₁, JATEPress Kiadó, Szeged, str. 447-462.
62. OȚA, S. i OBELÄNDER TÂRNOVEANU, E (2018) "The hoard of medieval adornments discovered in the Cernica Forest (Ilfov County)", u: *STUDIA ROMANA ET MEDIÆVALIA EUROPÆNSIA*, urednici: APARASCHIVEI, D. i BILACSCI, G, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, București – Brăilastr. 221-254.
63. РАДИЧЕВИЋ, Д (2013) "Прилог проучавању средњовековног накита југозападне Србије с посебним освртом на налазе из средњег Полимља", у: Међународни научни скуп – Осам векова манастира Милешеве – Зборник радова И, уредник: ВЛАХОВИЋ, П, Епархија Милешевска Српске православне цркве, str. 295-308.
64. RADIČEVIĆ, D (2014) "O srednjovekovnom nakitu sa Grupe Boljevića u Podgorici", u: *Nova antička Duklja V*, уредник: RADOVIĆ, D, JU Muzeji galerije Podgorice, Podgorica, str. 111-120.
65. RADIMSKY, V (1980) "Rimski grobovi kod Han-Potoka blizu Mostara, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu sv. IV.*, Sarajevo, str. 337 – 342.
66. РАДОЈКОВИЋ Б (1963) *Накит код Срба од XIII до краја XVIII века, Музеј примењене уметности, Београд.*
67. РАДОЈКОВИЋ Б (1966) *Српско златарство XVI и XVII века*, Матица српска, Нови Сад.
68. РАДОЈКОВИЋ Б (1969) *Накит код Срба од XII до краја XVIII века, Музеј примењене уметности, Београд.*
69. RADOJKOVIĆ, B (1973) "Zapadni uticaji na primenjenu umetnost Bosne u XIV i XV veku", u: *Radovi sa simpozijuma "Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura" III*, уредник: IBRAHIMPAŠIĆ, F, "DOM ŠTAMPE" ZENICA, Zenica, str. 207-234.
70. РАДОЈКОВИЋ, Б (1977) "Метал – средњовековни", у: *Историја примењене уметности код Срба том I – средњовековна Србија* уредник: АНДРЕЈЕВИЋ-КУН, Н, Београдски издавачко графички завод Београд, Београд, стр. 79-152.
71. RADOJKOVIĆ, B. (1995) "Materijalna kulturna bosanske vlastele" u: *Zbornik za istoriju Bosne i Hercegovine*, Srpska akademija nauke i umetnosti, Odbor za istoriju Bosne i Hercegovine, Akademija 1995-, Beograd, str. 67-83.
72. РАДОЈКОВИЋ, Б, "Накит", *Лексикон српског средњег века*, Knowledge, Београд 1999, 428-429.

73. РЕШТАР М (1924) *Дубровачка нумизматика I (Хисторички) дио - Српска краљевска академија, Посебна издања, Друштвени и историски списи, Сремски Карловци.*
74. РУДЕНКО, К. А (2015) *Buglarskoe srebro*, Заман, Казань.
75. QUAST, D (2012) "The Alamanni and Byzantium from 5th to the 7th Century", u *The Pontic-Danubian Realm in the Period od the Great Migration*, urednici: IVANIŠEVIĆ, V. i KAZANSKI, M, АСНСВyz, Paris-Beograd, str. 243-264.
76. SOKOL, V (2006) *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština od Jadrana do Save*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.
77. SOLDO, M. (2015) "Rezultati istraživanja srednjovjekovne grobne cjeline na lokalitetu Varda, Knešpolje u Širokom Brijegu" u: *Naše starine, br. XXIII*, urednik: MIĆIĆ, L, "Dobra knjiga", Sarajevo, str. 11-26.
78. STASOLLA, F. R (2002) "Riflessioni sui corredi funerari di Cimitile: gli orrechini "pinguentini"", u: *RENDICONTI della Pontificia Accademia Romana di Archeologia volume LXXIV 2001-2002*, Tipografia Vaticana, str. 305-330.
79. СТОЈАНОВИЋ, Љ, (1929) *Старе српске повеље и писма, I/I - Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Прво одељење, Споменици на српском језику 19*, Београд-Сремски Карловци.
80. ŠUNJIĆ, M (1963) "Nekoliko podataka o srednjovjekovnim bosanskim izrađevinama od srebra", u: *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, knjiga I*, NP "Oslobođenje", Sarajevo, str. 345-348.
81. ŠUNJIĆ, M (1996) "Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st)", u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnosti, IV*, Sarajevo, str. 37-74.
82. ŠUNJIĆ, M (1997) "Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st) – II dio", u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnosti, V*, Sarajevo, str. 37-64.
83. TADIĆ, S. (2014) "Nakit i nošnja žena u srednjovjekovnoj Bosni" u: *Radovi knjiga XVII/3*, urednik: KURTOVIĆ, E, Filozofski fakultet, Sarajevo.
84. TEJRAL, J (2012) "Cultural or Ethnic Changes", u *The Pontic-Danubian Realm in the Period od the Great Migration*, urednici: IVANIŠEVIĆ, V. i KAZANSKI, M,

ACHCByz, Paris-Beograd, str. 115-188.

85. UGLEŠIĆ, A (1990) "Tipološko-stilska analiza istočnogotskog nakita na području rimske provincije Dalmacije", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 29(16), Zadar.
86. UNGERMAN, Š (2016a) "„KarantánsKo-KöttlašsKý“ Šper na Jihozápadním Slovencu a v Dalších Částech Karpatské Kotliny/„Karantanisch-Köttlacher“ Schmuck in der Südwestslowakei und in Weiteren Teilen des Karpatenbeckens", u: *PŘEHLED VÝZKUMŮ 57-2*, urednik: KOURIL, P, Azu design, s. r. o, str. 11-48.
87. UNGERMAN, Š (2016b) "Tzv. karantánské náušnice ve středním Podunají/Die „karantanischen“ Ohrringe im mittleren Donauraum", u: *Památky Archeologické . 2016, Vol. 107*, urednik: ERNÉE, M, Akademie věd České republiky, str. 181-236.
88. VÁŇA, Z (1983) *The World od the Ancient Slavs*, Wayne State University Press, Detroit.
89. VEGO, M (1970) *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine – knjiga IV*, Izdanje Zemaljskog muzeja, Sarajevo.
90. VINSKI, Z (1956) "Nalaz iz Velike Kladuše i problem naušnica tipa okrenute piramide", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu sv. XI*, urednik: BENAC, A, "Veselin Masleša", str. 63-95.
91. WENZEL, M (1999) *Bosnanski stil na stećcima i metalu*, Sarajevo-Publishing, Sarajevo.

INTERNET IZVORI:

1. <https://www.facebook.com/ZavicajnimuzejVisoko/photos/a.1166610656849270/1251593685017633/?type=3&theater>– datum i vrijeme preuzimanja 5.5.2019.; 17:20.